

Glasovi

iz gluhih tišin

Zbornik projekta

»Vključujemo

in aktiviramo!«

2019

Avtorji spremnih besed:

Zarika Snoj Verbovšek, Anja Radaljčac, Maja Šubic, Neli Filipič,
Ana Maraž, Orlando Uršič, Anja Jerčič Jakob, Leonora Flis,
Polona Lovšin, Cvetka Bevc, Ciril Horjak, Miljana Cunta, Meta Wraber,
Matjaž Pikalo, Samira Kentrič, Suzana Tratnik, Arjan Pregl, Stanka Hrastelj,
Peter Škerl, Tone Partljič, Zoran Smiljanič, Žiga Valetič, Ana Baraga

Uredila in jezikovno pregledala: Zarika Snoj Verbovšek

Oblikovanje in prelom: Tomato Košir

Tiskarna: Tiskarna knjigoveznica Radovljica, d.o.o.

Založila in izdala:

Javna agencija za knjigo Republike Slovenije

Metelkova 2b, 1000 Ljubljana

Zanjo: Renata Zamida, direktorica

Naklada: 350 izvodov | Darilna izdaja

Ljubljana, 2019

Projekt »Vključujemo in aktiviramo!« sofinancirata
Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada (ESS).

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-82

37.015.31:7

ZBORNİK projekta Vključujemo in aktiviramo!. Glasovi iz gluhih tišin /
[avtorji spremnih besed Zarika Snoj Verbovšek ... [et al.] ;
uredila Zarika Snoj Verbovšek]. - Darilna izd. - Ljubljana : Javna agencija
za knjigo Republike Slovenije, 2019

ISBN 978-961-94441-3-9

1. Snoj Verbovšek, Zarika

COBISS.SI-ID 302046976

Kazalo

9 HAIKUJI

AKROSTIHI

- 23 Aleš
- 23 Anže
- 23 Blaž
- 24 Dori
- 24 Jan
- 24 Jana
- 25 Mojca
- 25 Željko

DRUGE PESMI

- 29 Naša srečanja
- 29 Zdravljica
- 29 Brez naslova
- 30 Znamenje
- 30 Brez naslova
- 30 Sanje
- 31 Piškot
- 31 Moja ura
- 31 Moj poet
- 32 Spesnitev
- 32 Brez naslova
- 33 Pesem, nastala ob pogledu
na sličice
- 33 Svetloba
- 34 Pesem
- 35 Kras
- 35 Kamnit travnik
- 36 V dolini hiša
- 36 Lov na kosmato
- 36 Kolo je za norce
- 37 Moj pravi dom
- 37 Polna svetlobe
- 38 Zora
- 39 Dan
- 39 Zora
- 40 Vrata
- 40 Zora
- 41 Ženska
- 42 Mama
- 42 Utrinek
- 43 Piše po koži
- 43 Večer
- 44 Ta dan
- 44 Šepet
- 44 Kramljanje
- 45 Zora
- 45 Boleča usoda
- 46 Pesem
- 46 Objemi
- 47 Življenje
- 47 Ptičji prividi
- 48 Peščena ura
- 48 Ljubezen
- 49 Ona je vse
- 49 Ljubezen
- 50 Ključavnica in ljubezen
- 50 Čokolada
- 50 Ti
- 51 Ostani, prosim!
- 51 Brez naslova
- 52 Brez naslova

- 52 Divje noči
- 53 Iskra v Severininih očeh
- 53 Aforizma
- 54 Štirje jezdec apokalipse
- 54 Meditacija: vir mojih idej ali misli
- 54 Črna luknja
- 55 Luna
- 55 Utrinek čuječnosti
- 55 Ročna zavora
- 56 Danes
- 56 Kdo sem?
- 58 Rok
- 59 Kriva pot
- 60 Črni baron
- 62 Celica številka 2
- 63 Celice v celici
- 63 Brez naslova

SPOMINI

- 67 Iz mojega življenja
- 67 Igrača
- 68 Hiša mojega otroštva
- 69 Hiša
- 69 Otroštvo
- 70 Hiša zlata
- 71 Hiša
- 71 Hiša
- 72 Hiša
- 72 Otroštvo
- 73 Hiša
- 73 Hiša
- 74 Hiša z razpokami

74	Dom je tam, kjer je srce
75	Spoštovani!
75	Lep spomin na otroštvo: Potoček Obrh
76	Otroci bobna
76	Padec
77	Objem vrtnic
77	Rožnata oblekica
78	Pust
78	Maškare
79	Pust
79	Nabiralec
80	Na krosu
80	Prva tekma
81	Moj Božko
81	Lovil sem ribe
82	Moja muca
83	Šola v naravi
84	V zavodu
84	Nesreča ali nekaj drugega
85	Pričakuj nepričakovano
85	Spomin
86	Pomoč
86	Luknja
88	Moj rdeči polo
89	Petek trinajstega
89	Bilo je
90	Hotedršica ali nostalgija
90	Življenje brez mame
92	Zgodba mojega življenja: nesreča 1980
94	Teža bolečine

ZAPISI

99	Darilo
99	Kuža na obisku
100	Moje bogastvo
100	Pomoč
101	Moj strah
102	Delo na sebi
102	Moji občutki odrinjenosti
104	Dekle iz sosesčine
104	Kam naprej
105	Dobiti službo
105	Prvi je fant
106	Dvoje sanj
106	Nevesta
107	Sanjski kraj
107	Moje sanjarije
108	New York, moje sanjsko mesto
108	Idealen kraj
109	Vesolje, vesoljska postaja, Superman: Meditacija
110	Podobe iz sanj
111	Mislím, da
111	Radovednost
112	Radovednost
112	Ljubezen je bolezen
113	Ljubezen
113	Ljubezen
114	Ljubezen
114	Praske na moji ljubezni
115	Ljubezen v mislih
115	Sprehod po Krasu
116	Sprehod
116	Sprehod po Krasu

117	Kras
117	Pismo Bogu
118	Pismo Bogu
119	Fotografija staršev
119	Ljudje smo kot stroji
120	Slovenska kultura
121	Ko sta Kristus in partija prisilno vedrila pod skupno streho: In memorium Janez Mežan
125	Obisk pri vedeževalki
125	Nomen est omen / Ime je znamenje
126	Navaden dan v zaporu
126	Veliko breme
127	En »dolgočasen« ali »miren« dan prestajanja kazni
128	Jutranja navada
129	Potopis: Povšetova 5
130	Mogoče bom srečal znanca
131	V kuhinji
131	Striženje
132	Pralnica v zavodu
132	Kako mine čas u čorki
133	Moji odrski nastopi v projektu »Vključujemo in aktiviramo!«
134	Olimpija 2 : Maribor 1
135	Prijetje
138	Institucionaliziran človek
142	Noben glas ali glas, ki ga slišijo vsi
143	Dan D

Z G O D B E

- 147 Isti začetek, iste besede, devet različnih kratkih kratkih zgodb
- 148 Takoj ko je vstopila, sem vedel, da nekaj ni v redu
Kaj sedaj?
Vsakdo lahko konča v zaporu
- 149 Logično, da je nelogično
lahko logično
- 149 Logika
- 150 Nelogično besedilo
- 150 Zadeva: NELOGIČNO
- 151 Napiši kaj nič logičnega
v desetih minutah
- 151 Brez naslova
- 152 Nelogična zgodba
- 152 Pridržanje, pripor, prestajanje
- 153 Epitaf za ...
- 153 Potegavščina
- 154 Potovanje
- 155 Delati se Francoza
- 155 Iskati iglo v senu
- 156 Rojena pod srečno zvezdo
- 156 918 n. št.
- 157 Ko Tina Maze v ciljni ravnini
sname smučke
- 157 Zgodba o Kekcu nekoliko drugače
- 158 Nadaljevanje zgodbe ...
Uslišana želja
Komaj čakam
Hiša na morju
Morje
Ko pač ne veš

- 161 Bila je temna in viharna noč ...
Brez naslova
Ekspedicija
Nebeško
- 162 Poštar zvoni samo dvakrat
- 163 Artic Monkeys,
Do I Wanna Know?
- 163 Witchy woman
- 164 Nesrečna ljubezen
- 164 O tigru in boginji
- 165 Gosenica
- 165 »Ta res rab naslov?«
- 166 Vraževerje
- 166 Vraževernost
- 167 Črna mačka
- 167 Davidoff
- 170 Za las
- 170 Zlatopat
- 171 Nesrečno otroštvo
- 172 Tu pa tam

S T R I P I

- 177 It's My Life
- 178 Prijatelji iz živalskega vrta
- 179 Samo še malo, potem pa ...
- 180 Trije debeluhi in eden
suhi ... hi ... hi
- 181 Žena je največja zmija
- 182 Ciklus
- 183 Zaton
- 184 Si to kar ješ
- 185 Pozor, ne moti

187 K O L A Ž I**P I S M A**

- 205 Pisma Manci Košir
- 208 Pismo Zlatku
- 209 Za pisateljico
- 209 Pisma najdražjim
Dragi ati
Draga mami in oči
Dragi očka
- 211 Pismo Jehovi
- 211 Pismo sami sebi
- 212 Pismo sebi

I N T E R V J U J I

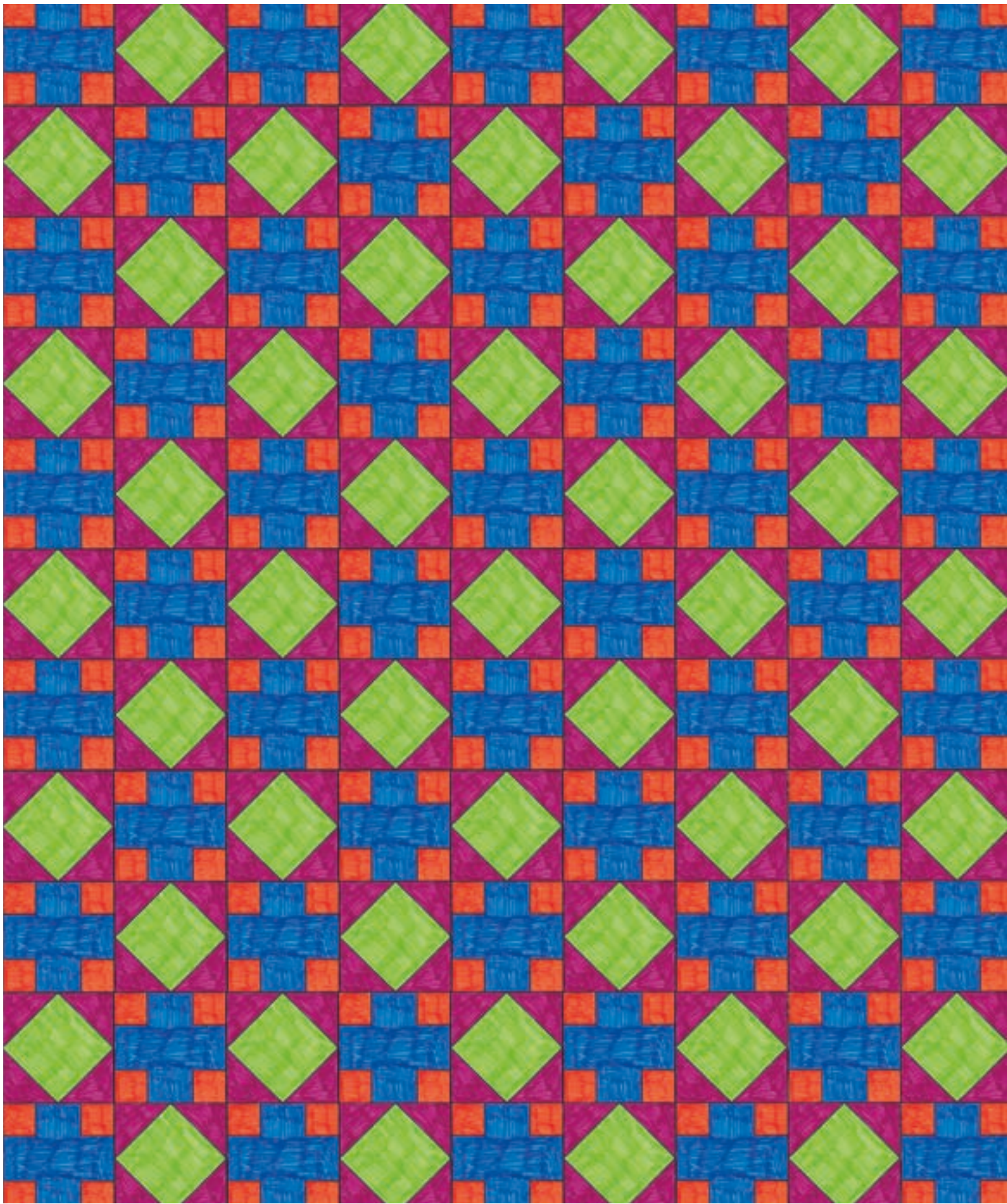
- 217 Zbirateljica kristalov
- 217 Dve leti v Pelikanu
- 218 Z umetnostjo v lepše življenje
- 219 Višje stanje zavesti je,
ko pomagaš drugim
- 219 Odnos šteje
- 220 Španija, obljubljeni dežela?
- 221 Velike želje, majhni cilji
- 221 Bolj zabavno je biti trezen

SPREMNE BESEDE

- 225 *Zarika Snoj Verbovšek:*
Projekt, obsojen na uspeh: zadnjič?
- 226 *Anja Radaljac:*
Spozna(va)nja z literaturo
- 229 *Maja Šubic:*
Z iglo nad kožo – o
delavnicah tatuja v Društvu
Projekt Človek
- 231 *Neli Filipič:*
Kdo sem: nekdo, ki zmore več
- 232 *Ana Maraz:*
Skozi dan z Društvom Vezi
- 234 *Orlando Uršič:*
Čiste duše
- 235 *Anja Jerčič Jakob:*
Vključujemo in aktiviramo
v Socialno varstvenem
zavodu Hrastovec
- 241 *Leonora Flis:*
Izbrani iskrenost
in avtentičnost
- 242 *Polona Lovšin:*
Izražanje čustev preko barve
- 245 *Cvetka Bevc:*
Mi se ne damo!
- 248 *Ciril Horjak:*
Najbolj huda delavnica do zdaj
- 249 *Miljana Cunta:*
Glas, ki raste iz tišine
- 251 *Meta Wraber:*
Graditi na novo
- 254 *Matjaž Pikalo:*
Svobodni v pisanju
- 255 *Samira Kentrič:*
Prelomni trenutek na Dobu
- 257 *Suzana Tratnik:*
Zakaj potrebujemo metafore?
- 258 *Arjan Pregl:*
O odtiskovanju rok in
pripravljenosti na svet
tam zunaj
- 262 *Stanka Hrastelj:*
Iz take smo snovi
kot ... nočne more
- 264 *Peter Škerl:*
Abstrakcija – bližnjica
do likovne umetnosti
- 265 *Tone Partljič:*
V mariborskih zaporih
- 266 *Zoran Smiljanič:*
Poročilo o stripovski delavnici
v ZPKZ Maribor
- 268 *Žiga Valetič:*
Nas mora biti sram,
ker beremo knjige?
- 270 *Ana Baraga:*
Varen prostor za trenutek svobode

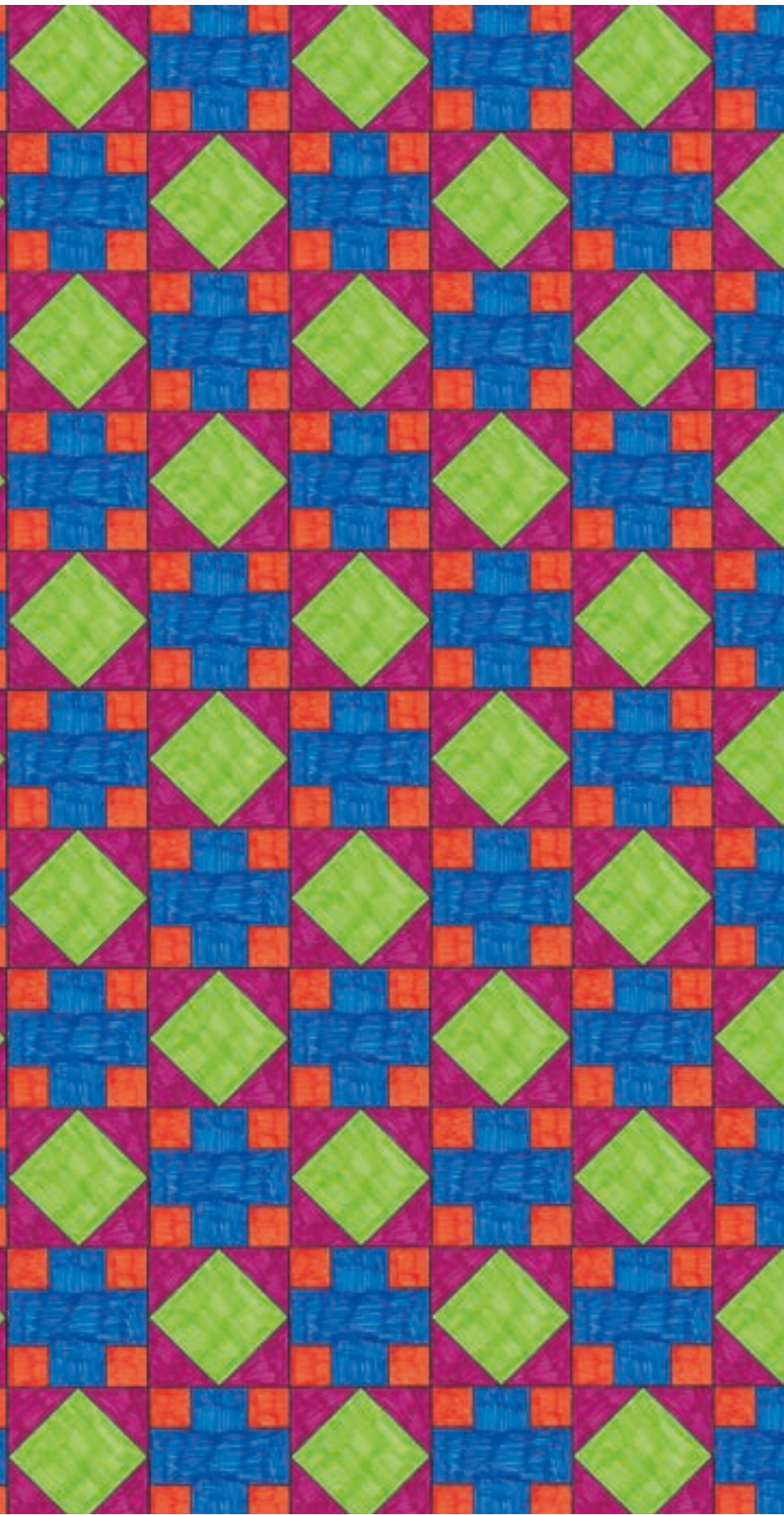

Haikuji

Tam nekje, skoraj nikjer,
ljudje sedijo in ustvarjajo
haiku poezijo.

Dušan Erjavec
(SVZ Hrastovec)

Mnogo stezic
zgodovinski pridihi
prispeval sem k delavnici

Matej Štandeker
(Društvo Projekt Človek)

Le igrajte, igrajte,
saj tole življenje je.
V talonu so še aduti.

Udeleženci
v SVZ Hrastovec

Dušan Erjavec (SVZ Hrastovec)

11

Naredijo te,
rodiš se in umreš.
Bil si človek.

Ivi Orožen
(SVZ Hrastovec)

Skrit v svojem svetu
nekakšna loterija
danes je nov dan

Matej Štandeker
(Društvo Projekt Človek)

Črno ozadje
mi svetlobo vsiljuje
pogrešam razum

Matej Štandeker
(Društvo Projekt Človek)

Danes je lep dan,
tava moja senca stran -
nič ni drugače.

Jana
*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)*

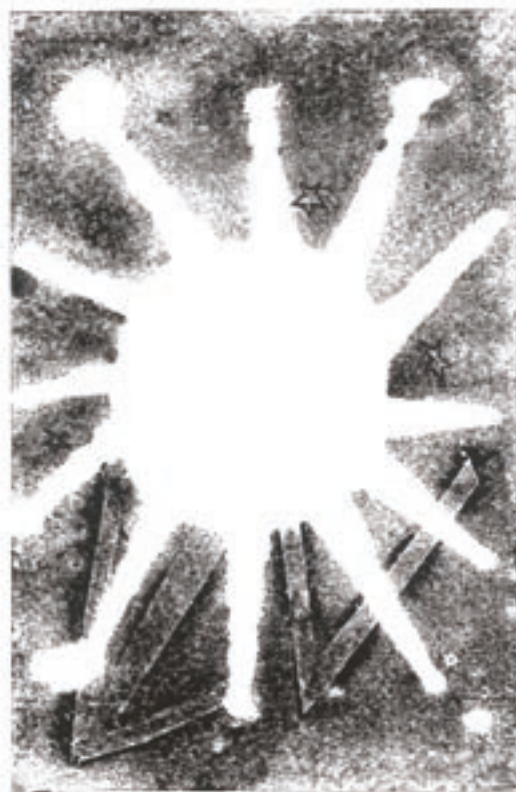
Zakrito sonce
nad oblaki sameva
lačen sem, živim

Matej Štandeker
(Društvo Projekt Človek)

13

Čebelja družba
barvna paleta cvetic
tiha dilema

Matej Štandeker
(Društvo Projekt Človek)

Franc G

Franc Gáspár (SVZ Hrástovec)

Blatna kolesa vozov
v klanec
nam peljejo kruh.

Karel Krajnc
(SVZ Hrastovec)

Drobtine,
imate kaj masla
ali margarine?

Tina Leskovšek
(SVZ Hrastovec)

Zeleno barvo
nabranega regrata
pojem v solati.

Željko Višnjić
(SVZ Hrastovec)

Karel Krajnc (SVZ Hrastovec)

Goreče jabolko
zemlja mrtva in uživi.
Vsako jutro in noč gori, gori.

Špela Kiralj
(SVZ Hrastovec)

Špela Kiralj (SVZ Hrastovec)

P tica ledeno pristane
z razpršenimi krili.

Špela Kralj
(SVZ Hrastovec)

J ato ptic nad ledenim jezerom
nosijo pernata krila.

Ivi Orožen
(SVZ Hrastovec)

M ed pokrajino oblakov letalo,
v šipi sončna svetloba.

Franc Gašper
(SVZ Hrastovec)

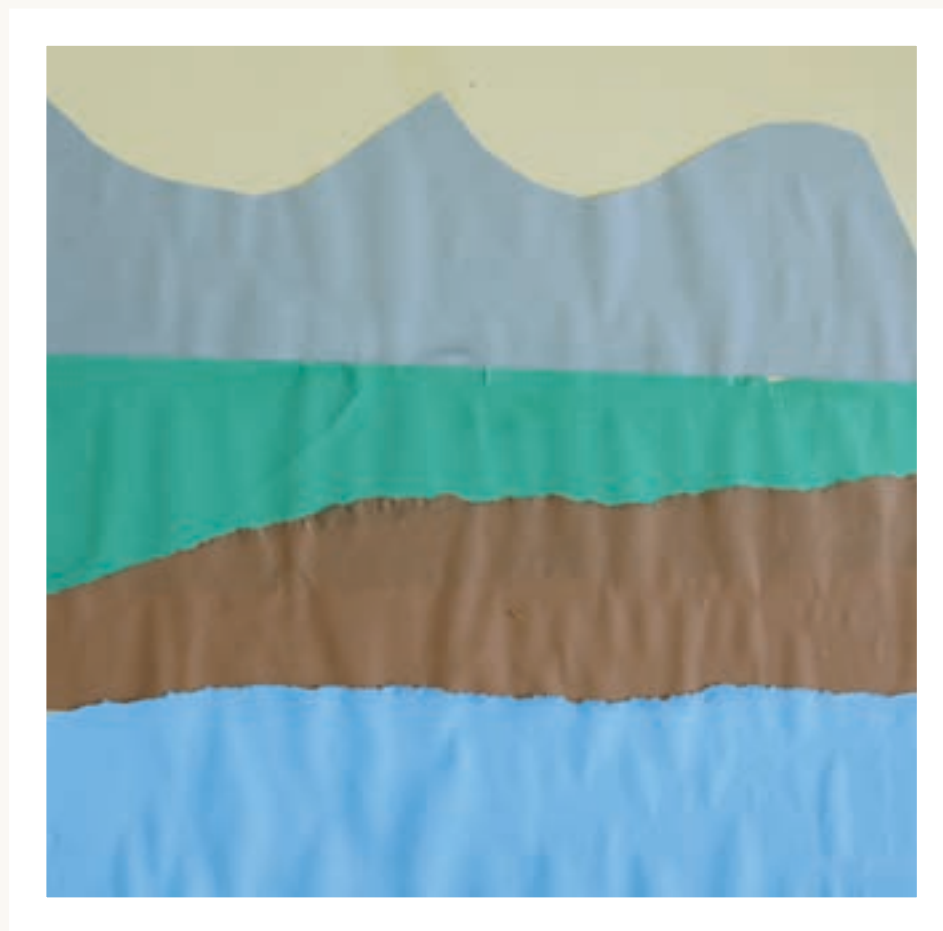

Sonček je
in nočem biti skuštrana.

Ivi Orožen
(SVZ Hrastovec)

O b potoku
hodim po blatu,
potem se umijem.

Franc Gašper
(SVZ Hrastovec)

Na vodi labod.
Zapuščena pokrajina.
Na dimniku gnezdo.

Udeleženci
v SVZ Hrastovec

Oči na Kumu,
misel na poti –
pogledaš še na vzhod

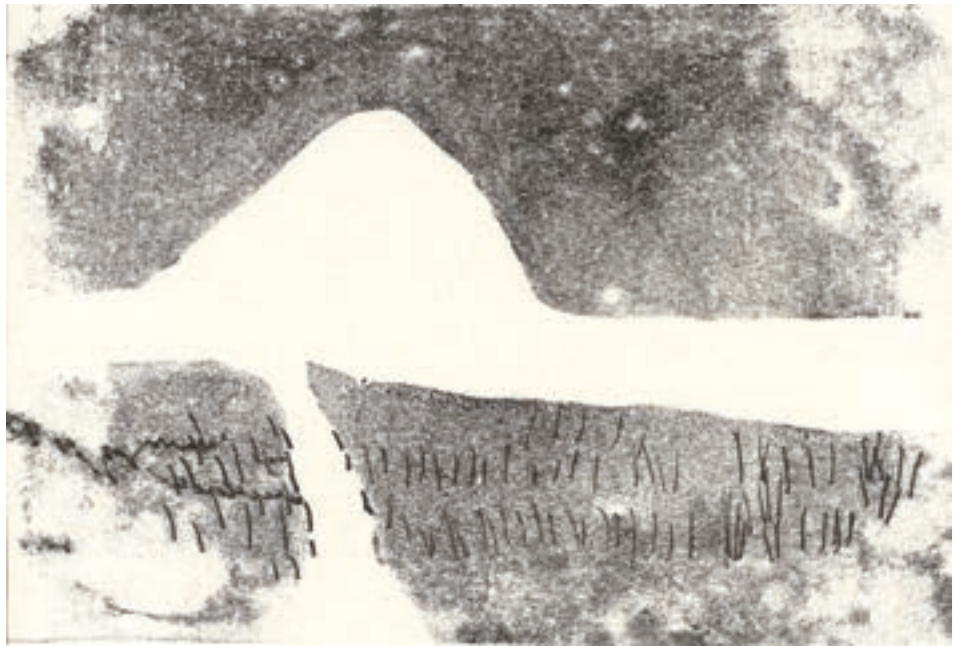
Udeleženci
v SVZ Hrastovec

n očni ambient
zapuščeno stopnišče
primerno slovo

Matej Štandeker
(Društvo Projekt Človek)

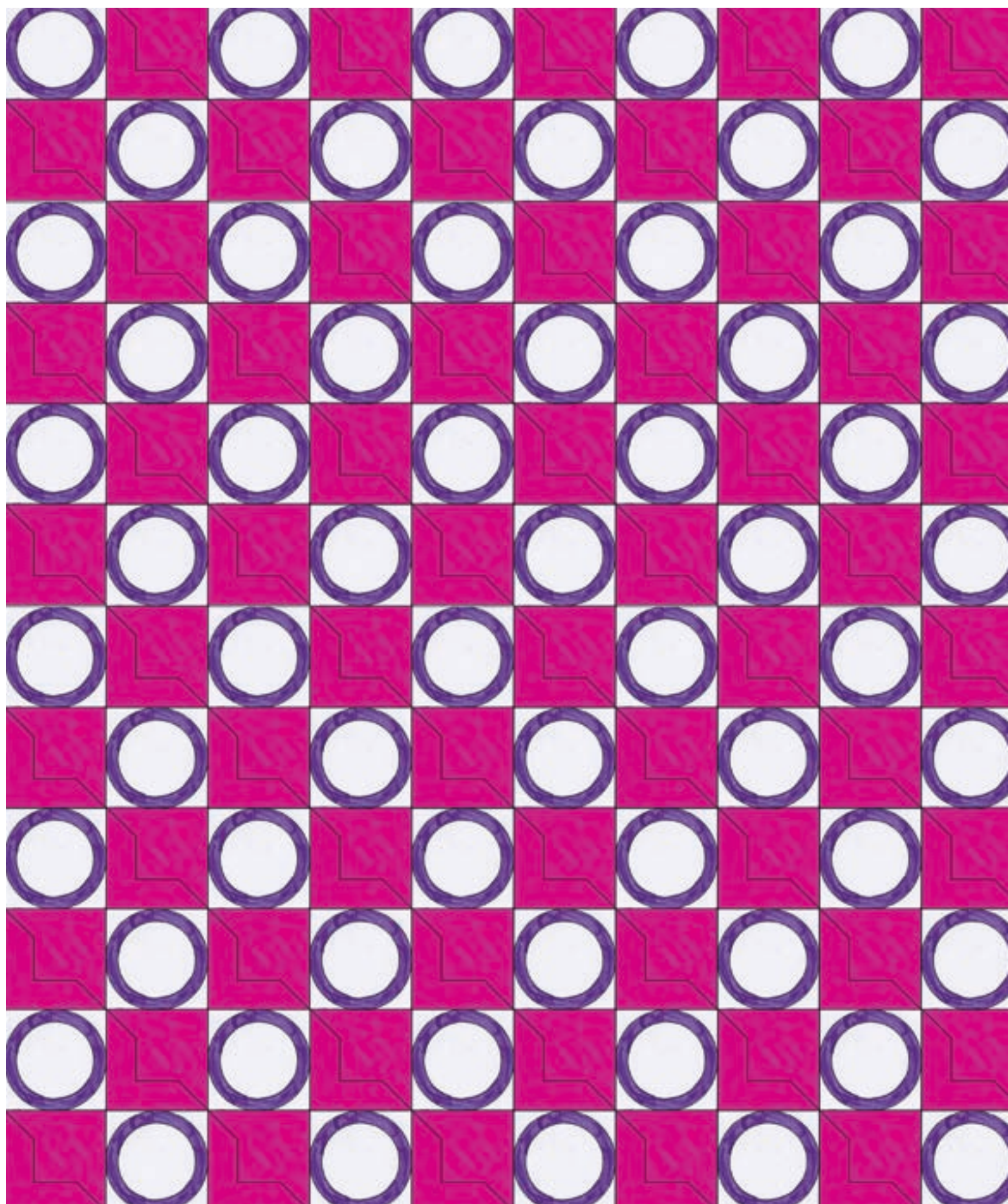

Dušan Erjavec (SVZ Hrastovec)

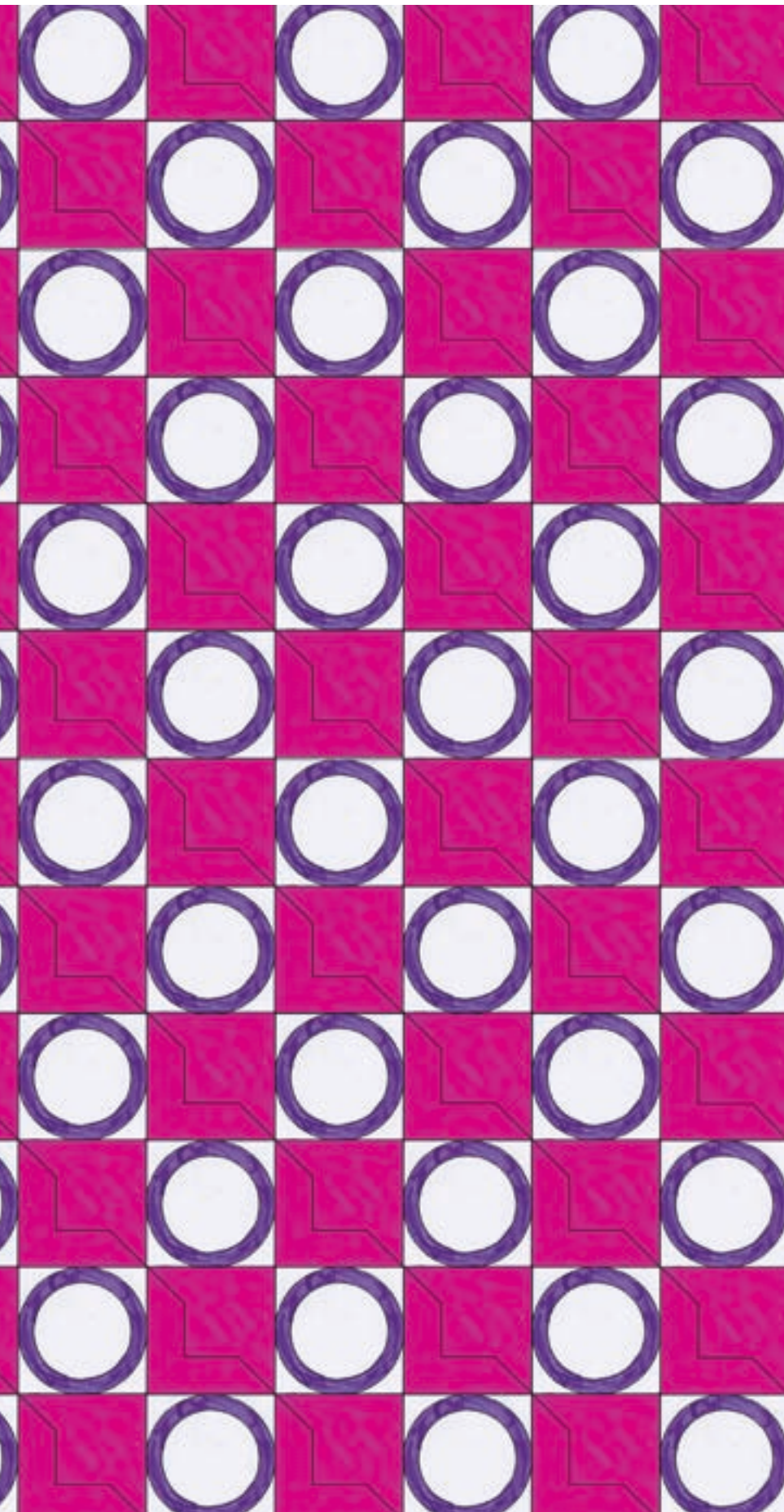
Glenna Gorjup (SVZ Hrastovec)

Akrostihi

ALEŠ

narhija je moj element,

Le potreben je ornament,

Eksistenca je vprašljiva,

Še druga pot je mamljiva.

Aleš

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)*

ANŽE

li ni svet poln čudovitih stvari,

Nešteto ponuja priložnosti,

Želim napredovati in se razvijati,

Enkrat zrasti v bodočnosti.

Anže

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)*

BLAŽ

orim se sam s sabo,

Laž mi že nastavlja vabo,

Alkohol mi je zastrupil kri,

Življenje to nikakor ni.

Blaž

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)*

DORI

Dokler sanjam ta svet,
Odpade, da sem pijan ali zadet,
Resnica tvori meso
In lepo mi je tako.

Dorian

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)*

JAN

Jasnost prezira ta svet,
Ampak ni težav, jaz bom kot cvet,
Najlepše sanje so za umret.

Jan

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)*

JANA

Janči,
A
Nikoli
Anči.

Jana

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)*

MOJCA

Moje poti.

Osebe na poti – ni poti.

Jutro na nobenem kraju.

Cele besede odvržem, upam, da ...

Ali je beseda na mestu?

Mojca Obolnar Pompe

(Društvo Vezi)

ŽELJKO

Žirafa se kopa v morju.

Energija se premika k vratom.

Lubenica ima peruti.

Jok se sliši preko planin.

Kolo vozim po otoku.

Oko gleda v blede obraz.

Željko Milijašević

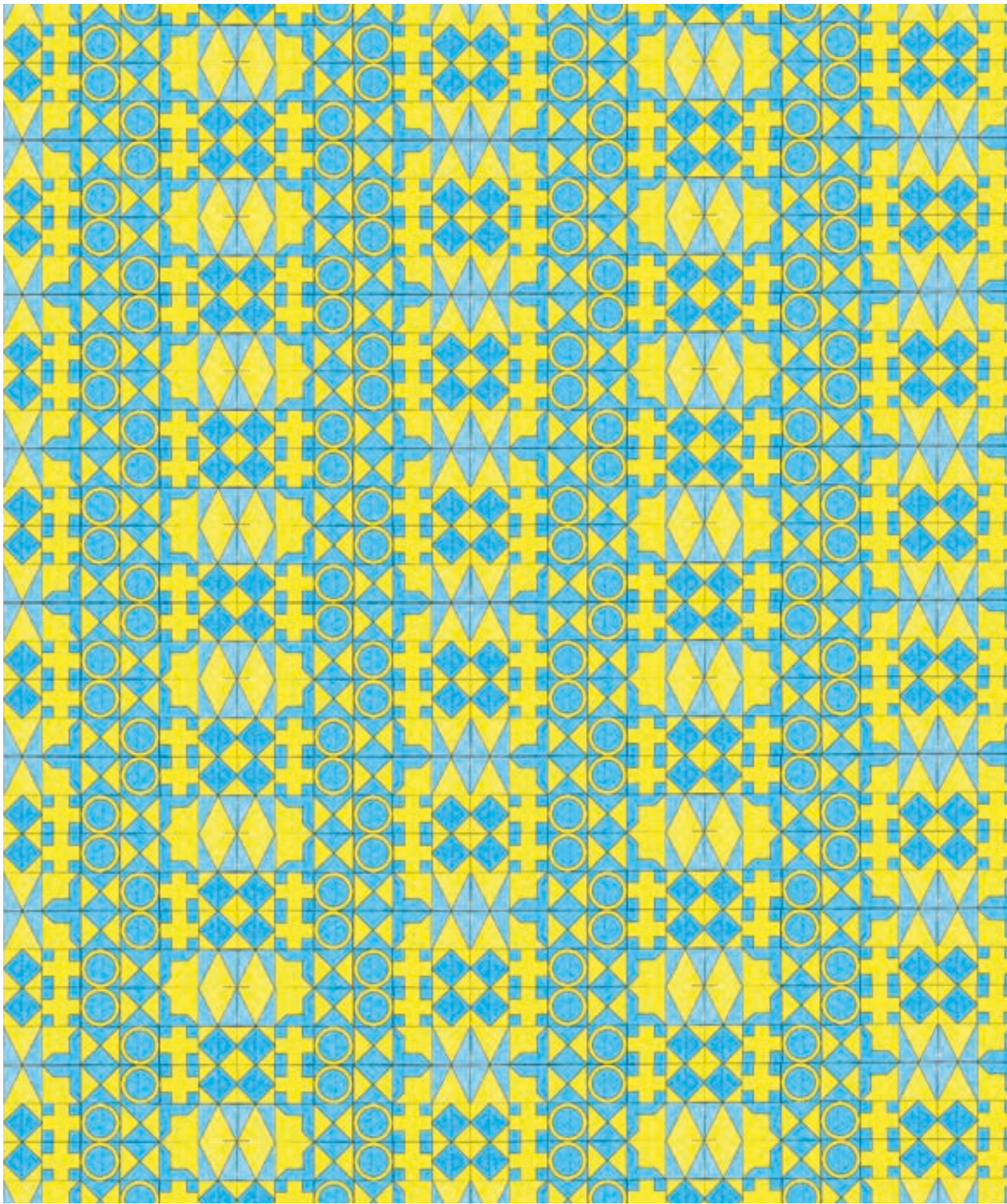
(Društvo Vezi)

25

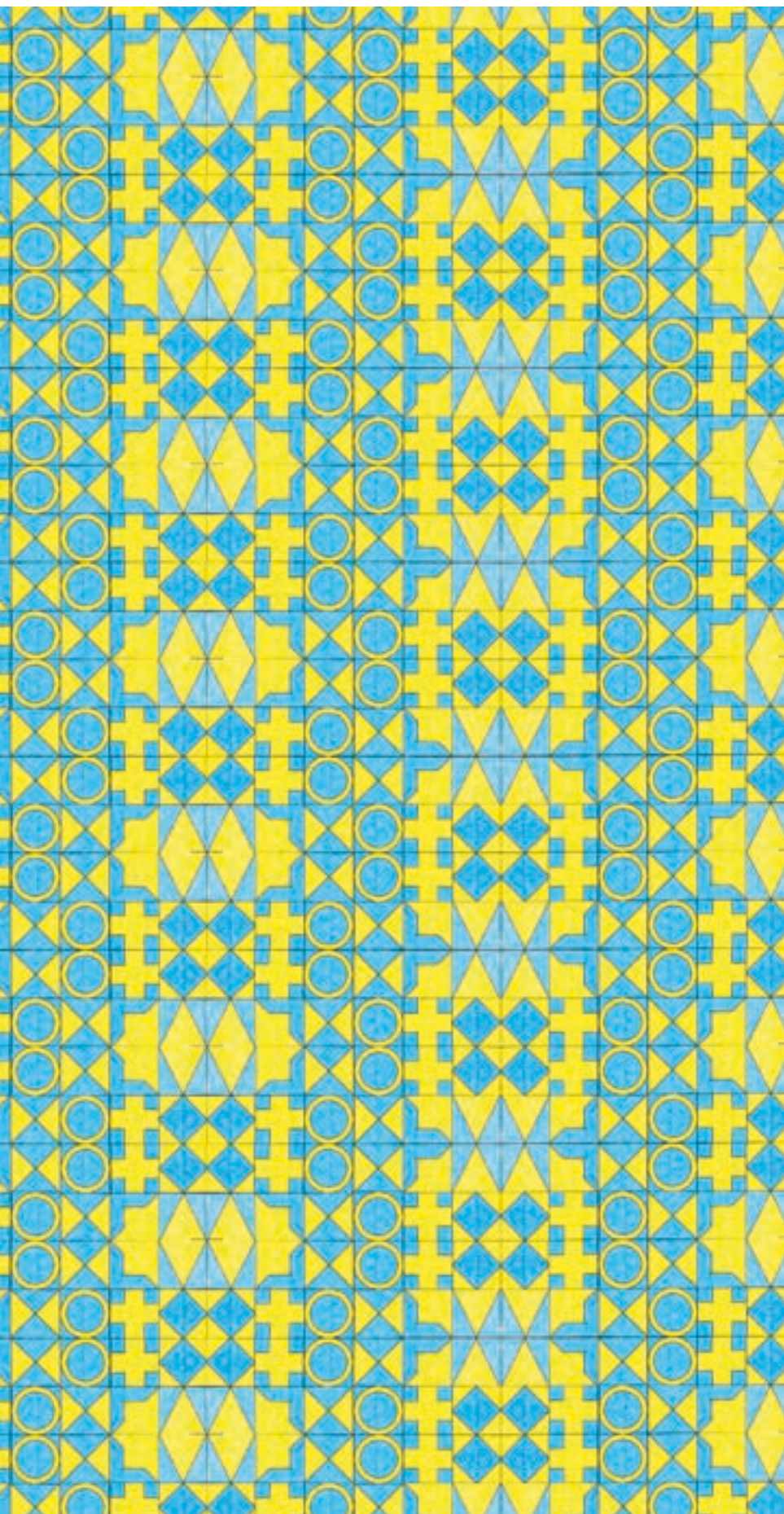
Željko Milijašević (Društvo Vezi)

Druge pesmi

VESELJE

NAŠA SREČANJA

Z

Miljano nam je lepo,
njene skupine pestre so.

Pišemo in pesmi skladamo,
na izlete hodimo.

Ana prizadeva si,
da naloge se naredi.

Torke z zanimanjem pričakujemo,
saj z gosti se srečujemo.

Anže

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)*

ZDRAVLJICA

(OB SLOVENSKEM
KULTURNEM
PRAZNIKU)

Z

dravljica je resnica,
ki jo Slovenci v srcu nosimo,
Zdravljico tudi pojemo,
ko se veselimo in nam je lepo,
saj v kakšni tekmi družno zmagamo!

Peter Orešič
(ZPKZ Dob)

BREZ NASLOVA

S

topnica, dežuje, pes,
modrina, potok žubori,
oblak, zvezek, prijazen,
muca, sova, teče,
pridi, pridi ... malček moj,
radio igra zvok,
kuhinja umazana, s peso popackana

duhovit drznež drvi

bolečina v trebuhu, nobene ideje, strah

Tanja B.

(Društvo Projekt Človek)

ZNAMENJE

Odprla so se vrata,
prepih je bil kriv.
Prišlo je sporočilo.
Zadihal je nov zrak.
Nekdo je zunaj. Znamenje ...
Vrata so se sama zaprla,
prepih je bil kriv.
Sunek vetra je odnesel sporočilo.
Ustavile so se vse misli.

*Zorka Pavlič, Tanja Gomezel,
Andreja Žorž, Mojca Obolnar Pompe,
Branko Jerič, Marko Ukmar,
Boris Jazbec, Gregor Kocijančič,
Željko Milijašević
(Društvo Vezi)*

BREZ NASLOVA

S anjam sanje
sanjaš sanje
Sanja sanja sanje
sanjava SPANJE.

*Tina
(Društvo Projekt Človek)*

SANJE

Zdaj ne sanjaš, gledaš,
kako življenje teče in nič ne reče.
Želiš si, da bi videl
svojo dobro prihodnost.
Vidim!
Slišim, čutim, torej sem.
Mislim dolgo misel, da v sanjah
ne moreš umreti.
Morda so sanje blagoslov.
Morda je sanje najboljše živeti.

*Udeleženci
v SVZ Hrastovec*

PIŠKOT

Piškot ni samo piškot
ali nekaj, kar si vsak želi.
Več je kot sladek bombon,
ki se ga otrok razveseli.
Grenek ali sladek ti polepša dan,
če si ga dobil v dar.

Anaconda
(VZ Planina)

MOJA URA

Ob treh, ko zapuščamo skupino,
je na vrsti čas za smeh.
Vsak svojo igro igramo,
trudimo se čim bolj mirno.
Žogo podajamo si
vsi zavodski otroci.
Ko je čas za učne ure,
na rokah dobimo žulje.
A včasih se ozremo v nebo
in opazimo, kako je modro lepo.

Paty
(VZ Planina)

MOJ POET (PESEM O OBLAKU)

Ti prečudovita stvar, ki si nad menoj,
ti čudoviti poet, ki si sam svoj,
ko opazujem te v temi, se mi vse razjasni,
ko greš drugam, pa ostanem čisto sam.

Drugo jutro si spet tam, kjer sem ostal sam.
Poveličujem tvojo veličino, večjo od
morja globine.
Ponovno bliža se noč, ko boš odšel proč,
vendar vem, da pride dan, ko vrneš se v
moj pristan.

Sebastian Abramov
(ZPKZ Ljubljana)

31

Ida (ZPKZ ig)

SPESNITEV

(PESEM O OBLAKU)

Sivina na obzorju, modrina morja,
rosa na planini ob sončnem zatonu zažari,
šepet valov, ki naznanjajo prihajajočo nevihto.
Mornar vodi svojo BARKO v zaliv,
da mine ta naliv,
A SIVINO PREŽENE VETER MOČAN
IN TO JE ZA MORNARJA ODREŠILNI DAN.

32

Peterskala Razpet

(ZPKZ Ljubljana)

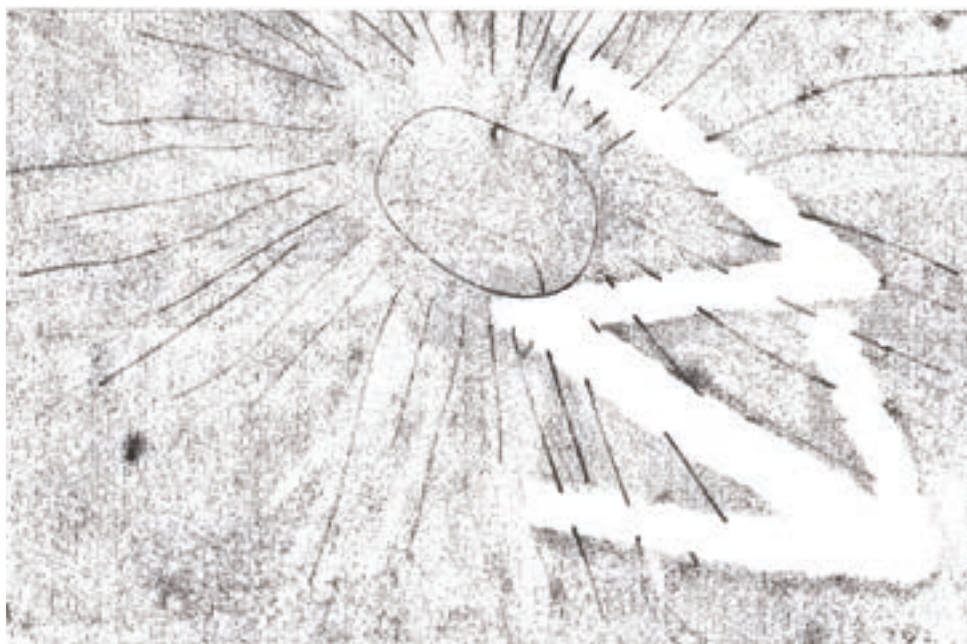
BREZ NASLOVA

(PESEM O OBLAKU)

Zanimivo se mi zdi dejstvo, da je
gmota v zraku lahko težka okoli petsto ton,
pa vendar ne pade na zemljo – medtem
ko se ta gmota spremeni v kapljice,
kapljice pa seveda padejo na zemljo!
Do sedaj mi ni še nihče tega pojava
zadovoljivo in meni razumljivo razložil.
Kaj je to, usodni čudež?

Casull 454

(ZPKZ Ljubljana)

PESEM, NASTALA OB POGLEDU NA SLIČICE

Raziskal bom svet
in poletel v nebo.
Zvezd bom imel sto in sto,
sladoled jedel spet in spet.

Postal bom strojevodja,
šel bom vse do morja.
Igral se bom in plaval,
luno v vodi bom zabaval.

AM.
(VZ Planina)

SVETLOBA

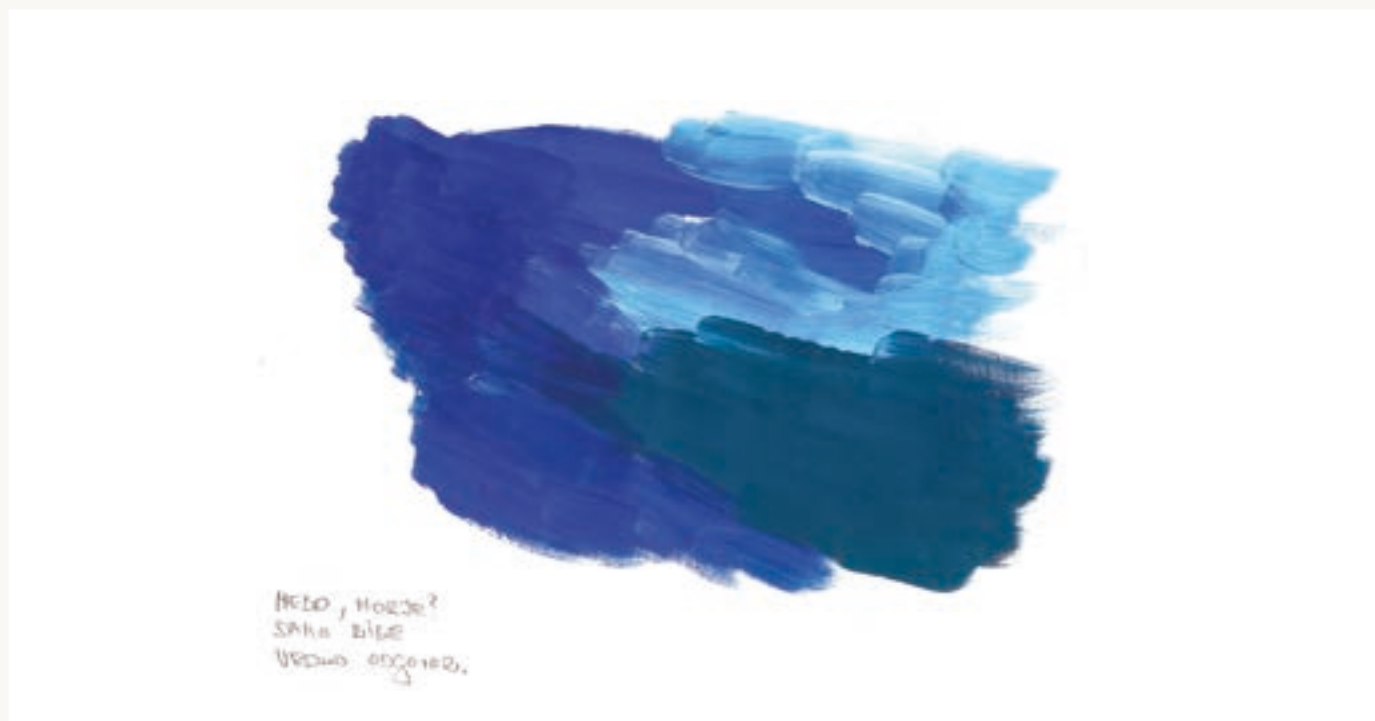
Luna je včasih kot sonce,
ki počasi potuje
in nam srce pogreje.

Sonce je včasih kot luna,
ki sveti nad morjem
in se nam prijazno smeje.

Sonce ali luna, saj je vseeno,
delfini se v vodi podijo
in zlate ure preživijo.

Tiger Lev in Anaconda
(VZ Planina)

33

Glenna Gorjup (SVZ Hrastovec)

PESEM

S hriba sonca toplina vstaja.
Svetloba, svetloba!

Te lepe čarobne reči, reči.
Sonca svetloba pada,
hrib požira v temo, temo.

Nesreča ... krvava,
glava ... poškodba razuma,
duša pada, bolnica rešila
invalida, invalida ...
Zora, brez sonca so žarki.

Lastovka v letu niža se.
Ribnik ...v vodi kopa se.
Dviga, leti ... in druga in tretja ....
ponovijo njen let.

Ko kura v štalci jajce znese, zakokodaka,
petelin zakikirika, nastane splošno
kokodakanje.

Drevo, klopca,
na klopci ljubica sedi, kadi, kadi.
Čebelica ujeta, zaprta.
Kopalnica.
Okno odprem, živalca rešena.

Nasprotja naredila, če se bo vračala,
me bo počasi ta travma ubila.

Simon Žavcer
(*Ozara Maribor*)

KRAS

Kamen obleče pokrajino,
veter jo češe,
sonce pogreje,
voda jo slači
in noč ohladi.

*Zorka Pavlič, Patricija Metljak,
Milica Jović, Tanja Gomezel,
Andreja Žorž, Mojca Obolnar Pompe,
Branko Jerič, Marko Ukmar,
Boris Jazbec, Gregor Kocijančič
(Društvo Vezi)*

KAMNIT TRAVNIK

travnik zelen
poln rož
suh posušen
moker zapuščen
zaraščen slasten
neskončen
grmičast
rožnat
cvetoč dišeč
topel šumeč
kamnit travnik

*Zorka Pavlič, Tanja Gomezel,
Andreja Žorž, Mojca Obolnar Pompe,
Branko Jerič, Marko Ukmar,
Boris Jazbec, Gregor Kocijančič,
Željko Milijašević
(Društvo Vezi)*

35

Mojca Obolnar Pompe (Društvo Vezi)

Zorka Pavlič (Društvo Vezi)

V DOLINI HIŠA

V

dolini hiša, vrt, potok, ribnik,
živa meja.

Po hribu goščava, kolovoz, ograja se vije
naprej, neprehodno.

Na vrhu hriba staja za štiri konje stoji.

Se zgodi šest najstnikov, z motorji
v dolino pridrvijo,

asfaltna cesta, služnostna pot, travnik,
drevesa, močvirje, voda brizga.

Po travniku v krogu motorji hrumijo.

Tam zgoraj so pretresene živali, breja
kobila od strahu skoti mrtvega mladiča.

Takrat pride gospodar in se jezi, kdo bo
plačal škodo in kdo bo plačal
veterinarja, da bo kobila spet breja.

Simon Žavcer
(*Ozara Maribor*)

LOV NA KOSMATO

B

il je dan.

Bila je želja.

Popravek –
bila je misel,
ki je letela.

Ura, ki štela je kazalce,
in zajec, ki bril si je tace.

Bila je prav takšna,
kakršno sem spoznal:
kosmata,

da me je skoraj pobral'.

A še vedno
mi megleno jasno ni,
kako kosmatinec
kosmato ulovi.

Andreja Žorž
(*Društvo Vezi*)

KOLO JE ZA NORCE

G

ranitne kocke lebdijo,

ko kolesa čez cesto drvijo.

Poganjata jih možakarja,
ki si veselo prepevata.

Peljeta se čez mesto

in dalje tja v širne kraje,

kjer ni veselice niti potice.

Pa vendar najdeta Resnico,
našo prekrasno kraljico.

S.
(*VZ Planina*)

MOJ PRAVI DOM

Moj pravi dom je stran od mesta,
tam se vije dolga, siva cesta.
Za njim so vzpetine, reke in gozdovi,
tam, kjer naravni so plodovi.
Sredi prostranstva sta hiša in vrt
in sosed ni škrt, temveč miselno odprt.
Na jedilniku sta zdravje in učenje,
tam ni denar vseh gospodar.
Z dvorišča strmiš v zvezde,
oddaljeno skrite tam so ceste.
Na hodniku majhna kuhinja stoji
in večkrat družina se tam zasedi.
V spalnici sanje, branje, pisanje.
Za bajto pa hrib, ki navdihne moj strip.
V garaži navlaka, orožje vojaka.
Po nebu letim, ko ptic si želim.
Ko v tem domu odrekam se trpljenju,
čutim se vse bližje razsvetljenju.
Nehanje bolezni, poželenja,
vse to je pot mojega življenja.
Poslavljam se od bojazni,
v temi ne bojim se več prikazni.

Dorian

(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)

POLNA SVETLOBE

Jutro je omara, polna svetlih oblek.
Poldan je kosilo, ki ga skuha mama.
Popoldan je malica – sendvič s pršutom.
Večer je luna, velika, velika ...

Tanja Gomezel

(Društvo Vezi)

37

Tanja Gomezel (Društvo Vezi)

ZORA
POSVEČENO
OČETU MIRKU

Z ora kot rosna trava.

Ptice na drevesu žvrgolijo.

Pod drevesi je polno gob.

Srne se sprehajajo po vrtu.

Lovec stoji na preži.

V gozdu zalaja pes.

Lovec se s plenom vrača domov.

38

Marko Ukmar
(*Društvo Vezi*)

B.

B (Zavod Pelikan - Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravlju - TS Sostro)

(ZPKZ Dob)

DAN

Jutro je okno, odprto kot um.

Poldan je hiša, velika kot oblak.

Popoldan je dvorišče, čisto kot očetove hlače.

Večer je cesta, vijuga se kot kača.

Noč je drevo, košato kot dedkova brada.

Branko Jerič

(Društvo Vezi)

ZORA

Sprehajam se skozi gozd.

Zrak je čist in svež, čutim ga na obrazu. Pomirja me kot objem prijatelja.

Poslušam ptičje petje: žvrgolenje, čivkanje, klicanje ptice ujede.

Stopam čez jaso po pokošeni travi, na kateri se blešči rosa.

Mislím o tem, kako bom preživela dan.

Zorka Pavlič

(Društvo Vezi)

Branko Jerič (Društvo Vezi)

Zorka Pavlič (Društvo Vezi)

VRATA

Samo skozi vrata stopim
in ne vem, v kakšen prostor sem prišel.
A sem tam, kjer sem si želel biti?
Želim si biti nekje s pridihom sanj.
Ali padam?
Ne, rastem.
Iskra in luč!
Svoboda, kje si?
Ves dan je pred menoj.

40

Udeleženci v SVZ Hrastovec

ZORA

Ob jutranji zori se slišijo ptiči.
Trava diši po cvetlicah.
Poboža me sončni žarek. Svetloba se
stopnjuje do dneva.

Sliši se prvi avto, ki pelje iz vasi. Hladen
vetrič zapiha in odnese listje v zrak.
Zbudim se. Okno je odprto. Diši po dežju.
Poiščem knjigo, ki sem jo zvečer brala,
prestavim jo v drug kot.
Pripravim si zajtrk. Ne zmenim se za to,
kar jem. Nekaj pač moram.

*Mojca Obolnar Pompe
(Društvo Vezi)*

ŽALOST

M.B.

Žalostna ženska
objokuje svojo mladost.
Spomine nosi v sebi.
Upa na boljšo prihodnost,
da se ji bi spet nasmejalo na obrazu.
Saj svet je lep in se da prijetno živeti.
Ampak ona se oblači v barve
svojega razpoloženja.
Preveč razmišlja,
ta nesrečna ženska.

41

Udeleženci v SVZ Hrastovec

MAMA

(NADALJEVANJE ODLOMKA IZ ROMANA
BALERINA, BALERINA MARKA SOSIČA,
NAPISANO V PESNIŠKI OBLIKI PANTUM)

P
oslušam, mame ni, ne slišim nič.

Mrazi me, vstanem, misel me prešine,
boleč utrip, kot bi zarezal bič.

Kako lahko ves ta njen hrup izgine?

Mrazi me, vstanem, misel me prešine.

Kdaj pride Ivan, da poživi teden?

Kako lahko ves ta njen hrup izgine?

Premikam se in bližam vratom ven.

Kdaj pride Ivan, da poživi teden?

Da bom lahko odšel spet na počitnice,
premikam se in bližam vratom ven

iz sobe, da preverim mame igrice.

Da bom lahko odšel spet na počitnice.

Odrinem vrata hrastova priprta
iz sobe, da preverim mame igrice.

Nebeški oče! Mama je kot mrtva.

Odrinem vrata hrastova priprta.

Prepozno! Mama mi leži na tepihu.

Nebeški oče! Mama je kot mrtva,
premika se ne, ni sledi o dihu.

Prepozno! Mama mi leži na tepihu.

Jo gledam, vlečem, pravim, naj vstane.

Premika se ne, ni sledi o dihu,

odprte njene so oči, vse nežne.

Jo gledam, vlečem, pravim, naj vstane.

Si mislim, da obleka sanja, pada ...

Odprte njene so oči, vse nežne

modrine jutra, ko nasmeh še rada ...

Si mislim, da obleka sanja, pada,
ko jaz to sanjam trdno, ves v komi,
modrine jutra, ko nasmeh še rada
bi dala, vendar nima več moči ...

Ko jaz to sanjam trdno, ves v komi,
globoko onstran dimenzije znanega.
bi dala, vendar nima več moči,
ker je ujeta za zastorom strašnega.

Globoko onstran dimenzije znanega
boleč utrip, kot bi zarezal bič,
ker je ujeta za zastorom strašnega.
Poslušam, mame ni, ne slišim nič ...

Matej G.

(ZPKZ Ljubljana)

UTRINEK

S
vetloba zjutraj te nahrani.

Gost oblak zakriva krošnjo.

Rak leži na odeji.

Dobra knjiga in pitje kave.

Ptica leti za avtomobilom.

Zorka Pavlič

(Društvo Vezi)

PIŠE PO KOŽI

Jutro je luč, ki se svetlika v tvojih očeh.

Poldan je knjiga, zapuščena sredi dneva.

Popoldan je hiša, odprta za vse ljudi.

Večer je pisalo – piše po koži
o sanjah razposajenih ljudi.

Željko Milijašević
(*Društvo Vezi*)

VEČER

Čakam, da pade večer,
da se moj dan konča.

Vztrajno čakam in čakam,
kazalec na uri se le počasi premika.

Čakam, da padem iz časa,
in upam, da se bom znova pobral.
Da znova vstanem, poln upanja in
ponosa.

Večer je končno tu in z njim
so se prikradle sanje.

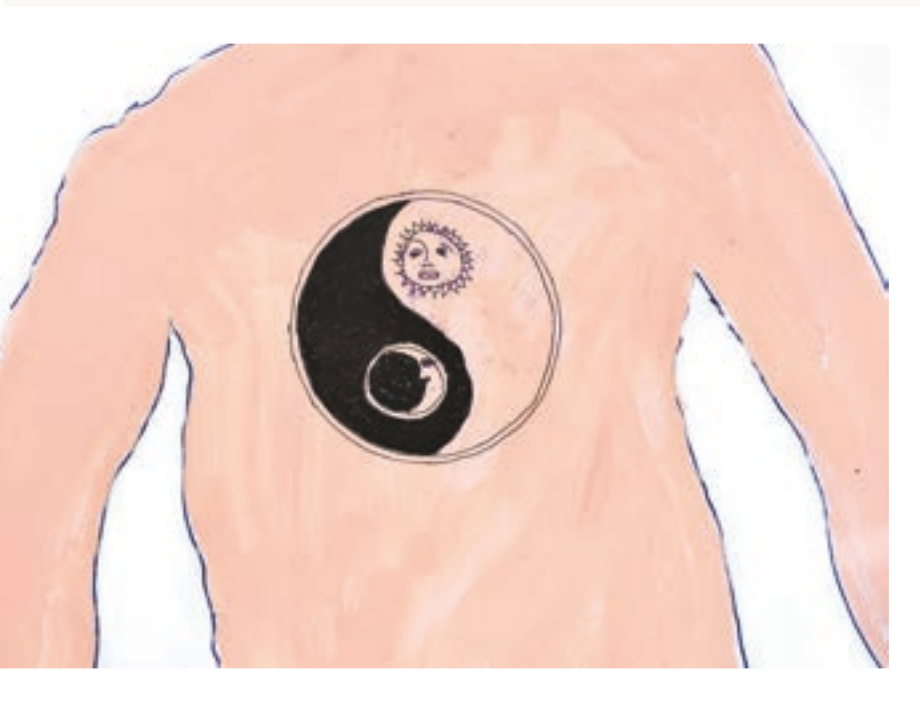
Nad moje vzglavje se sklanja mir.

Na mirnem nebu so oblaki rdeči
od sončnega zahoda.

Ta večer bo spet brez sonca.

43

Udeleženci v SVZ Hrastovec

Matej (Društvo Projekt Clovek)

Željko Milijašević (Društvo Vezi)

TA DAN

Tega sončnega dne
sem v les žgal prelepo cvetlico,
ki ni klonila
pod težo mojih misli.
Ta dan je ostal prijetno sončen
in se nato prevesil v tih večer.
Opazoval sem sončni zahod na svoji
terasi.
Komaj sem našel to prelepo sonce.
Ko je bilo sonce že nizko nad travniki,
so z njim izginjale moje sanje.

Udeleženci v SVZ Hrastovec

ŠEPET

Šepetati. Včasih je edina rešitev
šepetati.
Šepet lahko kriči.
Sapica med drevesi išče cilj,
ki je daleč, daleč.
Včasih je najbolje samo hoditi.
Hoditi stran od ljudi, da ne slišijo
šepeta med nama.
Včasih šepet postane z odmevom glasen
v komaj razvidnih obrisih
prihajajočega.

Udeleženci v SVZ Hrastovec

KRAMLJANJE

Kramljalo se nama je,
lomila sva besede,
a ne prelomila, saj nisva hotela končati.
Govorila sva in govorila,
ne kar tako v en dan.
Bil je prijeten pogovor.
Po lužah so čofotale račke.
In še se nama je kramljalo in kramljalo,
da nastala je pesem.

Udeleženci v SVZ Hrastovec

ZORA

Zora, polna rose, umite svetlobe.

Zrak je svež in diši po oblakih.

Hodim po zemlji, pesek me žgečka v
podplate.

Želim si toplote.

Tanja Gomezel

(Društvo Vezi)

BOLEČA USODA

Ko pišem to pesem, me boli srce.

Ne vem, zakaj ...

Spoznala sem veliko stvari
in ugotovila, da nekaterih več ni.

Da sem se spremenila.

Postala sem oseba z zlomljeno dušo
in bolečimi spomini.

Nikoli več ne bo tako, kot je bilo,
ko sem ob sebi imela nasmejane obraze
in oči, polne upanja, da bo dobro.

Ne, nikoli več ne bo tako.

Zdaj sem sama v mračnem svetu
življenja.

Lebdim in upam, da se iz sanj zbudim.

Lejko Smejko

(VZ Planina)

45

Vlasta (ZPKZ Ig)

PESEM

OBJEMI

Ko sem bila otrok,
sem veliko ljubezni od staršev dobila.
Čeprav je bilo težko,
vem, da sta se za nas trudila,
in smo normalno živeli.
Toda oče je začel uživati drogo
in padel še v večjo zblodo.
Mama bila je duševno bolna,
ni znala zame skrbet,
zato sem prehitro odšla v širni svet.
Spoznala sem obraze polne in duše črne,
spoznala hudiča, ki ni imel biča.
Živela sem z napakami in s sanjami.
Težko je bilo, mogoče prehudo,
a nisem imela izbire.
Pred mano so bile hude ovire.
Veliko napak moram popraviti
in stvari na svoje mesto postaviti.
Ker kmalu bo prišel čas,
ko bom začela sama živeti
in želim nekoga ob sebi imeti.

Lejko Smejko
(VZ Planina)

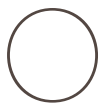
Objemi so kot vesolje.
Objemi so vročinski.
Jutra so kot čarovnija.
Dnevi so prelahki.
Večeri so kot presihajoče jezero.
Noči so jutra, ki zamujajo.
Življenje je kot mlada svetloba.

Jutro je miza brez prta.
Poldne nam da vrata v knjigo.
Popoldan je okno v lepši svet.
Večer čaka stol za sedenje.
Noč ponuja posteljo s toplo odejo.

Mojca Obolnar Pompe
(Društvo Vezi)

ŽIVLJENJE

Objemi so kot kamen, kot nebo, kot zemlja.

Jutra so mokra, sveža.

Dnevi so kratki. Dnevi so deževni.

Večeri so mračni, hladni. Večeri so kot jama.

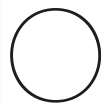
Noči so dolge, mrzle in temne.

Življenje je kljub temu lepo. Življenje je kratko.

Branko Jerič

(Društvo Vezi)

PTIČJI PRIVIDI

Objemi so srčni dotiki, so kamen modrosti.

Objemi so lahko tudi živčni zlom.

Objemi so kot rajske ptice, kot očala za blizu.

Jutra so magična vrata (ali okno).

Jutra so morska lepotica.

Jutra so neosvojljiva (za zdaj).

Dnevi so številke na koledarju.

Dnevi so brzovlak.

Dnevi se štejejo v neskončnost.

Večeri so izpita voda.

Večeri so moji (za vedno).

Večeri so vekomaj pisani.

Noči so trd oreh.

Noči so pravične.

Noči so umetnost in kultura.

Življenje je obredni ritual.

Življenje je pomlad.

Življenje so oči volka.

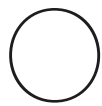
Matjaž Dolensek

(Društvo Vezi)

Branko Jerič (Društvo Vezi)

PEŠČENA URA

bjemi so srčni, veliki kot ljubezen.

Jutra so svetla kot žarek.

Dnevi so mračni kot stvari, ki si jih storil.

Večeri so kot črna svetilka.

Noči so temna soba.

Življenje je peščena ura.

Gregor Kocijančič

(Društvo Vezi)

48

Gregor Kocijančič (Društvo Vezi)

LJUBEZEN

renutno ni ljubezni!

To je grozno.

Marko Ukmar

(Društvo Vezi)

Marko Ukmar (Društvo Vezi)

ONA JE VSE

Ljubezen je lahko grda ali lepa.
Čudovita je in žalostna.
Včasih me srce boli,
ko pomislim nanjo in je ni.
Kako želim, da ob meni
bi bila ...
To je zame nemogoče.
Pogrešam jo zelo.
In mogoče enkrat pride.

Paty
(VZ Planina)

LJUBEZEN

Lepo je biti mlad,
še boljše pa bogat.
Bogastvo pomeni več stvari,
med njimi najboljša si ti.
Ko sem te spoznal,
srce mi je poskočilo,
a ljubezni najprej
nisem ti podaril.
Nisem znal in mogel biti.
Kako bil jezen sem takrat.
Nazadnje mi je le uspelo,
a zdaj se je le prijateljstvo začelo.

Kin
(VZ Planina)

49

KLJUČAVNICA IN LJUBEZEN

K

ljučavnica se odklene s ključem.

Zaljubljeni jo zaklenejo,
ključke v reko vržejo.
V oči si pogledajo
in si večno ljubezen obljubijo.
A sčasoma ljubezen izpuhti,
teža sovraštva, jeze, žalosti
med dvema zid naredi,
ki ga ni mogoče porušiti.
Le kje ta ključek zdaj leži?

Lejko Smejko
(VZ Planina)

ČOKOLADA

T

o je kot ljubezen mojega fanta.

Moj smeh.
Spomin na mamo.
In del mojega življenja.

N.
(VZ Planina)

TI

O

dlikujeta te duhovitost in
izviren smisel za humor.
Si zelo bistra in prodorna oseba.
Si tudi oseba, ki je ravno prav družabna.
Opaziti je tvoj dobrodušni značaj.
Imaš svoj stil, iz tebe veje pristnost.
Izžarevaš umirjenost in zadovoljstvo.
Znaš povedati svoje mnenje.
Iz tebe veje pristnost.
Znaš zabavati družbo, v kateri se
znajdeš.
Imaš svojevrstno karizmo, si posrečena
oseba.

Danijela Premzel
(Šent Maribor)

Anita (Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

OSTANI, PROSIM!

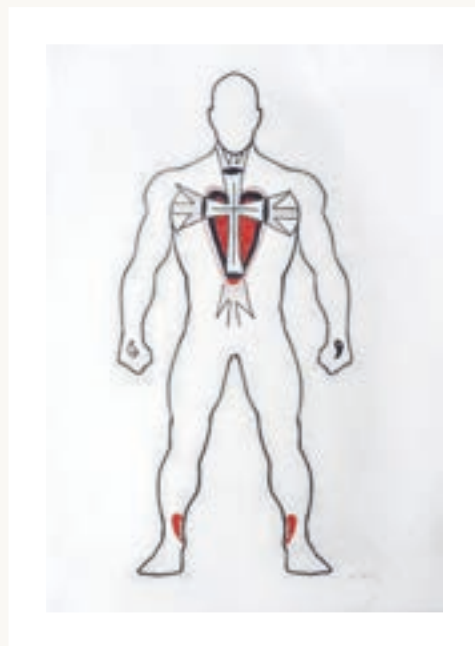
Ljubezen kože mi je bolečina,
brez tebe svet se zdi podoben zvarek,
zapete pesmi rož le tihi žarek,
letiva midva stran kot pelerina.

Si moja večna od srca zlatnina,
tvoj v moj srček je umoren davek
in ranjen davni je spomin na šopek.
Signalov klic, preplet je zgodovina.

Razteza kisel se barvit sonet.
Tako ugaša spet te moja mama.
Ostani, prosim! Ne ugasni, internet!

Z dlanmi te rišem in te čakam, dama,
ko praviš, znorel je ta cel planet,
signalov cvetja in velika drama ...

Matej G.
(ZPKZ Ljubljana)

Matej (Društvo Projekt Človek)

BREZ NASLOVA

Spet vidim v daljavi: naš je tam Krpan,
prenaša vedno sol to in povsod razcapan,
silak nima pavze nič, precej je zaspan.

Čebelji roj že išče cvetni prah medeni,
brenčanje Krpanu ne leže, ne čebele ne sršeni!
Na Dunaj h kralju brzi in pa k ljubi eni.

Kobila se upira, vode si želi.
Kje naj zdaj vodo to dobi, kje so predeli?
Bazen kobila spi je vode ... Sol deli ...

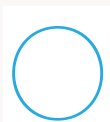
Martin Krpan, ko pride na mejo,
cariniki ga pobarajo in mu tovor grebejo.
Se mora dobro z njimi pogodit', da grejo.

Zaklade solne Martin le preda gospodi.
Z zlatnikov polnimi žepi ljub'co lépo vodi.

Matej G.
(ZPKZ Ljubljana)

BREZ NASLOVA

Odpira pismo zala moja Maja.
Od maja mi dogaja, roža mala.

A tole pesem pišem zate, Maja.
To sonce greje mi te sanje raja,
da nove nežne rime maj predaja.
Od maja mi dogaja, roža mala.

52

Odpira sliko zala moja Maja.
Od maja mi dogaja – roža mala.

Pa morje nežne riše zlate zvezdice,
samote mreže ni več, varen beznice.
Maj goden greje mi te čare cvetnice.
Od maja mi dogaja, roža mala.

Odpira vino zala moja mala,
od maja mi nagaja, boža zmaja ...

Matej G.
(ZPKZ Ljubljana)

DIVJE NOČI

(BESEDILO ZA PESEM
V ŽANRU TRAP)

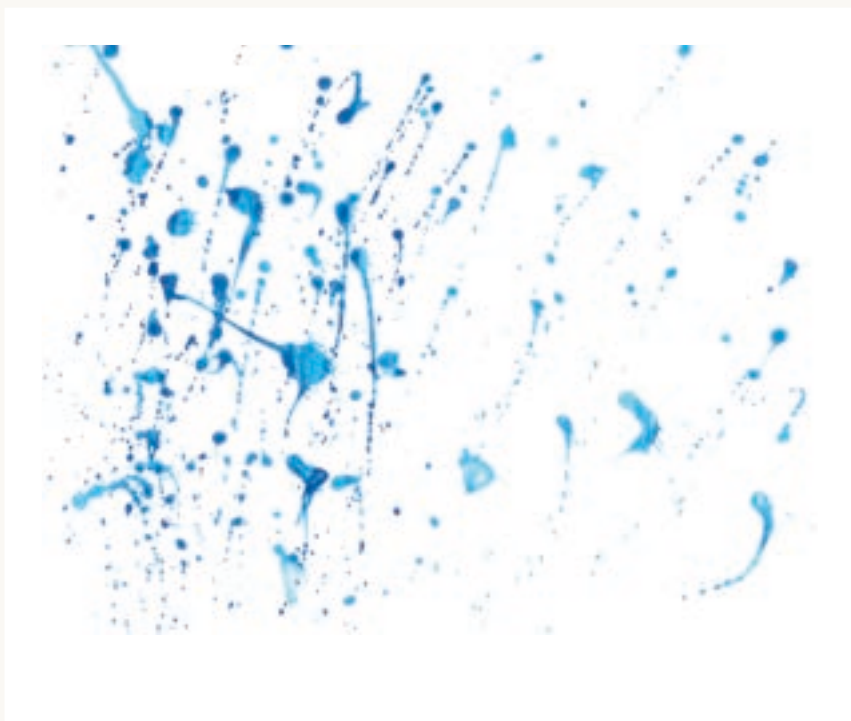
Mala, veš, da sem nor, guza gor, glava dol,
z mano dobila bi vse, sam zgubila kontrol,
ti bi bla gor, jahala ga k motor,
poredna si bla, zato si zasluž ukor.

Nehiva cajt zapravlat, k veva oba, kva točn bi rada,
bivšega hitr pozabš, medtem k ti slačm te tangice Prada,
na Dior miriše ti mala, sam nism jaz jala,
trese od orgazma se cela, sploh se ne bova ustavla.

Jaz sem tip, k pelje te do vrhunca,
pustim luči, da sva k porno glumca,
probava vse pozicije,
zgleđa, da greva se twister igrice.

Sosed me žre, k preveč se dereš,
ugrizn v pouštr, na polici je (ne se tolk dret).
Ma tipa, men je vseen, na insta ji slajdnm dm
k Michael Phelps skočm v njen bazen,
vem, da ti sede, ne bo zvedu noben.

J. F.
(ZPMZKZ Celje)

ISKRA V SEVERININIH OČEH

Ima jedna ljepa djevojka, zove se Severina.

Ima lijepe oči, kao da je iskra u njima.

Jao, jao, moja štikla

me je mnogo u životu koštala

pa i mala me videla.

H. S.

(ZPKZ Ljubljana)

AFORIZMA

ep si kot slika,
ampak na sliki je drek.

J. F.

(ZPMZKZ Celje)

az sem kralj,
ženska pa ima vedno zadnjo besedo.

J. F.

(ZPMZKZ Celje)

Peter Orešič (ZPKZ Dob)

M. B. (ZPMZKZ Celje)

Jan (ZPMZKZ Celje)

ŠTIRJE JEZDECI APOKALIPSE

bila je hiša sredi divjine.
veliko ljudi je živelo v njej.
ko gospodarjev ni bilo doma,
so se imeli lepo.

nato je zapihal močan veter.
oblaki so zatemnili dan. živali
so se zatele v svoja skrivališča.

vsega lepega je bilo konec. vsi so
bežali. na vse strani, da se
skrijejo. ni jim uspelo. štirje
jezdeci apokalipse so dobili,
po kar so prišli.
duše trinajstih prekletih.

Goran P.
(*Društvo Projekt Človek*)

MEDITACIJA: VIR MOJIH IDEJ ALI MISLI

Kako dobro bo slednjič
na prsih čutiti ponižano,
steptano zemljo.
Spoji me z njo,
ker me je nosila
in tudi ves ta čas hranila,
ne zase, ampak za tvojo pot.
V zahvalo tebi ... moj Bog.

Toni Mesarek
(*ZPKZ Ljubljana*)

ČRNA LUKNJA

Za črto je obzorje
za obzorjem je noč
za nočjo je nič.

Goran P.
(*Društvo Projekt Človek*)

LUNA

Luna mimo mene beži,
kakor da se svet vrti.
Ona mi življenje vrača,
ki ga nikoli imela nisem.

N.
(VZ Planina)

UTRINEK ČUJEČNOSTI

Hodim po puščavi
s temnimi mislimi,
iščem vodo, da me napolni,
čakam dotik po mehki volni,
vse to mi srce prežema,
da vzklijejo drobna semena –
solze veselja, radosti,
vse to pada po tleh
kakor javorjevi listi.

Jan
(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene s
pridruženimi težavami v duševnem
zdravju – TS Sostro)

ROČNA ZAVORA

Pozimi sem na rekreaciji postal živčen in zbolel.
Vsakokrat, ko sem bil hospitaliziran, sem izgubil prostost.
Gledal sem ven, v drevesa, nato šel ležat v posteljo.
Pogrezal sem se v brezup.
Zdravljenje je bilo norost v iskanju novih poti, kako
preživeti v oblaku znanosti, ki govori kako živeti.
Potrebna je bila moč, da sem lahko končno
pobegnil na prostost in začutil dotik ljubezni,
ki ozdravi vsako, še tako globoko rano. 55
Premišljuje, a težko bi kaj rekel. Bolečina je,
ko nas duša boli. Pomembna je ljubezen, da nas
ohranja pri življenju.
Misli so težke in nagajive in silijo me, da
kadam. Tako me okupirajo, da ne morem ničesar
narediti. Obseden sem z eno mislijo.
Počutim se razgaljen in sam.
Tek je postal moja rekreacija, okrog dreves, v svobodo.

*Zorka Pavlič, Patricija Metljak,
Milica Jovič, Tanja Gomezel, Andreja Žorž,
Mojca Obolnar Pompe, Branko Jerič,
Marko Ukmar, Boris Jazbec, Gregor Kocijančič,
Željko Milijašević*
(Društvo Vezi)

Glenna Gorjup (SVZ Hrastovec)

Zorka Pavlič (Društvo Vezi)

DANES

sak dan je sedanjost.

Razmišljam o resnici,
ki je lahko izkrivljena.
Gledam v prihodnost –
ne vem, kakšna bo.
Morda sem na pravi poti –
ali pa tudi ne.
Danes svet ni izkrivljen.

Boris Jazbec
(*Društvo Vezi*)

KDO SEM?

em pomembnej ali nič?

Sem jaz, ki upam – ali velikan?
Sem človek ali drevo?
Sem voda ali pesek?
Sem svinčnik ali prst?
Sem knjiga ali okno?
Sem ptica ali nebo?
Sem omara ali kladivo?
Sem ptica ali oblak?
Sem cvet ali greda?
Sem lestev ali drevo?
Sem svetloba ali dež?
Sem piš vetra ali orkan?
Sem ladja ali ocean?
Sem ljubezen ali poguba?
Sem pesem ali ritem?
Sem spomin ali podoba?
Sem ptica, jazbec, prašič, ženska, slika,
harmonija –
sem knjiga, v kateri piše vse.

**Matjaž Dolenšek, Boris Jazbec.,
Branko Jerič, Tanja Gomezel,
Mojca Obolnar Pompe,
Željko Milijašević, Zorka Pavlič**
(*Društvo Vezi*)

Vinko Fošnjač (Ozara Maribor)

LP (ZPKZ Ig)

Gregor Kocijančič (Društvo Vezji)

Tanja Gemezel (Društvo Vezji)

Doma ni imel varnega okolja,
z rokami ni čutil obzorja.
Namesto tega so batine letele,
v srcu kuhal je zamere.
In Rok ni čutil več veselja v odnosih,
vsak do njih je bil zaznamovan,
Rok pa je bil narejen iz sanj.
Mučil ga je sad življenja od znojenja,
se trudil je, a izboljševal si ni razpoloženja.
Iskal je v čutih dobre misli in dotika,
ni vedel, da še zmerom življenje se nasmiha.
Iskal je prave besede, žaloval je,
prebiral stare vede.
Je ugotovil zgrožen,
da ni več prožen,
obraz se zdi otožen.
Takrat se je zavedel, da je oče repa,
vedno znova vstaja ven iz dreka.
In se odreka,
ko opazuje, kima,
njegove misli pa kot reka,
če jim bo sledil,
je razmišljal,
bo življenje zamudil.
Po temi dolgo je brodil,
rabil je sedem let, da sploh lahko je shodil,
je ubiral strune,
po cesti so hodile nune,
svojčas glasbi se je posvečal,
prišel je do uspeha,
a kaj, ko se je počutil kot vreča dreka.
Rad bi se igral,
bil pa je prepričan, da je jezo podedoval.
Vedno bolj si je želel – živel bi življenje,
a ga ni dojel.

Pisal je pesmi,
obrazi okrog njega pa vsi bili so resni.
Vedel je, ko pesnik kuje rimo,
vse ostalo beži mimo.
A ni se naveličal – nihče ni zmožel, da bi ga prepričal,
da mačka pred zoro si brke naviha.
Tudi on želel je bit navihan,
a njegov se oče že dolgo ni nasmihal.
Razmišljal je, kaj uči ga šola,
a je res to tisto, kar se mora?
Bil primoran v temi je živet,
spopad s stihom – dnevni spored.
Romal je in romal po širjavah duše,
od hiše do hiše, vse prej kot navdušen.
Vedno znova pel je pesem staro,
sorojaki so ga oklicali za motalo.
Mačka se vrti okoli lonca,
v Rokovem življenju pa ni bilo sonca.
Jezan sam na sebe škorce je pihal,
ko se je zdanilo, bil je navdušen, da mōra je minila.
Razlika je v tem, da tokrat ni obupal –
upal je in upal,
je svoje misli zaupal.
Zdaj pa Roki na boku spi,
nič več po drogi ne hrepeni,
plus dostikrat mu rata rima,
medtem ko punca nanj se lima.
Če bi razmišljal takrat, kot razmišlja zdaj,
vse bi naredil enako kot prej.
Kaj je torej roka Roka učila?
Sreča je večna, bolečina minljiva.

Dorian

*(Zavod Pelikan – Caritas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

Jan (Zavod Pelikan - Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju - TS Sostro)

KRIVA POT

S pet tuki stojim,
in gramsko baklo v rok držim,
potegnem gost dim,
fak,
sam seb nor se zdim,
pogledam v nebo,
zvezde daleč so,
sprašujem se
ktera si ti?
dej povej,
kak si mi?

vijuuu, vijuuu,
slišim v daljavi,
adrenalin
me preplavi,
fak,
upam, da niso ta plavi,
al je to spet sam v moji glavi?

zagledam plavo lučko,
hit zategnem še zadno pljučko,
ej, ati,
moru bom it,
hitr se skrit,
krik,
policija diha za ovratnik,

stari, pridem še nazaj,
pogrešaj me kaj!

Sašo Račič

(Društvo Projekt Človek)

ČRNI BARON

S tr. dr. zdj vam zgodbo bom povedu
kaj sm vse doživu vidu in kako zabredu
blo je še za časa brata in že na pragu rata
ko men je blo usojen da stopu sm skoz vrata
v Črnega barona kranjska underground cona
kjer se je dogajal marskej tut kej mim zakona
ne dolg zatem ko smo v center se preselil
hitr smo se mulci tapravi skup dobil
in še hitrej pogruntal kje bi keša kej dobil
da loh bi igrce nažigal kej spil in pokadil
namesto da za šolo kakšno knjigo bi prebral
jaz sm gandžo dilal in biljard igral
rano mladost sm tam preživu
in se prvič tut zaljubu
v Črnem baronu kranjskem starem dobrem klubu
a že rahlo sm zabredu ker takrat še nism vedu

60

(ZPKZ Dob)

REFREN

Če v drogo zabredeš prjatle zgubiš
ženska te pusti doma nogo dobiš
zdravje si uničiš in skoz bl trpiš
in ti si en edini ki loh to spremeniš
pa si namesto droge kej lepga zaželiš
družino si ustvariš v lajfu kej nardiš (zaposliš in mirno spiš)

Potem v sredni šoli poznal so me vsi
za keš ti Alex zrihta kar si hotu 1 2 3
med odmori in med malco iskal so me vsi
na kerem plejsu so vedl ker od daleč že diši
pr men ni blo šmouja sam se dobr staf dobi
imel sm dobre bejbe keša robe mi ne zmanjka
a sm vedno imel občutek da mi nekaj manjka
iz džojnta na drink pa z drinka spet na plejs
probaj shivo norden lights orange bat purple haze
če skoz se ni mi kej dogajal blo je dolgočasno
da to ni dobr jaz sm dobr vedu
in marsiker prjatu to mi je povedu
a se nism zmenu zanje sm mislu bom že nehu
a preden sm ukrepu sm se dobr ga navleku
kar preveč je šlo za beli prah ki mi je ugajal
mi družga preostal ni kot da sam sm ga prodajal
imel sm hud konekšn in biznis je cvetel
a kaj ko sam sm tolk porabu da sm čist ovenel
easy come easy go with the flow do zadnga
sm centa za belo vse zabou
pa sm hotu se skulirat a je želja bla premal
iz začaranga kroga dolga leta nism znal
za ščepec sreče v prahu kar sm mel sm dal
ko nč več nism meu sm glumil in lagal
samo nikdar prjatlov krađu in nategoval
in nikdar nism cinkal sam obraz mi je ostal
drugo šlo je vse u kurac vse kar sm naredu
je šla firma v stečaj in jaz sm se usedu
šit zdj sm se zavedu

R E F R E N

Če v drogo zabredeš prjatle zgubiš
 ženska te pusti doma nogo dobiš
 zdravje si uničiš in skoz bl trpiš
 in ti si en edini ki loh to spremeniš
 pa si namesto droge kej lepga zaželiš
 družino si ustvariš v lajfu kej nardiš (zaposliš in mirno spiš)

Zdaj sm mogu nehat furat okol ga bluzit žurat
 imel sm dosti časa za razmišljat pisat brat
 in tko sm tud v čuzi zaključu doktorat
 iz streetologyje seveda to je zelo pomembna veda
 ko po dolgem času spet svobodo sm zaužu
 imel sm že načrt in sm koristno z dobrim združu
 dobrim starim frendom spet sm se prdružu
 ne zanima me materia ne kolk bom kej zaslužu
 in prav nobene droge ni blo v načrtu
 le kakšno bilko zase tam nekje na nekem vrtu
 za srečen lajf ne rabim vreče keša
 raje dobro bejbo da mi glavo zmeša
 al pa bejbo pravo da mi zmeša glavo
 ostalo pa je simpl lajf v skladu z naravo
 če črto zdaj potegnem ... tu je moje mnenje
 brez droge lepše in daljše je življenje

Aleksandar Velov

(ZPKZ Ljubljana)

CELICA ŠTEVILKA 2

Kar naenkrat, kot bi trenil,
prav na rojstni dan
v celici št. 2 sedim za mizo čisto sam.
Mislim na toliko stvari,
ki misliti mi dajo,
toliko stvari, ki bolečino mi zadajo,
strašijo me in spati mi ne dajo.

R E F R E N
Hej, da sem ptičica,
da poletel bi lahko,
daleč daleč letel bi,
da vidim, če me čakaš ti.

Pišem pismo, da preprečil bi
še več bolečine in še več skrbi,
pišem, draga, čakati me ne,
z razumom pa ne strinja se srce.
Pišem to, a tega nočem,
mislim nate, gledam sliko, jočem.
Nič več ni tako kot prej,
pojdi svojo pot naprej,
od tebe zdaj poslavljam se
iz celice številka 2.

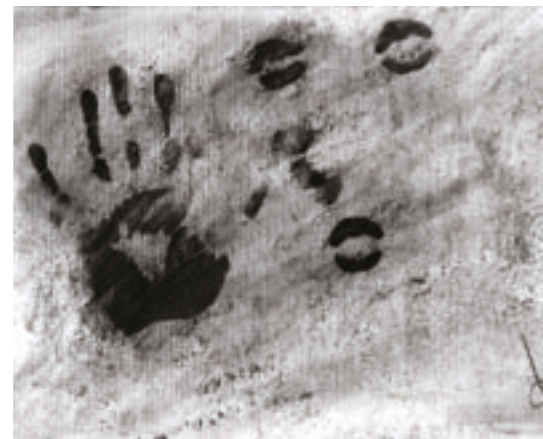
Kristijan (ZPMZKZ Celje)

R E F R E N
Hej, da sem ptičica,
da poletel bi lahko,
daleč daleč letel bi,
da vidim, če me čakaš ti.

Po celici hodim gor pa dol,
pa mislim včasih, da sem nor,
vse z razlogom mi dano bilo,
a jaz prezrl sem vse to,
boriti za to se nisem znal
in kje na koncu sem pristal.
A vsega enkrat konec je
kot te pesmi zdaj,
nov list obrnil bom,
ne bom oziral se nazaj.

R E F R E N
Hej, da sem ptičica,
da poletel bi lahko,
daleč daleč letel bi,
da vidim, če me čakaš ti.

Aleksandar Velov
(ZPKZ Ljubljana)

Vesna (ZPKZ Ig)

Vif (ZPMZKZ)

CELICE V CELICI

Kosijo tnala ... kje živi pravica?

Nemočen in brezupen sem ujetnik.
Ves dan leži ob meni nov sojetnik,
le nisem kot v kletki sama ptica.

Zakaj že nima hitrih nog krivica?
Stopica gor in dol pobit nadzornik,
kje čaka mehke roke me dotik?

Svobode sita je samo lisica ...

Kje raste nora čudežna mi goba?
Da mi odpre svobode ta predal,
omame klic želi teme si groba ...

Matej G.

(ZPKZ Ljubljana)

BREZ NASLOVA

Reflektor, žica, zid, rešetka,
vsak dan znova od začetka,
pobit in osamljen za mizo sedim,
sam z mislimi,
sam sred' ljudi,
a ne osamljen, je z mano gost,
ni sojetnik, je norost.
Kdo slavil bo, odloči čas,
bo zmaga njena, bom zmagal jaz?

David Cerar

(ZPKZ Ljubljana)

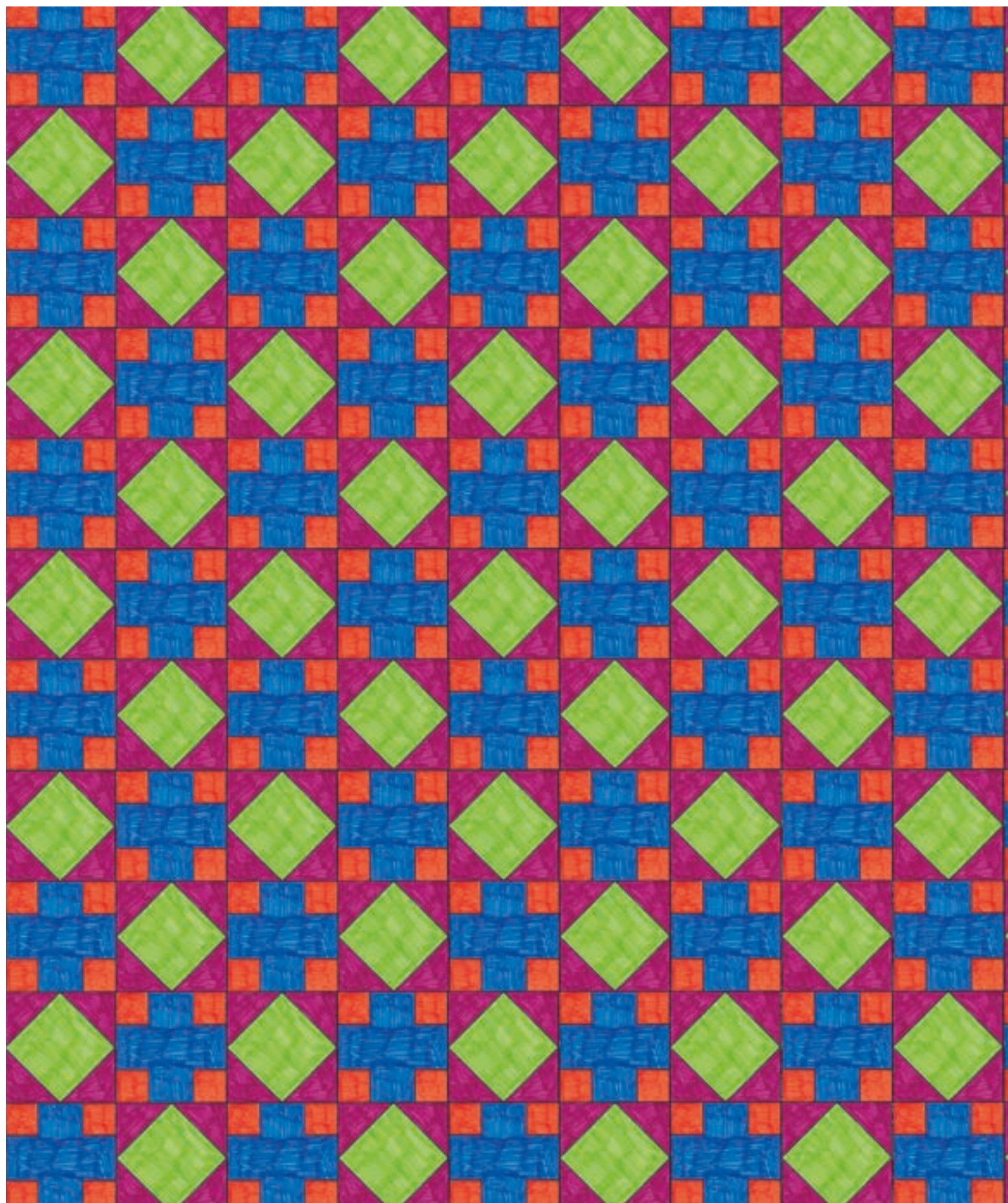

David (ZPKZ Ljubljana)

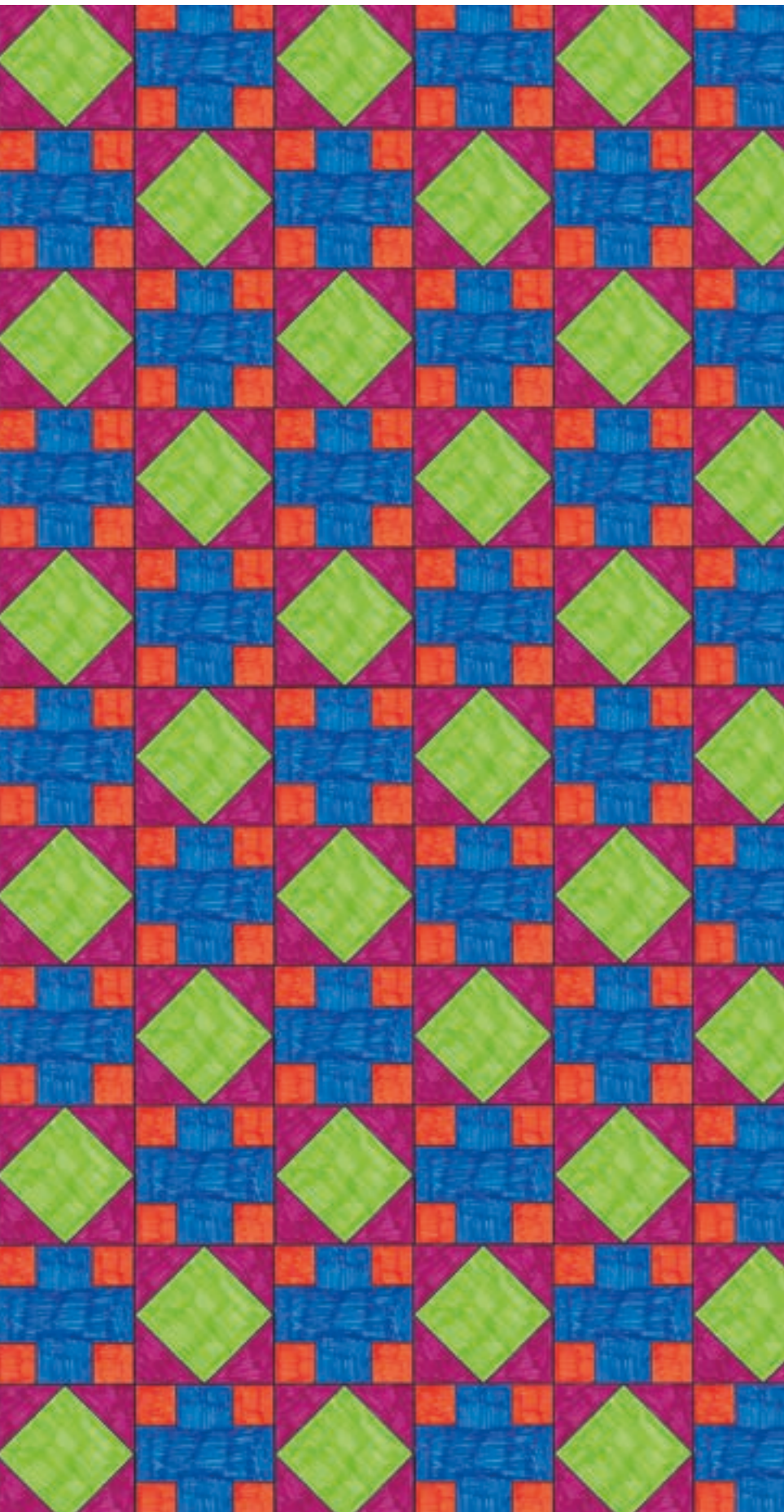
Žele (ZPKZ Celje)

Spomini

IZ MOJEGA ŽIVLJENJA

Takrat sem bila stara štiri leta. Vstajala sem zgodaj zjutraj in hodila pomagat sosedu, ki je imel domače živali. To mi je bilo na prvem mestu. Nikoli mu nisem rekla, da česa ne bom naredila. Ko smo se odselili, sem se zavedela, da je tega življenja konec. V Vzgojnem zavodu Planina pomagam sosedu Tonetu, ker želim obuditi stare spomine. Če kdaj pomislim, da česa ne zmorem, si rečem: »Pri štirih letih si lahko poprijela za lopato, torej zmoreš vse! Nikoli ne obupaj!« Zelo sem hvaležna staršem, ker so me podpirali.

T. S.

(VZ Planina)

IGRAČA

Imel sem lopato. Kopal sem jarke okrog hiše.

Marko Ukmar

(Društvo Vezi)

HIŠA MOJEGA OTROŠTVA

Moja prva hiša, v kateri sem živela, je bila v treh nadstropjih s prizidkom. Imeli smo tudi pasjo uto in garažo. Ta hiša je sedaj od sestre, babice in brata, starši pa so se preselili v novo na robu mesta. Ta moja prva hiša stoji skoraj v centru mesta in je stara več kot trideset let. Poleti je mrzla, pozimi topla.

Moja soba je bila rumena in majhna, ampak prijetna, z oknom in razgledom na mojo ulico. Ostali prostori so bili malo bolj temni, kot je tudi običajno za starejše hiše. V tej hiši je vse moje otroštvo. Od malih nog sva se z bratom igrala z lego kockami. Veliko sva se prepirala ter tudi veliko smejala in se zabavala. Nekoč sva za božič dobila radio in kasete. Bratu sem ponagajala, tako da sem iz kasete odvila trak, njemu pa ni bilo jasno, zakaj radio ne dela. Dve uri je tuhtal, zakaj ne dela; ko je končno ugotovil, da kaset

nima traku, se je zelo razjezil name, saj je vedel, da sem za nevskečnost kriva jaz. Meni se je vse skupaj zdelo smešno in za kazen mi je primazal klofuto. Mama se je razjezila nanj, saj ni poznala celotne zgodbe. Razjezil se je še na mamo, meni pa se je zdelo vse skupaj zabavno.

Ta hiša ima še veliko lepih, a tudi grdih spominov. Vse je ujet tam, v preteklosti, saj smo se kasneje preselili v drugo hišo. Ampak še vedno, ko grem tja, me spomini zazibajo v neki drugi čas, ki se ga rada spomnim.

Jana

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

HIŠA

Ž

ivim v stari kmečki hiši. Skoznjo je speljan tunel. Skozi tunel vozijo avtomobili, za tovornjake pa ni prostora. Nad tunelom je soba. V njej sta spala mama in oče, kasneje pa sestra. Za hišo je bila mlaka, ki smo jo imenovali lokev. Bila je okrogla in globoka pet metrov. V njej so se kopale race. Vanjo so bile speljane stopnice.

Branko Jerič

(Društvo Vezi)

OTROŠTVO

K

o sm bil majhn, sm si skoz želu met doma veliko čokolad, bombonov, frnikul in igrač. Ker doma pač nism bil pridn, mi mami pa oči za kazn nista kupovala sladkarij in dajala denarja oziroma žepnine za štacuno. En dan nisem mogel več zdržat in sm očetu iz denarnice sunil denar na skrivaj in odšel v štacuno. V štacuni sm si kupil veliko čokolad, frnikul, stopil iz štacune, jih razdelil prijateljem. Vse smo pojedli in se celo pred bajto igrali s frnikulami. Ko sem prišel nazaj v hišo v sobo staršev, sta starša, mami in oče Mirko, na samo srečo ležala in gledala televizijo. Oddahnil sem si, ker sem začutil, da je vse v redu, se nasmejaj, pozdravil starše in odkorakal v svojo sobo in zaspal in razmišlaj, kako dobro se je vse izšlo.

Edis Redzepagić

(ZPKZ Ljubljana)

Branko Jerič (Društvo Vezi)

HIŠA ZLATA

H

iša zlata, hiša čudovita. Hiša prijazna, hiša dobrote. Izžareva toplino. Stoji na začetku kovaške vasi Kropa. Montažna hiška iz sedemdesetih. V njej ata in mama ter otroci. Domače okolje. Peč in televizija. Ograja in balkon. Vrt, sadno drevje in rože. Stopnice v klet. Veliko oken, veliko vrat. Ogromna tla. Sliši se hoja po parketu. Tla škripajo, majava so. Kurilnica, moja najljubša soba. Tam se skrivam in kadim, ustvarjam abstraktne risbe. Točke in linije. Črte. Oblike. Karikature.

70

Matjaž Dolensek
(Društvo Vezi)

Nives Pipan (SVZ Hrastovec)

Marko Ukmar (Društvo Vezi)

HIŠA

Niša hiša je bila velika, v njej je bila včasih gostilna. Stara gospa, ki je v njej živela, že preden so jo moji starši kupili, je ostala z nami do svoje smrti. Te gospe sem se bal. Ko sem bil star dvanajst let, so me dali v dom, ker mi v šoli ni šlo. Po vrnitvi domov sva z bratom hišo obnovila. Tam, kjer so bile peči za peko kruha, so bili zidovi črni. Iz velikih prostorov, kjer sta bili gostilniška soba in jedilnica, je nastala delavnica. V hiši se je slišalo šumenje vode, saj je mimo nje tekla reka Branica. Okrog hiše je bil zelenjavni vrt, ki ga je obdeloval oče. Mama je delala v tovarni.

Marko Ukmar
(Društvo Vezi)

HIŠA

S pominjam se hiše, v kateri sem živela v otroštvu. Stala je na koncu vasi Kutleš v Srbiji. Velika je bila, v njej je bilo ogromno sob. Hišo je zgradil moj dedek. Pripovedoval mi je zgodbe o tem, kako so živeli pred mojim rojstvom. Okrog hiše je bilo veliko dvorišče, na sredini pa je stal vodnjak. In drevesa, veliko dreves: jabolane, hruške in orehi. Ko sem hodila v šesti razred, mi je oče iz Bolgarije prinesel kolo. S tem kolesom smo se po dvorišču vozili brat, sestra in jaz. Na dvorišču smo se tudi največkrat igrali. Hiša je bila bela z modrim okvirjem. V nadstropju je bila terasa, v pritličju pa velika dnevna soba, kuhinja, spalnice in kopalnica. Oče je hišo opremil z novim pohištvom. V moji sobi, ki je bila modre barve, so stali omara, postelja in predalnik z ogledalom. Na njem sem imela šminko, slike in knjige. Moja babica je kuhala tradicionalne jedi, kot na primer kačamak, da je dišalo po vsej hiši. Mama je pekla palačinke, torte in druge sladice. Te sem imela rada. Poleg hiše je bil zelenjavni vrt, na katerem sta mama in babica gojili papriko, paradižnik, kumare, čebulo, solato, pa tudi rože. Jaz sem jima pri tem delu pomagala.

Milica Jović
(Društvo Vezi)

71

Anita (Zavod Pelikan - Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju - TS Sostro)

(ZPKZ Dob)

HIŠA

S pomnim se hiše, bila je modre in rožnate barve. Okrog hiše je bilo dvorišče in na dvorišču so rasle rumene rože. Oče je hiši prizidal teraso. Na terasi sem se igrala. Imeli smo kužka, ki je varoval hišo in močno lajal. Hiša je stala ob cesti na vasi. V dnevni sobi je stala peč na drva. Na njej sem si rada grela noge. Poleg peči je bilo ognjišče.

Tanja Gomezel
(Društvo Vezi)

72

OTROŠTVO

Živel sem v premožni družini, imeli smo veliko živali, ki so mi polepšale dneve. Zdaj so se časi spremenili in imam sam več otrok kot živali in nismo tako premožni. Hrepenim po tistih časih in upam, da bodo moji otroci in nato še njihovi imeli otroštvo kot jaz, z lepimi spomini.

Jest
(ZPKZ Ljubljana)

Ida (ZPKZ 19)

Tim (Zavod Pelikan - karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravlju - TS Sostro)

HIŠA

Pri stari mami na Štjaku je hiša obnovljena, pred njo vrt, v bližini pa vodnjak. In na vrtu je pasja hiška, narejena iz lese-nih deščic. Na odprtino za vrata smo pozimi obesili žakelj, da vanjo ne bi pihala burja.

V spodnjih kletnih prostorih je bil včasih tudi hlev za prašiče. Hiša je dovolj velika za eno družino. V kuhinji je štedilnik na kurjavo. V sobi sem imela starinsko pohištvo, ki mi je bilo všeč. Skozi okno se vidi ves Kras, vse do Sežane.

Zorka Pavlič
(Društvo Vezi)

HIŠA

Babica in dedek sta zgradila petnadstropno hišo, da bi otroci lahko ostali doma in bi vsi živeli skupaj. Hiša je bila velika in hladna. Kasneje, ko sta umrla, je v njej živela le ena hči z družino. Hiša je imela preveč vrat, zato mi nikoli ni bila všeč. Spodaj je bila kurilnica, v kateri se je dedek najpogosteje zadrževal, saj je imel tam urejeno delavnico. Najbolj mi je bila všeč kuhinja. Bila je majhna in v njej je vedno dišalo po hrani, predvsem po babičinih sladica. Hiša je bila polna stopnic, ki so vodile v vsa nadstropja. Velikokrat sem jih pomagala čistiti. V vseh prostorih so po stenah viseli gobelini, ki sta jih izdelovali babica in eno od hčera. Hiša ni stala ob cesti, pač pa v lepem naselju. Skoraj nikoli nismo videli sosedov. Vsak se je zadrževal v svoji hiši.

Mojca Obolnar Pompe
(Društvo Vezi)

73

Lea (Zavod Pelikan - Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravlju - TS Sostro)

Zorka Pavlič (Društvo Vezi)

Od mojega rojstva leta 1973 pa do leta 1982 smo živeli v hiši, ki je bila stara dvesto petdeset let. Potresi so jo poškodovali in zidovi so bili polni razpok. Kljub temu je bilo življenje v njej lepo. Velikokrat se spomnim na nona, s katerim sva bila pogosto skupaj.

Gregor Kocijančič

(Društvo Vezi)

Gregor Kocijančič (Društvo Vezi)

M. B. (ZPMZKZ Celje)

Prvna hiša, v kateri sem živel, je bila trinadstropna, z velikimi okni. Imela je belo fasado in rjava lesena polkna. V notranjosti so bile velika kuhinja z jedilnico, dnevna soba kopalnica s straniščem in tri spalnice. V pritličju sta bili garaža z delavnico ter vinska klet. Nadstrešek nad teraso je bil poln rož, po njem se je razraščal jasmin. Okrog hiše je bilo posejanih veliko rož in okrasnih grmov. Stara je bila malo več kot trideset let. Vanjo smo se preselili, ko sem imel pet let, in v njej sem preživel sedemnajst let svojega življenja. V tem času se je zgodilo kar nekaj dobrih in tudi nekaj slabih stvari.

Spomnim se, da smo se za moj deseti rojstni dan zbrali na praznovanju z družino in družinskimi prijatelji. Mož mamine sestrične je med rezanjem torte prijel en kos in mi ga razmazal po obrazu. Sprva sem bil šokiran in jezen, na neki način tudi užaljen, kasneje pa sem se temu incidentu smejal, čeprav mu tega dejanja nikoli nisem odpustil.

Življenje je teklo po ustaljenem ritmu in tudi hiša se je starala z nami. Fasada je zbledela, okna so razpokala, zato jih je bilo potrebno zamenjati; naredili smo tudi novo teraso, ki je bila prav tako bela. V zgodnjem otroštvu in do zgodnje adolescence te hiše nisem občutil kot svoj dom, saj sta se starša ves čas prepirala. Nisem mogel več prenašati vpitja in groženj ter zmerjanja, kar pa je približno pri mojih petnajstih letih minilo in pri sedemnajstih sem se odpravil v Ljubljano.

Hiše so naši domovi, v katerih smo sproščeni in tam smo lahko to, kar smo; brez prenašanja, laži in mask. Sam se v svoji hiši iz otroštva nisem počutil najbolje in sem jo že zelo zgodaj zapustil. Z leti sem spoznal, da je pravi dom tam, kjer je srce.

Blaž

(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)

SPOŠTOVANI!

Spomini na moje otroštvo so izjemno lepi, čeravno sta oba moja starša, tako oče Drago kot mama Ana, živila v običajnih delavskih razmerah delavskega razreda, kot se je takrat to *popularno* imenovalo. Nikoli nista ničesar podedovala, tako da sta si bila primorana sama s trdim, poštenim delom služiti svoj vsakdanji kruh. Delavski razred je bil pač deležen *delavskega kruha*, medtem ko so imeli starši iz bolj premožnih družin seveda tako imenovani beli kruh rdeče buržoazije. Jaz sem tako sam preživljal otroštvo na kmetijah obeh starih mam, ki sta me čuvali in me seveda izjemno lepo razvajali s tem, da sta mi skuhali in spekli vse dobrote ki sem si jih poprej zaželel, ter me vselej jasno pohvalili, ko sem jima pomagal, kolikor sem jima v tisti svoji otroški mladosti lahko.

Ja, vsekakor so bili to brezskrbni časi otroštva, ki so mi vsekakor ostali v spominu. To so zame izjemno lepi spomini – spomini enega srečnega otroštva!

Casull 454

(ZPKZ Ljubljana)

LEP SPOMIN NA OTROŠTVO POTOČEK OBRH

Potoček Obrh teče v Cerkniško jezero, edino v Sloveniji, ki presiha. Potoček je v vasi Martinjak. Iz te vasi prihaja moja mati. Tu sem preživel večino otroštva in tudi najstniška leta do dvaindvajsetega leta. Tam imajo starši manjšo kmetijo. Ko je umrl moj dedek Jožef, je kmetijo prevzel najmlajši od otrok, to je moj stric Janez.

Na kmetiji smo otroci spoznali živali, delo na kmetiji ter se šli skrivalnice in ostale otroške igre. Tam je bilo zmeraj pestro. Jaz, sestra in bratranca smo šli velikokrat do tega potočka. Takrat smo bili stari od pet do sedem let. Ta voda je bila kristalno čista. Obdajal jo je tudi neokrnjen gozd. V njej smo velikokrat čofotali, plavali in spuščali ladjice. Čez dve leti pa sta bratranca pokazala nekaj novega. Starejša gospa Ivanka, ki je imela veliko hišo ob potoku, nam je razkazala pet mlinčkov na vodni pogon. Ob njih so bili tudi glineni palčki, ki so imeli vsak svojo hišico. Zraven so rasla majhna drevesca, podobna bonsajem. Vse to je obdajala lepo pokošena trava z raznobarnimi cveticami. Potoček Obrh je bil dvesto metrov od izvira zajezjen, zato da so ti mlinčki sploh delovali. Jez je bil postavljen tako, da je imel ob vsaki strani dve večji odprtini. Na eni strani odprtine je voda nenehno odtekala, zato da ne bi tekla čez jez. Na drugi odprtini pa je bila lesena zapornica, da je, kadar je bila odprta, voda tekla po strugi in poganjala mlinčke. Te zapornice nismo smeli odpirati sami, ker smo bili premladi in bi lahko kaj pokvarili. Zapornico je lahko dvigovala samo Ivanka, mi pa smo gledali, kako se mlinčki vrtijo. Ko smo bili starejši, smo lahko tudi sami poskusili, kako to deluje. Ob odraščanju smo ob teh mlinčkih zmeraj opazili kaj novega. To je podobno kot pri branju knjige, če jo večkrat prebereš.

Ko smo bili polnoletni, nas to ni več toliko zanimalo. Raje smo šli po kamenčkih čez potoček in v hrib po stezici do jase, kjer smo se sončili in poslušali žuborenje potočka. To nas je pomirjalo. Včasih pa smo odprli tudi kakšno pločevinko piva in se pogovarjali o raznih stvareh.

Radovan Potočnik

(Ozara Maribor)

OTROCI BOBNA

gram bobne in kitaro. Zapel bi aleluja in prosil Boga v molitvi. Tamburice zvenijo fantastično. Angeli vzklikajo od veselja. Skrivnostno je – to moje življenje. Padanje v globel. Daljna globočina in neskončen padec. Otroške sanje – ne spomnim se jih. Počutje je grozno.

Matjaž Dolensek

(Društvo Vezi)

PADEC

S tar sem bil sedem let. S starši in sestrico smo šli na morje. Nekega dne sem se usedel na pograd in se nisem mogel več dvigniti. Zagozdil sem se. Prosil sem sestrico, naj pokliče očeta, a se je raje šla kopat. Poskusil sem se spraviti pokonci, pri tem pa sem nesrečno padel. Udaril sem se v hrbet, komaj sem dihal. Mislim sem, da bom umrl. A na srečo se je vse dobro končalo.

BGM

(VZ Planina)

OBJEM VRTNIC

Bil je lep sončen dan pred blokom v Trebnjem. S sestro sva kolesarila. Ko sva se naveličala, sva se hotela ustaviti ob robniku, ki je ograjeval trnast vrt vrtnic. Sestri je spodrsnilo na robniku, nakar se je zvrnila med trnje. Vso objokano sem jo rešil iz objema vrtnic in jo odpeljal domov.

Gregor Kuplenik

(Društvo Vezi)

(Zavod Pelikan - Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju - TS Sostro)

Anita (Zavod Pelikan - Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju - TS Sostro)

Spomini

ROŽNATA OBLEKICA

Čas otroštva, čas brezskrbnosti, ko razmišljaš le o tem, kam greš, kako se oblečeš, s kom se vidiš, kakšno dobro kosilo bo danes, kam gremo na morje, kaj bomo počeli ... Obveznost ni na prvem mestu ... ni nobene skrbi, preden zaspiš ... Bilo je sončno jutro, toplo, ptički so prepevali, sosedov pes je parkrat zalajal. Bil je mesec maj. Pretegnila sem se v postelji ... in moja prva misel tega dne je bila .... GREMO! Ja, gremo v Gardaland. In to za pet dni! Moj edini problem je bil, katere obleke naj vzamem s seboj ... katere stvari. Hm!

Zajtrk me je že čakal, starši tudi, dedek in babica tudi ... in moja teta, ki je bila istih let kot jaz.

Po mojem takrat Gardaland ni bil tako dostopen, kot je danes. Pet krasnih dni pri mojih enajstih letih, pet dni, polnih doživetij, smeha, ljubezni ... Pravljičica, če zdaj pomislim na vsakodnevne probleme.

Čas brezskrbnosti, ki zelo hitro mine ..., ampak spomini ostanejo in občutek prav tako!

Poleg spominov pa imam iz Gardalanda še slike, figurice in oblekico, ki jo je mama nedavno našla ob pospravljanju in mi jo dala. Oblekico z rožicami iz rožnatega lana. Tisto, v kateri sem takrat šla na pot, na krasno pot s svojimi dragimi. Oblekico, ki mi bo ostala v spominu vse življenje. In spomin na brezskrbnost! Spomin na nekaj lepega! Kar pa je, žal, minilo ... Kje je brezskrbnost sedaj? Ni je več. Ostali so le spomini, lepi spomini. Vendar so tudi ti del mene, ostali bodo za vedno. V mojem srcu ... le meni!

Razmišljala sem, da bi si omislila točno takšno oblekico ... no, obleko v moji velikosti. Kako bi se počutila v njej? Nostalgичno? Toplo? Veselo? Žalostno? Naj poskusim?

Odločila sem se, da poiščem vsaj približno takšno blago in si jo dam sešiti.

Ampak to bo trajalo ...

Torej, pot se začne! In pisanje knjige oziroma zgodbe tudi!

Jaz

(ZPKZ Ig)

PUST

Bilo je v šoli in star sem bil enajst let. Imeli smo pustno maškarado v šolski telovadnici. Doma sem izbrskal staro rjuho, ji naredil dve luknji za oči in jo navlekel čezse. (Bil sem duh. Maska je bila odlična, saj me nihče ni prepoznal).
Odšel sem v šolsko delavnico in začel strašiti druge maškare. Prepoznal me ni nihče, dokler mi ni pod rjuho postalo prevročje. Potegnil sem jo s sebe in vse ostale maske so se zavedle, da sem to le »jaz«.

Gregor Kuplenik
(Društvo Vezi)

78

MAŠKARE

Sestrama smo se preoblekli v maškare. Bil sem Superman. Stali smo pred dedkovo hišo. Fotoaparati so kliknili in posneli smo pusta hrusta. Čutil sem veselje in radost. Zabavali smo se in hodili naokrog. Kdaj pa kdaj smo kakšnega soseda tudi zmotili ali prestrašili. Krofi so dišali in bili smo siti. To so bile sanje vsakega otroka. Pustne povorke so se vile po celotnem mestu. Take zime ne bo nikoli več. Belina kopni.

Matjaž Dolenshek
(Društvo Vezi)

Marko Ukmar (Društvo Vezi)

PUST

V dnevnem centru v Štorjah sem se našemila v klovna. Tam smo naredili maske. Odšli smo ven, po Sežani. Dobili smo krofe. Ko smo se vrnili, smo pojedli kosilo. Pust praznujemo vsakega februarja.

Patricija Metljak
(Društvo Vezi)

NABIRALEC

S pomnim se igrice, ki smo se jo kot otroci igrali na vasi za nogometnim igriščem. Vse je dišalo po pomladi in seveda so, kot se spodobi, rasle tudi marjetice. Eno sem si utrgal, si zamislil svojo lepo sosedo, začel trgati listke uboge cvetlice, zraven pa po tihem mrmral »ljubi, ne ljubi«. Seveda, najbolj smo bili veseli, kadar se je končalo na »ljubi«, saj smo le tako imeli upanje, da bomo osvojili deklico otroških sanj. Veseli, razposajeni in zaljubljeni do ušes smo se tako drug pred drugim hvalili, komu je uspelo in komu ne. Toda pomlad je kmalu minila, z njo pa tudi naše otroške sanje.

G. L.
(Društvo Projekt Človek)

NA KROSU

Bilo je lepo, ker je bilo veliko punc. Pred tekom si za cilj nisem zadal, da zmagam, ampak da vzdržim do konca. Ampak res sem bil budala. Namesto da bi gledal za dekleti in tekel za njimi, sem tekel pred njimi. Škoda.

S.

(VZ Planina)

80

PRVA TEKMA

Bil je lep jesenski dan in prebudil sem se ves nervozen. Mudilo se mi je na zajtrk, moral sem si umiti zobe in mama me je čakala, da spakiram šolsko torbo in da me zapelje do šole. Ta dan sem imel svojo prvo košarkarsko tekmo in vsi so ogromno pričakovali od mene. Trikrat tedensko sem treniral, nikoli nisem manjkal na treningu in vsak dan po šoli sem na lokalnem igrišču metal na koš. Ves pouk smo se s soigralci pogovarjali, kako se bomo lotili tekme, kdo bo igral na kateri poziciji, kdo bo nosilec igre in kdo bo zadolžen za razne naloge. Ker sem bil najmlajši, seveda nisem pričakoval, da bi lahko igral v prvi peterki, in tudi res nisem. Po kosilu smo odšli na igrišče, se ogreli in malo metal na koš, dokler ni prišla gostujoča ekipa. Preselili smo se v telovadnico. Napetost je naraščala in tekma se je pričela. Slabo smo začeli in že po četrtini tekme zaostajali za deset točk. Naš trener Aljoša nas je spodbujal in nam dajal nasvete, ampak ni veliko pomagalo. Potrebovali smo spremembo in tako sem prvo priložnost dobil tudi jaz. Prvih nekaj minut je bilo mučnih, tresle so se mi roke in noge, nisem bil prepričan vase, dokler nisem prvič vrgel na koš ... in sem zadel. V tistem trenutku me je vsa trema minila in zaigral sem popolnoma sproščeno. Celotna ekipa se je motivacijsko dvignila na mojih krilih in na koncu smo premagali favorizirane goste. Po tej tekmi sem vedno igral v prvi postavi kluba in imel nosilno vlogo v ekipi. Navajen sem bil prevzemati pobudo, ko je bilo najbolj potrebno, in tako voditi moštvo. Tudi pri pouku so mi učitelji velikokrat pogledali skozi prste prav zaradi športnih uspehov. Tega sem se navadil in vse svoje otroštvo tako kombiniral šolo in šport.

M. K.

(ZPKZ Ljubljana)

MOJ BOŽKO

Začelo se je, ko sem prvič prestopila zavetišče v Horjulu. Vse se mi je zdelo brez zveze in dolgočasno. V začetku pomladi pa sem spoznala kužka, ki mi je spremenil življenje. Ime mu je bilo Božko. Ne morem verjeti, kako mi je pospešil srčni utrip in mi dal misliti, da je vredno živeti in se je brez pomena sekirati za nepomembne stvari.

Božko je postal moj smisel življenja. Ob njem sem se počutila varno in se vedno bom. Kadar sem pomislila, da ga ne bom videla štirinajst dni, sem se vprašala, kako bom vzdržala brez njegovega vonja, dotika in predvsem tistega, kar čutim, kadar sem z njim.

Pogrešam ga. Zelo. Kadar gledam najine slike, mi je težko, ker ga ni tu. Toda tudi če ni ob meni, je v mojem srcu. Če bi bilo treba, bi zanj pretekla na tisoče kilometrov. Pomeni mi toliko kot lastna družina, ker bi tudi zanj vse naredila. Moj sonček je in rada ga imam.

T. S.

(VZ Planina)

LOVIL SEM RIBE

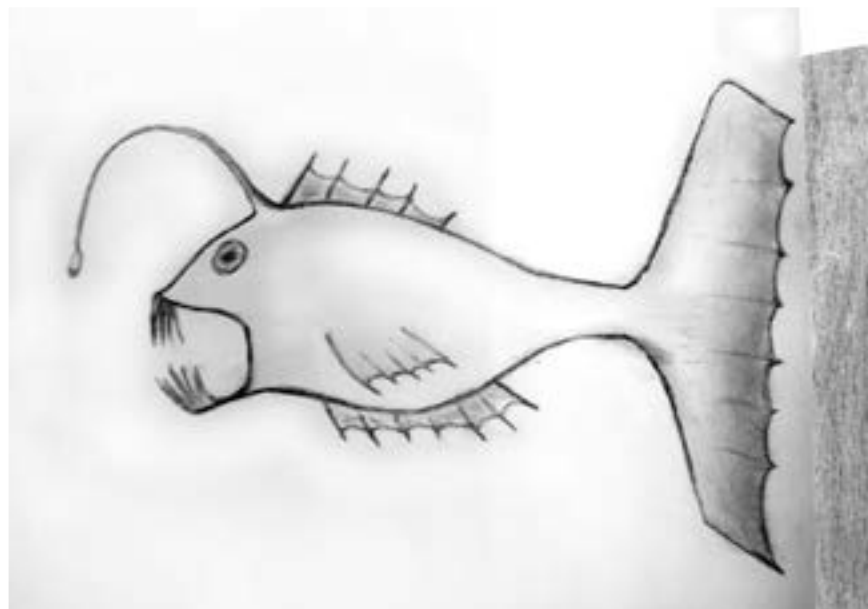
Nekoga dne sem lovil ribe v reki. Bil je lep popoldanski dan, sončen in topel. Ob reki je bila cesta in večkrat sem slišal kak avto. Ker nisem imel dovoljenja za ribolov, sem se skrival vsakič, ko sem zaslišal avto. Niso me smeli videti. Naenkrat se je neki avto ustavil, izstopil je moški ter pogledal levo in desno. Ker me ni videl, je vrgel v vodo paket in hitro pobegnil. Paket je plaval po vodi. Radoveden sem bil, kaj se skriva v njem, in sem ga lovil s trnkom. S palico sem ga poskusil potegniti k sebi. Uspelo mi je. Kartonski paket je bil tako namočen, da je že skoraj razpadel. Ko sem ga dal na zemljo ob reki in začel odpirati, sem iz njega zaslišal čuden glas. Malo sem se prestrašil in čakal, kaj je notri. Potem je začelo cviliti. Kot cvili pes.

Počasi sem odprl škatlo in notri je bil majhen pes. Dal sem mu svojo malico in šel z njim na cesto štopat. Nihče mi ni ustavil, zato sem slekel jakno, zavil psa vanjo in se vedel, kot da imam s seboj otroka. Ko mi je ustavil prvi avto, je bila v njem ženska, ki me je vprašala, kam grem z otrokom. Povedal sem ji, da na avtobusno postajo. Strinjala se je, da me bo peljala, in pripomnila, kako je otrok miren. Vroče je, pa spi, sem rekel. Bilo me je strah, da psiček ne bi zalajal.

Tako sem srečno prišel domov z majhnim maltežanom. Z njim sem preživel deset lepih srečnih let.

Vaso Marić

(Ozara Maribor)

Matej P. (Društvo Projekt Človek)

MOJA MUCA

82

Nekega dne sem kot navadno prišla iz šole. Na mizi sem opazila sporočilo »Vse najboljše za tvoj rojstni dan«. Zazrla sem se v prazen list papirja in nisem mogla verjeti, da nisem dobila darila. Vsa objokana sem se usedla na kavč in začela premišljevati, s čim sem užalila starše. Potolažila me je mama. Prinesla je košaro in zaslišala sem tih mijav mijav. »Kaj je to?« sem presenečeno vprašala, ko mi je podarila muco. » Pa menda ne misliš, da sem pozabila na tvoj rojstni dan. Ta muca je tvoje darilo!« »Oh, mama, kako čudovito, to je najlepše darilo, saj veš, kako zelo sem si želela dobiti muco.« Muca je bila črna, imela je zelene oči, ki so se svetile v temi.

Ko sem zjutraj vstala, sem ji takoj nalila sveže mleko. Ko je to videla, je stekla k meni, se podrgnila ob mojo nogo in začela prestiti. Ko sem ji pripravljala zajtrk, je skočila k meni in mi polizala roke. Bila je zelo navezana name.

Nekega dne sem opazila, da je zelo žalostna. Tedaj je spregovorila: »Zelo te imam rada, saj vedno lepo ravnaš z menoj in se nikoli ne dereš. Zadnjič sem šla k sosedom in sem pomotoma pojedla strup. Sedaj pa me vse boli v trebuščku in ne morem ničesar pojesti. Povem ti, da sem te imela najrajši. Sedaj te prosim, da greš proč, da ne boš videla, kako se mučim, preden bom umrla.«

Pretreslo me je do srca, rekla sem: »Saj ne more in ne sme biti res!« Zajokala sem.

Kako lepo, da je v zadnjih najhujših minutah, ko je umirala, našla še toliko časa, da mi je povedala, kaj se je zgodilo. Ko je to povedala, je umrla. Jaz sem jokala, saj je moje darilo, ki sem ga dobila za rojstni dan, živelo tako malo časa.

Lidija Kokol (Ozara Maribor)

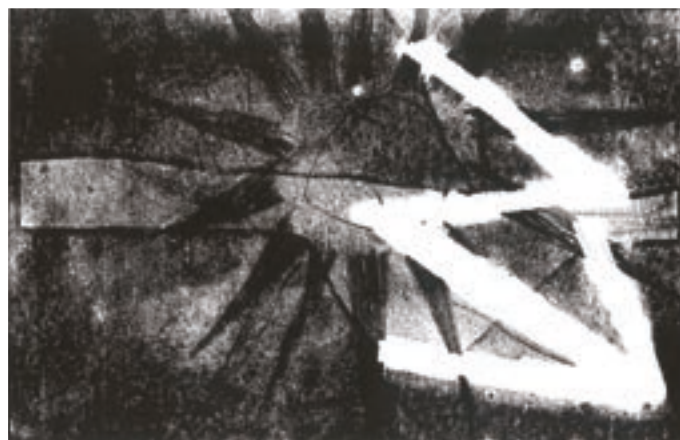

Komaj sem čakal, da gremo s šolo v naravo. Prišel je dan, ko smo napolnili nahrbtnike s sendviči. Bil je lep sončen dan, takrat ko smo šli na planino. Na planini nam je učiteljica biologije razlagala, kakšno je življenje v naravi. Jaz in sošolka Zorica je nisva marala in je nisva poslušala, ko je povedala, da rastejo okoli jagode. Zorica je rekla, da jih greva iskat, in sva šla. Iskala sva bolj zrele in rdeče, potem sva se vrnila. Ko sva prišla tja, kjer sva pustila ostale, jih ni bilo več. Klicala sva, a nihče naju ni slišal. Zgrabila naju je panika. Zorica je začela jokati. Nisva vedela, kam naj greva, nobene ceste ni bilo, le majhna pot, po kateri so gozdni delavci vlekli bukova drevesa. Naenkrat so prišli črni oblaki in začelo se je bliskati in grmeti. Iskala sva kraj, kjer bi se skrila pred dežjem. Vedela sva, da ne smeva pod veliko smreko, saj bi vanjo lahko udarila strela. Našla sva podrtto smreko in se skrila pod njo. Tako sva čakala, da nevihta mine. Zorica me je vprašala, ali so tukaj divje zveri. Rekel sem, da so, da sta tu medved in volk. Tako sem slišal babico, češ da medved zgrabi tisto, kar je veliko, volk pa tisto, kar je mlado in lepo. Zato se reče, da volk mlado jagnje lovi. Potem bi medved zgrabil mene in volk tebe, Zorica. Zorica je vprašala: »Kaj bi ti naredil, če bi me volk zgrabil?« »Boril bi se do zadnje kaplje krvi,« sem rekel in dala mi je poljubčka. V resnici mi je to dalo misliti. Če rečem ženski, da se bom boril zanjo, lahko dobim marsikaj. Počasi je nevihta minila in spet se je pokazalo sonce. Naenkrat sva slišala motorno žago in šla proti zvoku. Prišla sva do kočice gozdnih delavcev, ki so naju vprašali, kako sva se znašla pri njih. Vse sva povedala, rekli so, da sva daleč od vasi in da nama do večera ne bo uspelo priti domov. Oni pa da gredo naslednji večer domov. Z njimi sva morala prespati v gozdnih barakah. V eni izmed njih je bila tudi kuhinja in v njej kuharica in drugi dan sva pomagala v kuhinji in pospravila vse postelje. Zvečer sva se z vozom, ki so ga vlekli konji, peljala proti domu. Ko sem prišel domov, je bila mačeha jezna in je rekla: »Kakšen moški pa si, da si se izgubil.« Oče je samo potrdil njene besede. V ponedeljek v šoli naju je ravnatelj poklical na razgovor in naju obtožil, da sva to naredila namerno, da bi se maščevala učiteljici biologije. Nekdo je potrkal na vrata. Prišla je tajnica in rekla ravnatelju, da ga iščejo, resno je vstal, naju ostro pogledal in rekel, naj se ne ganeva.

Vaso Marić
(Ozara Maribor)

Vaso Marić (Ozara Maribor)

Marko Pavlin (SVZ Hrastovec)

V

vzgojni zavod sem prišla devetnajstega aprila lani. To je bil najtežji dan v mojem življenju, ker sem morala oditi od mame in sestrice, ki ju imam zelo rada. Na začetku sem zelo trpela, ker nisem imela nikogar, ki bi me objel in mi pomagal v težkih trenutkih. Potem sem se spoprijateljila z Anamarijo in postala je moja najboljša prijateljica.

Čez nekaj čas sam se sprijaznila s tem, da sem v zavodu, in to sprejela. Spoznala sem dobre ljudi, ki jih imam rada. Boruta, tehnika Gregorja in Igorja. Zdaj mi bo najbolj hudo, ko bom morala iz zavoda. Tu sem začutila neko toplino. Imam občutek, da me imajo zelo radi in jaz njih. Nikoli jih ne bom pozabila samo zaradi tega, ker so mi pomagali in bili potrpežljivi z mano, kadar sem bila jezna ali žalostna. Enostavno so mi vedno stali ob strani, kadar sem jih potrebovala. Najbolj sem pa ponosna na to, da so mi znali prisluhnuti. Rada jih imam.

T. S.

(VZ Planina)

○

b koncu devetega razreda sem na zaključni zabavi vzel ekstazi. To je zelo slabo vplivalo name. Naslednji dan sem se zgodaj zbudil. Bil sem zelo jezen in hitro sem vzkipeł. Moral bi vzeti terapijo, a je nisem. Naenkrat sem začel noreti po sobi in z nožem zabadati v posteljo. Potem sem raztrgal posteljne vzglavnike. Nato sem se spravil še nad omaro. S tem se je pa začelo. Zabodel sem konico v omaro, roka pa mi je z ročaja noža zdrsnila na rezilo. Prerezal sem si kito. V trenutku sem bil miren.

Kin

(VZ Planina)

Bil je že večer, ko sva se s prijateljem Damjanom sprehajala po ozkih piranskih ulicah in se ozirala, ali kje za katerim od vogalov ždi kakšen diler. Nisva spraševala mimoidočih, saj se mi, ki smo si med seboj podobni, prepoznamo že z enim samim pogledom. Bolj ko sva se bližala koncu temne ozke ulice, bolj naju je ob temi in ropotanju spreletaval srh, saj nikoli ne veš, kaj te čaka na drugem koncu. Potem pa se je pred nama kar naenkrat pojavila velika temna postava in iz žepa potegnila ...

Mirando

(Društvo Projekt Človek)

Všeč so mi stanovanja z visokimi stropi. Toliko bolj prostorna so. Ne razumem, zakaj ljudje plačujejo kvadratne metre v širino, ne pa v višino. Moje najljubše stanovanje je bilo bratrančevo, ker je imelo visok strop, tako da je bil del sobe v zgornjem nadstropju, ki je bilo namenjeno spalnici. To me je najbolj navdušilo. Tam sva poslušala Boba Marleyja. Tega bratranca sem imel tudi zares rad. Ob njem sem se sprostil in lepo sem se imel.

Stanovanja, v katerem sem živel z družino, pa se spominjam po tem, da sem vedno pozabil pospraviti kuhinjo. Oče je to vsak dan, ko je prišel iz službe, opazil. Pogosto je prihajal domov razdražen, zaradi česar je bil pred njim še večji strah in trepet. Vedel sem, kako človeka, kadar je napet, vsaka še tako majhna stvar dodatno obremeni, in ker kuhinja ni bila pospravljena, je bil to za očeta čisti šok. Zelo se je razburjal in slabe volje začel pospravljati posodo, češ da je za vse sam. To je tudi sicer velikokrat počel, kadar je želel čustveno manipulirati. Mama je ob vsem skupaj vedno pripomnila, da tudi jaz ne bi reagiral tako, kot sem, če ne bi bil slabe volje. A vztrajal sem pri svojem. Ker sem bil še najstnik, nisem vedel, da me tisto, kar me moti na drugih, v resnici moti na sebi.

Nekega dne pa sem se domislil, kako lahko vse skupaj obrnem v štos, in sem ga vprašal: »Oče, ali nobena zasvojenost ni dobra?« Odvrnil mi je: »Ne, nobena.« Potem pa sem ga vprašal: »Kaj pa zasvojenost s čistočo?«

Pogledal me je z radovednim, a tudi zgroženim izrazom. To se mi je zdelo zelo smešno. Res je pretiraval s čistočo, trdil pa je, kot vsak odvisnik, da s tem nima nobenih težav.

Jan

(Zavod Pelikan – Caritas,

Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

Ko sem bil otrok, sta me mamica in babica učili, da si moraš sam pomagati, če ne, ti tudi Bog ne bo pomagal, in tega sem se držal. Vse svoje življenje sem pomagal vsakomur, ki je potreboval mojo pomoč, največkrat sem pomagal starejšim ljudem. Najbolj zanimivo je bilo, ko sem šel z neko gospo v cerkev, in to je bilo prvič v tistem kraju, da sem šel v tisto cerkev. Bila je starejša gospa, pri kateri sem stanoval kot podnajemnik. Bila je vernica in hotela je v cerkev, ampak ni upala sama. Bila je malce bolna, zato me je prosila, naj grem z njo v nedeljo k maši. Rekel sem, da lahko, ampak da ne vem, kako naj se obnašam, ker sem druge vere. Rekla mi je, naj gledam, kaj delajo drugi, in tako delam tudi sam. Radoveden sem bil in sem se strinjal, da ji pomagam, in sva šla skupaj v cerkev in domov. Potem me je gospa to še večkrat prosila in sem šel in ji pomagal.

Blizu te cerkve je bil samski dom, kje so stanovali gradbeni delavci. Eni so me poznali, ker so bili iz mojega mesta. Ko so videli, kako greva z gospo v cerkev, so šli v moje mesto in povedali moji mami, da hodim v drugo cerkev. Govorili so tudi, da z žensko hodim po gostilnah, da sem se osramotil, da sem menjal vero, vse to so govorili po vasi. Sosedje so začeli govoriti, da me je treba pretepesti. Eni so rekli, da bi kar ubili tega odpadnika. Tako so me obrekovali. Ko je moja mama vse to slišala od sosedov, je bila osupla, začela je jokati. Javila mi je, da ne smem priti domov. Ko sem slišal, kako so lagali, sem napisal mami pismo in ji povedal, da nič ni res. Napisal sem ji, da ne živim s starejšo žensko, kot da sva mož in žena. Da sem samo njen podnajemnik in ji pomagam, kakor me je mama učila, da naj pomagam starejšim ljudem. Gospa je starejša in nima nikogar, niti otrok. Nikogar nima. Rada hodi k maši v nedeljo in jaz ji pomagam, kolikor lahko. Kar koli drugega govorijo po vasi, je laž. Napisal sem ji, naj jih ne posluša, saj so le nevoščljivi. Potem sem dobil mamino pismo, v katerem je pisalo:

»Sin, vem da sem te učila pomagati. Ne pozabi na nas in tudi ne na druge. Če boš ti pomagal drugim, bo Bog tudi tebi pomagal, drži se tega.«

Vaso Marić
(Ozara Maribor)

Moja otroška soba je bila obrnjena na vzhod, kamor je gledalo tudi okno, skozi katero je pronicala jutranja zarja. V mojem otroštvu je bila bolj minimalistično, vendar vseeno povsem zadostno opremljena. Prostora za igro je bilo v obilju. V podu sredi sobe je bila luknja, katere prisotnost me je vedno motila. Njen izvor mi je bil dolga leta neznan. Natančne globine in oblike luknje se, če sem povsem odkrit, niti ne spomnim. Bila je do vrha zadelana z materialom, s katerim so bila prekrita tla. Čeprav je bila prekrita, me je njena skrita prisotnost nervirala, me pravzaprav spravljala ob pamet. Ta zaplata je bila velika vsega skupaj zgolj nekaj kvadratnih centimetrov, toda kljub temu mi je šla močno na živce pri igri, ki je potekala na tleh. Šlo je predvsem za igro z železnico, avtomobili, sestavljanje struktur iz lesenih in plastičnih kock. Z bratom sva se igrala skupaj, a vsak zase. Igri sva posvečala kar precej časa.

Nekega dne sem v želji, da bi spoznal krivca za to nadlogo, ki je v meni povzročala nemir, povprašal mater, kdo jo je napravil, in zadelo me je kakor strela z jasnega, ko sem spoznal, da sem bil tvorec te luknje jaz sam. V sobi je že od nekdaj stala knjižna omara z vitrino, obnjo je bila pritrjena še omara s predali. Nekega dne me je po materini pripovedi prešinilo, da bi splezal po omari. Tega se sam sploh ne spominjam, ker sem bil premajhen in moj eksplicitni spomin še ni bil dobro razvit. Iz predalov sem napravil stopnice, tako da sem jih izvlekel in se po njih povzpел, pri čemer se je zrušila celotna struktura. Steklo pred knjižnimi policami se je razbilo, presekalo pod in napravilo to malo vdolbino v podlagi. Sam sem jo odnesel brez praske.

Tista mala luknja je bila baje nato nekaj časa vidna, jaz pa sem iz frustracije bezal vanjo, tako da naj bi oni, ki jo je poflikal, opravil imenitno delo, saj je tako omilil mojo jezo in sovraštvo. Da, sovražil sem jo.

V sobi je bila še neka druga reč, ki me je živcirala. Šele sedaj vidim, da je bila povezana z mano in s tisto luknjo. Šlo je za stiropor, ki je bil za radiatorjem poleg moje postelje. Zvok, ki ga je sprožalo trenje mojih prstov po njem, me je spravljal ob pamet. Ne vem, čemu sem ga sploh pričel cefrati in sprožati ta neznosni zvok. Malo po malem sem nadaljeval s tem početjem, ki je imelo vmesne posledice, dokler nisem spoznal, da ne bom imel miru, dokler te izolacije ne pustim pri miru.

Povsem enako je bilo tudi z luknjo oziroma zaplato na tleh. Ko sem se prenehal obremenjevati z njo, sem jo opazal le še po naključju, ko mi je na njej mimogrede obstal pogled. Ko sem bil starejši, sem v sobo dobil računalnik in moja osredotočenost je šla drugam.

Po vseh teh letih sem pred nedavnim vstopil v taisti prostor in ugotovil, da me v njem ne navdajo več enaki občutki kot tedaj. Kot bi ne bil več ista oseba. Morda je to zato, ker si med obiskom nisem vzel dovolj časa, da bi s pogledom zaobjel celoten prostor, še luči nisem prižgal. Zagotovo me je zmotila prisotnost stvari pokojnega starega očeta, ki so bile nagrmadene sredi sobe. Te bi sicer oče umaknil, če bi izrazil željo, da se preselim nazaj k njemu. Ampak tam se ne počutim več domače. Na sobo me sicer vežejo lepi spomini, ampak zdaj, ko stojim v prostoru, tega ne občutim.

Soba je zdaj pretežno nedotaknjena in v njej ne prebiva nihče. Pravzaprav je nikogaršnja, artefakt preteklosti, ki je neizkoriščen in ne služi nikomur, čeprav sta v stanovanju samo dve sobi. Tiste flike, o kateri sem pisal in ki se nahaja sredi sobe, pred nekaj dnevi, ko sem po večletnem premoru vstopil v ta prostor, nisem niti opazil. Ni mi prišlo na misel, da bi se ozrl po tleh. Po obisku, potem ko sem pričel s pisanjem te pripovedi, sem ure dolgo obujal spomine na tisto malo zaplato poškodovanega poda. V mislih se mi sedaj znova živo dviguje njena podoba, ki je pri takratnem obisku in številnih pred njim nisem zapazil. Nakazuje, poraja se mi vprašanje, v duhu se izrisuje, dviguje se pred menoj, čemu se sploh ubadam s tako malenkostjo, ko pa je toliko pomembnejših stvari, ki so bile mnogo bolj odločujoče v mojem otroštvu. Če dobro premislim, sem takrat v sobi preživel dobršne dele dni. Zame je bila nekakšen kozmos v malem in ta vboklina in kasneje flika je bila najbrž v nebo vpijoča anomalija, neka nevzdržna motnja v enosti igralne površine, ki mi je sicer prinašala obilo radosti. Na čustveni ravni sem jo, vse dokler nisem spoznal njenega izvora, dojemal kot krivico, če že ne nadlogo, ki me je delala živčnega.

Življenje teče dalje, jaz sem zrasel, poškodba na tleh ostaja. Težko je določiti, k čemu naj se v prihodnje usmerim. V kaj naj vlagam svojo voljo in čas, kateri dejavnosti naj namenim svojo pozornost. Stvari, ki jim pripisujem velik pomen, morebiti sploh niso pomembne. Tisto, kar je resnično pomembno, pa preprosto zdrzne v pozabo ali, celo huje, ostane spregledano.

Anže

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

MOJ RDEČI POLO

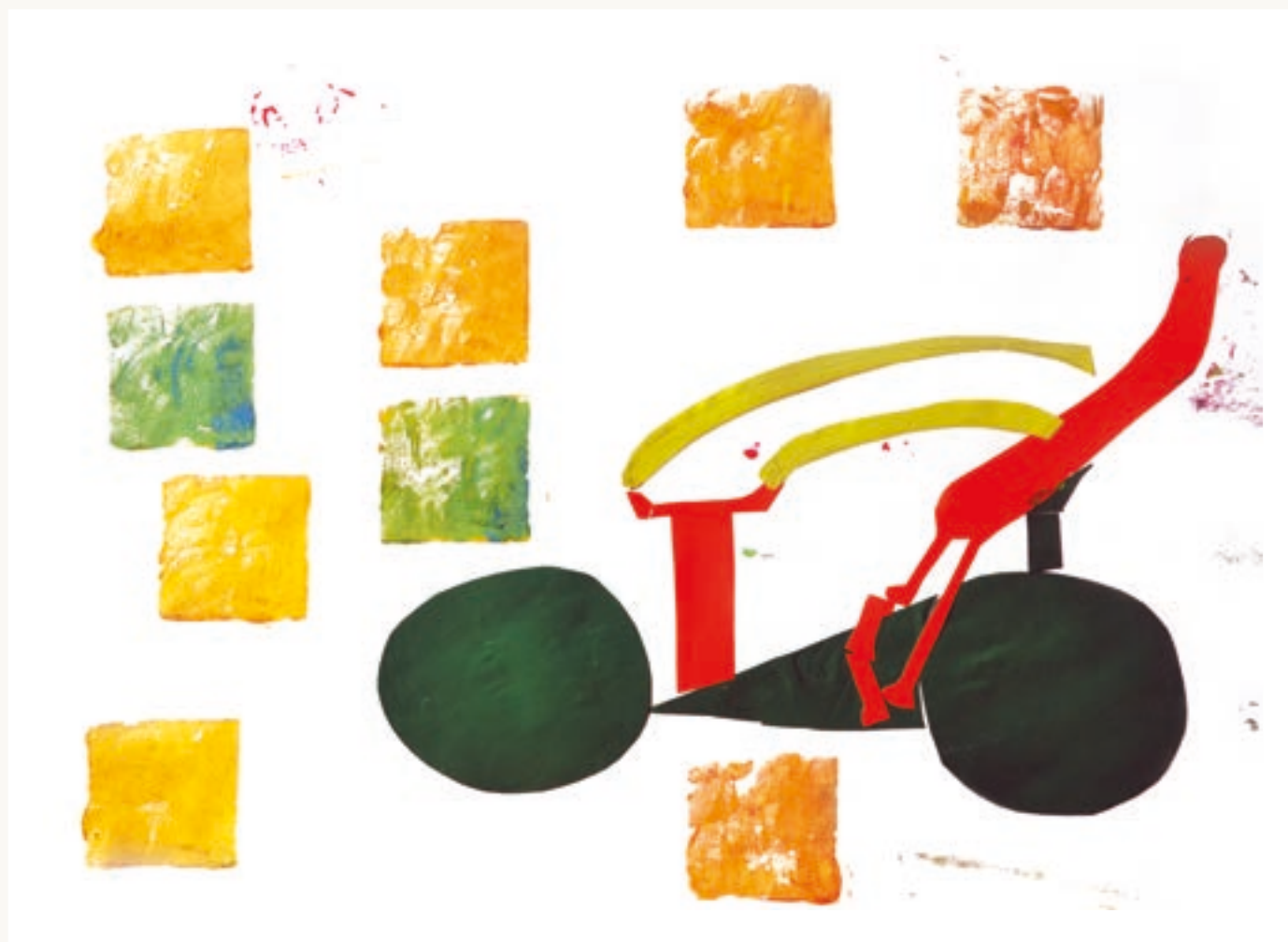

e od malega imam rad avtomobile. Svoj prvi avto sem kupil, ko sem imel osemnajst let. Bil je rdeč polo. Vesel sem bil, da me je peljal tja, kamor je hotelo moje srce. Nikoli me ni pustil na cedilu. Zanj sem skrbel, kot bi bil del mene. Pogosto sem ga pral, zunaj in znotraj, pošprical sem ga s sprejem za armaturo, da se je kar svetil in dišal. Odpeljal me je v Portorož na sladoled. Užival sem v sladoledu, medtem ko se je avto svetil v bliskajočem se soncu. Tega spomina ne bom zlahka pozabil.

88

Gregor Kuplenik

(Društvo Vezi)

PETEK TRINAJSTEGA

Bilo je na petek trinajstega. Na poti v službo mi je pot do avtobusne postaje prečkala črna mačka. Ampak jaz imam rada mačke, ne glede na to, katere barve so. Po radiu so rekli, da ženskam v znamenju leva na današnji dan sreča že ne bo naklonjena. A sklenila sem, da se bom vseeno raje pustila presenetiti. Pregledala sem vsebino denarnice. Ko sem preštevala denar, je bilo kovancev znatno več kot bankovcev, a vseeno sem z začudenjem ugotovila, da nisem v minusu, saj mi bo poleg denarja, ki ga bom odštela za avtobus, ostalo dovolj še za konkretno kosilo v kakem gostišču.

Medtem ko sem preračunavala, kako bi čim bolj smotrno porabila denar, sem z enim ušesom še vedno poslušala radio. Ravno v tem času so bile na sporedu glasbene želje. Vedno jim z zanimanjem prisluhnem, saj sem radovedna, ali morda koga izmed sodelujočih poznam. Verjetno ne boste verjeli, saj tudi sama sprva nisem, ampak nenadoma zaslišim po radiu, da v napovedi naslednje čestitke omenjajo moje ime. Ker sem sedela v bližini šoferja, sem ga vprašala, ali sem prav slišala ime in priimek osebe, ki so ji voščili, pa je odgovoril pritrdilno. Ko sem si malce opomogla od šoka, sem se morala pohvaliti, da sem ta srečnica jaz, skrivnostna oseba, ki me je presenetila, pa je kar dobro poznala moj glasbeni okus, saj sem se ob popevki skoraj razjokala od ganjenosti.

Pa naj še kdo reče, da se na petek trinajstega človeka drži samo smola!

Danijela Premzel
(Šent Maribor)

BILO JE

Bila sem na plesu. Bilo je veliko ljudi. Počutila sem se dobro. Glasba je bila nežna. Stara sem bila dvajset let. Rada sem ga pogledala. Bil je lep fant.

Tanja Gomezel
(Društvo Vezi)

HOTEDRŠICA ALI NOSTALGIJA

Ivanka. Ko sem jo spoznal tam pri žuborečem potoku, pod hruško, ki je imela najslajše sadeže v vsej vasi, sem bil najsrečnejši človek pod soncem. Bila je mlada, lepa – imela je rosnih šestnajst let, ko sva se spoznala.

Želela sva se poročiti, vendar je vmes posegla najhujša stvar za celotno človeštvo: vojna. Ivanka je težkega srca zapustila domovino, saj je bilo zanjo ter za njene brate in sestre v tistem času prenevarno.

Seveda sem bil zelo žalosten. Srce se mi je paralo, ko sem bral njeno zadnje pismo, v katerem se je poslovila od mene, od najine ljubezni, ki je komaj dobro vzknila. Pisalo je:

Dragi Ludvik, moj zaročenec! Ko ti pišem te besede, se mi trga srce. Žal je postalo v naši domovini življenje zaradi vojne zame prenevarno, zato težkega srca odhajam v tujino, v Argentino.

Močno si želim, da bi prišel za mano v Buenos Aires, da bi si skupaj ustvarila družino, čeprav vem, da je to zate skoraj nemogoče.

Doma imaš kmetijo, poleg tega ne moreš sestre pustiti same. Kakor koli se bo že obrnilo, vedi, da te bom za vedno nosila v svojem srcu. Ivanka

Ko sem to bral, so mi solze kapljale z obraza, da sem skoraj zmočil pismo. Kasneje, čez leta, ko o vojni ni bilo ne duha ne sluha več, sem dvakrat odšel na drugi konec sveta, v Buenos Aires, da bi jo srečal. Žal sem naletel le na njeno sestro, ki mi je povedala, da je Ivanka poročena in da ima zelo ljubosumnega moža, zato naj jo kar pozabim.

Se je pa zgodilo nekaj zanimivega. Lučka, Ivankina hčerka, se je z družino leta 1991 preselila nazaj v Slovenijo. Ko sem bolan ležal v ljubljanskem kliničnem centru, me je prišla obiskat.

Lučka je svoji mami tako zelo podobna, da sem najprej mislil, da je ona, Ivanka. Na neki način se je Ivanka vrnila, pa čeprav skozi oči svoje hčere.

Katarina Kos
(Ozara Maribor)

ŽIVLJENJE BREZ MAME

Spoznala sva se na gasilski veselici. Bila je lepa mladenka. Ves čas sem jo gledal, in ko me je pogledala, sem se nasmejal in tudi ona se mi je nasmehnila. Pristopil sem in jo povabil na pijačo. Rekla mi je, da nima fanta in da živi z mamo. Povedala je tudi, da sta starša ločena. Ko je govorila, se mi je zdela zanimiva in imel sem občutek, da bolj prijazne ženske še nisem srečal. Delala je v tovarni, jaz pa v montažnem podjetju, kjer sem bil ves čas na terenu. Ob vikendih sva se dobivala in bila skupaj, bila sva srečna in vesela. Če sem imel priložnost, sem jo s terena poklical po telefonu in tako mi je enkrat povedala, da je noseča. Ko sem to slišal, sem bil srečen. Ko sva se dalje pogovarjala, je vprašala, ali naj rodi ali splavi. Vprašal sem jo: »Kako to misliš, zakaj bi splavila?« Rekla je: »Saj veš, da te moja mama nima rada in da se vedno prepiraš z njo.« Povedal sem ji, da vem, kako grdo govori o meni, ampak da bova midva vzela v najem stanovanje in živela brez mame. Pomembno je, da se imava rada. Moja draga je živela na vasi, blizu velikega mesta, kjer je bilo moje podjetje. Iskal sem stanovanje za naju in našel sem ga. Oba sva si ga ogledala in bila sva zadovoljna. Srečna sva bila. In tako sem vsak vikend prišel in bila sva skupaj v najemniškem stanovanju. Med tednom je bila ona pri mami. Ko je bila noseča, ji je mama precej pomagala. Prišel je dan, ko naj bi rodila. Bil sem na terenu in nisem dobil dopusta. Ona je šla v porodnišnico, kjer je ob 20.15 rodila zdravo deklico. Ob dveh zjutraj so videli, da je moja draga v postelji čudna. Dežurna sestra jo je začela buditi in je ni mogla zbuditi. Še nekaj časa je kazala znake življenja, potem je za vedno zaspala. Ko sem dobil to žalostno sporočilo, se mi je svet podrl, uteho sem iskal v alkoholu, večkrat sem se napil in pijan razmišljal o samomoru. Ko sem prišel v svoj rojstni kraj, sem vse povedal svoji mami. Vse o tem, kar se je zgodilo. Ker je mama velika vernica, mi je rekla: »Sin, to je božja usoda, proti Bogu ne moreš nič, moraš se sprijazniti z usodo. Bog daje in vzame, dal ti je živo in zdravo hčerko. Pazi nanjo.« Mamine besede so mi dale veliko upanja. Socialna služba je določila, da bo za otroka skrbela tašča, imela je pogoje, tako so se odločili. Ko sem hčerko prišel pogledat, mi je tašča ni pustila videti. Rekla je, da sem jaz za vse kriv, in se do mene grdo obnašala. Enkrat, ko sem prišel pijan, je poklicala policijo. Jaz sem se nato večkrat tako napil, da si nisem več prizadeval

od sodišča dobiti dovoljenja za obiske hčerke. In tako mi tudi policija ni mogla pomagati. Otroka sem lahko videl le, ko tašče ni bilo doma. Takrat mi ga je svakinja pokazala. Star sem bil triindvajset let. V mojem rojstnem kraju so vsi vedeli, kaj se mi je zgodilo, in punce so govorile: prišel je vdovec. Nejevoljne so bile, da nisem vzel katere izmed njih in se z njo poročil.

Čas je tekel in otrok je rasel. Občasno sem hčerko videl na cesti, ko je šla v šolo. Kadar sem ji kaj dal, je rekla, da ne sme ničesar sprejeti, ker ji je babica to prepovedala. Osnovno šolo je končala in se vpisala v srednjo. Ko je hodila v srednjo šolo v mestu, sem jo večkrat videl in takrat je kaj sprejela, a le, če nihče ni ničesar opazil.

V mojem kraju je že divjala vojna in v naše mesto so začeli prihajati begunci. Na ulici sem glede na narečje razločil in določil, iz katerega kraja so. Neki večer sem hčerko povabil na pijačo in povedala mi je, da ima prijatelja begunca. Ugotovila sva, da je doma blizu mojega rojstnega kraja, in rekla je, da je lep in prijazen. Fant si je uredil papirje za Ameriko, ker je imel tam teto. Rekel je, da lahko tudi njej uredi karto za Ameriko. Hčerka me je vprašala: »Kaj bi mi ti svetoval?« Takrat sem se spomnil na njeno mamo, ki je želela narediti splav. Hčerki pa sem rekel: »Draga hčerka, sama se odloči. Pregovor pravi, sama padla,

sama se poškodovala.« Vsak sam odloča o svojem življenju. Preteklo je nekaj časa. Ko sem nekega dne prišel iz službe in odprl nabiralnik, sem videl letalsko pismo iz Amerike. V njem je pisalo: »Dragi ata, imam se dobro, javim ti, ko boš postal dedek.« Tisti teden sem srečal tudi svakinjo in jo vprašal, kaj je novega. Povedala mi je, da je njena mama bolna in da verjetno ne bo dočakala pomladi. Rekla je tudi da na njen pogreb ne smem priti. Hčerka je po babičini smrti prišla iz Amerike, in ko so delili premoženje, je prebrala njeno pismo, ki ji ga je napisala tik pred smrtjo. Rekla mi je: »Nekaj se morava na samem pogovoriti.« Šla sva na pijačo in vprašala me je, ali bi šla na DNK test. Vprašal sem, zakaj, in ona je odgovorila: »Tu imaš babičino pismo. Preberi.« Prebral sem; babica je napisala, da jaz nisem njen oče.

S hčerko sva se odločila in šla opraviti test očetovstva, ki je pokazal, da res nisem njen biološki oče. Glede na nekatere prejšnje govorice sem bil že pred tem malo v dvomih glede svojega očetovstva, zato sva bila oba zadovoljna, da je resnica prišla na dan.

Vaso Marić

(Ozara Maribor)

ZGODBA MOJEGA ŽIVLJENJA: NESREČA 1980

S tar sem bil devet let, ko sem šel iz šole proti domu. S kolesom me je dohitela sosedova Anica. Vožnjo je prilagodila moji hoji, da sva se lahko pogovarjala. Zagledal sem zanimivo smetišče. Njej se ni zdelo zanimivo. Jaz pa sem začel raziskovati. Zarjavelo zračno tlačilko in nekaj ropotije sem stlačil v torbo in nadaljeval pot.

Na križišču Povodja in Gameljn me je zbil tovornjak. V bolnici so se pogovarjali: »V šok sobi v globoki nezavesti pod aparati leži fantek, že ves mesec.« Ko sem se prebudil, sem se v mislih spraševal: » Zakaj nisem v šoli, zakaj sem v bolnici?« Obiskovali so me starši, sestra, bratranci, sestrične, babica in tete. Tudi učiteljica je prišla. Hotel sem jim kaj povedati, a nisem znal. Pravijo, da sem se hranil in dihal po cevki.

Čez nekaj tednov sva z mamo v rešilcu zapustila bolnico. Doma v dnevni sobi mi je pripravila posteljo, kjer naj bi počival, spal. Ker nisem mogel niti sedeti niti govoriti, sem mamo potiskal k omari, kjer so bili shranjeni *Vsevedi*. Dala mi jih je, ko sem slo nel v postelji. Brati nisem več znal. Roki sta mi opletali, glava se mi je povešala, slinil sem se. Brala mi je mama. Iz moje zbirke vžigalčnih škatlic je izdelala abecedo. Na hrbtni strani je nalepila papir in napisala črke. Potem jih je postavljala drugo ob drugo. Tako so nastajale besede, ki sem jih s težavo bral. Nisem vedel, kaj pomenijo. Mama me je učila tudi računati.

V sobi sem se začel učiti hoditi. Večkrat sem se podelal v hlače. Mlajša sestra sploh ni več verjela, da sem njen starejši brat. Logopedinja dr. Silvija me je učila govoriti, pisati in računati. Včasih mi je postalo vse skupaj dolgočasno, zato sem ji nagajal. Skril sem se za zaveso, gledal sem pod mizo ali pa sem ji stopal na prste. V tistem času sem se odločil, da bom s pogostim branjem knjig in z vsakodnevno telovadbo počasi premagal poškodbo. Govoril sem si, da moram biti zdrav.

Čez šest mesecev so psihologi ugotovili, da me lahko sprejmejo v zavod v Vipavo. Moji domači so bili drugačnega mnenja. Tudi dr. Silvija je menila, da bi lahko nadaljeval osnovno šolo.

Ker sta se mi tresli desna roka in noga, me je mama vsak teden peljala na rehabilitacijo. Tam so mi obuli nekakšen električni aparat, eno uro sem se sprehajal z njim. V šolo sem tudi hodil. Mama je prosila učiteljico: »A bi Simon lahko hodil v šolo?« Ta je predlagala: » Naj hodi k lažjim predmetom: k likovnemu

pouku, k spoznavanju narave in družbe. Saj je imel naravo rad. Bova videli, ali bo šlo.« Psihologi so čez čas določili, da bi bil primeren za posebno šolo. Do takrat pa sem redno hodil z dve leti mlajšo sestro v tretji razred osnovne šole. Težje sem izdeloval, vendar je šlo. Ko sva s sestro končala tretji razred, smo se selili v Jakobski Dol. Dobil sem aparat za nogo. V šolo sva hodila kar daleč po travniku in gozdu. To je bila dolga, zame neprimerna pot. Noga mi je večkrat klecala. Naravno sem se zdravil, brez aparata. Po večkratnih pregledih v Ljubljani sem izdelal osnovno šolo in iskal poklic, ki bi bil zame primeren. Kriva je nesreča, ne bom delal srednje kmetijske šole. Doma bom ostal. Zdravniki so mi govorili: »Še počakaj, se bo že pozdravilo.« »A leta naj čakam na življenje, ki pa hitro teče dalje?« sem razmišljal.

V poklicno kmetijsko šolo v Svečini so me sprejeli na odgovornost staršev. Ko sem izdelal prvi letnik, sem šel na operacijo v Švico. Med operacijo sem dobil epileptični napad, zato sem prejel tablete, ki sem jih nato še dolgo jemal proti napadom, ki jih potem ni bilo. Drugi dan so operacijo končno izvedli. Bil sem preveč poškodovan, da bi me dokončno pozdravili. Po operaciji sem bil utrujen in nisem vedel, kako bo šlo naprej. Čez nekaj tednov sem šel v šolo. A po nekaj dneh sem začutil veliko utrujenost zaradi operacije. Čeprav je bilo z učenjem zelo težko, sem vztrajal. V svečinskem domu smo po pospravljanju sob imeli tudi ples. A na plesišču, ah, zgodila se je mala tragedija. Nobena ni hotela plesati z mano.

Z mamo sva hodila na fizioterapijo, da bi se izboljšali gibi desne roke. Z doktorico sem telovadil po eno uro dvakrat na teden in še dolgo potem, ko sem že končal šolo. Bližale so se končne ocene. Nekateri profesorji so pač dobrega srca in so mi podarili dve. A profesor, ki nas je učil honorarno vinogradništvo, mi je dal enko in bil sem nezadosten! Teža utrujenosti po operaciji je minila, imel pa sem popravi izpit.

Potem pa: prišel je nov dan in nabit sem bil z znanjem. Uspelo mi je in zaključil sem vinogradništvo z dva. Opravil sem strokovni izpit iz sadjarstva in bil sem srečen. S spričevalom v roki kot ptič na veji! Življenje doma. V samoti je teklo in skoraj nič se ni zgodilo. Bral sem knjige. Sestra in starši so prihajali zvečer. Ko sva šla z očetom v Ljubljano na sodišče, sva iztožila rento. »Ne zna si niti speči jajca,« je rekel oče na sodišču. Starša bi sicer morala plačati, da bi lahko delal. Na račun invalidov si delajo plače! Tako smo razmišljali.

Tudi pri dr. Lavriču sem bil večkrat. Dognal je, da mi ni treba jemati apaurina, ampak kalikor za bistrenje možganov, in da bom tako lažje premagoval težo slabega vremena. Odkar sem jemal ta zdravila, sem postal bolj delaven. Urejal sem ribnik,

učil sem se igrati kitaro, po taktu sem plesal. Bral nisem več strastno, ampak premišljeno. Na soncu nisem smel delati več kot dve uri, saj bi lahko dobil napad ali sončarico. Po delu še vedno hodim počivat za kako uro.

Zdaj doma telovadim, delam hatha jogo, globoko diham in je boljše, tako se sproščam. Psiholog mi pravi, da je res boljše, ker sem prepričan, da je tako.

Sestrina prijateljica Jolanda mi je pokazala, kako se zaigra pesmico »Čuk se je oženil«. Zagrizeno sem vadil. Enaintridesetletnega me je mama prijavila na Glasbeno matico Maribor. Sedem let me je profesor Drago Kotnik učil igrati elektronske orgle. Brez glasbe in orgel bi bilo moje življenje pustno. Glasba napolni moje misli in dušo, ko mi je težko. Sestra pravi, da moje igranje prežene tudi njeno žalost. Včasih obiščem prijatelje na

Sončku in jim kaj zaigram. In ne samo glasbo. Nekoč smo skupaj igrali igro *Odpisani*. Režiral jo je Nebojša Pop - Tasić. Zdaj se dvakrat tedensko družim tudi s prijatelji na Ozari. Posebej sta mi blizu moja Angelca in prijatelj Vaso. V kleti društvenih prostorov sem namestil orgle. Samo zato sem jih kupil. Rad jim zaigram, ker tako najlažje pokažem, da sem tam z njimi. Odkar so nama s sestro umrli starši, živim z njo in njeno družino. Nečaki so že zapustili dom. Vesel sem, ko spet pridejo naokoli. Večkrat me obiščeta sestrična Jožica in njen Jože. Imam tudi svoj vrt. Letos sem vzgojil veliko paradiznikovih sadik.

Simon Žavcer
(Ozara Maribor)

Simon Žavcer (Ozara Maribor)

TEŽA BOLEČINE

(O D L O M K I)

Le kje naj začnem, ko pa je bilo to, kar nosim v sebi, dolga leta samo del mene? Prehodila sem že dolgo pot in se ponovno znašla za težkimi vrati, med mrzlimi zidovi, otopelimi obrazi, med tujimi ljudmi ...

Dolgo je tega, ko sem davnega leta 1999 kot zelo mlado dekle, komaj triindvajsetletnica, prvič prestopila prag zapora. Nikoli si ne bi mislila, da se to lahko zgodi meni! Vedno sem bila vzorna učenka, pomagala sem šibkejšim in se trudila biti vzor, tako kot me je strogo vzgajala babica.

Kje se je zalomilo? V primarni družini sta vladala alkohol ter psihično, fizično in spolno nasilje. Po večletnem trpljenju in prepričanju, da je tak vzorec normalen, sem pri štirinajstih zbežala od doma k babici. Nihče ni smel vedeti, kaj se dogaja med štirimi stenami, da smo bili tepeni, lačni, ustrahovani in le delovna sila. Ni vedela niti socialna služba, kljub očitnim znamenjem, da je nekaj narobe. Otroci po razvezi staršev nismo želeli stikov z njimi. Čeprav smo se upirali in jokali, nas nihče ni vzel resno in nas zaščitil. To vidim zdaj kot odrasel človek. V šoli ni nihče poskrbel za to, da bi nas, otroke, zaščitili, čeprav sta si nas starša podajala. Ko je neka učiteljica prepoznala nasilje v družini, so nas iz domačega okolja preselili v dijaški dom, toda mami je vse uspelo prepričati, da nas je lahko zvelkla v nasilno okolje k očimu. Kdo je kriv, da otroka pri štirih letih spolno zlorablja oče, namesto da bi punčki dajal oporo, varnost in skrb, otroka, ki ne ve, kaj je prav? Živim s tem, čeprav sem globoko v podzavest potisnila vse nasilje, ki se je dogajalo v primarni družini in pozneje pri očimu. Ne, ne sovražim nikogar, a ne najdem besed, s katerimi bi opisala bolečino, ki jo starši vede in zavestno povzročijo otroku. To ga življenjsko zaznamuje za vedno, saj se sramuje sebe in svojih dejanj, zato ravna samouničevalno, ne da bi to hotel. Ampak to enostavno živi v njem in lahko v trenutku, ko najmanj pričakuje, sproži spomin, ko podoživi vse od malih nog naprej ...

Ne želim ne pomilovanja ne usmiljenja, ker sem kriva za dejanja, ki so me pripeljala za zapahe. Nihče pa se ni nikdar vprašal, zakaj je ta mlada ženska storila, kar je storila. In še več, zakaj je ostala sama, čeprav je zbrala pogum in med prestajanjem kazni začela govoriti o vzrokih, ki so jo pripeljali na stranpota ... Izgubila se je v kolesju nasilja, iz katerega ni več videla izhoda,

institucije pa so zatajile. Ja, bili so drugi časi, ko je bilo nasilje nad ženskami tabu ...

* * *

Omožila sem se in že isti večer postala tarča nasilneža, ki me je tako pretepal, da na meni ni bilo mesta brez modric. V zakonu, če ga lahko tako imenujem, sem doživela še več nasilja. Tepe na sem bila vsak dan, brez razloga. Ničkolikokrat sem morala prositi, naj me pusti živeti. Ko sem spoznala, da je odvisnik, sem se namreč prestrašeno, a z vsemi močmi prizadevala za razvezo, ki ni bila enostavna. Tri leta novega pekla, pa še nisem predelala niti nasilja v družini, babičine smrti in tega, da sem bila čisto sama za vse. Naredila sem napako, da sem pristala na zakon, zaradi česar so me domači popolnoma izključili, saj je bila sramota, da sem se poročila z odvisnikom. Čeprav sem sprva vztrajala v nezdravem razmerju, sem se po dobrih treh letih le uspela razvezati, potem ko me je mož hudo poškodoval, tako da me je porinil po stopnicah. Bila sem hospitalizirana, osemnajst dni v komi, polomljena. Zbudila sem se v mavcu s poškodbo vratnih vretenc. Več dni se ni vedelo, kaj bo z mano. To je bila prelomnica, ko sem se končno odločila, da se razvezem in grem svojo pot.

* * *

Ja, leta 2009 sem zapustila grad v veri, da ne bom nikoli več prestopila tega praga. A življenje je nepredvidljivo, ko sem odšla, je bilo še veliko neizrečenega. Papir pač prenese vse, dejanska krivda pa je le redko dokazana. Nisem nedolžna, tega nisem nikoli trdila in kar sem tudi priznala. Žalosti pa me, da kazenski postopki na sodiščih potekajo tako, da raje sprejmejo kazen in s tem zmanjšajo stroške postopka ali podaljšajo pripor, s čimer te psihično in fizično zlomijo, da pristaneš na vse, samo da je konec. Zakon je jasen, kar pa nič ne pomaga, če nimaš dobre obrambe, podkrepljene z zvenečim imenom odvetniške družbe, včasih še to ne zadošča več. To sem izkusila na lastni koži.

Deset let sem pošteno živela, doštudirala, si uredila življenje, bila spoštovana, postala svetovna prvakinja. V tem času sem si večkrat prizadevala ustvariti si družino, pa mi zdravstveno stanje tega ni dopustilo. Zaradi posledic endometrioze sem bila večkrat operirana, izgubila sem otroka v šestem mesecu nosečnosti. Leta 2015 sem bila operirana na prsni zaradi benignne tvorbe in imela rekonstrukcijo. Januarja leta 2019 pa šok, potrebna je bila nova operacija, popolna odstranitev rodil zaradi suma na raka.

Zakaj se to dogaja meni? To je bilo prvo vprašanje in zanikanje je bilo vse, česar sem bila sposobna. Nisem bila pripravljena na to. Ne verjamem, da se lahko kdo pripravi na tako novico.

Ko sem se končno umirila in živela dostojno življenje, je lani kot strela z jasnega na vrata mojega stanovanja potrkala policija.

»Z nami morate, odvezta vam je prostost.«

Odpeljali so me v pripor, en teden groze, ko nisem vedela, kaj in kako bom. Dosegla sem samo odpravo pripora in sedmi dan odkorakala na prostost. Bili so stari grehi, za katere je sodišče potrebovalo več let, da opravi postopek, pri čemer pa mi nikoli niso poslali vabila na zaslišanje, ampak takoj odredili pripor.

* * *

Če bi me kdo vprašal, kaj mi je tega treba bilo? Ne, res mi ni bilo treba, uničila sem življenje sebi in tudi drugim. Sramujem se, vendar to ne pomeni nič. Kar je bilo, je bilo. Tudi po izrečenih kaznih in poravnanih obveznostih se to ne spremeni. Ostanesh zaznamovana za vse življenje, tako da je ponovna vključitev v družbo veliko težja kot samo prestajanje kazni. Stigma se tedaj šele začne. Na vsakem koraku, ko si utiraš pot v novo življenje, se vedno najde kdo, ki ti v nepričakovanem trenutku vrže v obraz, da si zapornica, povratnica ... Ne moreš biti pripravljen na to, nikoli. Dandanes je vse dostopno na spletu. Ko iščeš službo, nekateri preverijo vse podatke. Nima pomena živeti v zmoti, zato poveš odkrito. Kdor ceni odkritost, ti bo pripravljen dati novo priložnost, kdor pa tega ne zna sprejeti, bo vedno našel način, da ti to pokaže ali pove.

* * *

Sama verjamem v dobro. Po letih vseh težkih preizkušenj vem, da se zmorem pobrati še močnejša kot kadar koli prej. Kdor me je imel priložnost resnično spoznati, teh je sicer malo, ve, kdo sem in da obsežna kartoteka ni odraz mene. Nisem ne pokvarjena ne škodoželjna. Vedno sem pomagala drugim, tudi če sama nisem imela ničesar. Moja kazenska kartoteka je klic na pomoč, saj mi nihče od pristojnih ni želel, ni hotel, ni znal pomagati. Svoje breme bom nesla v grob. Nihče ne ve, koliko gorja so nekateri sposobni povzročiti za ceno sodbe, pa če si ali nisi kriv. Vendar nisem sodnik, ne zastopam sodišča, tega niti ne želim. Čas bo pokazal, kdo je imel prav. Pomembno mi je le, da si ohranim zdravje, saj tega nihče nikomur nima pravice vzeti, ne sodišče, ne zapor. Denar se vrne, življenje in zdravje nikoli več. Pomembno je, da si ohranim življenje, družino in vse, kar sem leta gradila, kakršno je bilo pred nastopom pripora in zapora. Še veliko bi lahko napisala. Po vsem doživetem je boleče odpirati rane, ki jih težko kdo razume. Ni vse, kar prenese papir, resnica. To je govoril ugleden profesor in ustavni sodnik, ki mi je med študijem dal izjemno lekcijo. Vedel je, da sem prestala daljšo kazen, spoštoval je mojo odločnost in trmo, cenil, da sem raziskovala, prebirala, se učila na primerih, čeprav sem že ob

vpisu študija vedela, da zaradi svoje preteklosti ne bom smela opravljati tega poklica. Dejal mi je: »Sodišče je gledališče; kdor bolje igra, ta zmagaja.« Takrat, pred leti, nisem verjela, nisem razumela, da je to mogoče. Ko pa nekaj takega doživiš sam, se spomniš, da si to že slišal ...

Tudi ta čas bo minil. Je le del življenja, nepomemben v primerjavi s tem, kar me čaka zunaj. Za to je vredno živeti, potrpeti, da bo jutri pravičnejši, brez solz, brez bolečine, ob ljudeh, ki mi veliko pomenijo in so bili z mano, tudi ko je bilo najtežje. To, kar nosim v sebi, ostaja. To ni teža zapora, je teža bolečine, vsega, kar človek doživi, nemoči, ki za vedno pusti svoj pečat. Vsi smo ljudje, nekateri pa to prehitro pozabijo, ko si nadenejo uniformo.

Mia

(ZPKZ Ig)

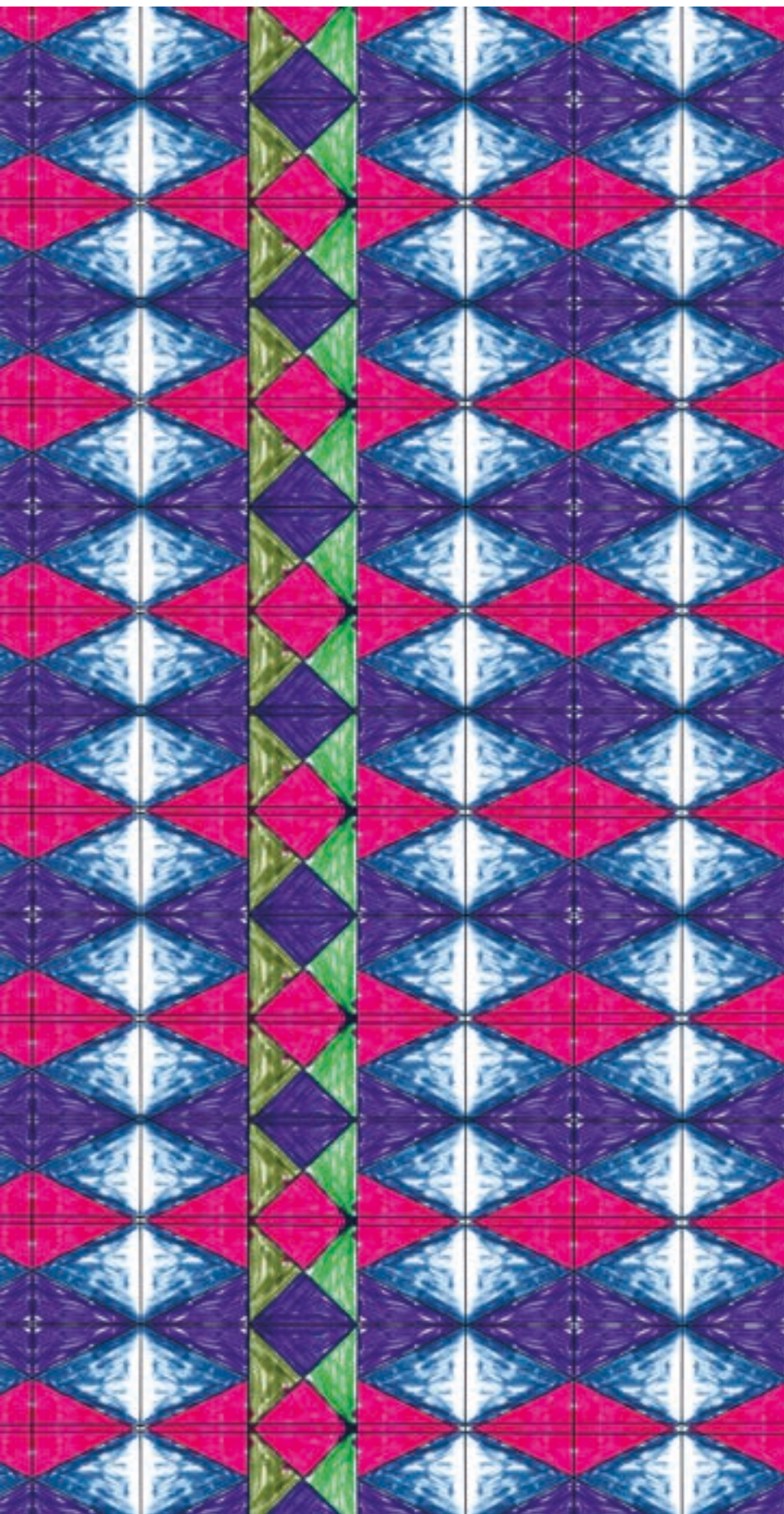
Jaina (Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – ITS Sostro)

Zapisi

DARILO

Ko komu kaj daš, je to nekaj posebnega. Čakaš na pravi trenutek. Meni se je to zgodilo jeseni, ko sem bila pri prijateljici in sva se zabavali. Kar naenkrat je iz žepa potegnila piškote. Vprašala sem jo, ali ima še kakšnega, pa ga ni imela. Podarila mi je svojega. Kar nisem mogla verjeti. A piškot sem prelomila in tako sva pozobali vsaka svojo polovico.

Lejko Smejko
(VZ Planina)

KUŽA NA OBISKU

Danes je na našo delavnico prišla gospa, ki je s sabo pripeljala psičko. Ime ji je Hara. Gospa je zapela tudi pesem, ki je bila žalostna. Bilo mi je super, ko sem Haro peljal naokoli in je jedla piškote. Prijazna je bila in ni me bilo strah.

Tiger Lev
(VZ Planina)

MOJE BOGASTVO

Največje bogastvo niso sošolci in prijatelji. Največje bogastvo je družina. To pišem iz srca. Ko pomislim na svojo družino, me stisne v želodcu od veselja, da moji niso narkomani, kot so nekateri drugi.

BGM

(VZ Planina)

POMOČ

Pomoč je, ko prijatelju narediš kaj dobrega in koristnega. Meni najbolj pomagata starša. Oče in mama. Veliko mi pomaga tudi sestra. Sestra včasih pride za vikend in naredi kosilo ali speče pico. Ata me pogosto kam pelje, ko potrebujem prevoz. Ata mi vedno pomaga, če potrebujem pomoč pri popravilu bicikla. Jaz pa očetu pomagam pri popravilu avta in pri delu z računalnikom. Mama mi velikokrat naredi kosilo. Jaz pa mami tudi dostikrat pomagam na različne načine: zalivam vrt in rože, ko je ni doma, posesam dnevno sobo, pomijem posodo, odnesem ločene odpadke in podobno.

Vinko Fošnjar

(Šent Maribor)

MOJ STRAH

Strah me je. Ne vem, česa, vem samo, da me je strah. Strah vsega tistega, kar vre iz mene. In tega ne morem ustaviti. Hočem, a ne morem. Slike strahu so najprej zamegljene, potem postanejo vedno bolj jasne. Hočem jih videti, hočem jih slišati, enostavno hočem. Kaj naj storim? Kaj naj zdaj delam? Naj povem, da me je strah? Kaj, kaj, kaj???! Vidim, da strah pojenja, a iz njega nastane jeza. Jeza! Vzamem cigareto, jezo jo prižgem. Oh, nikotin pomaga ... Za kratek čas. Spet čutim nekaj, ampak zdaj je drugače. Zdaj enostavno čutim vse: jezo, bes, strah, žalost, veselje. Kar vse naenkrat.

Začnem premišljevati o tem, kdo sem, kaj sem, in zakaj je dobro, da sem tu v zavodu. Premišljujem o mami, svoji ubogi mami, ki jo filajo s tabletami, enostavno filajo, dokler enostavno ne bo konec z njo. Pa o svojem očetu alkoholiku, ki vsak dan pije in ne more nehati. Hoče, a ne more, ker ljubi pijačo in bi zanj ubijal. Premišljujem o bratu, kradljivcu, ki krade vsem, celo svoji lastni družini, celo meni. Mislim na sestrico, ki je stara že osem let, pa me niti ne pozna, še mojega imena več ne pozna. In spomnim se rejnice, ki me sploh ne mara, govori lepo o meni, a misli drugače. Vsi pravijo, da ni tako, a jaz to vem, jaz to čutim. Največ razmišljam o sebi, kako sem grda, kako sem smotana in kako me nihče ne mara. Počutim se sólo, čisto sólo, ne morem nehati misliti o tem. Hočem, a ne morem.

Naenkrat preneham premišljevati. Ker sem začela kaditi filter, ki ima grozen okus ...

Lejko Smejko
(VZ Planina)

aradi zadržanosti in nedružabnosti v nižjih razredih osnovne šole ni bila najbolj priljubljena, da pa je najmanj priljubljena pri svojih sošolcih, je izvedela šele, ko so napravili anketo. Bila je žalostna in razočarana, ni mogla in ni hotela verjeti vsega, kar je izvedela. Vendar po vsakem dežju posije sonce in tudi njej na to ni bilo treba dolgo čakati. Že med odmorom so jo poiskali nekateri sošolci in sošolke ter se ji skoraj opravičevali in jo tolažili, da je oni na seznamu najmanj priljubljenih niso obkrožili. To ji je bilo v uteho, saj je sicer imela svoje sošolce zelo rada, samo družiti se z njimi pač ni znala.

Po mnogo letih vztrajnega dela na sebi ji je postopoma uspevalo izstopiti iz lupine, kamor se je največkrat nehote zatekala kot v nekakšno zasilno pribežališče, kjer se je počutila najbolj varno in najmanj ranljivo. Vedno je od daleč občudovala družabne in odprte ljudi, ki so se ji zdeli bolj srečni, celo bolj naravni, in si jih postavila za zgled. Ni se popolnoma spremenila, a pogosto je doživela občutek sprejetosti. Včasih se je izpostavila, morda sama storila prvi korak ter se skušala nekako vključiti v družbo in preseči svoje zavore in blokade.

Danijela Premzel
(Šent Maribor)

Težko je pisati o različnih občutkih, o tako pomembnih besedah. Kaj naj napišem? Osamljena nisem bila nikoli, sama ja, a v tej samoti sem uživala. Všeč mi je bilo in mi še vedno je, da se odklopim od vsega, kar se mi dogaja. Spoštovala sem in še vedno spoštujem svoje starše. Čeprav mame nimam več, večkrat pomislim nanjo. Poskušala sem biti sočutna do nje, ko je zbolela, imela sem jo zelo rada. Večkrat se še zdaj sprašujem, kako bi mama kaj naredila, da potem še jaz tako ravnam.

Odrinjena sem se počutila zaradi sošolcev v šoli. Hotela sem biti ena od njih, da bi se družili, a kaj, ko so me fantje zavrskavali, in to zaradi debelosti. Zato sem bila večkrat v solzah, ko pa sem razmišljala o tem, sem še doma skoraj začela jokati. Pa tudi en fant v šoli mi je bil všeč. Še zdaj mi je všeč, ko se spominjam, kako sva se spoznala preko ene sošolke. A ko sem ga enkrat videla v svoji bližini, me ni ravno odrinil, ko pa sem mu po sošolcu poslala pozdrave, je odgovoril, da se o tej debeluški ne bo pogovarjal. To vse pove o odrinjenosti.

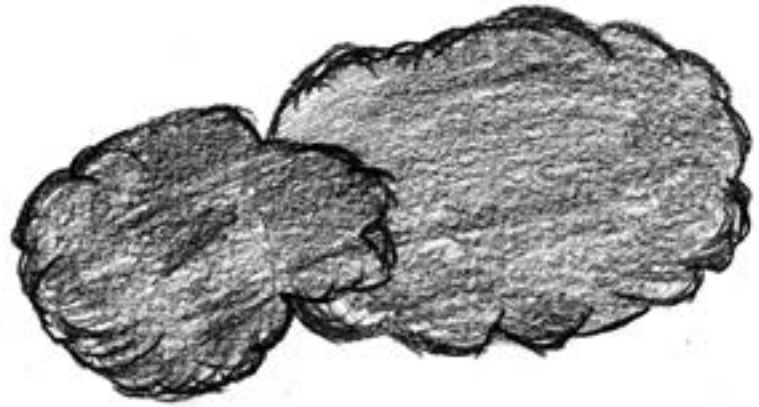
Kaj pa predsodki? Predsodek, ha! Morala sem pogledati v slovar za to besedo. Res je, da sem na podlagi čustev oblikovala svoje stališče do drugih ljudi. Na primer do sošolk v srednji šoli. Večkrat sem pomislila, kako so dekleta dobra, in upala, da me bo katera objela in mi rekla, kako sem dobra tudi jaz. Spraševala sem se, kaj bi naredila sama, če bi bila na njihovi strani?

In toleranca. Spet slovar, saj si nisem zapomnila, kaj beseda pomeni, ko sem slišala razlago druge prijateljice.

To naj bi pomenilo strpnost, upoštevanje drugačnih mnenj in nazorov, zlasti pri religiji (svoboda vere), političnih in etičnih vprašanjih. Hm, strpnost, včasih sem, včasih nisem. Nekje vmes, bi rekla.

Zlata sredina. Upoštevati drugačna mnenja in nazore je precej težko. Saj poskušam, a so tako različna – včasih dobra, včasih slaba. Mnenja, mislim. O sebi bi spet rekla, da sem nekje na zlati sredini. Mnenja so tako različna. Hvala bogu, da so večinoma dobra, slabim se izogibam. Ne sprejemam jih dobro. Ko bi vsaj tisti, ki razlaga slabe misli, malo pomislil, kaj govori, in pomislil tudi, kako bi se on počutil, če bi bil na mojem mestu. Tako mislim.

Branka Kranjc
(Ozara Maribor)

BOLEČINA
SAMOTA

M.B.

B

ilo je dekle v razredu, prijetno, a bolj tiho. Ob hrani, ki jo je jedlo in ki je bila dobra, se je debelilo. Ni ji bilo všeč, kako so jo fantje zafrkavali zaradi debelosti. Tudi v solze so jo spravljali. Kaj naj naredi? Ni ji bilo všeč. Še nekatere punce so jo malce postrani gledale. Ja, bila je dobra, ocene je res imela kar dobre, eni učitelji so jo imeli radi, eni pa ne. Ne zaradi ocen. Učila se je, a težko. Starši so jo razumeli, jo spodbujali pri učenju, imela je tudi mlado sosedo, ki ji je pomagala.

104

Včasih je tej deklici šlo, včasih pa ne. A ker je vztrajna, ji je po malem šlo. Na srečo je naredila v šoli matematiko z dvojko. Samo zaradi matematike in ostalih težkih predmetov bi sicer ponavljala osmi razred. Pozneje v srednji šoli ji jo je uspelo narediti s trojko, na kar je bila ponosna. V srednji šoli je bila že vitka. Starši so ji plačali, da je hodila v neki center v mestu, kjer so ji svetovali, kaj mora jesti in kako telovaditi. V tem centru je hodila tudi na akupunkturo. Po dolgem času je bila zadovoljna in ponosna, ko so ji nazadnje kilogrami skopneli. Kar celih trideset kil je shujšala.

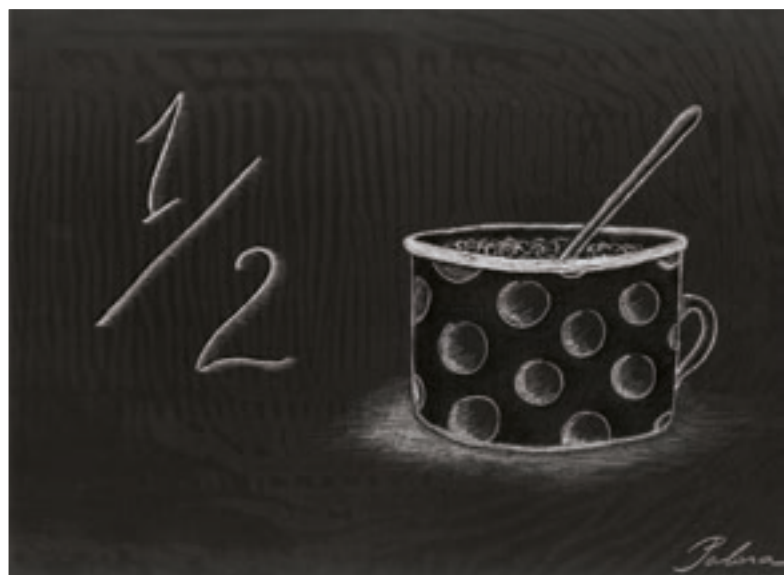
A kaj, ko je čez nekaj let, čez dve ali tri, spet pridobila na teži. A vseeno se dobro počuti. Zdaj, po toliko letih, kljub debelosti. Počuti se super, saj hodi na fitnes in aerobiko. Čeprav ji ne uspe shujšati, ima vseeno dobro samopodobo in se hvali s tem, da ima kondicijo, in po vsaki vadbi se res dobro počuti.

Branka Kranjc
(Ozara Maribor)

O

d nekaj sem si želela postati socialna delavka. Edinstveno se mi zdi, da lahko pomagaš drugim. In ko se zaveš, da si jim imel priložnost pomagati. Že zdaj to rada počnem. Ko to počnem, v sebi začutim neko »olajšanje«. Ampak se tudi vprašam, ali sem dovolj sposobna. Kot da ne verjamem dovolj vase in mislim, da nisem sposobna. Ali naj opustim te sanje? Ali naj kaj naredim, da se bodo uresničile? Ne vem. Vem le to, da če si nekaj močno želiš, ti lahko uspe. Ker si želim, da bi lahko nekoč pomagala takim otrokom, kot sem jaz sama. Odločila sem se! Uspelo mi bo ...

K.
(VZ Planina)

DOBITI SLUŽBO

V današnjem je času dobiti službo, tako kot bi šel na loterijo, si kupil listek, ga vplačal in čakal, da se zgodi čudež. In ko tako čakaš na službo, iznenada pozvoni telefon, na drugi strani pa znan glas, ki te pozdravi. Vesel si, da slišiš prijatelja. Nekaj časa se pogovarjata o raznih stvareh, potem pa te on iznenada vpraša, ali potrebuješ službo. Iz tvojih ust brez pomisleka pride: »Seveda potrebujem!«

Torej se dogovorita, da boš prišel v Koper in pomagal paziti na gospo, ki potrebuje pomoč. Pripraviš se za delo in se odpelješ proti Koprju. Služba se začne še isti dan. Zelo se veseliš dela, saj nekaj denarja zmeraj prav pride. V življenju moraš biti vedno pripravljen na nove podvige, ker nikoli ne veš, kaj te lahko doleti. In mene je doletela služba v Koprju.

Darko Vidovič
(*Društvo Vezi*)

PRVI JE FANT

Gledam svojega soseda, ki gre iz gostilne malo levo malo desno. Vprašam: »Kaj je, Zoki, kaj si tako žalosten?« Pravi: »Ne vprašaj ničesar ... kaj je narobe, vse.«

»Kako to?«

»Veš, žena mi je rodila.«

»Ja, a je žena dobro, je zdrava? Je otrok v redu?« ga spet vprašam.

»V redu je, ampak veš, kako je v našem kraju. Žena mora roditi najprej fanta,« poklapano doda.

»Dobro, Zoki, pomiri se, samo da je otrok v redu!« mu rečem.

»Ne bom se sprijaznil, tako dolgo bom vztrajal, da dobim sina, da se moj priimek nadaljuje,« mi pojasni.

Po vasi nato krožijo govorice, da se zato prepira z ženo in grozi z ločitvijo. Če bo spet rodila deklico. Ženske pravijo, da je žena uboga revica, da nima kam iti. Ko je bila majhna, ji je umrla mama, mačeha je bila huda in je grdo delala z njo. In potem nekega dne izvemo, da je spet noseča in da je to zadnje upanje, da bo rodila sina. Na hitro gre v porodnišnico, rodi in na veliko radost ima sina. Ko mož to sliši, časti vso vas!

Je in pije se tri dni. Žena pride z otrokom domov, veselju ni konca in tako se življenje na novo začne. Takšno je življenje. Otroka rasteta, začne se šola, najprej hčerka, nato sin. Hčerka je eno leto starejša, dobro se uči in zna več kot sin. Boljša je. Oče to gleda in se jezi.

Tu še manjka konec. Kaj pa ti misliš, Vaso? Recimo: »Jaz pa mislim, da bi moral biti oče hvaležen in imeti enako rad tako sina kot hčerko. Nekaj takega?«

Vaso Marić
(*Ozara Maribor*)

Mamica bom. Želim, da moj fant postane moj mož, da živiva skupaj in imava štiri otroke. Z njegovo sestro bi rada šla na morje, da bi vsi skupaj uživali in se imeli radi. Moja druga želja je, da s svojo sestro in njenima otrokoma, svojima nečakinjo in nečakom, preživim veliko časa. In da mi pomaga takrat, ko bom v življenju kaj potrebovala. Zase in za otroka.

B.
(VZ Planina)

Moj poročni dan! Končno! Tako dolgo sem čakala na ta dan. Skoraj sem že mislila, da ga ne bom doživela. Glede na to, da sva z Alešem skupaj (že!) šest let.

Nekateri menijo, da sva za ta korak premlada, ampak meni se ne zdi tako. Šest let je zame kar dolga doba, v tem obdobju sva že marsikaj prestala, ampak o tem ne govoriva pred drugimi. Tako na primer nihče ne ve (le moja najboljša prijateljica, ki je tudi moja priča), da sva se že dvakrat razšla. Ravno ona me je spodbudila, naj daja ljubezni še eno priložnost (oziroma dve). In res. V tretje gre rado. Sedaj sedim pred oltarjem, prijateljice iz pevskega zbora pa pojejo nama v čast. To je najin dan!

To je dan, ki sem si ga kot majhna deklica mnogokrat zamišljala. Kakšno obleko bom imela, kako bodo oblečene družice na poroki, kako bom odločno in brez premisleka rekla usodni »da«. Spomnim se trenutka, ko me je Aleš za božič, ob božičnem drevescu in jaslicah, zasnubil. Pokleknil je na koleno in dejal: »Prosim, pogledj pod drevesce.« In res – pod drevescem je ležalo darilce. Radovedno kot majhen otrok sem ga odprla, Aleš pa je, še vedno klečeč na kolenu, izrekel čarobne besede: »Ali bi se poročila z mano?«

Seveda sem vsa vznemirjena s prstanom v roki rekla: »Seveda.« Potem sva se poljubila in na prst mi je nadel zaročni prstan. »Kmalu dobiš še poročnega,« je dejal Aleš in me povlekel v svoj objem. In tako sem tu. Stojim pred oltarjem in z mojim (sedaj že) možem sva se zaobljubila drug drugemu, dokler naju smrt ne loči. Seveda sem noseča, zato se nama je mudilo čim prej izbrati datum poroke, saj nisem želela iti pred oltar napihnjena kot balon. Ampak o moji nosečnosti še nihče nič ne ve, razen naju. Kako bi bilo videti, če bi bil otrok (po starinsko rečeno) pankrt! Namreč, najini starši pa tudi vsa fara so zelo verni in bi gotovo zmajevali z glavami, če bi najprej rodila, pa se potem poročila. Še vedno živijo v prepričanju: »Najprej štalca, pol pa kravca.« Ne razumejo nas, mladih. Večina se sploh ne poroči, pa so prav tako srečni in zadovoljni v zvezi kot poročeni. Ali pa še bolj. Kljub tem novodobnim razmišljanjem sem si zelo želela klasično poroko: civilno in cerkveno. Sploh ko sem videla prekrasne poročne obleke v trgovinah. Rekla sem si: »To je to.«

Katarina Kos
(Ozara Maribor)

SANJSKI KRAJ

dealnega sanjskega kraja nimam, če bi si ga že morala zamisliti, pa bi bilo to nekje med vasjo in mestom, kjer je veliko zelenja in dreves, kjer so eno- do dvodružinske hiše z velikimi dvorišči in vrtovi, kjer so sadna drevesa, maline, jagode, razne povrtnine in rože. V bližini so tudi še neonesnaženi gozdovi. To naselje bi imelo vse, kar človek potrebuje, ne bi bilo osamljen nedostopen otok sredi jezera, ampak bi se povezovalo s širšo okolico. Ohranilo pa bi svojo avtonomnost in svojskost. Ljudje bi bili prijazni in med seboj povezani, radi bi si priskočili na pomoč in bi se veselili sreče in uspeha drug drugega. Ne bi bilo osamljenih ljudi, saj bi bilo najpomembneje, da bi se počutili zares povezani. Ljudje ne bi tekmovali med seboj, ampak bi drug drugega vzpodbujali. Odnosi bi bili pristni, iskreni, empatični. Bilo bi razumevanje. Ne bi bilo revščine in bolezni, vsak bi imel, kolikor potrebuje.

Danijela Premzel
(Šent Maribor)

MOJE SANJARIJE

Tokrat pišem o svoji neizpolnjeni želji, o kateri sanjarim že zelo dolgo. To so potovanja v druge kraje, v druge države, ki so nekaj posebnega. Že od nekdaj si zamišljam, da sem v kateri drugi državi, da potujem sama ali s kom drugim. A večinoma v sanjah in sanjarijah potujem z drugimi, ker se mi to zdi varno. Že od nekdaj sanjarim o Havajih, od samega začetka se mi je zdela to prava destinacija. Na televiziji gledam filme ali nadaljevanke, ki jih tam snemajo. A na srečo ne obstajajo samo Havaji, so tudi druge destinacije, druge države. Všeč sta mi postali Avstralija in kmalu nato tudi Amerika, to pa zato, ker sanjarim, da se poznam z ameriškimi igralci in igralkami. Ker sem razmišljala o tem podnevi in ponoči, so te sanjarije tudi ponoči prišle v moje sanje. Oh, tolikokrat se mi je sanjalo o teh igralcih in igralkah, da se mi je že zdelo, da se poznamo. Ja, takšne so moje sanje. A zadnje čase se mi ne sanja več toliko o tuji estradi. A sanjarim še vedno, ker rada gledam in berem razne potopise, sanjarim še o eksotičnih državah, kot so Karibi, Tajska, Bahami, in še bi lahko naštevala.

Branka Kranjc
(Ozara Maribor)

Marko Pavlin (SVZ Hraštovec)

NEW YORK, MOJE SANJSKO MESTO

Č

e bi lahko izbral mesto, kjer bi živel na tem svetu, bi izbral New York. New York bi izbral zato, ker mi je tam vseč mnogo stvari: arhitektura, prebivalci, način življenja oziroma kultura, velikost mesta in to, da je veliko za videti.

V tem mestu bi si verjetno želel živeti že od malih nog. Recimo, da bi imel bogate starše, ki bi mi veliko nudili. S tem mislim, da bi me razvajali do šestnajstega leta oziroma polnoletnosti. Hodil bi na šole, kjer bi se izučil za slikarja. Izbral bi si kakšno dobro akademijo. Naredil bi diplomo in potem resno pljunil v roke. Počasi, počasi bi zbral toliko denarja, da bi si kupil svoje enosobno stanovanje ali pa bi plačeval najemnino. V večji sobi bi si uredil atelje in slikal. Če bi naslikal veliko profesionalnih slik in jih dobro prodal, bi si verjetno kupil kakšen rabljen avto, ki bi bil varen. V galerijah bi razstavljal slike in tako spoznal ostale slikarje ali umetnike z vsega sveta, saj je New York središče umetnosti. Obenem pa bi spoznaval tudi pomembne ali znane Newyorčane. Tako bi si našel tudi kakšno lepo, inteligentno in preprosto dekle z dobrim srcem, ki bi mi pomagalo pri kuhanju. V zahvalo bi jo vozil na romantične večerje po vsem mestu. Nudil bi ji tudi drage dopuste in tako bi obiskala najlepše plaže na svetu. Z njo bi živel kakšnih deset let in jo nekega dne zasnuvil. Če bi pristala, bi se tudi poročil in imel z njo kakšnih pet otrok. Najraje bi imel dva sina in tri hčerke. Ko bi se mi rodil prvi, bi se odtlej posvečal samo še družini in delu. Otrokom bi poskušal nuditi čim več, da bi imeli čim lepše otroštvo. V tem mestu bi živel do smrti in poskušal napisati še kakšno knjigo, ki bi se zdela kot pravljica s srečnim koncem.

New York je mesto tisočeri obrazov in mnogoterih kultur. Pravijo mu tudi mesto, ki nikoli ne spi. Mesto New York je zame več kot sanjsko. Tam bi našel svoj raj in mir na tej zemlji ...

Radovan Potočnik
(Ozara Maribor)

IDEALEN KRAJ

Ž

ivel bi v veselju v breztežnostnem prostoru, kjer ni gravitacije. Tam bi bila velika lepa mehka postelja, na kateri bi lahko spal, in veliko kisika, da bi lahko dihal. Bilo bi tudi veliko vrst hrane in pijače. Po želji bi bilo bolj ali manj toplo ali hladno in bolj ali manj svetlo ali temno. Vladala bi popolna mir in tišina. Če bi hotel, bi me lahko obiskali kaki dobri in prijazni ljudje ali druga bitja.

Vinko Fošnar
(Šent Maribor)

VESOLJE, VESOLJSKA POSTAJA, SUPERMAN MEDITACIJA

1

Ob vstopu v svet (lastnih) čustev sem se sprva počutil kot Superman! Verjel sem, da bom zlahka preletel vsako emocijo in da se bom, če bi se slučajno pojavila kakšna, ki bi mi bila v izziv, z njo brez težav soočil s pomočjo svoje neverjetne supermoči.

2

Kako sem se motil! V to popotovanje sem šel, misleč, da bom zlahka razpoznal ves spekter svojih čustev, da lahko postanem heroj lastnih emocij in posledično sam svoj heroj. Počasi sem spoznal, da teh čustev in občutkov vendarle ni tako malo, kot sem sprva mislil, in da so kompleksnejša, kot se je zdelo na prvi pogled.

3

Vedno bolj mi je postajalo jasno, da je mogoče ta svet primerjati z našim širnim vesoljem. Dlje kot gremo, bolj ko se poglobimo, več neznank opazimo in sproti odkrivamo nove in nove razsežnosti (čustvenega) vesolja.

4

Spotoma sem se včasih vprašal, v čem je sploh smisel tega popotovanja oziroma raziskovanja, saj se zdi, da že za samo pot potrebujemo več znanosti in filozofije, kot jo premore najkompleksnejša vesoljska postaja.

5

Iskanje konca svojih čustev in svojega čustvovanja bi lahko primerjali z iskanjem smisla življenja. Kaj pa sploh je smisel življenja?

6

Naj vam zaupam svoj odgovor na to večno vprašanje. Smisel življenja je iskanje smisla življenja! K temu sodijo naša radovednost, večna želja po iskanju in raziskovanju, spoznanja, do katerih pridemo, pa tudi vsa razočaranja, zaradi katerih postanemo še močnejši.

7

Bolj ko verjamemo, da smo pri koncu spoznavanja lastnih čustev, več novega znova in znova spoznamo. Kdaj bo torej človek stal na robu vesolja, kdaj bo poznal vsako čustvo, ki ga premore?

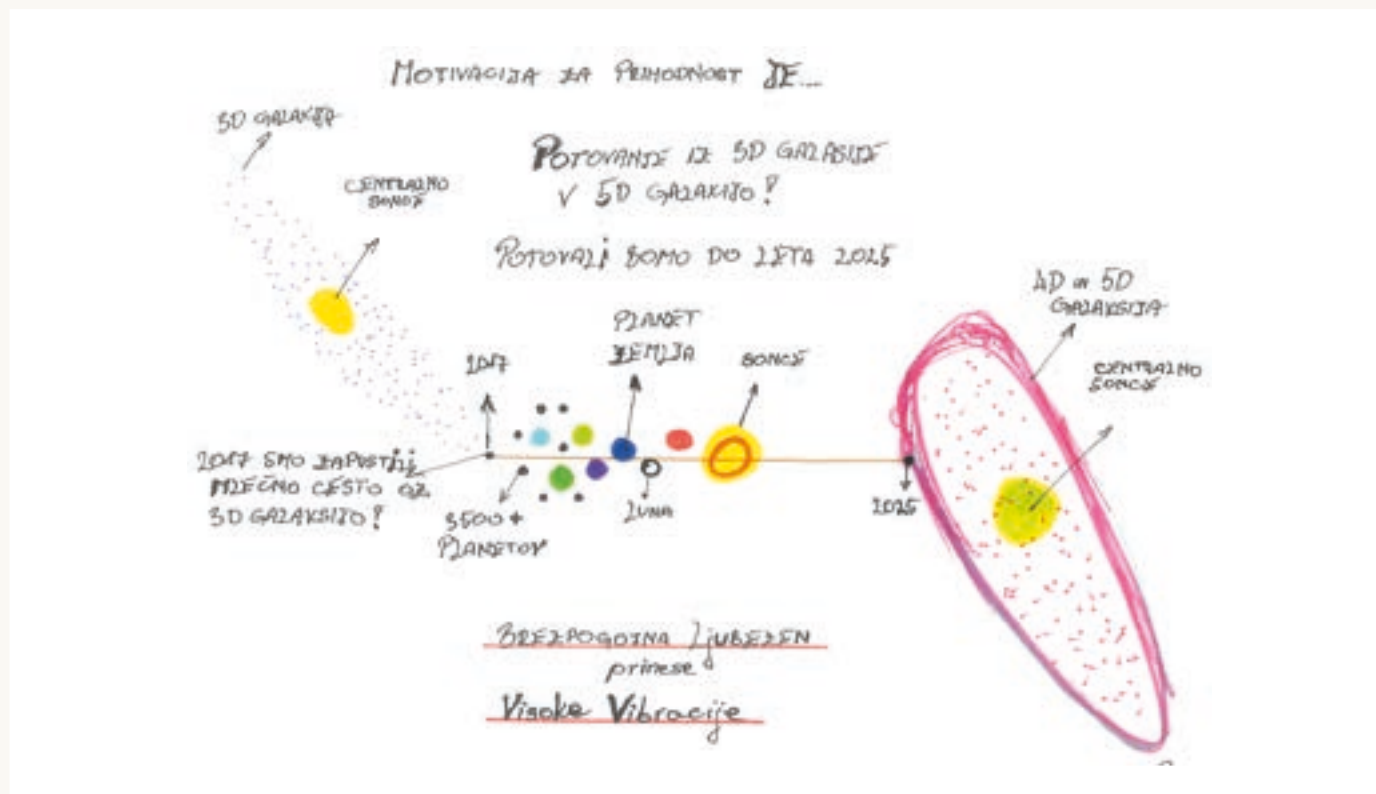
8

Verjetno nikoli, ampak ta želja je tisto, kar nas žene naprej, in razlog, da smo, kar smo: Supermani, ki bi radi preleteli vse vesolje, čeprav je znanost naših vesoljskih postaj omejena. Nekaj končnega, kar se želi pomeriti z neskončnim.

Čarmani

(Društvo Projekt Človek)

109

(ZPKZ Dob)

PODOBE IZ SANJ

1

Sanja se mi o čarobnem pogledu, ki sega onkraj gora.
O cvetočem drevesu sredi vrta. O hiši, ki prinese mir duha.
O oglašanju petelina, ki te zjutraj prebudi. O nasmejanih ljudeh,
ki pod latnikom, polnim slastnega grozdja, pijejo dišečo kavo
ter si izmenjujejo besede lepote in dobrote.

Andreja Žorž
(Društvo Vezi)

2

Šaman, ujemi moje sanje. Naj moje lepe sanje postanejo
dragulji, slabe pa naj padejo v pozabo.

Matjaž Dolensšek
(Društvo Vezi)

MISLIM, DA

Mislilim, da je bilo že dolgo nazaj. Mislim, da se je poletje ravno prevešalo v jesen. Mislim, da je bil dan svetleč kot sonce. Mislim, da me je bilo strah. Mislim, da sem takrat umrla. Mislim, da je smrt porodila novo rojstvo. Mislim, da živim.

Andreja Žorž
(Društvo Vezi)

Andrej Herman (SVZ Hrastovec)

RADOVEDNOST

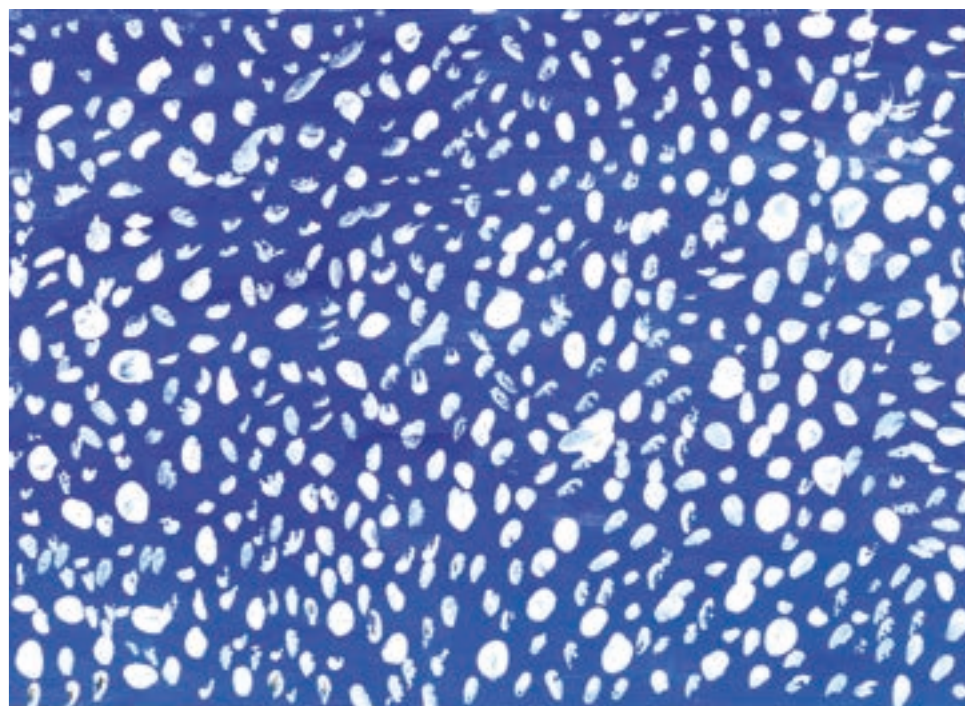
Zbrala sem občutek RADOVEDNOSTI, ki me preveva vsak dan. Vsak dan se čudim: novim dejanjem, novemu dogajanju, novim ljudem ...

Čudim se tudi vremenu. Zdaj padajo sprijete snežinke na čista tla, kasneje je nebo čisto brez oblaka in sije sonce ... Vse je v fazi spreminjanja in ravno temu se najbolj čudim: naravi, Življenju in večnemu tokokrogu, ki nas obdaja. Tisto naravno čudenje majhnemu otroku, ki se uči hoditi, govoriti, poslušati, voziti kolo ...

Življenje je cikel in brez zelenega občutka radovednosti bi bil na svetu dolgčas.

Katarina Kos
(Ozara Maribor)

111

Marko Pavlin (SVZ Hrastovec)

RADOVEDNOST

Pregovor pravi: »Radovednost je lepa čednost.« Strinjam se z njim. Že otrok kar naprej sprašuje odrasle: »Kaj, kdo, zakaj?«

Sama se še zdaj nenehno kaj sprašujem. Največ je vprašanj ZAKAJ. Na primer: »Zakaj mi ne gre?« Ali pa: »Zakaj je vse to?« Ja res, radovedna sem. Vedno.

Vsak dan si govorim vse mogoče ali pa sprašujem. Samo sebe ali pa koga drugega. Včasih, ko sem kje drugje, na primer na obisku, kjer moram na stranišče, pogledam, ali je stranišče v kopalnici. Včasih vzamem kako stvar v roko in si jo malo bolj podrobno ogledam.

Branka Kranjc
(Ozara Maribor)

112

LJUBEZEN JE BOLEZEN

Ljubezen izvira iz čutil. Je čustvo, ki vodi do sožitja ali v bolezn. Kdor ljubi, se mu odprejo vse poti. Zaradi ljubezni pride do zdravja, bolezn, čustvovanja, ljubosumja, strahu, veselja, navezanosti, posesivnosti, denarja, bogastva in tako naprej. Rad imam zdravje, toda ljubezen me dela nemočnega. Delam na zdravju. Bolj kot spoznavam svet, bolj sem bolan. Ko vse spoznaš, se Zemlja izbriše. Takrat tudi ljubezni ni več. Samo spomin ostane. Vse, kar delamo, delamo zaradi ljubezni.

Boris Jazbec
(Društvo Vezi)

Boris Jazbec (Društvo Vezi)

LJUBEZEN

Ljubezen je, ko se v tebi vse prebudi in zadrhtiš kot rosa v pomladnem jutru, v zarji prebujajočega se dne.

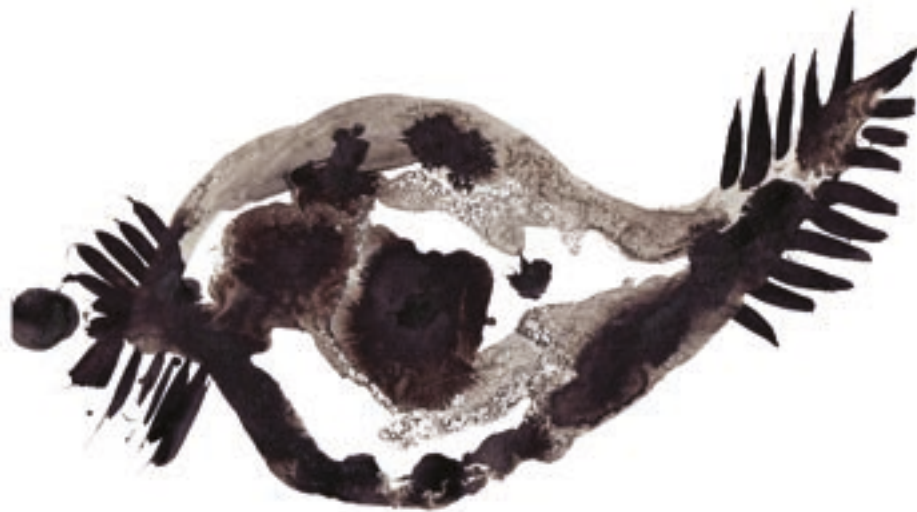
O, ljubezen moja Mila, le kaj si v meni prebudila. Izgubil sem pamet, glavo in srce. Ljubezen neizrečena, neizpolnjena, nevrnjena.

Boris Cuder
(Društvo Vezi)

LJUBEZEN

Nekega dne sem šla na sprehod v gozd, da bi uživala v naravi. Na drevesu sem zagledala lepo ptico, ki je pela. Bila je pomlad in vse je bilo tako lepo, da se tega še danes spomnim. Mislim, da je bila tista ptica kos, in jaz sem jo vzljubila.

Milica Jović
(Društvo Vezi)

LJUBEZEN

Ljubila sem travo pred hišo. Ko sem jo kosila, je bila mehka in lepa. Na travi so se igrali ptički in se zabavali. Iskali so črvičke.

Tanja Gomezel
(Društvo Vezi)

PRASKE NA MOJI LJUBEZNI

Nekoč sem imel lep avtomobil. Sam sem ga vzdrževal. Vsako nedeljo sem ga opral s šamponom. In praske, ki jih je avto imel, so med pranjem kar izginjale. Imel sem ga pač rad. Nato je prišel čas, ko sem kupil drugega, boljšega, prvega pa prodal, ker ga nisem več potreboval.

Gregor Kocijančič
(Društvo Vezi)

LJUBEZEN V MISLIH

Gojil sem ljubezen do motorja. To je bil kros motor. Rad sem imel njegov močan glas, njegove močne amortizerje, hitrost. Toda tak motor je zelo nevaren. Če z njim padeš, lahko umreš. Torej sem ga vozil v mislih in v tem užival.

Branko Jerič
(Društvo Vezi)

SPREHOD PO KRASU

Sem na Krasu. Sedim na klopici. Čutim vonj rož. Beli in modri metulji letijo. Pred mano stojijo naprave za razgibavanje. Ljudje sprehajajo pse. Slišim, kako poje kos. Sonce se skriva za drevesom. Poleg klopce so kamni, to je Kras. Ta narava, ta lepota kraške pokrajine je v moji duši in v srcu. Pomlad je. Čutim ljubezen, ljubim naravo in Kras.

Milica Jovič
(Društvo Vezi)

115

Gregor Kocijancić (Društvo Vezi)

SPREHOD

Na sprehodu čutim veter, ki me reže v lica, pod stopali škripa kamenje. Drobni žarki sonca mi grejejo roke in vonj po borovcih me žene naprej. Sprehod se nadaljuje s hitro hojo, saj se na nebu pojavijo temni oblaki. Nekaj kapljic že čutim na obrazu. Listje pleše po zraku, igra se z vetrom.

Mojca Obolnar Pompe

(Društvo Vezi)

SPREHOD PO KRASU

Najraje hodim sama po kraški poti, zgrajeni iz kamna, pod drevesi, poslušam ptičje petje, sonce sije. Včasih opazim srno, ki skoči čez cesto, ali zajčka na poti. Nato se vrnem domov.

Patricija Metljak

(Društvo Vezi)

KRAS

Sprehajam se pod borovci, po trdi kraški zemlji. Mimo mene bežijo mravlje. Videti so marljive.

Marko Ukmar
(Društvo Vezi)

PISMO BOGU

Ti si vse, sprejmeš vse. Daj mi mir. Odgovoriš: »Mir vam dam.« Ti si božji. Ti si tisti, ki dela razliko. Prostovoljno v trpljenje. Razumeš skrivnost vere. Vse bo v redu s teboj! Narava je tvoja kreacija. Ti si Buda. Ti ustvarjaš prihodek. Kič. Bič. Kuhalnica. Pokaži mi pot, o Bog! Varuj me, o Bog! Nisem vreden. Kompleks greha. Ogledalo. Ti si moje Zrcalo. Bog, si ženska in moški. Zasanjanost. Zanosno. Metulji plešejo. Izdihni mi duha. Ti si moj rešitelj. Dvom. Množina. Zvončki cingljajo. Ti si v mojem prstnem odtisu.

Matjaž Dolensek
(Društvo Vezi)

117

Nina (Zavod Pelikan - Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju - TS Sostro)

PISMO BOGU

Bil si velik, ampak pustil si me na cedilu. Bil sem ubog, s tabo sem postal velik. Učil si me ustvarjati. Bil si pravičen. Prišel si v moje sanje in me vzgajal v osebo brez strahu.

Boris Jazbec
(Društvo Vezi)

118

Če mi v mislih govori: »Bodi pogumna in dobra z ljudmi. Pomagaj človeku, ko te potrebuje. Včasih pojdi tudi na izlet, saj ni dobro, da samo doma kuhaš in pereš. In veš, Zorka, dobra si po srcu – in taka ostani še naprej.«

Zorka Pavlič
(Društvo Vezi)

Zorka Pavlič (Društvo Vezi)

Ali je kdo kdaj pomislil, da smo ljudje sestavljeni podobno kot računalniki, stroji oziroma električna ali druga napeljava v hiši? Ne? Se mi je zdelo. Svoja opažanja v zvezi s tem vam bom razložil z nekakšnim spiritualnim navdihom ali boljše rečeno priokusom. Inštalacijo sem si izbral za primerjavo, ker mi je domača, saj je moje področje izobrazbe. Človek ima oči, to so v električni napeljavi luči (pa še rima se), možgani so razdelilna plošča, kjer so nameščene varovalke, naši receptorji, stikala pa so naše misli. Pljuča so kot zaščita v napeljavi, ožilje so vodniki, ki vse povezujejo v celoto. Kaj pa jo poganja? Ja, uganili ste, pri strojih je to motor, pri nas srce, v računalniku procesor in pri električni inštalaciji transformator, ki pretvarja visoko energijo v nizko. Od kod pa energija? Pri človeku, kot sami veste, sta to hrana in pijača, pri elektriki pa različni viri kot tudi sonce, ki je glavni element našega osončja. A o tem kdaj drugič. Ali sedaj vidite smisel povezave? Vse, kar si človek zamisli in ustvari, je narejeno po istem kopitu. Kje pa je spiritualni priokus, ki sem vam ga obljubil? Do tega pridemo v nadaljevanju. Začetek verižne reakcije so naše misli oziroma pri napeljavi stikala. Ja, prav ste prebrali, naše misli. Stikalo ukaže razdelilni plošči, naj prižge oziroma ugasne luč. Podobno je pri človeku z mežikanjem, gledanjem in spanjem. Stikalo lahko ugasne luč za vedno in tudi pri človeku imajo misli tako moč. Je že malce spiritualnega priokusa? Gotovo se sprašujete, kako je to mogoče. Vse je mogoče. Navedel vam bom enega izmed veliko že znanih primerov. Ta se je zgodil v zaporu neke zvezne države v ZDA. Podrobno ga je opisala priznana psihiatrinja iz Švice v svoji knjigi. Neki obsojenec je bil obsojen na smrtno kazen. Ponudili so mu, naj se po lastni izbiri odloči za način usmrtnitve, in odločil se je za izpust življenjske tekočine iz glavne žile. Ko je prišel tisti dan, so pripravili vse, da bodo izvršili kazen. Dali so mu pomirjevala in uspavala ter ga privezali na za to pripravljeno mizo. Namesto da bi zarezali v glavno žilo, so to samo nakazali ter namesto krvi uporabili vodo. Obsojenec se je psihično tako prepričal, da so mu štete minute, da mu je po nekaj urah odpovedalo srce. Naše misli pripomorejo tudi pri ustvarjanju novega življenja. Tako delujejo naš svet in stvari, ki je izumil človek današnjega časa. Kako pa bo v prihodnosti? Ali nas bodo zamenjali stroji? Ali bo nadziranje naših misli v prihodnosti temeljnega pomena? Kdo bi vedel.

Toni Mesarek (ZPKZ Ljubljana)

Problem slovenske kulture je, da se jo je prepustilo ljudem, ki ne vedo, kaj pomenita pojma kultura in kulturne dejavnosti, predvsem pa, da se je dopustilo s kulturno dejavnostjo politizirati in kulturo zlorabljeni v politično ideološke in propagandne namene. Še huje, manj kot v petdesetih letih od oblikovanja kraljevine SHS in kasneje poveljne komunistične jugoslovanske federacije se je kultura spustila na najnižjo možno stopnjo evropske multikulturne zgodovine, to je na stopnjo primitivizma. Slovenska kvazikulturna dejavnost se je namreč povsem »balkanizirala« in postala nostalgichen hlapec rdeče zvezde in postpartizanskega primitivizma, ko so prisilne javne shode in prireditve, na katerih so vsiljevali komunistično ideologijo, opredeljevali za kulturni dogodek in kulturno dejavnost.

Če želiš biti kulturnik ali se imeti za kulturnika, ni dovolj, da si gledališki ali filmski igralec, da napišeš knjigo in pesem, da si ustvaril kakšno sliko ali plastiko. Zadeva je še bolj izrojena, ko se prične navidezne »kvaziumetnike in kulturnike« povzdigovati v oblake in ko ti isti lobiji in naveze javne medije zlorablajo za samohvalo.

Ne samo slovenska politika in javnost, temveč tudi sami kvaziumetniki in kulturniki ne vedo, kaj naj bi predstavljali pojmi kultura, kulturna dejavnost ali tako imenovano kulturno poslanstvo.

5KO
(ZPKZ Dob)

KO STA KRISTUS IN PARTIJA PRISILNO VEDRILA POD SKUPNO STREHO (IN MEMORIUM JANEZ MEŽAN)

dlomek slovenske kulturno-politične tragi-komedije v treh poglavjih, kako sta vsemogočna Mati Narava ter njen večni in vsegasposobni konkurent, gospod Bog (ki veljata po eni ali drugi ideološki razlagi za Stvaritelja vsega obstoječega), politično in versko zaslepljeni ter ideološko diferencirani družbi razkrila njena prava dvojni značaj in moralo, predvsem pa, da so vsi pod kožo krvavi.

- 1. Kdo in kaj je bil Janez Mežan.**
- 2. Njegov svojstveni način življenja in še bolj tragi-komična smrt.**
- 3. Kaj se je zgodilo z njegovo umetniško zapuščino.**

Politično namerno prikrit dogodek obudil v spomin povprečen slovenski smrtnik, ki mu je usoda namenila priložnost, da mu je prisostvoval.

3. P O G L A V J E

Na Ptujtu sta hkrati delovala dva velika predstavnika povojne likovne scene, vendar ne prvi ne drugi nista postala zaslepljenca in hlapca komunistične ideologije. Poleg Janeza Mežana je to bil akademik Albin Lugarič, ki je slikarsko ustvarjalno prioriteto dajal oljni tehniki upodabljanja. Čeravno sta imela različni tehniki risanja in vsebinsko drugačni tematiki, smo poznavalci razmer lahko zaznali, da je med njima prikrito tekmovalstvo, ne v tem, kdo je boljši, temveč, kdo uživa večji družbeni ugled in pozornost, da pa se sočasno iskreno medsebojno spoštujeta. Tudi Albin Lugarič je bil predavatelj likovne umetnosti in zgodovine umetnosti v različnih šolskih ustanovah, v zasebnem življenju pa bolj prisoten v višjih družbenih slojih, medtem ko je bil Janez Mežan umetnik in ljubljenec ulice, predvsem preprostih ljudi, delavcev in podeželanov, katerih eksistenčno okolje in naravne lepote je upodabljal.

Rojeni Gorenjec Mežan se je za stalno preselil na Štajersko, kjer je živel in delal vse do svoje tragične smrti, ko ga je v petinšestdesetem letu starosti na poti do avtobusnega postajališča Zgornja Hajdina, kamor je pogosto spremljal svoje otroke, ki so študirali v Ljubljani in na tej postaji čakali na ekspresno avtobusno povezavo med Mariborom in Ljubljano, zbil v cestni

jarek in smrtno poškodoval voznik, ki je nepravilno prehitel. Tragična smrt skromnega in dobrohotnega umetnika je bila šok za Ptuj ter vso bližnjo in daljno okolico Podravja. Vidno pretresen in šokiran zaradi prijateljeve smrti se je Albin Lugarič sam ponudil, da bo poskrbel za umetniško izdelavo krste, v kateri bodo Janeza Mežana pokopali v njegovem rojstnem kraju.

Krsta, ki jo je obljubil Albin Lugarič za svojega dolgoletnega prijatelja, je bila pravo umetniško delo, unikat, dostojen in primeren tudi za najmočnejše vladarje. Ravno ta krsta pa je bila kasneje ob neposrednem pokopu kriva za nepredvidene dogodke, ki so zaradi političnih interesov javnosti ostali prikriti.

Dan pred prevozom v pokojnikov rojstni kraj je bila krsta s truplom obdana s cvetjem, Mežanovo sliko, spominsko knjigo in častno stražo kulturnikov. Nameščena je bila v vhodnem koridorju stopnišča ptujskega magistrata. Osnovne in srednje šole, ptujska občina ter kulturna društva in ustanove so organizirali posebne brezplačne avtobusne prevoze za udeležbo na pogrebni komemoraciji. Veliko občanov se je na zadnjo pot svojega umetnika odpravilo tudi z zasebnimi prevozi.

Ves teden, že pred samo tragedijo pa vse do pokojnikove smrti in pokopa, je bilo za tisti letni čas skorajda pretoplo. Deževalo ni, neobičajni visoka oblačnost in turobna sivina deževnih oblakov pa sta prikrivali nebo, kar je celotni zadevi dajalo še bolj tragičen in žalosten videz.

Slovo s Ptujtu je potekalo po programu in pogrebcem so se na Mežanovi zadnji poti pridružili še pihalni orkester glasbene šole in nosilci praporov različnih kulturnih društev in državne zastave. Na Brnik smo prispeli brez vsakršnih pripetljajev, problem je bil le parkirni prostor, kajti na majhnem vaškem pokopališču s cerkvico na sredi niso nikoli predvidevali tako številčnega obiska. Ustavili in izstopili smo na dovozu s »štajerske smeri«. Nekaj trenutkov po tem, ko smo uspeli oblikovati pogrebno povorko, na čelu katere so bili zastavonosci in pihalni orkester, ki je igral žalno koračnico, smo krenili proti vaškem pokopališču, nakar se je iz nasprotne, »ljublanske smeri« prikazala enako velika kolona in množica ljudi, na čelu s prapori in simboli slovenske Katoliške cerkve, kadili in vso slovensko cerkveno elito. Kakšen nepristranski opazovalec, ki ne bi bil seznanjen z dogajanjem, bi pomislil, da druga proti drugi marširata dve sovražni vojski, ena z rdečo zvezdo na vodilni zastavi, druga s katoliškim križem, ki se bosta pred vhodom na pokopališče spopadli. Občutek in videz sta bila skrajno neobičajna, toliko bolj, ker je bilo nebo temno sivo in je rahlo rosilo, tako da Karavank v ozadju zaradi meglice ni bilo videti.

Na cesti do vaškega pokopališča je bilo nagnetenih vsaj desetkrat več ljudi, kot je bilo tam lokalnega prebivalstva. Še danes mi ni jasno, kako smo se vsi skupaj prerinili skozi ozek vhod v zidu, ki je ograjeval pokopališče, nato pa so se pripadniki ene in druge skupine na pokopališču ponovno razdvojili vsak v svojo skupino.

Kasneje se je iz lokalnih partijskih krogov mestne občinske konference ZKS izvedelo, da je bila ta masovna pompoznost vnaprej sprogramirana, dejansko z obeh strani. Eni so želeli tragedijo izkoristiti za politično propagando in slepljenje naroda, kako da se ceni umetnost in umetnika, druga stran je

kontrirala, da bi pokazala, kako zahvalna je nekomu, ki je veliko storil za ohranjanje sakralne umetnosti. Ni šlo zgolj za novo poslikavo cerkve v Bogojini, Janez Mežan je namreč veliko storil tudi za ohranitev preostale cerkvene kulturne dediščine. Bil je strokovni svetovalec, kaj je potrebno restavrirati in zaščiti, kako se naj kaj izvede in komu naj se zaupa storitev. Povsem enak pristop je imel tudi do preostalih kulturnih znamenitosti, zaradi česar je postal nerazdružljivi par s profesorjem Jožetom Maučecem, ki je bil desetletja gonilna sila za reklamiranje in ohranjanje kulturnih znamenitosti mesta Ptuj in celotnega območja vzhodne Slovenije.

Znana je izjava iz partijskih krogov, ko so se dogovarjali o načini Mežanovega pokopa in ko so od svojcev izvedeli, da je želel biti pokopan v domači vasi, in to na vaškem cerkvenem pokopališču na Spodnjem Brniku na Gorenjskem in ne na Ptuj. Izjava, ki razkrije resnično ozadje pompoznosti izpeljane komemoracije je bila: »... da ne bo lažno hvaležnega klera več kakor nas, tega ne smemo dopustiti, v spremstvo moramo vključiti tudi šole in medije ...« Dan pred predvidenim pokopom je bilo s tem seznanjeno tudi cerkveno vodstvo, ki prav tako ni želelo stati križem rok in od strani gledati partijske predstave, ki so jo nameravali prirediti na cerkvenem pokopališču v vaškem okolju versko pobožnega prebivalstva. Torej se je Cerkev pripravila na protiudarec in prav tako pridobila množico soudeležencev, ki so se lahko predstavili v vsem svojem blišču in z najvišjimi verskimi predstavniki, verniki in verskimi aktivisti na čelu.

Ko sem kasneje večkrat pregledoval posnetke komemoracije ob izkazovanju zadnjega spoštovanja pokojniku, sem se spomnil na vrhunskega francoskega komika, ki je umrl leto dni pred Janezom Mežanom, in na njegovo filmsko uspešno serijo *Don Camillo*, posneto v več samostojnih epizodah v letih od 1951 do 1965. To je bil legendarni Fernandel, tako imenovani »igralac s konjskim obrazom in zobmi« (s pravim nazivom Ferdinand Joseph Désiré Constantin), ki je uprizoril konflikt dveh ideologij v poveljni Italiji: kako sta v izkazovanju svojih sposobnosti med seboj tekmovala župnik, Don Camillo, zastopnik kulture in morale krščanstva, in prav tako lokalni, vendar politično zaslepljen župan Peppone, ki je svoje sokrajane želel spreobrniti v komuniste. Tudi pogrebna komemoracija Janeza Mežana je jasno izkazala nesmisel in bedo tovrstnih ideoloških konfliktov, zaradi česar sem pomislil, da bi lahko tudi ta dogodek posneli in ovekovečili na filmskem traku. Bil bi celo boljši, saj je šlo za resnični dogodek in ne za filmsko izmišljotino. Leta 1992, ko se je v Sloveniji uradno, vendar zgolj na papirju, zamenjal družbeno politični

sistem, sem nekaterim odgovornim na nacionalni RTV Slovenija in Ministrstvu za šolstvo in kulturo prinesel v vpogled izdelan filmski scenarij, ki naj bi jim bil predloga in spodbuda, da bi kaj takšnega prikazali na televizijskem ekranu ali filmskem platu, saj smo totalitarizem uradno ovrgli, kar naj bi nudilo nove možnosti za filmsko industrijo. Vendar so vsi po vrsti majali z glavami, da kaj takšnega v »trenutnem tranzicijskem« obdobju ne pride v poštev, saj da se je spremenil le sistem, medtem ko so na oblasti in položajih ostali vsi vodilni pripadniki predhodnega režima in da je cenzura iz preteklosti še bolj prisotna. Vsak, ki bi kaj takšnega spravil v javnost, bi imel probleme z oblastnimi strukturami na eni in drugi strani.

Tako je bila edina možnost, da se dogodek ohrani le v pisnem zapisu in izjavi, deloma pa tudi na posnetkih, ki jih je takrat največ napravil Kidričan Martin Ozmeč, sedaj preseljen na Ptuj, ki je bil prisoten kot honorarni reporter Radia Tednik. Danes je zaposlen kot novinar v redakciji *Ptujskega tednika*.

Tragi-komedija pogrebne komemoracije se je pričela z verskim obredom, ker komunisti v izkazovanju svoje moči in arogance niso želeli vstopiti v cerkev in so naduto čakali zunaj. Res pa je, da take mase zbranih ljudi ni bilo mogoče dostojanstveno strpati v cerkvico, ker je bila nesporno premajhna. Poleg tega je bilo prisotnih veliko majhnih otrok.

Ko so verniki zapustili cerkev, se je pogrebna ceremonija nadaljevala ob grobu. Pri branju nekrologa o pokojniku, ki ga je zbranim izrekel ravnatelj ptujske klasične gimnazije gospod Rudolf Čeh, se je po božji volji prvič zalomilo. Pričelo je deževati, na kar ni bil nihče od prisotnih pripravljen. Tiste, ki so pri sebi slučajno imeli dežnike, se je dalo prešteti na prste ene roke. Najprej je deževalo zmerno, nakar sta se gostota in velikost dežnih kapljic začeli povečevati. Prisotni se sprva niso zmenili za dež, vsaj tako so želeli pokazati, vendar je kapelnik orkestra muzikantom zaukazal: »Fantje, pod streho, zaščitite instrumente, ker sicer ne bodo uporabni!« Edino streho nad glavo pa je lahko nudila zgolj cerkvica, v katero pred tem muzikantje, ki jih je najela občina, seveda niso vstopili. No, dež je naredil svoje in muzikanti so se takoj zatekli v vhodni prostor cerkve. Še preden je zadnji uspel priti do cerkvenih vrat, se je za njimi vsula tudi vsa preostala množica ne glede na veroizpoved in partijsko pripadnost. Edini, ki je ostal zunaj, je bil pokojnik v krsti na pokopališkem stojalu, obloženi s cvetjem in z vencem. Muzikante, ki so vstopili prvi, je naval množice potisnil vse do oltarja, bilo je kot v ribji konzervi, ljudje so si stopali na noge, otroci so stokali, oltar se je svetil v odsevih zlato lesketajočih se instrumentov pihalnega orkestra.

Z Martinom Ozmeceem sva se uspela prebiti na kor, ker je to strateško najbolj varen in pregleden prostor v cerkvi. Sam pogled na spodaj prisotne in natlačene je bil zanimiv in skrajno neobičajen. Eni so v rokah držali rožni venec, drugim so se na ovratnikih sukničev vidno svetile v ta namen nameščene značke s sliko Lenina in Tita, ni manjkalo pa niti značk z upodobitvijo rdeče proletarske zastave in ZKJ.

Verjetno se v zgodovini slovenskega krščanstva in politike pod streho tako majhne vaške cerkvice še nikoli ni stiskalo in gnetlo toliko dekadentnih, radikalnih komunistov in ideoloških antikristov z vsemi njihovimi prapori in simboli, celo z državno zastavo, kot se je to zgodilo na Spodnjem Brniku. Z ramo ob rami so se stiskali premočeni verniki in ateisti. Vse ob prikritem dejstvu, da so eni in drugi molili, prvi, da dež čim prej poneha, drugi pa, da bi čim bolj in tem dlje deževalo.

Pri vhodu v cerkev je stal »opazovalec«, ki je po skoraj desetih minutah stiskanja v prostoru, kjer je že zmanjkovalo svežega zraka zaradi izparevanja mokrih oblačil, zaklical: »Prenehalo je deževati!« Množica je z olajšanjem zapustila cerkev in se ponovno nagnetla okoli groba, kjer so nadaljevali z nekrologom, ki ga je pripravilo več različnih družbenih predstavnikov, tudi bližjih dobrih prijateljev pokojnika. No, gospod Bog in Mati Narava sta ponovno popestrila komemoracijo, kajti znova se je še bolj kot prvokrat ulil dež in kolektivni juriš v cerkev, da se zagotovi boljša mesta, se je ponovil. Ta druga ploha je bila nekoliko krajša, ko pa so po njej po hitrem in skrajšanem postopku končno uspeli izpeljati pokojnikov nekrolog, se je spet zataknilo, za kar nista bila kriva niti Bog niti Mati Narava. Prisotni so morali več kot pol ure ponovno vedriti v cerkvi, kar je domači župnik izkoristil in popestril s posebnim, dodatnim verskim obredom.

»Krivca« za to tretjo nenačrtovano prekinitev sta bila Albin Lugarič in delno lokalni pogrebnik, ki se ni pozanimal, kako velika je pokojnikova krsta. Albin Lugarič je namreč za svojega prijatelja pripravil krsto, ki ni bila narejena po obstoječih standardih in ki je bila več kot deset centimetrov daljša od jame, v katero bi jo morali položiti. Izkopano in pripravljeno luknjo je bilo zato potrebno povečati, na kar ni bil nihče pripravljen. Vse se je izvajalo ročno. Nekje so hitro našli nekoga, ki naj bi podaljšal grob, in medtem ko so se s pogrebnim delavcem dogovarjali in razpravljali, v katero smer bodo podaljšali izkopani grob, se je ponovno ulil dež. Že tretjič je zbrana množica napolnila cerkev, zunaj pa je tokrat ob krsti s pokojnikom ostal delavec z lopato in umazanimi gumijastimi škornji, ves premočen in z zlepljenim oblačilom na telesu. Najprej je enostransko krusil

steno izkopanega groba, da bi ga podaljšal, nakar je zlezal v jamo, v kateri je bilo vsaj dvajset centimetrov deževnice, in z lopato izmetaval odkrušeno zemljo, da poravna talno površino. Prevladovalo je skrajno turobno vzdušje, ker se je pred vsemi godila nepredstavljiva groteska, ki je pokazala, kako lahko zgolj običajne dežne kaplje spremenijo in razkrijejo pravi karakter človeka ter njegovo pokvarjeno in prikrito dvoličnost. Zbrani v cerkvi smo lahko slišali le prasketanje dežnih kapljic in, najprej vsaki dve sekundi, potem pa (zaradi utrujenosti) v vse daljših razmakih, nekakšen »špljoc«, kakršnega se sliši, ko mehek kravji iztrebek pade na asfaltno površino. To je bil zvok izvrženega blata, ki ga je grobar z lopato izmetaval iz poplavljenega groba. Minilo je kar precej časa, ko se je od zunaj zaslišal glas, da je delo opravljeno, da pa naj še malo počakamo v cerkvenem zavetju, ker da bo dež v kratkem prenehal. Kam je izginil siromak, ki je opravil skrajno neprijetno in težko delo, ne vem, verjetno se je šel kam preobleči, ker druge možnosti verjetno ni imel, če je želel ostati zdrav.

Nekako po dveh urah raznoraznih zapletov se je pogrebna svečanost za pokojnim slovenskim slikarjem končno uspela zaključiti. Če bi Janez Mežan lahko videl in doživel svoj lastni pogreb, bi se gotovo razveselil in smejal, ker je dosegel in dokazal nekaj, česar v času svojega življenja ni mogel, čeravno je želel. Pokazal je, kako dvolična, nečimrna in neznačajna je slovenska družba, predvsem politika. Tisto, za kar je vedno govoril, da bo povzročilo nacionalno socialno tragedijo ter propad slovenske kulturne in nacionalne identitete.

Spomnim se tudi, da kasneje, ko smo pregledovali posnetke Martina Ozmece in še nekaterih drugih, redaktorji niso bili pripravljeni objaviti posnetkov iz cerkve, še manj pa jih je zanimala vsebina poročil, kako so se prisotni državni funkcionarji pred dežjem zatekli skrit v zaščito cerkve. Tega se ni smelo objaviti. Nekdo izmed članov občinske konference ZKS, ki ni bil prisoten, je kasneje izjavil, da bi lahko do pokopališča pripeljali avtobuse in »častno« vedrili v njih!?

Vsakemu povprečnemu Slovincu je bilo in je še vedno jasno, da pogrebne komemoracije niso izpeljali zaradi izkazovanja zahvale velikemu in še vedno premalo poznanemu slovenskemu umetniku, temveč da so dobročutnost in vrhunsko ustvarjalnost umetnika zlorabili za povečevanje politične ideologije, ki bazira na zavajanju javnosti na račun zlorabe in cenzure medijev.

5KO

(ZPKZ Dob)

OBISK PRI VEDEŽEVALKI

Pridem k vedeževalki, ki mi ponudi kavo brez sladkorja. Povem ji, da ne pijem kave brez sladkorja, ona pa reče, da »morate tako spiti«. Nato se le opogumim in spijem, čeprav ob tem skoraj kozlam. Potem po navodilih obrnem skodelico. Po daljšem nakladanju (oziroma ugibanju) o moji preteklosti končno pogleda v skodelico. Vidi samo lepo prihodnost, prav nič slabega.

Ob tem ji naivno verjameš. Potem pa se tvoja usoda nenadno obrne in pristaneš tukaj, kar pa ni čisto nič dobrega.

Ida

(ZPKZ Ig)

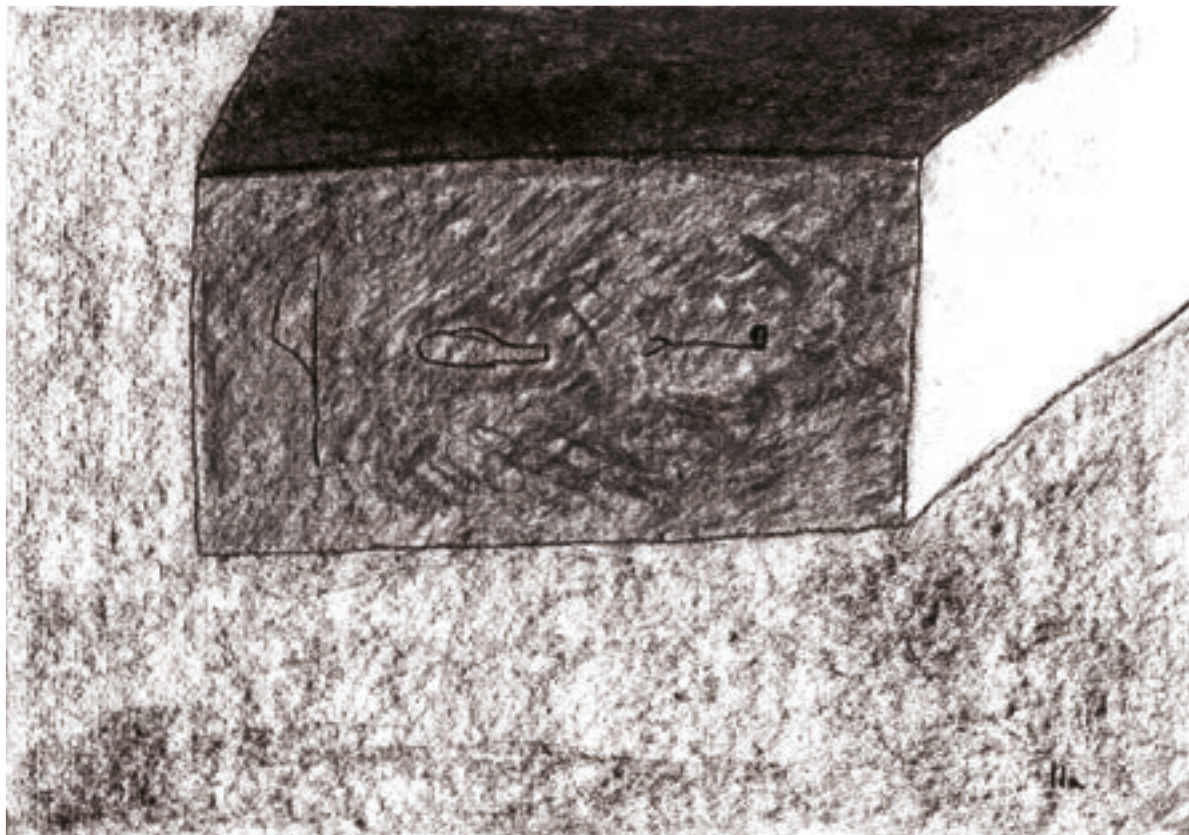
NOMEN EST OMEN / IME JE ZNAMENJE

Moje ime je kakor lev. Trenutno se počutim kot ujet lev v železni kletki brez izhoda. Zavedam pa se, da bom nekega dne tudi odkorakala iz železne kletke pokončno kakor lev in šla tja, kjer me bodo vsi klicali po mojem imenu, ki ga ponosno nosim. Moje ime me kot metafora vonja spominja na mošus. Mošus je bil prvotno izraz za substanco z ostrim vonjem iz žleze mošusnega jelena, ki se nahaja med njegovim trebuhom in genitalijami. Substanco so uporabljali kot priljubljen parfüm že od antičnih časov dalje in je eden najdražjih živalskih proizvodov na svetu. Ko so ga začeli uporabljati tudi arabski in bizantinski izdelovalci dišav, je postal priznan kot afrodisijak.

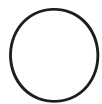
Ida

(ZPKZ Ig)

125

Ida (ZPKZ Ig)

b petih zjutraj mi zazvoni budilka. Vstanem in si skuham kavo, nato pa ven na oduren čik. Potem ugotovim, da sem lačna. Pripravim si zajtrk, ki ga z veseljem pojem. Sledi umivanje in pospravljanje postelje. Nato pogledam na uro — saj je skoraj sedem! Letim v službo, da je ne zamudim. Spet moram skozi ta hrupni detektor. K sreči ne piskam. Grem do mentorja, ki nam razdeli delo za ta dan. Potem je spet na vrsti detektor. No, končno stopim skozenj in grem lahko v delavnico, kjer me čaka dolgočasno delo. Gledam na uro in razmišljam, le kdaj bo deset, da grem na malico. Ko pride ta ura, grem spet skozi detektor. No, po malici grem spet skozi detektor in nazaj delat. Delam do treh. Po tretji uri pa se začne veselje. Prav res bom šla na Ig v trgovino! Čakam, da bo ura pol štirih. Na kosilo ne grem, ker mi ni všeč. Na poti v trgovino klepetam s sotrpinkami in čas prav neverjetno hitro mine, saj bo ura vsak trenutek pol šestih, ko se moram vrniti. Ko pridem nazaj, grem po večerjo, ki jo z vozičkom odpeljem v svoj začasni dom. Ko se najem, je spet na vrsti klepet. Ob 19:15 moram biti v sobi, ker je takrat raport. Potem pa spet veselo pred televizijo ali na klepet. Ura se bliža deseti zvečer. O, treba se bo stuširati. Pohitim in se stuširam, nato pa spet klepet v pižami. Okoli enajstih se odločim, da je čas za spanje, in se odpravim spat. Preden zaspim, spet pomislim, kje je še petek, ko bom šla na obisk domov, in utrujena zaspim.

Ida

(ZPKZ Ig)

Le kaj sem storila takega, da moram čepeti med štirimi stenami?

Pogledam skozi okno in na drevesni veji zagledam ptička. Odleti v svobodo. Jaz pa ne morem. Ne morem iti domov k svoji družini. Ne morem se veseliti vsega lepega. Vsak trenutek odštevam dneve, ki nočejo in nočejo miniti.

Sprašujem se, kaj se dogaja z mano, zakaj se čas nikamor ne premakne?

Kaj se bo zgodilo, ko bom svobodna kot ptiček na veji, ki sem ga malo prej opazovala in videla odleteti, se vprašam.

Le kaj sem storila takega, da moram biti zaprta?

Ida

(ZPKZ Ig)

EN »DOLGOČASEN« ALI »MIREN« DAN PRESTAJANJA KAZNI

Mogoče pa ni tako dolgočasen. Pa dajmo!

Ura je 5:45. Tok tok na vratih in »Dobro jutro!« s strani paznikov. K sreči mi še ni treba vstati ... tudi na zajtrk mi ni nuja. Odspim še eno kitico.

Okoli 7:15 pa res vstanem. Prižgem si radio ... In res, glasba me takoj spravi v nekakšno dobro voljo, sploh če mi je pesem ljuba. Nato umivanje, oblačenje in skodelica barcaffea. Pa še televizija, vse tisto, česar si zaradi raporta ob 21:00 nisem uspela ogledati. Dan se začne v moji oziroma naši učilnici.

Na vrsti je tisto večno preštevanje oziroma raport, to sedenje na postelji, ki mi je od vsega tukaj najbolj mučno. Tudi prav. Že mora biti tako.

Ko do 8:30 zabeležijo, da smo še tukaj, sledijo obiski, pristočasne delavnice, ki mi dajo zares veliko pomirjujoče energije, veliko izzivov. Res se počutim, kot da ne bi bila v zaporu. Ampak to mine v hipu.

Ura je od 10:45 do 11:00. Zopet javljanje in malo prostega časa, vsaka po svoje. Sama ponavadi popijem čaj ali kapučino, pojem

kak jogurt, sadje, zelenjavo. In seveda pogledam dve seriji od prejšnjega dneva – da sem na tekočem.

Ob 12:00 ponovno sedimo na postelji. Dopoldan je mimo.

Ob 13:10 je kosilo. Nato ponovno za eno uro v prostorčke delavnice. Potem pa ... odvisno od dneva ... Včasih počitek, park, knjiga, klepet, včasih pa trgovina, pralnica, delavnice.

Vmes seveda še stik z domačimi po telefonu. Popoldan je mimo.

Ob 18.00 zopet ... ja, sedimo na postelji, preštavamo nas. Raport.

Ob 18:40 večerja, nato pa izobraževanje: televizijski »Dnevnik«. Nekateri gredo v posteljo, druge, med njimi jaz, pa gledamo nadaljevanko »Reka ljubezni«. Trenutno.

Ob 21.00 še zadnje štetje, tuš, postelja.

Spat grem ob 21:30 Včasih se v sobi, že v posteljah, zaklepeta-mo, vendar ne za dolgo.

Drug za drugim minevajo dnevi in upam, da kmalu minejo – tukaj na Igu!

Ta dan je bil povprečno miren. So pa dnevi, ko je tempo zelo hiter in si želiš, da še dolgo ne bi bilo spet tako!

Jaz

(ZPKZ Ig)

127

Prebudil sem se v novo jutro na Povšetovi. Kot sem že navajen ob vstajanju, sem tudi tukaj moral raportirati paznikom v sobi. Ko so ti odšli, se je začel moj dan, in sicer s kavico ter s prvim jutranjim sprehodom. Po sprehodu me je v sobi čakalo kosilo, ki sem ga bil zelo vesel. Po kosilu sem si vzel urico, dve počitka, nato sem šel ponovno na drugi sprehod. Po sprehodu me je paznik pospremil do tuša in nazaj v sobo. Potem se je začel preostanek večera ... gledal sem televizijo, razmišljal in počasi me je začelo zmanjkovati. Ulegel sem se v posteljo z mislijo, kdaj bom ponovno svoboden, prebedel še nekaj časa in zaspal v nov dan.

Grey1989

(ZPKZ Ljubljana)

POTOPIŠ: POVŠETOVA 5

Peterskala Razpet (ZPKZ Ljubljana)

Utra na Povšetovi: zbudi me ptičje petje, golobje grljenje, krokanje vrane, vrabčki, ki me spominjajo na mojega psihiatra DR. VRABIČA. Vsi mi želijo nekaj povedati, zaželeli lep dan, dokončno pa me prebudijo s sončnimi žarki menjajoče se deževne kaplje. Nato ključ zarožlja in, glej ga, zlomka, v sobo prinese zajtrk SOJET»NIK«, rekoč, dajmo, dajmo, sedemo k mizi, sledijo pogovori v sobi, imamo poznavalca politično-komunističnih ved. Če to vsak dan poslušáš, si na dobri poti, da postaneš VSEVED, ob teh nalogah še ptički obmolknejo in spet jovo na novo, tako grejo naše misli in življenja naprej (ŠIFRA VSAJ MALO SE NASMEJ).

Peterskala Razpet
(ZPKZ Ljubljana)

Peterskala Razpet (ZPKZ Ljubljana)

MOGOČE BOM SREČAL ZNANCA

130

V priporu sem začel opravljati delo pleskarja vzdrževalca. Nekega dne so me prišli iskat, češ da naj stopim s pazniki do sprejemne sobe. Nisem vedel, zakaj, in začel sem razmišljati, da bom tam srečal koga znanega s svobode. Ob tej misli me je obdalo veselje. Stopili smo v sobo in ugotovil sem, da mi kažejo veliko luknjo v zidu, ki jo je izkopal fant, ki je verjetno tako hotel pobegniti. Pazniki so se ob tem na ves glas smejali, ker je bila luknja narejena v smeri načelnikove pisarne in ne proti dvorišču za sprehode. Za sanacijo nastale škode sem porabil kar ves žakelj lepila za ploščice in nekaj izravnalne mase. Kakšne misli na začetku in kako smešen konec – naše glave so čudo! To je vse res.

Karel
(ZPKZ Ljubljana)

E. M. (ZPMZKZ Celje)

Damir (ZPKZ Ljubljana)

V KUHINJI

Ze kot otrok sem rad pomagal mami pri kuhanju. Vedno, ko je kaj počela, sem bil zraven. Želel sem si postati kuhar, vendar se nikoli nisem zares odločil za to pot.

Ko sem prišel v zapor, so me zaposlili v kuhinji. Na začetku sem delal v pomivalnici, čez nekaj časa pa sem se preselil v kuhinjo. Sprva mi je bilo neprijetno, ker nisem znal skoraj ničesar, čez čas, ko sem pomagal in opazoval, pa sem se s pomočjo soobsojencev veliko naučil. Zdaj znam skuhati bolj ali manj vse.

Mislím, da imajo obsojenci za malico najraje piščančja nabodala, ocvrt sir, pomfrit, pico, čevapčiče z džuveč rižem in burek, za kosilo pa čufte s pirejem, lazanjo, mesni polpet s kroketi, seseklano pečenko, goveji zrezek v omaki, kruhove cmoke pa golaž s polento. In še kaj bi se seveda našlo. Hrana je vedno okusna in boljša kot v drugih zavodih. Problem je le, da se jedilniki ponavljajo iz meseca v mesec. Bilo bi dobro, da bi se kdaj kaj spremenilo in bi lahko dodali kakšne nove jedi.

Zadovoljen sem z delom, ki ga opravljam, in hkrati vesel, da so me zaposlili prav v kuhinji.

M. B.
(ZPMZKZ Celje)

STRIŽENJE

Prvič sem v zaporu prijel mašino za striženje leta 2016, ko sploh nisem znal striči, pa sem mislil, da znam. Prvega cimra, ki sem ga ostrigel, sem zihér zafušal, ampak se tega ne spomnim. Na začetku gotovo še dvajset ljudi ni bilo zadovoljnih z mojim striženjem. Čez čas se je to popravilo in v katerem koli zaporu sem bil, sem vedno rad strigel druge, ker me to sprošča in veseli. Strižemo se samo z mašincó, ker škarij ne smemo imeti. Striženje poteka po celotnem traku, kakor rečemo krilu zavora: v kopalnici, na hodniku, celo v čajni kuhinji. To delamo enkrat na teden, včasih tudi po dve uri skupaj. S tem bom nadaljeval in skušal biti vedno boljši!

Ž. P.
(ZPMZKZ Celje)

PRALNICA V ZAVODU

1 se zajebavamo
2 trak je
»krilo zapora«

ZPMZKZ Celje imamo pralnico in likalnico tekstilnih stvari. V njej smo polno zaposleni štirje zaporniki in eden polovično ter dve inštruktorici (šefinji), ki sta nas naučili uporabljati pralne stroje in pokazali, kako se lika. Tu peremo zavodske stvari, kot so delovne obleke iz kovinarske delavnice, obleke kuharjev in civilno perilo zapornikov. Peremo in likamo tudi zunajzavodske obleke, na primer namizne prte, odeje, razne delovne obleke, tepihe, zavese in drugo.

132

Eden je pripravljavec perila, ki pregleda in razporeja obleke, jih opere v stroju in posuši v sušilcu. Likalci so trije, oni skrbijo, da so stvari zlikane in primerno zložene. Delavec zavoda, ki je prisoten polovico delavnega časa, skrbi za civilno perilo zapornikov. Včasih pride tudi do težav pri razvrščanju oblačil. Zgodi se, da zaporniki iz pranja dobijo tuje stvari ali pa kakšne svoje ne dobijo.

V poletnem času je v pralnici neznosno vroče zaradi strojev in zaprtega prostora, drugače pa čas hitro mine.

Vilf

(ZPMZKZ Celje)

KAKO MINE ČAS U ČORKI

Jutri se zbudim in sonček sije uzun. Gremo na zajtrk in pridemo nazaj u sobe, se sprdamo¹ na traku², gledamo filme, serije, pripornice, porniče. Potem se spet sprdamo na traku, mau koga zajebavamo in pol gremo na kosilo. Pojemo, se mau podružmo dol in pol gremo nazaj v sobe. Eni grejo v fitness, eni gremo na šetnjo. Uzuni igramo fuzbal, basket, badminton, bejzbol. Pol gremo nazaj gor v sobe. Zvečer je terapija, pojemo tisto in gremo spat s polnimi trebuščki. Hvala za moj dan v zaporu.

#Dugi

(ZPMZKZ Celje)

MOJI ODRSKI NASTOPI V PROJEKTU »VKLJUČUJEMO IN AKTIVIRAMO!«

Projekt Javne agencije za knjigo spremljam že tretje leto. Letos je že drugič in po enoletnem premoru mentor Tone Partljič, pisatelj, gledališki ustvarjalec in poslanec v Državnem zboru. Na srečo ni več poslanec, mislim na njegovo srečo. Na naše delavnice je pripeljal razne goste, najbolj smo bili veselili Borisa Cavazze, saj smo lahko rekli, da nismo kar tako, če se družimo z njim. Lahko pa bi pripeljal več umetnic kot umetnikov. Tone je primeren mentor, ker zna z nami narediti res za vse zanimive in tudi kvalitetne prireditve. V tem času smo imeli dve dobri proslavi s petjem, prizorčki, recitacijo, govorom ob dnevu državnosti in enega za Noč knjige. Muzikologinja Inge Breznik je bila naša gostja, potem pa je prostovoljno pomagala tudi pri predstavi. Zdaj prav odlično zapojemo slovensko himno in »Dan ljubezni«, ona sama pa to zapoje tako, da se vsem postavijo pokonci – dlake. Dramski igralec Rado Pavalec pa je deklamiral »Zdravljico« in letos Kovičevo »Moje mesto«. Ob prvi prireditvi za dan državnosti leta 2017 se je dogodilo nekaj, česar nismo bili vajeni ... Govor je imel sam direktor zavoda, Robert Šilc, z nami pa sta na odru nastopali dve pedagoginji, Barbara in Urška. Odigrali smo tudi skrajšano in prirejeno

Shakespeareovo tragedijo *Romeo in Julija*. Polna dvorana naših kolegov je noro ploskala ... Čeravno obsojenci ne hvalimo radi svojih »šefov«, moram priznati, da ima direktor Šilc res zasluge, da so dvorano prepleskali, v njej uredili oder in zavese, tako da je zdaj kulturna.

Podoben program smo izvedli tudi letos. Med letom je v projektu kot gostja sodelovala dramska igralka in hčerka našega mentorja, Mojca Partljič. Odigrala je monokomedijo *Čistilka Marija*. Ko je na odru v vlogi pela »Zbog jedne divne crne žene«, smo kar vsi pritegnili. Mogoče je bilo prvič v zaporih, da smo »vsi« obsojenci peli naglas ...

Jaz sem nastopil na vsaki prireditvi, česar seveda nisem nikoli pričakoval. Sem moral očitno priti v zapor, da sem postal igralec. Na drugem nastopu ob letošnjem državnem prazniku smo deklamirali ljudsko »Restantovo pesem«, gospa Inge pa je pretresljivo zapela ljudsko »Štirideset restantov«. Po teh prireditvah, kjer vsi nastopamo, nam je lažje in se počutimo malo bolj samozavestno.

Štiri dni po letošnjem nastopu sem odšel v Rehabilitacijski center Soča. Zaradi gangrene so mi namreč odrezali nogo pod kolonom. Šel sem po protezo in na mnogo vaj. Nastopal pa še bom, že kmalu, saj bomo kmalu imeli letošnjo sklepno prireditev ...

Rado
(ZPKZ Maribor)

(ZPKZ Dob)

Vodstvu zavoda sem mesec dni pred finalom slovenskega pokala v nogometu med Olimpijo in Mariborom predlagal, da bi obsojence, ki imamo zunajzavodske ugodnosti, odpeljali na ogled tekme. Na veliko presenečenje so nam ugodili in nas popeljali na večni derbi. Kolikor vem, se v zgodovini Slovenije še ni zgodilo, da bi zapor peljal obsojence na nogometno tekmo. Kot otrok sem pri Olimpiji treniral košarko, tako da nosim v srcu košarkarski kot tudi nogometni klub. V našem zavodu sem največji navijač Olimpije in ne zamudim nobene tekme. Večkrat sem se dobesedno sprl s pravosodnimi policisti zaradi svojega glasnega navijanja. Nazadnje smo Olimpijini navijači uživali, ko so v prvenstvu razbili Mariborčane na Ljudskem vrtu z rezultatom 4 : 0. Po tej tekmi se je od Olimpije poslovil najboljši igralec zadnjih let Rok Kronaveter, ki je sicer Mariborčan, vendar v srcu pravi Olimpijec. Žal se s predsednikom kluba Milanom Mandaričem nista razumela in je moral oditi. So pa vsaj podaljšali pogodbo trenerju Safetu Hadiću, ki je v Olimpiji že vrsto let nadomestni in kondicijski trener. Vesel sem, da je dal Mandarić končno možnost gospodu Hadiću, ki je izjemen človek in tudi trener. Poznam ga osebno in mu iz srca privoščim. Po mojem mnenju je najboljši slovenski trener, ki do zdaj še ni dobil prave priložnosti. Stavi na mlade fante iz Olimpijine nogometne šole in ne toliko na uveljavljene zvezdnike.

30. maja 2019 ob 19. uri smo se jaz in še pet drugih obsojencev v spremstvu dveh pedagogov odpravili na pot proti stadionu v Celju. Celjski stadion Z'đežele, kot se imenuje, je bil nabito poln. Samo to, da smo prišli na stadion, nam je vzelo kar nekaj časa. Tekmo smo zamudili za približno petnajst minut in se usedli v četrto vrsto, jaz pa v tretjo. Tisto sekundo, ko sem se namestil, je Stefan Savić že zabil prvi gol in Olimpijo povedel v vodstvo. Ponorela je publika in tudi jaz. Stekel sem po stopnicah dol vse do ograje in rjovel kot lev. Sanjski začetek za nas Ljubljance! Tekma se je nadaljevala in obe strani navijačev sta pokazali nekaj koreografije. Prvi polčas se je končal z rezultatom 1 : 0 in veseli smo odšli na oddih. Spet sem stekel do ograje in upal, da me bo Safet slišal, kako ga kličem, želel sem ga namreč pozdraviti. Zaradi številnih glasnih navijačev me seveda ni slišal.

V drugem polčasu so Ljubljancani ponovno zadeli, in to spet Stefan Savić. Pri rezultatu 2 : 0 je stadion eksplodiral in tudi mene je vrglo s stola. Tako sem se veselil tega zadetka, da sem skoraj skočil na igrišče. Navijači Olimpije Green Dragonsi so ponoreli, prižigali bakle, zažigali drese Maribora in nekaj stolov, zato je bila tekma za kratek čas prekinjena. Trener Maribora je poslal v igro še napadalca Marcosa Tavaresa in Jana Mlakarja. Maribor je tako igral s kar štirimi napadalci in takrat sem se začel bati, da bodo izenačili ali celo povedli. V izdihljajih tekme je udaril Tavares in Mariboru dal nekaj upanja. Viole so v navdušenju prižgale ogromno bakel in pometale na igrišče toaletni papir. Tudi stoli so leteli. Tekma je bila znova prekinjena in celo nogometaši Maribora so pomagali pobirati toaletni papir, da bi se lahko nadaljevala. Luka Zahović je miril navijače Viol, potem se je igra nadaljevala v sodnikov podaljšek, ki je bil dolg kar osem minut. Trener Olimpije je izkoristil tri menjave, tako ukradel nekaj sekund in pripeljal tekmo do konca.

Ob pisku smo navijači Olimpije in tudi mi, navadni navijači, čisto ponoreli. Slavje se je lahko pričelo – Pokal Slovenije je bil v naših rokah, Olimpija je ubranila naslov. Čestitke fantom in trenerju! Ne morem pa mimo izgredov obeh navijaških skupin, saj nikoli ne bom razumel, čemu je potrebno takšno nasilje. Zakaj ne bi vsi normalno navijali in spremljali tekem?

Bilo je fantastično, v imenu vseh obsojencev se še enkrat zahvaljujem zavodskemu delavcem, ker so nam zaupali in nas peljali na nogometno tekmo, kar je bilo dokaj tvegano. Všeč mi je bilo tudi, da nisem imel občutka, kako me vsi gledajo, kot da mi na čelu piše, da sem zapornik. Med polčasom je do mene pristopil neki navijač Olimpije in me ogovoril, češ, Olimpija mora zmagati. Rekel sem mu, da drugega scenarija tako ni. Ko sva malo debatirala, sem mu povedal, od kod smo prišli jaz in še pet obsojencev, tako da je presenečeno pogledal in zastal. Sprva sem mislil, da se bo odmaknil, ko pa je na moje presenečenje rekel, jah nimaš kaj, sem se mu prijazno nasmehnil. Stisnila sva si roke, se drug drugemu predstavila in odšla na svoja sedeža. Zadovoljen sem, da me ni kritiziral ali se odmaknil od mene. S tem mi je dal vedeti, da me ne obsoja zaradi mojega trenutnega statusa.

M. B.

(ZPMZKZ Celje)

PRIJETJE

(O D L O M E K)

*Mnogo vrlin mora imeti tisti,
ki nekoga obtožuje.«*

Cicero

Santo Domingo, Nacionalni distrikt, Dominikanska republika, sreda, 6. junij 2018, popoldne in preko noči

Od popoldneva, od okoli štirinajste ure (žal nisem imel več ročne ure, ki so mi jo odvzeli) in preko noči do naslednjega dopoldneva sem ostal v priporu nacionalne policije. V zaporu je bilo za naše razmere nepojmljivo. Tam je bilo več kot trideset oseb, njihovo število se je neprestano iz minute v minuto povečevalo. Bilo je vroče, prostor temen, brez dnevne svetlobe in brez luči (le malo medle svetlobe je prodiralo skozi rešetke s hodnika, tako da nisi razločil med dnevom in nočjo), brez prezračevanja, brez stranišča. Na potrebo si šel kar v kot istega prostora, ali pa si se bil primoran zadržati. Zrak v prostoru je bil zatohel. Smrdelo je po postanem moškem potu in urinu. Stene so bile iz golega betona, umazane in popisane, pomazane celo s človeškimi iztrebki, se mi zdi. Tla so bila gola, prekrita z zemljo oziroma grobim peskom. V pravokotnem prostoru, ne večjem od sedemkrat pet metrov, ni bilo nobenega pohištva, ničesar, kamor bi se človek lahko usedel. Prostor je bil vlažen, poln pikajočih komarjev, stenic in ščurkov, ponoči pa so se pridružile še podgane. V zaporu so najprej naredili osebni pregled: slekli so te do golega in vsega pretipali, pregledali vse človeške odprtine, še posebno analno. Vsem so vzeli pasove in vezalke za čevlje. V priporu, v mojem primeru vseh dvajset ur, ni bilo na voljo nobene hrane niti vode.

Dopovedoval sem si, da ne spadam v okolje, kjer sem se začasno znašel. Po vsem, kar se mi je primerilo, sem se počutil povsem zbeganega in nemočnega. Bil sem se v popolnem stresu. Čeprav sem vztrajal, naj mi dovolijo poklicati svojega odvetnika, mi tega policisti pazniki niso omogočili. Od moških pripornikov, samih domačinov, Dominikancev različnih starosti in poklicev, ki so bili z menoj v priporu, nisem osebno poznal nobenega. Vendar, kot sem bil več kot dobro seznanjen, je bila ta moja prva izkušnja s priporom še dokaj mila in prijazna. Pravi zapor v Dominikanski republiki je, podobno kot v drugih državah srednje in južne Latinske Amerike, nekaj povsem drugega, tako po

režimu prestajanja kazni kot po namestitvenih pogojih, ki so še mnogo slabši. Vsi po vrsti so prenapolnjeni in imajo nemogoče higienske razmere. Med zaprtimi osebami prihaja do stalnih nesoglasij in nesporazumov. Nekaj neprimerljivega s pojmom prestajanja kazni zapora v Republiki Sloveniji in v Evropi.

Santo Domingo, Nacionalni distrikt, Dominikanska republika, sreda, 6. junij 2018, zjutraj

Prebudimo se v lepo, toplo jutro, obsijano z vzhajajočim soncem. Kaže, da bo dan vroč, predvsem pa spet soparen. Čeprav na nebu ni oblakov, je zaradi sparine nebo sive barve.

Tako kot vsak delovnik v glavnem mestu Dominikanske republike, se tudi danes zjutraj odpravim od doma zgodaj, okrog sedme ure. Zbudil sem se spočit in poln delovne energije. Čeprav sem pravkar prišel izpod hladnega tuša, se zaradi vročine že začnem potiti. Srajca z dolgimi rokavi, čeprav je športno elegantna, kakršne nosijo golfisti in igralci kriketa, je že delno preznojena. Oblečene imam tudi elegantne mornarsko modre hlače, zlikane na rob, s črnim pasom z zlato zaponko. Obute imam modre kratke nogavice in črne športne moške mokasine iz mehkega govejega usnja. Na zapestju leve roke imam veliko moderno moško ročno uro s klasično analogno številčnico v zlati barvi. Konec koncev odhajam na delo v našo odvetniško pisarno. Danes sem si drugače kot navadno že doma pripravil in z užitkom popil skodelico vroče in dišeče kave. Delovni urnik, ki me čaka danes in se začne ob osmi uri zjutraj, je natrpan z delovnimi obveznostmi vse do večera, ko se želim okrog osemnajste ure za slabo urico pridružiti organizirani in vodeni tekaški rekreaciji na Maleconu. To je nekdanja mestna plaža, ki pa je zaradi velikih valov, ki jih na jugu mesta prinaša Karibsko morje, in zaradi s kanalizacijo onesnažene vode že precej časa zaprta. Je v neposredni bližini križišča Avenije Georgea Washingtona in Avenije 27 februar, v središču Santa Dominga, približno dvajset minut od moje pisarne. Za večerno športno aktivnost se bom preoblekel v tekaško opremo, ki jo imam v pisarni. Od doma, iz apartmaja na zahodu Santa Dominga, ki ga trenutno najemam, se odpravim peš. Najprej približno deset minut hodim, nato pa grem z »gva-gvajem« (ljudskim taksijem) vse do Luperona, kjer je meni najbližja postaja podzemne železnice. Od tam se peljem z metrojem, najprej z linijo dve (približno osem postaj), nato prestopim na linijo 1 (še tri postaje), vse do Avenije 27 februar, kjer v neposredni bližini Ministrstva za izobraževanje prestopim še na en gva-gva.

Potnikov danes zjutraj kljub delovnemu dnevu ni veliko. Ne znam si razložiti, zakaj, vendar me že ves čas preganja

občutek, da mi danes ne bo šlo vse po načrtu, občutek nelagodja, ki ga ne znam opisati. Najraje bi ostal kar doma. V slabi uri pridem do Ciudad Nueva, ki meji na Zono Colonial, do ulice Calle Francisco J. Peynado, izstopim iz gva-gvaja pred mogočno sodno palačo in nebotičnikom, kjer so prostori državnega tožilstva, ki je organizacijsko pod okriljem Ministrstva za javno upravo. Sprehodim se po drevoredu ob enem najlepših parkov v Santu Domingu. Na vogalu se namenim po prečni uličici, ki vodi do moje pisarne.

V pisarni v pritličju dvonadstropne hiše želim zgolj odložiti ročno torbo z dokumenti in se nato odpraviti na drugo kavo v colmado pred zgradbo sodišča na robu parka Eugenio Maria de Hostos. Že od daleč, ko se peš približujem pisarni, zagledam skoraj pred vrati pisarne parkirano sivo poltovorno vozilo, kakršna uporablja dominikanska nacionalna policija, a brez vidnih policijskih oznak na karoseriji. Parkirano vozilo pred pisarno, še posebno tako zgodaj zjutraj, me zmoti. Sprašujem se, zakaj je avtomobil parkiran točno pred vrati pisarne? Vzamem ključ od vhodnih vrat in zunanjih zaščitnih kovinskih vrat pisarne, ki ga imam v ročni torbi. Vtaknem ga v ključavnico in skušam odpreti vrata. Tedaj pristopita in me obkolita dva mišičasta mlajša moška v civilnih oblekah, izmed katerih ima eden v rokah lisice za vklepanje. Ne vem, od kod sta se pojavila. Ne morem zagotovo trditi, ali sta izstopila iz parkiranega avtomobila ali pa sta peš prišla po ulici.

Predstavita se mi ter mi pokažeta službeni znački in izkaznici agentov dominikanske nacionalne policije, lokalne pisarne Interpola. Vprašata me po mojem imenu in priimku. Ko se predstavim, mi povesta, da imata na podlagi tiralice mednarodni nalog za moje policijsko pridržanje in odvzem prostosti. Vprašam ju, zakaj me bosta aretirala? Povesta, da gre za kazensko zadevo iz Republike Slovenije. Enega od agentov, z imenom Brayland, ki je tudi namestnik vodje lokalne pisarne Interpola v Dominikanski republiki, osebno poznam. Braylo mi prijateljsko svetuje, naj se ne upiram in naj sodelujem, pa me ne bosta vklenila v lisice. Vendar pa moram z njima, in to takoj. Vsi trije vstopimo v avtomobil, last nacionalne policije, parkiran pred mojo pisarno, in se odpeljemo do lokalne pisarne Interpola, ki je blizu španskega veleposlaništva.

Že med prevozom zahtevam odvetnika, vendar mi ne moreta pomagati. V pisarni po uradni dolžnosti preverita mojo identiteto, mi dasta v podpis zapisnik o zasegu, s čimer mi odvzameta ročno torbico, mobilni telefon, elektronsko tablico, osebne in druge dokumente, notes, denarnico, ključe in še nekaj drobnarij. Vročita mi dokument Interpola z mednarodno tiralico, na

podlagi katere sta me prijela. Nato me seznanita s podrobnostmi moje predaje Evropski uniji v Frankfurtu ter zatem Republiki Sloveniji. Izvem, da bom v spremstvu dveh policistov v civilu deportiran v Evropo že naslednji dan z redno letalsko linijo Condorja. Ta povezuje mednarodno letališče v Santu Domingu z mednarodnim letališčem v Frankfurtu.

Santo Domingo, Nacionalni distrikt, Dominikanska republika, četrtek, 7. junij 2018, dopoldne

Že kmalu po deseti uri dopoldne (to sem sam ugotovil kasneje), je prišel pome eden od policijskih agentov. Ko sem odšel s pridržanja, so mi vrnili pas in me ponovno odpeljali v pisarno. Tam sem počakal do odhoda na letališče, kamor so me pripeljali s civilnim vozilom. Izognili smo se varnostnemu pregledu in carinskim formalnostim in kot VIP potniki zadnji vstopili v letalo, ki je bilo že napolnjeno s potniki. Zgodaj popoldne, ob štirinajsti

uri, smo se podali na deset ur dolg direktni let v Frankfurt. Med deportacijo nisem bil vkljenen. Spremljala sta me dva agenta Interpola. Sedeli smo v repu letala v predpredzadnji vrsti na sredini. Transport je potekal mirno in brez zapletov. Zaradi časovne razlike v času plus šest ur, smo ob sedmi uri zjutraj pristali na mednarodnem letališču v Frankfurtu, kjer so me po opravljenih formalnostih ob vstopu v schengensko območje EU dominikanski agenti predali nemškimi letališkimi varnostnim organom. Po nekaj urah, prestanih na policijskem pridržanju na letališču, so me odpeljali pred preiskovalno sodnico na pristojno sodišče v Hessnu, nato pa v izročitveni pripor v JVA – JustizVolksAnsthalt. Od tam sem bil čez mesec dni izročen Republiki Sloveniji.

Albert
(ZPKZ Dob)

INSTITUCIONALIZIRAN ČLOVEK

Kaj je zapor, vam nihče ne more zares razložiti. To lahko razume samo človek, ki je bil za rešetkami. To moraš doživeti. Kaj pomeni biti zapornik? Kakšen je občutek, ko si enkrat obsojen? Kako se spopasti z dolgoletno zaporno kaznijo? Kaj počnejo zaporniki v zaporu?

Vsakomur se lahko zgodi, da pristane na tej strani zakona, za rešetkami. Ni nujno, da si ropar, lopov, morilec, pedofil, posiljevalec, preprodajalec drog ... lahko se ti zgodi, da na poti iz službe z avtomobilom zbiješ človeka do smrti in pristaneš za zapahi. Tega se nihče ne zaveda, dokler se mu dejansko ne zgodi.

Sam sem se znašel v zaporu zaradi tatvin in goljufij, poznam pa človeka, ki je do smrti povozil žensko in bil obsojen na pet let zopora.

Zapor je institucija, ki ti ne vzame le svobode. Tukaj človek lahko izgubi vse, kar je imel v življenju, vse, kar si je ustvaril in zgradil. Kot pravi stari jugoslovanski pregovor: »Izza brave svi te zaborave.«

Šele ko te zaprejo v celico, se zaveš, da se je v pičem trenutku tvoje življenje postavilo na glavo. Doletijo te vse mogoče omejitve, upoštevati moraš ukaze, ne smeš tega, ne smeš onega. V zaporu se navadiš in prilagodiš na načine, ki si jih prej niti predstavljal nisi. Šele tam se zaveš, kaj je to svoboda. Predstavlajte si, da ste dvaindvajset ur na dan v majhnem prostoru. Predstavlajte si, da stojite pred vrati, a jih ne morete odpreti. Edina kljuka, ki jo v zaporu primeš in posledično dejansko odpreš vrata, je kljuka na straniščnih vratih. Zdi se mi že samo-umevno, da mi kdo odpira vrata, saj mi jih že vrsto let odpirajo pravosodni policisti, torej pazniki.

Ni lahko, ko te obsodijo na večletno zaporno kazen. Hudo je in vsakemu se zatresejo hlače. Ampak v vsej tej zadevi »policija-sodišče-zapor« so najhujši drugi zaporniki. To so večinoma kriminalci, zato jim ne moreš pod nobenim pogojem zaupati. V zaporu moraš živeti z različnimi ljudmi – z morilci, roparji, goljufi, navadnimi lopovi, pedofili, posiljevalci, so pa med njimi tudi čisto normalni ljudje, ki so v zaporu po neumnosti.

Življenje v zaporu je pestro. Eni poskušajo igrati šefe, drugi preprodajajo prepovedane substance in druge stvari. Eni so nasilni do drugih, drugi prinašajo okrog vse po vrsti, za tretje pa ne vem, kaj sploh delajo v zaporu. Na prvi pogled so zelo v

redu osebe, pridni, izobraženi ljudje, ki nikakor ne sodijo sem. V zaporu je torej ogromno raznolikosti, zato moraš biti pazljiv pri izbiri družbe; kolikor sploh lahko izbiraš. Sam se večinoma držim zase in se ne vtikam v nikogar. Čutim, da me v našem zaporu sojetniki spoštujejo in se do mene vedejo pazljivo in lepo. Verjetno zato, ker sem med starejšimi in ker sem seveda odslužil že vrsto let, predvsem pa veliko daljšo kazen kot oni. Tukaj sva samo dva s tako kaznijo in oba spoštujejo. Velikokrat naju tudi vprašajo za nasvet ali kaj podobnega. Na splošno se v zaporu spoštuje tistega, ki je zaprt za daljši čas. Če je seveda vreden spoštovanja. Spoštovanja ne moreš kupiti, ampak si ga zaslužiš. V zaporu se moraš štiriindvajset ur na dan prilagajati. Enemu ne paše to, drugemu ono, nekdo je nehigieničen, drugi smrči, tretji se dela frajerja in bi ga najraje po zobeh, četrti nenehno prosjači za cigarete, kavo in ne vem kaj še vse ... Ogromno je psihičnih pritiskov. Če nisi močan v glavi, se ti hitro zmeša. Dolgoletne kazni pa nasploh puščajo posledice. Pritisk pa prihaja tudi z druge strani, od zaposlenih. Vsakodnevno ti govorijo, kaj je prav in kaj ne. Če hočeš ugodnosti, moraš seveda kaj narediti tudi sam. Hodim na delo, šolam se in se udeležujem nacionalnih poklicnih kvalifikacij. Opravil

sem tudi tečaj nenasilne komunikacije, čeprav ne vem, zakaj, ker nisem niti malo nasilen, se primerno obnašam, spoštujem hišni red ... Veliko sem moral torej narediti, da sem si pridobil zaupanje zavoda in tudi zunajzavodske ugodnosti.

Ne morem pa mimo rutine. Rutina, rutina, rutina in še enkrat rutina. Enoličnost, vsak dan so stvari enake. Isti premiki, isti obrazi, isti glasovi – dan za dnem. To me najbolj razžira. Mogoče prav zato tudi zmrznem, ko se pogovarjam z »novim« obrazom, sploh ženskega spola. Greš na delo, kjer si do treh popoldne, potem sledi dvourni sprehod in takrat imaš večino dneva že za sabo. Tako mineva čas, ta enoličnost pa je vseeno ubijalska. Zaporniški zidovi so zelo čudni. Sprva jih sovražiš, potem se jih navadiš in na koncu si odvisen od njih. Jaz temu pravim institucionalizacija. To razume samo človek, ki preživi leta in leta za zidovi. Navaden človek nikoli, in tega mu niti ne moreš razložiti. Žalostno je, ko ti po dolgih letih v zaporu ponudijo zunajzavodske izhode, po katerih si tako hrepenel, ti pa se jih ustrašiš. Takšne so posledice dolgoletnega bivanja v notranjem svetu – v zaporu. Temu pravim institucionaliziran človek. Nerad priznam, a zelo sem se ustrašil, ko so mi rekli, da bom lahko malo odšel na svobodo, po korakih. Navadiš se namreč zaporniškega življenja, ki je popolno nasprotje zunanjega sveta. Ob misli na zunanji svet se ti nenadoma postavi veliko vprašanj, zbojiš se, saj ne veš, kako se obnašati zunaj, kako to, kako ono ... Ko sem aprila 2019 prvič odšel s pedagogom in petimi obsojenci na izhod, sem bil prestrašen kot poljska miš, ko zapusti svojo luknjico. Ko smo stopili pred zapor in se pomenili, kako bomo hodili v skupini in kaj bomo počeli, ko pridemo v park, sem bil še dokaj miren in sem pozorno poslušal pedagoga, ko pa smo krenili po pločniku in se premikali proti parku, kjer smo nameravali pobirati smeti, sem ob vsakem avtomobilu, ki je pripeljal mimo mene, trznil s telesom. Gledal sem v vse smeri, pogledoval proti zgradbam, drevesom, ljudem, ki se jim je očitno mudilo, proti avtomobilom, kolesarjem ... Vse, kar me na svobodi nikoli ni zanimalo, sem zdaj opazoval z velikim zanimanjem. Ko smo prišli do parka ter nam je pedagog dal ro-kavice in vrečke za smeti, sem pozabil, kaj delamo tam. Gledal sem mimoidoče in imel občutek, da me tudi oni gledajo in si mislijo: »Glej ga, zapornik!« Ko sta se po parku sprehajala neka ženska in majhen otrok, sem pomislil, poglej fantka, sploh se ne zaveda, da smo v bližini zaporniki. Ko pa me je pogledala njegova mama, sem takoj dobil občutek, da ve, da smo zaporniki, in se nam bo izognila v velikem loku. Poleg vsega tega sem bil kot senca pedagoga, saj sem ves čas hodil ob njem. Vzbuja mi namreč občutek zaupanja, da me ne obsoja, ker sem zapornik.

Še slabše sem se počutil, ko smo odšli v bližnji bar na pijačo. Tam sem bil kot lutka v izložbi. Vsi me gledajo, vsi me obsojajo in vsi vedo, da prihajam iz zapora, sem razmišljal. Šele ko smo se vrnil v zavod, sem se umiril in zadihal. Rekel sem si, da bodo tile izhodi zame zelo težki.

No, maja smo odšli še na nogometno tekmo, na derbi med Olimpijo in Mariborom. Pred odhodom sem bil na trnih in oblivala me je vročica. Ko smo prišli pred stadion in sem zagledal toliko ljudi na kupu, sem začel globoko dihati in sem pomislil, ali naj pedagogu rečem, da bi raje odšel nazaj v zapor. Nekako sem se poskušal zbistriti in umiriti. Ko sem pogledal druge obsojence ter videl, kako mirni so, sem si rekel: »Ti to zmoreš!« Bilo jim je dosti lažje, saj imajo kratke zaporne kazni, tako da niti niso vedeli, kaj sem preživljal. Najhuje mi je bilo v gneči, ko smo se prebijali proti vhodu, kjer so nam pregledali karte. Že tako ne maram tesnih prostorov in gneče, kar me je še dodatno vznemirjalo. Ko smo vstopili na stadion in se usedli, sem se končno sprostil in užival v nogometu. Vem, da mi bo po korakih vse lažje in lažje. Zdaj me čaka obisk zunaj zavoda z mojo družino. Ko pomislim na to, nisem niti malo nervozen.

V zaporu se ti čas dobesedno ustavi. Zunaj na svobodi se ves svet vrtil hitro. Ko sem po več letih prvič odšel s pedagogom na izhod, sem bil začuden, kako zunaj svet nori. Kot mravljišče. Vse mrgoli in vsem se nekam mudi. V zaporu pa gre vse zelo, zelo počasi in človek bi naredil vse, da bi si zaposlil misli.

Ko sem bil obsojen in mi je sodnik bral sodbo, sem ga bore malo poslušal, ko pa mi je izrekel, da bom deset let preživel v zaporu ... tega občutka ne pozabiš nikoli. Ni pisatelja, ki bi znal to opisati, to moraš izkusiti.

Nikoli mi ne bo povsem jasno, kako sem lahko dobil tako visoko kazen zaradi kraj, ko pa so nekateri, ki so pedofili, morilci in ne vem kaj še vse, obsojeni na manjše kazni. To je možno samo v Sloveniji. Ali pa se motim. Neki pedofil dobi leto dni zavora in bo s svojim početjem nadaljeval vse življenje, saj je bolnik in mu tega nihče ne more izbiti iz glave. Jaz pa sem se boril za preživetje in dobil deset let zavora. Je v tem sploh kaj razumnega? Kje je logika? Ubogi otrok bo zaradi pedofila imel vse življenje travme in ne vem kakšne probleme ... Kaj nam to pove? Meni pove, da je človeško življenje vredno manj od materialnih stvari. Nikoli, res nikoli v življenju se nisem počutil bolj grozno kot takrat, ko je sodnik rekel: »Deset let!« Sprva sem pomislil na svojo sestro, punco in dojenčka, ki sva ga pričakovala, na koncu pa me je razočarala tudi punca, saj otrok ni moj, ampak pustimo zdaj to. Želel sem zakričati, skočiti sodniku in tožilcu za vrat in ju zadaviti, vendar sem v tistem trenutku povsem zamrznil. Še sodnik me je vprašal, ali sem v redu, ko sem negibno stal sredi dvorane. Človek zelo težko sprejme kaj takega. Obstajajo zelo redki hladnokrvneži, ki tako visoko kazen sprejmejo povsem mirno. Ljudje si mislijo, ah, kaj pa je takšnega sedeti v zaporu, samo dolgčas ti je, to je vse. Imaš hrano in pijačo, ne plačuješ položnic, imaš obiske, garsonjero za seks, le kaj ti manjka? Biti zapornik je ena najtežjih možnih situacij v posameznikovem življenju. V zaporu ugotoviš, čemu vsemu se človek prilagodi in česa se navadi. Tvoje gibanje, tvoji stiki – vse je omejeno na minimalen življenjski slog. Ukazujejo ti, za vsako stvar moraš vprašati in prositi, zlasti pa gre vse zelo počasi.

Nekateri pazniki so v redu, drugi pa so tako pokvarjeni, da ... Vendar kaj češ, v njihovi hiši si in pravila so njihova. Ni pa v redu, da svoje frustracije stresajo nad zaporniki. Bodi profesionalen ali pa si najdi drugačen poklic.

S pomočjo dela se prebijam skozi kazen iz leta v leto. Z delom mi gre čas hitreje in tudi možgane si zaposlim z nečim drugim kot samo s pazniki, z obsojenci, z rutino in še enkrat rutino. Tudi šola mi je tukaj omogočena in tudi to sem pograbil. Zunaj nisem imel te možnosti, zato sem si rekel, da bom vsaj šolo naredil.

Vsa ta leta ne bodo šla kar v nič. Nekaj pametnega bom le imel od zavora.

Dodelijo ti pedagoga. To je oseba, ki rešuje tvoje probleme, ti pomaga pri raznoraznih zadevah in delno odloča o tvoji zaporniški usodi. Kot človek nikomur ne zaupam, niti pedagogom ali pedagoginjam. Vedno se lepo vedejo, se nasmihajo in ne vem kaj ... vendar me ne bodo preslepili. Do vseh sem bil hladen in sem poskušal imeti z njimi čim manj opravka, vse dokler nisem spoznal ene osebe iz pedagoške službe, ob kateri sem dobil občutek, da bi lahko vsaj nekemu v življenju zaupal. To sem zaslutil, ko sem končno dobil zunajzavodske ugodnosti, kajti prej ni nihče želel slišati česa takega. Tej osebi danes zaupam, ampak še vedno zadržkom. Veliko mi pomaga in veliko je že naredila zame in se še vedno trudi okoli mene. Tega ne bom pozabil nikoli. Težko zaupam, vendar ne pozabim dejanj. Pri meni štejejo dejanja. Vsi grešimo. To je normalno. Greh si zasluži kazen, a še vedno gre za človeka iz mesa in krvi. Izjema so pedofili in posiljevalci, takšno je pač moje mnenje, ampak zdaj se ne bi preveč spuščal v to ... Zaporniku je med prestajanjem kazni težko, vse življenje ga bo spremljalo to, kar je naredil, mislim pa, da se vsi pre malo ukvarjajo s tem, kako bo z obsojencem na svobodi po dolgih letih v zaporu – kam bo odšel, kaj bo počel, kako bo preživel. Dokler si v zaporu, ti svetujejo, pomagajo in govorijo, kaj je prav in kaj ne. Kaj pa, ko si po toliko letih svoboden? Se kdo vpraša? Večina obsojencev je zaprta zaradi kraje, ropa, preprodaje mamil in podobnega. Zakaj so počeli, kar so, vedo sami, iz lastnih izkušenj pa vem, da večina na svobodi ni imela bodisi dela bodisi izobrazbe ali pa staršev, ki bi jih usmerjali na pravo pot. Nihče ne more živeti od zraka. Takšne situacije prisilijo človeka v kazniva dejanja. Nekateri so se, odkar sem jaz v zaporu, vrnili enkrat ali pa večkrat. Zakaj? Ker nihče ne poskrbi za obsojenca, ko pride na svobodo. Tukaj že naredi šolo in ne vem kaj še vse, nihče pa mu ne zagotovi dela, preden je odpuščen. In seveda – kdo bo vzel v službo nekdanjega obsojenca? Tako je ta začarani krog vedno v pogonu. Zapori so prenatrpani, veliko ljudi se vrača vanje, kar je za državo žalostna situacija. Vsi znajo kritizirati zapornika, nihče pa mu ne zna omogočiti normalnega življenja na svobodi. Ali pa še preden sploh postane zapornik.

Sam, denimo, končujem šolo za poklic, ki se mi zdi zelo zanimiv in bi ga rad opravljal. To je delo s CNC stroji. To pa je tudi vse, kar sem dobil od pravosodja. Bi kdo lahko poskrbel, da bi zunaj dobil delo, ob katerem bi lahko normalno živel? Po toliko letih v zaporu človek izgubi vse, kar je imel prej. In ko bo nastopil dan svobode, se bo vprašal, kaj zdaj? Kam? In kako? Če ne bo dokaj hitro dobil dela in

strehe nad glavo, se bo zgodilo, česar se vsak obsojenec boji. Ponovno bo zabredel v kriminalna dejanja, da bo sploh preživel. V svetu kriminala se nisem znašel zato, ker bi mi bilo v življenju dolgčas ali ker bi bil odvisnik od drog, iger na srečo in bi se posledično zatekel v kraje. Ne, boril sem se za golo preživetje! Nihče mi ni dal poštenega dela, nihče mi ni bil starš, nihče mi ni nutil varnega doma in me usmerjal na pravo pot. Kot otrok na ulici se moraš hitro znajti. In najhitrejši način, ki je bil takrat nujen, je bila kraja, saj sem samo tako lahko nekje spal, imel kaj jesti in se obleči. Iz neba ne pade nič. Pa tudi nihče seveda ne reče, pridi živeti k meni, jaz ti bom nudil osnovne potrebščine. Žal, takšna je realnost v Sloveniji.

Počasi se bližam koncu prestajanja kazni in me je po pravici strah, da bom ponovno prisiljen izbrati življenje, ki me bo pripeljalo nazaj v zapor. Tukaj so mi nudili svetovanja, izobrazbo, delovne navade, toda kdo bo poskrbel, da bom imel ob odpuštu spet službo in stanovanje? Še dobro, da imam sestro, ki mi bo dala streho nad glavo, zaposlitev pa si bom verjetno moral poiskati sam.

Patrik Harbaš
(ZPMZKZ Celje)

141

NOBEN GLAS ALI GLAS, KI GA SLIŠIJO VSI

142

In ko bi prišel čas, da vsi slišijo vse, prav vse, kar povem, bi na ves glas z nobenim glasom povedala, četudi nimam posluha, da moj glas ni noben glas in da je vse več glasov preslišanih – glasov, ki kličejo na pomoč, glasov, ki govorijo, da smo vsi samo ljudje, da smo vsi iz mesa in krvi, da je na svetu preveč krivic, preveč trpljenja, preveč zavisti in preveč zlobe.

Povedala bi, da si nihče ne zapomni, ko delaš dobro, ko narediš narobe, pa nihče ne pozabi.

Opisala bi, kako se počutiš, ko imaš občutek, kot da si zletel skozi led na dno jezera. Plavaš proti svetlobi, pljuča ti hoče raznesti, slišiš bitje svojega srca, in ko končno priplavaš do luknje, skozi katero si padel, je ta prekrita z ledom.

Povedala bi, koliko svojih želj moraš zatreti, da bi ugodil drugim, koliko solz pretočiš v temnih in hladnih nočeh, kolikokrat si sicer želiš, a fizično ne moreš, ali pa pač obratno. Skoraj vsakdo, ki ima vsega na pretek, ne misli na druge, ko pa pride trenutek, ko nima, pomoč išče pri ljudeh, ki jim je prej obrnil hrbet.

Povedala bi, da se ti krog prijateljev iz dneva v dan oža in da te »v hrbet zabode ista roka, ki te boža«.

Povedala bi, da mi je v srcu toplo, ko poslušam glasbo. Pogledam v nebo, se spomnim na svoje najdražje, ki jih ni več. Počivajte v miru, nič ni več tako ...

Povedala bi, da četudi boli, to ne pomeni, da nič dobrega na svetu ni.

Povedala bi, da svet v propad drvi, da nas ujamejo v pasti, presmerijo upor, tako da se bojujemo proti svojim lastnim. Povedala bi, da ti lahko sodita samo Bog in tvoja mati, kajti matere so edine, ki nas poznajo od našega prvega diha.

Povedala bi ljudem, naj se pazijo, da jih ne bo oseba, ki jo imajo najraje, prizadela najmočneje in najhitreje, tako da se sploh ne bodo imeli časa pripraviti na bolečino, ki bo prišla hitreje kot vse druge.

Povedala bi, da je resnica preprosta, da pa postane neznosno težka v trenutku, ko jo hočeš pojasniti. Da te v življenju določata dve stvari: *potrpljenje*, ko nimaš ničesar, in *obnašanje*, ko imaš vse. Da revni ljudje žal nimajo prijateljev pravih, ker nihče jih brez koristi ne bo gledal »le« zdravih.

Povedala bi, da je težko biti človek med neljudmi, pošten med lopovi in iskren med lažnivimi.

Povedala bi, da še vedno drži, da uživaš v melodiji, ko si vesel, ko si žalosten, pa poslušáš besedilo in takrat so tvoji najboljši prijatelji raznovrstne oblike papirja.

Povedala bi, naj ljudje ne obžalujejo ničesar, kar jih je nasmejalo, in da ni res, da »kar te ne ubije, te ojača«, ker ti tisto, kar te ne ubije, pusti brazgotine, uniči pljuča, izsuši vse solze in te pusti, da ležiš buden do štirih zjutraj in si želiš, da bi bil mrtev ...

Povedala bi ljudem, naj starejše spoštujejo, od pametnejših se učijo, povsod znanje nabirajo in v življenju uživajo!

In na koncu ne bi povedala, ampak bi si zaželela, da bi bil moj noben glas zares slišan in ne PRESLIŠAN!

P. C.

(ZPKZ Ig)

DAN D

K

o pridem domov iz zapora, tisti DAN!

V življenju velikokrat misliš, da je kak dan »dan D«. Vendar sem po vseh teh letih ugotovila, da so to le določene izjemne stvari, določeni dnevi. Resnični dan D je lahko le tisti dan, ki zaznamuje tvoje življenje. Na primer: rojstvo otroka, poroka, razveza ...

Zdaj pa sem tukaj ... odhod s prestajanja kazni!

Ali se odpre svet, ali obstaneš, ali si v strahu ... Kako pa sedaj?

Moji občutki?

Zapreš vrata za najpomembnejšo šolo v svojem življenju, za najvišjo izobrazbo in najtežjo preizkušnjo!

Sonce je tako za zidovi kakor na prostosti, vendar na prostosti sije drugače!

Dan D zame ...

Sreča in zadovoljstvo, pa vendar tudi strah.

Zadiham drugače,

zadiham globlje,

z nasmehom na obrazu,

s ponosom, da sem še tukaj;

jaz, da sem obdržala SEBE,

da sem zdrava,

da sem še vedno JAZ.

No, vdihni globoko in pojdi ponovno ponosno življenju naproti!

Ti to zmoreš, še močneje kot kadar koli.

Grem ... in na obrazu imam nasmeh!

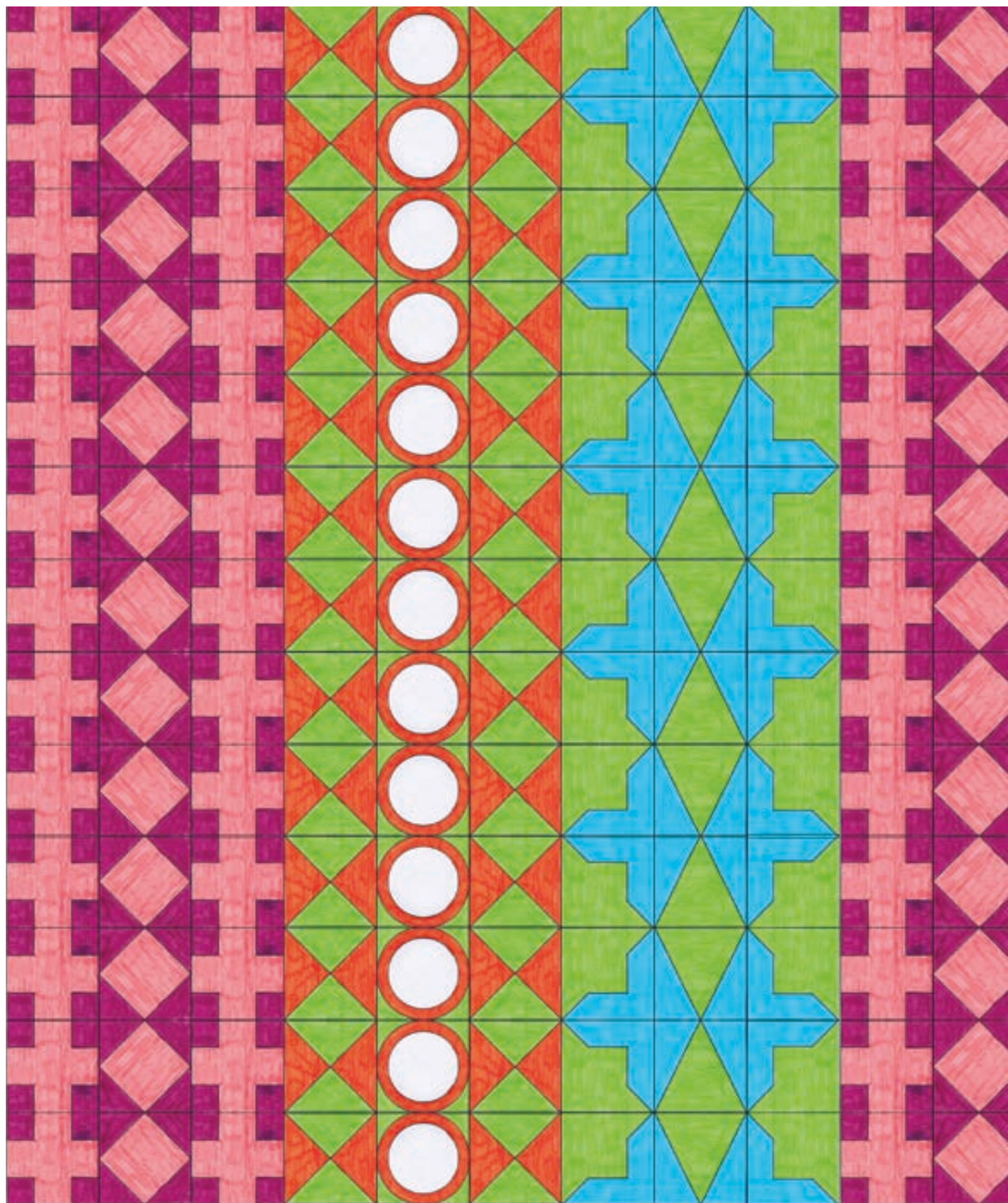
Vesolje, hvala ti!

Srečna sem!

Jaz

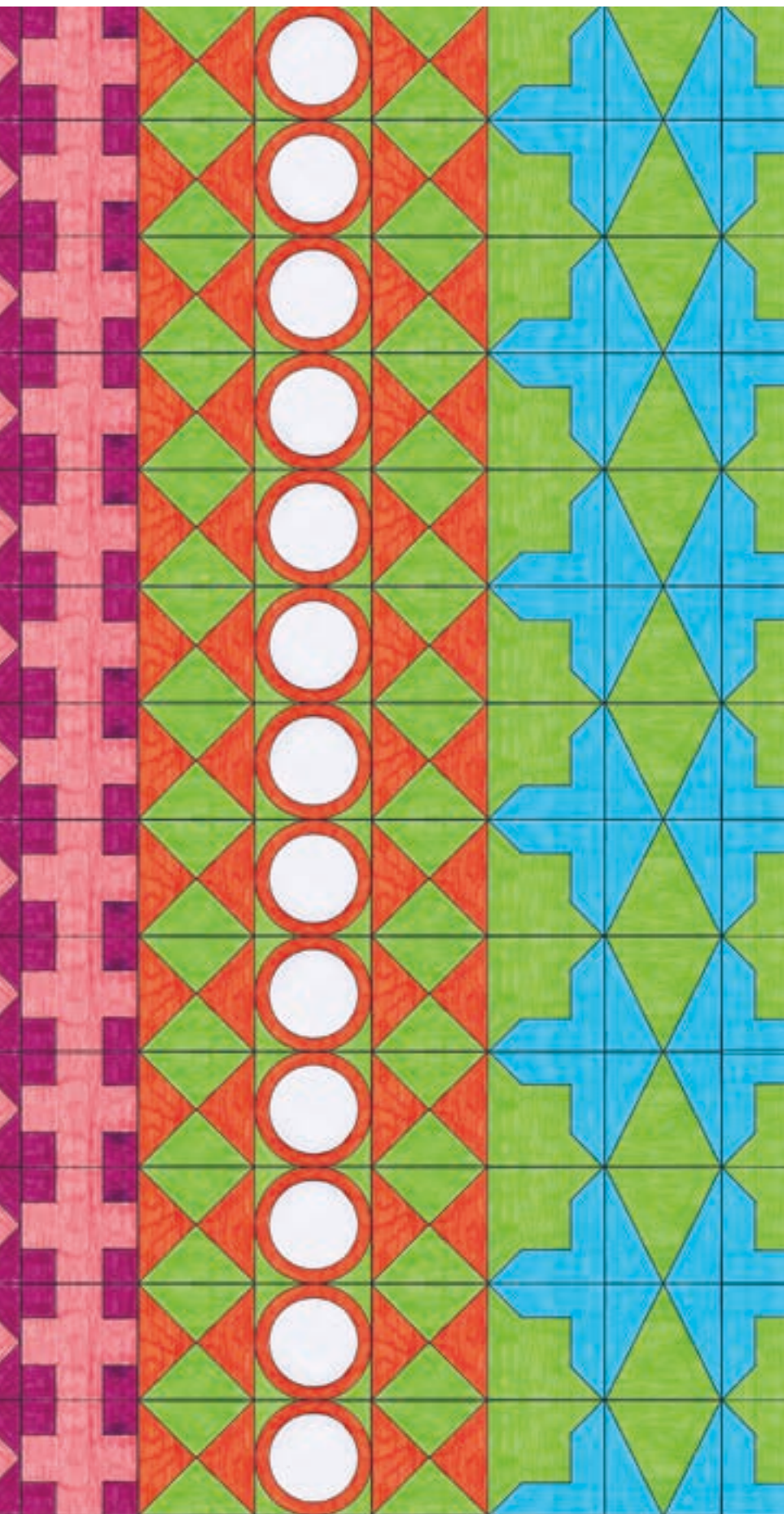
(ZPKZ Ig)

Zgodbe

ISTI ZAČETEK, ISTE BESEDE, DEVET RAZLIČNIH KRATKIH KRATKIH ZGODB

1

Klara je dvignila pokrov klavirja in zavzeto zaigrala. Pes je ob nji glasno lajal. Kar naenkrat se je polulal na tepih in pritekla je mama z vodo. Klara se je dvignila s klavirskega stola in psa peljala na sprehod.

Anita

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

2

Klara je dvignila pokrov klavirja in polila vodo po tepihu. Pes je pritekkel in popil vodo. Mama je umaknila klavirski stol in pomila tla.

Tim

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

3

Klara je dvignila pokrov klavirja, ko jo je pes začudeno pogledal. Mama ji je prinesla vodo. Voda se ji je polila po tepihu.

Miljenko

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

4

Klara je dvignila pokrov klavirja in se usedla na klavirski stol. Pes se je medtem igrivo valjal po tepihu. Ko je zaigrala prve note, je v sobo vstopila mama in ji prinesla kozarec vode.

Blaž

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

5

Klara je dvignila pokrov klavirja.

Na klavirskem stolu kot zjutraj na pomolu – voda.

Na tepihu mama je dlake sesala,

psu pa tekoče se vode zahoče.

Dorian

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

6

Klara je dvignila pokrov klavirja. Usedla se je na klavirski stol, zatem pa je prišla mama, ki jo poslušala in ji prinesla kozarec vode. Voda se je razlila po tepihu, mimo je prišel pes in jo polizal.

Jan

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

7

Klara je dvignila pokrov klavirja, nato je pritekkel pes in jo začudeno pogledal. S šapami je pomazal tepih. Usedel se je pod klavirski stol, nato je postal žejen in je želel piti vodo. Mama je bila jezna na psa, ker je umazal tepih.

Adis

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

8

Klara je dvignila pokrov klavirja, privlekla klavirski stol in zaklicala mami, naj ji prinese vodo. Pes je skočil nanjo in po tepihu polil pijačo.

Nina

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

9

Klara je dvignila pokrov klavirja. Pod klavirjem leži pes. Na tepihu stoji klavirski stol. Ker se je pes poscal na tepih, mama prihaja z vodo, da bo sčistila tepih in nagnala psa spat.

Jana

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

147

TAKOJ KO JE VSTOPILA, SEM VEDEL, DA NEKAJ NI V REDU

1

KAJ SEDAJ?

Tako ko je vstopila, sem vedel, da nekaj ni v redu. Gledala je po razredu. Tisti njen pogled s steklenimi očmi je šel skozi nas in zid kot nekakšen radar. Trenutek tišine, nato vpraša: »Kje pa je Borut?« Nihče od nas ga sploh ni pogrešal. Bil je tih fant, lahko bi se reklo, da je bil neviden. Še enkrat vpraša: »Kje je Borut?« Nekdo zamomlja, da ga je zjutraj videl, vendar se ni niti menil zanj, ker je zmeraj ob strani. Sošolce je malo zaskrbelo in v razredu je nastala tišina. Taka zloglasna tišina. Čez nekaj trenutkov se oglasi Tomaž, predsednik razreda: »Gospa učiteljica, gremo ga iskat!« Vsi učenci se hitro organizirajo po parih in že so pripravljeni. Najprej preiščejo šolo in potem še zunanje prostore. O Borutu ni sledu. Kaj sedaj?

Jan Zak

(ZPKZ Ljubljana)

2

VSAKDO LAHKO KONČA V ZAPORU

Tako ko je vstopila, sem vedel, da nekaj ni v redu. Skupaj sva že toliko časa, da vem, kako diha. Čeprav se je še tako trudila prikriti, da nekaj prikriva, sem po njenem tonu glasu, zaigrani mimiki obraza in rdečici na njem vedel, da je nekaj narobe. Odločil sem se, da se bom delal, kako tega nisem opazil, in mislil, da bom tako lažje izvedel, kaj se je zgodilo, kaj je narobe. Mora biti nekaj resnega, saj mi je do sedaj vedno vse povedala, tako kot jaz njej. Ugibal sem, kaj bi lahko bilo, in po glavi so se mi podile razne misli. Ali me mogoče vara, sem najprej pomislil. »Kako je bilo v službi, draga,« sem jo vprašal. »Kot ponavadi,« je rekla, »nič posebnega.« To je rekla kot iz topa, kot da je čakala to vprašanje, in pri tem mi je kazala hrbet. Izogibala se je pogledu v oči.

Ko sta prišla otroka iz šole, je Nejc takoj vprašal: »Mami, mami, zakaj pa je avto udarjen in spraskan? Videl sem, ko sem pustil skiro v garaži.« Oddahnil sem si in rekel: »Draga, takoj ko si prišla, sem začutil, da je nekaj narobe. Važno, da tebi ni nič, avto bomo že popravili ...« Bila je tiho in zdelo se mi je čudno. Sedaj sem se odločil vprašati: »Draga, a si v redu? Povej, kaj se je zgodilo.« Hotela je nekaj reči v trenutku, ko je zazvonilo. Šel sem odpreti vrata in sledil je šok. Vstopili so v hišo, ženi nataknilo lisice in rekli: »Odvzeta vam je prostost zaradi uboja iz malomarnosti,« in ji prebrali pravice. »Ne bi smeli zapustiti kraja dejanja, morali bi pomagati poškodovancem. Če bi to storili, bi človek mogoče preživel,« je rekel kriminalist.

Aleksandar Velov

(ZPKZ Ljubljana)

LOGIČNO, DA JE NELOGIČNO LAHKO LOGIČNO

Lisica je povabila štorcljo na obisk. Ko je štorclja prišla, ji je lisica postregla z mlekom, ki ga je postregla na plitvem krožniku. Štorclja je malo čudno pogledala in se zahvalila za mleko, a rekla, da ga ne pije.

Ko je od lisice odhajala, ji je rekla, naj jo tudi ona obiše. Ko je lisica prišla, ji je štorclja ponudila mleko v ozki steklenici. Lisica se je zahvalila, a je rekla, da je alergična na mleko (čeprav ga še ni pila), saj je ni hotela užaliti. Predlagala je, naj gresta na sprehod, in srečali sta zajca. Zajec ju je peljal do volka na kosilo. Kaj je kdo jedel, je čisto logično.

Aleksandar Velov
(ZPKZ Ljubljana)

LOGIKA

Ma, kakor življenje teče, je jasno, da ni nikjer nobene logike. Če si priden, delaven in marljiv, se vseeno težko prebijaš skozi življenje, kar nekako ni logično.

In če imaš dobro srce in imaš vse preveč rad, preveč daš; preveč verjameš, preveč pomagaš in na koncu si sam zelo prizadet, kar je znova in znova nelogično, vendar je ponavadi ravno nelogično – logično.

Casull 454
(ZPKZ Ljubljana)

149

Andrej Herman (SVZ Hrastovec)

NELOGIČNO BESEDILO

Ko ne boš vedel, kam, ko ne boš vedel, kako, ko boš imel občutek, da je vsega konec, takrat pokliči mene, ker te bom edini jaz vedno poslušal in te bom vsakič poslal v tri pizde materine ...

N. N.

(ZPKZ Ljubljana)

ZADEVA: NELOGIČNO

Nelogično je to, da so v tem našem sistemu – SKORUMPIRANI družbi – ŠE ZMERAJ NA OBLASTI izvoljeni predstavniki ljudstva, ki NELOGIČNO in VELIKOKRAT KRIVIČNO KROJIJO USODO NEMOČNIH s pomočjo VSEH VEJ OBLASTI. NELOGIČNO, DA SE PO VSEM doživetem (vojnah, lakoti, zatiranju, nasilju, krivicah) od nekdanjih sistemov niso ničesar naučili, še več, nelogično je, da – ŠE BOLJ KOT NJIHOVI predhodniki to IZKORIŠČAJO v svoj – PRID. POHLEP – SOVRAŠTVO. KO, BO, ČLOVEK, sposoben dvigniti DUHOVNO ZAVEST, ČEZ VSE TO, BO POSTALO »VSE LOGIČNO«.

Peterskala Razpet

(ZPKZ Ljubljana)

NAPIŠI KAJ NIČ LOGIČNEGA V DESETIH MINUTAH

Zaradi ljubezni in ponosa sem pristal v zaporu. Bivam med samimi moškimi, ki imajo različne poglede na vse, kar nas obdaja. Sprašujem se, ali je to trening mojega ega? Kaj bom dobrega odnesel od tega in se novega naučil? Kako koristiti družbi v tej situaciji? Zapiram se vase in se prepuščam enoličnemu vsakdanu. Samo trpljenje! Želim si v glavi narediti premik in vse obrniti v dobro – smeh in humor!? Ja, to je celibat in psihijatrija. V tem primeru je prazen, nepopisan list nelogičen!!!

Karel

(ZPKZ Ljubljana)

BREZ NASLOVA

Igro sam futbol ful dobr a pojma nisam imo. 1. Hodu sm u šolo a pelau sem se z motorjom. 3. Sem moški hočem bit ženska. 4. Imam obe čevlji desni. 5. Mam 5 avtov usi so roza barve. 6. Moja mama zna angleščino je prevajalec tujih jezikov is angleščine u slovenščino.

Haris Softić

(ZPKZ Ljubljana)

NELOGIČNA ZGODBA

Hodim, letim, grem nazaj v prihodnost. Vse je hudičevo nebeško, na morju je led, ki se na soncu še bolj ohlaja. Letim, pridem, vidim z zaprtimi očmi ta prostrana polja na sredini gozda. Vse je temno ob polni luni, sence švigajo do neba na zemlji. Gledam, vidim sonce z zaprtimi očmi, sence izginejo. Zanikam in rečem – DA. To je moj nelogični svet.

Jan Zak

(ZPKZ Ljubljana)

152

Dušan Erjavec (SVZ Hrastovec)

PRIDRŽANJE, PRIPOR, PRESTAJANJE

Pozdrav prisotnim, prioriteto pazljivim poslušalcem! Pred pričetkom prisotnim ponovno podajam preprosto pojasnilo: P predstavlja prikazovanje ptujske problematike, predvsem prioriteto, ponovno poudarjam, politično pogojeno potrebo prilagajanja posebnostim propadle ptujske povojne politične perspektive (po posebej prilagojeni prepovedi) po povečani potrebi pretiranega ponavljanja posameznih primarnih primerov popačenega pojasnjevanja produkcije ptujske privatne pekarnice pri peki pacastega peciva po petdeset para. Pač pa po prijavi preko pooblaščenega preiskovalca prinese ptujska policija parni pekarni prepoved peke peciva po petdeset para. Posledično predstavnik parne pekarnice poda posebno pojasnilo pred pooblaščenecem ptujske policije, pogojeno pomanjkanju plemenitosti pri presoji primera. Pristop policijske preiskave predstavlja popolni poraz poštenosti ptujskih pekov, poštenosti, povečanja, preskrbe. Potrošnja, porast, preteklost, plačan, podkupljen, podpisati pogodbo, ponovno prikrajšani, pozdravljeni prijatelj Ptujčan, ptiček poje pesem prelepo, povsem politično prikrojeno ponarejeno poročilo, pacek, pacifist, poleten, plesnivo pogačo, pohajkovanje po ptujski Panorami, pa pogled proti Pohorju, ptujskemu polju porodi potrebo po ... Predvsem pijanim popackanim postopačem ptujski policisti ponovno prepovedujejo počitniško postopanje po Ptujskem polju. Posebej pa prikritim pedrom. Plemeniti predstavniki ptujskih pacifistov predlagajo popravek pravilnika pravne pomoči prizadetim pri prometnih prekrških površnih policijskih preiskav. Pet palačink pojem preden pojdem po ...

5KO

(ZPKZ Dob)

EPITAF ZA ...

Ko sem te prvič zagledal, si bila še čisto zelena, zdaj pa ležiš tu vsa gnila. Ko sem te utrgal, si bila vsa dišeča, zdaj sem te plesnivo zavrgel. Ko sem te s kisom zalival, si bila še voljna, zdaj pa ni variante, da bi na tvojo gnilobo kakor koli vplival ... Stojim v kuhinji in po glavi se mi nenehno mota vprašanje: »Kako naj pa zdaj naredim murkin namaz?«

Uroš
(*Društvo Projekt Človek*)

POTEGAVŠČINA

Peljali sva se na morje. Bil je lep sončen dan. Nedaleč od Ljubljane se nama je pokvaril avto. Zakadilo se je. Kot da je januar in je megla tako gosta, da bi jo lahko rezal z nožem. Pogledala si me vsa prestrašena. V očeh se ti je zaiskrilo. Skozi dimno zaveso sem tipala po tvojem obrazu. Povlekla sem te za nos, ki ti je kot Triglav štrlel z okroglega obraza. V dlaneh sem začutila nekaj mrzlega. Kaj je to? Umeten nos? Triglav?

Tina
(*Društvo Projekt Človek*)

153

Rok Jagodic (SVZ Hrastovec)

Razmišljam, kaj naj? Mhh ... A sploh kakšno potovanje ni vase? Že vidim obris sten, črne luknje, morje, nebo. Poskušam vzleteti, malo zakrilim z rokami in že gre. Jadram, pred seboj vidim naravo, majhne hišice in grem še višje. Bojim se, da se ne bi zaletel v daljnovid, ampak je že mimo. Sem v vesolju, kjer je vse mirno, in naenkrat se z glavo zaletim v nekaj trdega. Malo me zaboli in že pikiram nazaj proti Zemlji. Vse hitreje gre, ne morem zavirati in se ne ustavim, črnina ... Uau, kakšno noro potovanje.

Jan Zak
(ZPKZ Ljubljana)

DELATI SE FRANCOZA

Bili smo v Versáillesu in čakali smo na vlak, ki bi nas peljal po parku. Pred nami so bili v vrsti Japonci, ki so kar naprej slikali s fotoaparati. Vlakec je pripeljal, Japonci pa so še kar naprej fotografirali. Jaz pa sem rekla svoji družbi, naj se naredimo Francoze in skočimo na vlakec pred njimi, kar smo tudi storili. Japonci pa so ostali odprtih ust.

Ida

(ZPKZ Ig)

ISKATI IGLO V SENU

Mali Janez si je strgal hlače. Dolgo, dolgo je iskal mamo po vsej kmetiji in posestvu ter jo končno našel v hlevu, kjer je molzla kozo. Pokazal ji je hlače, ji povedal, da mu te hlače veliko pomenijo, in jo vprašal, ali je škodo mogoče popraviti. Mama mu je odgovorila, da bo hlače zašila, vendar naj gre sam v hišo po sukanec in iglo, saj ona ne sme pustiti koz samih. Ko ji je Janez prinesel vse potrebno, se je mati brž lotila dela.

Iznenada je na polju počila mina, koze so zameketale, mati se je ustrašila in se zbodla v prst, sukanec je zdrknil iz igle, ta pa je padla na tla. Mati jo je iskala in iskala, a je ni in ni našla. Janez jo je hotel potolažiti, zato je šel po novo iglo v hišo, kjer ga je srečal oče. Vprašal ga je: »Kje, za vruga, je mama? Večerja bi morala biti že kuhana!«

Janez mu je odgovoril: »IŠČE IGLO V SENU!«

P. C.

(ZPKZ Ig)

Na majhni tržnici ob reki je bila huda gneča. »A bo tukaj še kaj prostora zame?« je plašno vprašala Manja in prestrašeno opazovala zlovoljnega robusta z okroglimi, nekoliko krivimi starinskimi očali in dolgimi, skorajda rokerskimi in skrbno počesanimi vranje črnimi lasmi. »O, seveda, seveda, se bomo že stisnili še za vas,« se je kot pečeni maček zarežal Janez in že hitel premikat svojo stojnico na koleseh, na kateri se je bohotala solata – in to ne samo ene vrste, ampak endivija, mehka solata, radič in celo nekaj rukole. Čeprav je ob ceni z velikimi črkami pisalo »domače, bio in eko,« je Janez vedel, da je tudi to jutro naredil nekaj več kot sto kilometrov do Trsta in nazaj, kjer je vso to »zdravo in doma pridelano« solato kupil kar z bolgarskega kamiona. »Pa vi, gospa – kaj pa vi prodajate?« »Krompir imam,« je odgovorila Manja in v njenem glasu je bilo zaznati ponos dobre obdelovalke zemlje. »Domač krompir.« »Res je, gospa, težko je najti prostor ob nedeljah, še posebej ob lepem vremenu.«

Sandra

(Društvo Projekt Človek)

Po nekaj urah čakanja so pred njim v koloni stali samo še trije možje. Kot on so na hrbtih vsi nosili koše pridelka, ob boku vsakega izmed njih pa se je prestopala krava. Imel je solzne oči in ob vsakem premiku kolone mu je obup še za odtenek pomračil obraz. Skupina uniformirancev je vsakega kmeta poslala domov brez koša in živine. Ko je prišel na vrsto, jim je potarnal, da je to njegova edina krava.

Nekaj ur kasneje je prepevajoč stopil skozi vrata domače hiše. Žena ga je vprašala, kako je bilo na dajatvi. »Imel sem krompir,« ji je odgovoril.

Gal Rojko

(Društvo Projekt Človek)

KO TINA MAZE V CILJNI RAVNINI SNAME SMUČKE

Ko Tina Maze v ciljni ravnini sname smučke in v njeni glavi poteka spektakularen prizor, kako bo edinstveno zaključila svojo kariero, se v meni razplamti jeza. Gledam jo iz očarane množice in si mislim, da tako pa že ne bo mogla končati. Že vse od začetka jo spremljam, živim za njena tekmovanja, nikoli je nisem pustil na cedilu, vedno sem navijal zanjo, vedno sem bil tam, na tribuni. Čeprav me nikoli ni opazila, sam vem, da sem bil tam, zato mi zdaj tega ne more storiti. Zaustavil jo bom, pa naj stane, kar hoče. Tina se prične ponosno sprehajati proti ciljni črti. V istem hipu se začnem prebijati skozi množico, odrivam ljudi, hitim do nje. Še trije koraki ji manjkajo do cilja, jaz pa preskočim ograjo, ki Tino ločuje od mene. Ne vem, kako jo bom zaustavil, ampak uspelo mi bo. V navalu jeze in razočaranja iz žepa potegnem žepni nož. Tina me vidi, zakriči, ampak je že prepozno. Prepozno, da bi lahko odskočila, prepozno za množico, da bi ji lahko pomagala.

Sladki Vrh

(Društvo Projekt Človek)

ZGODBA O KEKCU NEKOLIKO DRUGAČE

Nekoč je živel deček, ki mu je bilo ime Kekec. Otroci so ga kljub temu zmerjali z luzerjem. Nekega dne si je zaželel, da bi imel tigra. Odšel je v gozd, da bi ga poiskal. In glej, v gozdu je res bil tiger. To pa ni bil navaden tiger, ampak cirkuški. Pobegnil je iz cirkusa.

Kekec se ga je najprej prestrašil. Potem pa je tiger iznenada začel plesati. Kekec je utrgal vejo, ki jo je imel namesto vadbene palice, in pomahal z njo. Tiger ga je ubogal in mu dovolil, da ga je odpeljal v cirkus.

Krotilec tigrov je Kekcu izročil nagrado in odšel z njim v šolo. Tam je vsem povedal, da je to najpogumnejši deček, ki se ne boji niti tigra. Od takrat naprej ga nihče več ni klical luzer. Pa saj je bil Kekec!

Tiger Lev in Ponafljen

(VZ Planina)

NADALJEVANJE ZGODBE ...
 (NADALJEVANJE PO PRVEM
 Odstavku iz zgodbe
 SUZANE TRATNIK
 »NA SVOJEM DVORIŠČU«)

Kaj pa je na morju?» sem vprašala med kosilom. Oče in mama nista dvignila pogleda s krožnika, stari oče in stara mama pa sta se jezno spogledala. Seveda, hiša, v kateri smo živeli, je bila njuna in njuna je bila kuhinja, njuni so bili tudi miza, krožniki in kosilo. In besede.

158

Andrej Herman (SVZ Hrastovec)

Miljenko (Zavod Pelikan - Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojenost s pridruženimi težavami v duševnem zdravju - TS Sostro)

1
 USLIŠANA ŽELJA

Čez čas sem se zavedela, da morja ne bom videla, saj sta oče in mati brez službe in denarja. Mojo družino sta vzdrževala le stari oče in stara mama s svojima skromnima pokojninama. Ni bilo denarja za počitnice na morju, tudi za enodnevni izlet na morje ne.

Jaz pa sem si tako želela videti morje. Ko sem bila stara petnajst let, sem šla med počitnicami delat na kmetijo, kjer sem tudi živela. Ob koncu počitnic sem imela toliko denarja, da sem lahko šla za en dan na morje. Bila sem zelo vesela, saj sem ga videla prvič v življenju.

Ko sem prišla domov, sem staršem veselo razlagala, kakšno je, saj ga tudi onadva še nikdar nista videla, prav tako ne stara mama in stari oče. Preostanek svojega denarja sem dala starim staršem, da sta ga porabila za naše preživljanje.

Šele takrat sem tudi ugotovila, kako zelo smo revni, čeprav mi sicer ni primanjkovalo prav ničesar, kar sem potrebovala v svojem mladem življenju.

Ida
 (ZPKZ Ig)

(Zavod Pelikan - Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju - TS Sostro)

Ivana (ZPKZ Ig)

2 KOMAJ ČAKAM

In kot tolikokrat doslej sem spet začutila to večno napetost med starši in starimi starši.

Seveda, živeli smo pri staremu očetu in stari mami. Oditu na morje je bil zanju vsekakor odvečen strošek. Kdo pa potrebuje morje? Tudi onadva nista nikoli bila na morju in jima zato čisto nič ne manjka.

Potem sem to odmisli in ponovila vprašanje: »Kaj pa je na morju?«

Oče in mama se spogledata in, kot da sta dogovorjena, oba enoglasno rečeta: »O tem bomo govorili kasneje.«

Moja trma mi ne da miru, zato takoj zleti iz mene: »Zakaj kasneje? Hočem vedeti zdaj!«

Mama me kot vedno pogleda s pomirjujočim pogledom in blago reče: »Ljubica moja, se bova potem usedli in pogovorili in pokazala ti bom kakšne slike z morja.«

Pri tem skrivoma pogleda staro mamo in starega očeta. Toda onadva molčita in si jezno tlačita hrano v usta. Jaz pa se še vedno sprašujem, kaj je tako skrivnostnega na morju.

Po zoprnem molku za mizo pa tišino preseka stara mama: »Kdo pa potrebuje morje? Saj nismo kakšni mestni ljudje, da bi hodili na morje. In kdo bo potem šel na njivo in kdo bo našo Šariko počistil in pomolzel in kdo ... kdo ...«

Seveda v neskončnost ... kdo ... kdo ... in kaj ...

In tako si mislim sama pri sebi: »No, to morje pa mora biti res nekaj posebnega, če je stara mama zanj porabila toliko besed!«

In kaj naj še rečem ... Komaj čakam, da ga vidim.

Tanja
(ZPKZ Ig)

3 HIŠA NA MORJU

Hiša je bila majhna, kamnita. Prostor v hiši majhen. Nekaj oseb v hiši je že pomenilo gnečo. Vse to je manj pomembno.

Okoli hiše se širi razkošen vonj po borovcih in morju in morski soli. Razgled je več kot odličen. Sončni zahod. Videti je, kakor da bi se sonce potapljal v morje in pri tem puščalo na nebu prečudovite odseve barv od rumene do rožnato rdeče. Ob sami hiši tri palme, velikanski senčnik za odličen hlad. Ležalniki, na mizi vrč ledenega soka. Vse to le nekaj korakov stran od lepe peščene plaže.

Ivana
(ZPKZ Ig)

4**M O R J E**

Zvečer pred spanjem je prišla mama v sobo in me vprašala, kaj sem mislila s svojim vprašanjem.

Povedala sem ji, da sem slišala dedija in babico, kako sta se pogovarjala oziroma šepetala o neki hiši na morju, češ da jo bo potrebno obnoviti. Mama me je samo čudno pogledala. Povedala mi je, da res obstaja hiša na morju, o kateri pa dedi in babica ne želita govoriti, ker imata nanjo žalostne spomine. Čudno, da sem to izvedela šele zdaj. Vedno moramo najemati apartmaje, kadar gremo na morje, babi in dedi pa imata hišo, vendar je ne želita deliti z nami. Pa bi lahko bili vsako leto vse počitnice na morju, tako pa smo samo štirinajst dni vsaka tri leta.

No, ja, verjetno imata res dober razlog, zakaj mi tega nista povedala.

L. P.

(ZPKZ Ig)

5**K O P A Č N E V E Š**

Vedno so me namreč učili, da se med jedjo ne govori. Sploh pa ne o perečih temah, kot je dopust na morju. Gotovo so si domišljali, da kot trinajstletnica lahko razumem, zakaj po več letih ne gremo na morje. Pa nisem razumela. Nisem razumela, zakaj nekateri sošolci in vrstniki tudi po mesec in več uživajo na morju, jaz pa ne. Danes mi je jasno. Zdaj vem, da so se vsi štirje morali marsičemu odreči, da so mi lahko privoščili zgolj človeka vredno življenje. Babica in dedek sta mi s svojo borno penzijo lahko omogočila samo kak krajši izlet, mama in oče pa sta morala dve leti ali še več varčevati, da smo si lahko privoščili kak vikend ali teden v Kopru.

P. C.

(ZPKZ Ig)

BILA JE TEMNA IN VIHARNA NOČ ...

1

BREZ NASLOVA

Bila je temna in viharna noč. Kot otrok sem se je bal, zbegano iskal odrešitev in varnost. Kot mladostnik sem v njej uzrl prispodobo za svoje zavrženo in brezupno življenje. Kot odrasel sem se obremenjeval, ali bo avto morda potolkla toča. Kot oseba tukaj in zdaj sploh ne vem, kakšne vrste noč je; včasih niti zaznam ne, da sploh obstaja. A kot piscu tega besedila mi je pomembno le, da je bila temna in viharna noč.

P. P.

(Društvo Projekt Človek)

2

EKSPEDICIJA

Bila je temna in viharna noč, nje pa to ni motilo, saj je zadnja dva meseca preživela ob mrzli svetlobi. To so bile že od nekdaj njene sanje, želela je postati raziskovalka. Ni bila vedno sama, a po nesreči je bila izolacija edina možnost, ki ji je ostala. »Kaj sem zagrešila, zakaj jih je to doletelo, kaj sem naredila narobe?« Še včeraj je vedela, da prizorom, ki ne sodijo v belo pokrajino, ne sme verjeti, danes pa so že postali njena resničnost.

Zaslišala je znan glas, ki ji je v začetku njenih tridesetih delal družbo, vsak dan ob isti uri. Ni vedela, zakaj sliši prav njega in zakaj je glas tokrat tako čist, brez kančka šumenja radijskega sprejemnika, ki je zadnje čase spremljal njune pogovore. Obratčala se je v vse smeri, a ni videla nikogar. Bil je njen zadnji stik s svetom, čeprav svet že dolgo ni imel stika z njo.

Gal Rojko

(Društvo Projekt Človek)

3

N E B E Š K O

Bila je temna in viharna noč, ko je Peter parkiral svojega BMW-ja pred Živino hišo. Čez glavo si je povlekel bež pulover, ki si ga je pred kratkim kupil v Emporiumu; rad je bil urejen. Vedel je, da bi bilo morda bolje počakati do prihodnjega dne, ampak se preprosto ni mogel zadržati. V desni roki je imel šopek veliko predragih vrtnic iz ugledne ljubljanske cvetličarne, leva roka pa mu je počivala v žepu, da bi obvarovala svetlečo se škatlico, v kateri je bil spravljen 48-karatni diamant, za katerega je odštel pravo premoženje.

A Živa si je zaslužila še veliko več. Odkar jo je prvič videl, mu je srce bilo samo zanjo. Takoj se je zaljubil v njene globoke temne oči, v njej prešerni smeh, in ko je spregovorila in je prvič zaslišal njen melodični glas, ga je močneje kot kdaj koli prej udarilo kot strela z jasnega. Začutil je, kako mu je vsa kri udarila v glavo, kolena so se mu zašibila, in prisegel bi, da je njegovo srce v tistem trenutku preskočilo kakšen udarec.

Nocoj bo postala moja zaročenka, je pomislil, ko je hitel preko dovoza dvonadstropne hiše in poskušal preskakovati luže, ki so nastajale na kamnitih tleh. Zadnji dve leti, odkar sta se poznala, sta bili najlepši v njegovem življenju.

Živa, čisto sem nor nate, je pomislil. Živa je res spremenila njegov »modus operandi«. Prej je bil nepopravljiv ženskar, ki je strl prenekatero srce, vendar se ni nikoli ozrl nazaj. Nikoli ni obžaloval svojih dejanj. Res pa je bilo tudi, da do nobene ni čutil tega, kar je čutil do Žive. Oh, Živa, do konca življenja se bova zbujala skupaj, ga je prešinilo.

Vrata so bila odklenjena. Pričakuje me, je veselo pomislil in srce mu je začelo biti hitreje. Zaprl je vrata za seboj in zaslišal nežni zvok saksofona, ki je prihajal iz dnevne sobe. Res ima dober okus za glasbo, je pomislil. Da, to je ženska mojih sanj.

Ko se je vzpenjal po stopnicah, ga je nenadoma zmrazilo. Občutek je pripisal svojemu vznemirjenju. Ko je že stal pred vrati njene spalnice, si je popravil frizuro in globoko vdihnil. Prijel je za kljuko in odprl vrata. Prizor, ki ga je pričakal, je bil osupljiv. »Andrej, kaj pa ti tukaj?« je ves šokiran strmel v svojega najboljšega prijatelja, ki je gol hladnokrvno pihal dim skozi nosnice.

Sandra

(Društvo Projekt Človek)

**POŠTAR ZVONI
SAMO DVAKRAT**

Ljubim te,« je zadovoljno zapredla in se stisnila k njemu. »Ti si vse, kar si želim, vse, kar rabim.« Obliznila si je ustnice, umaknila pramen las s čela in izginila pod rjuho. Sredi naslade sta se nenadoma zdrznila, saj sta zaslišala otroški smeh in globok moški glas, ki je postajal vedno glasnejši, ko se je vzpenjal po strmem stopnišču stare meščanske vile ob reki. Na hitro je oblekel pošgarsko uniformo, ji zašepetal: »Ljubim te ... jutri ob istem času,« in že izginil na balkon, s katerega je malodane stekel po požarnih stopnicah.

Sandra

(Društvo Projekt Človek)

ARTIC MONKEYS, DO I WANNA KNOW?

Gledala ga je in si mislila svoje. »Pa saj mu želim verjeti, ampak ... kako že pravijo? Volk dlako menja, pravi nikoli.«
»Ob tebi in s teboj želim postati boljši človek,« ga je slišala govoriti v svojih švigajočih mislih.
Že naslednji trenutek, ko se je kot mucek nežno privil k njej, je začutila njegovo moškost, ki jo je predramil njen objem.
»Za seks je odličen, ampak ne predstavljam si življenja z njim do konca svojih dni.«
Z užitkom je potegnila vase narejeno črtico in si z desnico stisnila nosnico, da bi omilila pekoč občutek v nosu.
Slekla si je spodnjice in ga potegnila k sebi. »Samo enkrat še,« je verjela sama sebi.

Sandra
(Društvo Projekt Človek)

WITCHY WOMAN

Moški pride k točilnemu pultu, sede, si naroči viski in se, kot vselej, zastrmi vanjo, hudo črno mačko v seksi spodnjem perilu. V klubu je več žensk, ki se vrtijo okoli svojih svetlika-jočih se srebrnih drogov, on pa ima oči samo zanjo. Prostor je rahlo zatemnjen, skozi mrak sveti svetloba raznobarnih neonskih luči.
Utoplja svoj obup v žganih pijačah; ve, da nikoli ne bo prišla do njega. Ni prostitutka, zgolj striptizeta.
Vseeno se vsak vikend vrača v bar. Vso noč cedi slino, in ko se vznurjen, pijan, omamljen od njenega vročega telesa vrača domov k ženi, sanjari o njej. Tudi podnevi.

Nataša
(Društvo Projekt Človek)

Poskušal se je izraziti z glasbo, saj je zaradi velike ljubezni čutil naval inspiracije. Usedel se je za klavir, ampak je kaj hitro spoznal, da ga ista ljubezen, ki ga polni z navdihom, tudi ovira pri njegovi želji po izražanju čustev. Ta problem je poznal, saj je nanj naletel že, ko je svoja čustva hotel preliti na platno. Njegova ljubezen je bila tako močna, da jo je nenehno hotel nositi vsemu svetu na ogled. V ta namen je imel vedno oblečen prav posebni jopič, na vso moč se je objemal ter si neprenehoma ponavljal: »Moj moj, moj moj.«

Gal Rojko
(Društvo Projekt Človek)

Nekoč je živela boginja. Za domačo žival je imela tigra, ki mu je bilo ime Pipika. Zelo ga je imela rada, razvajala ga je, mu pustila, da je pil fanto ali kolo in celo jedel pico. Nekega dne pa je k boginji priletel orel in ji v naročje spustil pismo. V njem je pisalo, da ji je umrla mama. V spomin na mamo je najprej posadila drevo, orel pa jo je naslednji dan odnesel na pogreb.

Boginja je bila zelo žalostna, ampak saj ima tigra, a ne?

Lejko Smejko
(VZ Planina)

» Mami, mami!« zavpijem ves prestrašen, ko se prebudim iz grozovitih sanj. Poskušam rekonstruirati sanje in ugotovim, da sem v njih videl svojega medvedka Ronija, sušečega se na vrvi v sobi. Roni je bil pripet s ščipalko za perilo na vrv, ki je bila po diagonali razpeta čez mojo otroško sobo. Strašljiv trenutek pa je bil zagotovo, ko je medvedek nenadoma zabrundal in jezno pogledal ...

Pogledam po sobi, iščoč svojega Ronija. Reveža najdem pod posteljo. Je ves zaprašen in umazan. Oddahnem si od strašne napetosti in odidem v mamino sobo. Postelja je prazna, okna odprta, nikjer nikogar.

Šest let mi je bilo ... Bil sem željan igre s sovrstniki, a sam ... »Glej, glej! Kaj leze? Kaj je to?« Nekaj kosmatega je lezlo po stolu v mamini sobi ... »Morebiti je to gosenica,« sem si mislil. Postal sem srečen, da v tej stari hiši duhov le nisem povsem sam. Nalahno sem s prsti gladil kosmato rjavo gosenico, ki se je zvijala. Bila je tako ljubka. Dal sem jo v lonček, se ulegel nazaj na posteljo in sladko zaspal ...

Naslednje jutro sem se prebudil in, glej ga zlomka, NIKJER gosenice. Potočil sem solzico in šel v kopalnico ...

Nekaj lepljivega začutim na svojih bosih podplatih. Pogledam in: »Joj ... NEEEE! GOSENICA!« Pohodil sem jo.

In tako sem globoko žaloval za svojim ljubljnim bitjem več dni ...

Matej G.

(ZPKZ Ljubljana)

dlomljena veja mu je priletela v obraz, pa je ni niti opazil. Preveč je bil zaposlen s spomini, ki so začeli vstajati iz grobov, kjer so bili že dolga leta pokopani. Spominjal se je treh oseb, ene od njih ne v najlepši podobi. »Zapustil me je, izbrisal iz svojih misli, pozabil, da sem ga vedno imel rad,« je v otožnem tonu zašepetal. Ni vedel, zakaj se mu je po toliko letih skrivanja ta izkušnja prikradla v misli. Obraz so mu preplavile solze, vsako posebej je čutil, kako ga boleče reže po licu. Izguba brata, ki je še živel, ga je bolela bolj kot izguba staršev; njuno si je vsaj lahko razložil.

Nenadoma je zaslišal glasen krik. Bil je otrok, ki je padal z drevesa. Prehitro se je premikal, da bi uspel uzreti njegov obraz. Ko v trenutku, ko je otrok priletel ob tla, ni zaslišal nobenega udarca, je ves začuden obstal. Videl ga je, kako se je potopil v pesek, po katerem je še nekaj sekund nazaj trdno stopal. Zaželel si je, da bi tudi sam imel to sposobnost.

Gal Rojko

(Društvo Projekt Človek)

Danijele Premzel (Ozara Maribor)

VRAŽEVERJE

Ž

e od nekdanj se je bal mačk – zlasti črnih. Živo se je spominjal, kako mu je stric razlagal, da pomeni hudo nesrečo, če črn maček pred tabo prečka cesto. Kmalu po tem mu je poginil pes, ki ga je imel neizmerno rad; lovil je črno mačko in natanko v trenutku, ko sta prečkala cesto, ga je zbil avto.

Vse odtlej je bil povsem obseden z vraževerjem. Vsepovsod okoli njegovega doma so visele podkve, da bi mu, tako rekoč, prinašale srečo. Vstajal je samo na desno nogo in nikoli ni stopil pod lestev. Enkrat samkrat je pomotoma stopil podnjo in nato v strahu pred užaljenostjo vsemogočne Svete trojice v drugo smer stopil kar dvajsetkrat, da bi jo pomiril. Tudi k spovedi in sveti maši je redno hodil; v tistem tednu kar trikrat.

Toda nesreča nikoli ne počiva.

Ko se je nekega dne vračal domov, je prestrašil črno mačko, ki je zato splezala po lestvi, lestev je padla, pri tem podrla v vrsto naložene podkvice, te pa so popadale naravnost na njegovo glavo. Oh, te črne mačke.

Zvone

(Društvo Projekt Človek)

VRAŽEVERNOST

S

klonjene glave je s pogledom pospremila še eno visoko postavo, ki se je obrnila stran in nekaj spustila iz ust. V preteklosti jih je to storilo že mnogo. Kadar je samo sedela na travi, postave tega niso počele, če se je le pretegnila, pa so se obračale v stran in v treh presledkih iz ust izpljunile nekaj mokrega.

Pristopila je k debelušnemu prijatelju z najbolj mehko dlako, kar jih je kdaj videla. Izvedela je, da postave to delajo, ker naj bi ona prinašala nesrečo.

»Če me ne marajo, pa naj jo imajo,« je pomislila, medtem ko je proti pljuvajoči osebi z desne drvel avto.

Gal Rojko

(Društvo Projekt Človek)

Zelene, hladne, brezizrazne oči so strmele vanjo, ko je počasi razprla veke. Bila je zbegana in težko je dihala, kot da ji kdo sedi na prsih.

»Kje sem? Kaj hudiča se dogaja?« Poskušala je dvigniti glavo, a ji je ostra bolečina to preprečila. Trudila se je premakniti roke, a je te niso hotele ubogati in so samo negibno ležale ob njenem telesu. Bolečina, ki ji je prevevala telo, je bila neznosna in grabila jo je panika.

»Gospodična, ali me slišite? Gospodična?« Moški glas je zvenel, kot da prihaja od nekod zelo daleč.

»Boli me,« je zaječala in utrujeno zaprla oči.

Ko jih je naslednjič odprla, je kakor skozi meglico videla sestro z vranje črnimi lasmi, ki so bili speti v tesno figo. Sklanjala se je nad njeno roko in ji v metuljkasto stvar vbrizgavala prozorno tekočino.

Bolečina je nenadoma postala nekoliko znosnejša.

»Prekleti maček. Morala bi pozabiti na bonton in pljuniti čez levo ramo,« je komaj slišno zašepetala. »Pa tudi če bi se stari kuzli zato za vedno zamerila,« je trznila s prstancem leve roke.

Sandra

(Društvo Projekt Človek)

1

Topal curek vode nežno obliva moje telo, medtem ko Anja z rutiniranimi gibi odstranjuje umazanijo, ki se je prijela name v minuli noči. Iz zvočnikov prihaja umirjena glasba nočnega programa, ki se pravkar zaključuje. Še malo pa bodo na vrsti prva jutranja poročila ... in začel se bo zadnji dan ...

Dovolite, da se vam predstavim: ime mi je Davidoff in sem zadnji pepelnik svoje vrste, vsaj v tem lokalu. Sem tisti veliki, črni, nepraktični, plitvi, štirikotni pepelnik rahlo konusne oblike z napisi Davidoff ob straneh. Pred leti smo bili v modi, vendar so moje dvojnike ali razbili ali ukradli, tako da sem ostal sam kot nekakšen mali spomenik času, ko je bila oblika pred uporabnostjo. Živim oziroma, bolje, eksistiram v majhnem baru s teraso, ki se nahaja v pritličju na severni strani velike enonadstropne večstanovanjske hiše iz devetnajstega stoletja v majhni ulici starega dela mesta, za lučaj oddaljeni od velike reke, ki teče skozenj. Bar je opremljen v nekakšnem nedoločnem retro slogu, s temnim lesom ter z dodatki iz kovanega železja in z eno samo veliko oljno sliko dveh kvartopircev, imenitnežev iz obdobja baroka. Na terasi so dve večji mizi in ena majhna s pripadajočimi stoli in dvosedli v sivi barvi iz ratana in z oranžnimi blazinami. Ob vratih je še ena visoka kovinska miza, namenjena kadilcem v lokalu.

Anja je najemnica lokala in predstavnica tistih redkih skoraj popolnih bitij. Prijazna, bistra, odločna, nevsiljiva naravna blondinka rjavih oči, nenavadno lepega, običajno minimalno naličenega obraza in skladne postave z izbranim, rahlo izzivalnim okusom za oblačenje.

Napovedovalec na radiu je končal s poročili in napoveduje vreme, ko potrka na vratih. Anja odklene.

»Dobro jutro, Igor. Kavica, podaljšana?«

»Jutro, prosim, ja ... s hladnim mlekom,« se nasloni na šank in iz torbe, polne časopisov in reklam potegne *Večer*, ga razpre in začne listati. »Ti preberem horoskop?«

»Ne, hvala, mislim, da nočem vedeti, kakšen dan me čaka,« odloži kavo predenj. »Vodo?«

»Ne, hvala ... Kaj pa, če boš danes spoznala svojega bodočega bivšega in sploh ne boš vedela, da je to on?«

»Bom raje zvečer preverila, kaj se mi je zgodilo,« se nasmehne, »... da si ne pokvarim presenečenja.«

»Cigareto?« jo vpraša. »Se mi malo mudi, več reklam moram raznositi kot ponavadi,« odloži časopis.

»Sekundo, da si skuham kavo ... daj, vzemi pepelnik. Onega lepega ... Davidoff.«

2

Zvon v zvoniku ne preveč oddaljene cerkve odbije petnajst do devetih, ko se na teraso za manjšo mizo, na kateri lovim žarke zgodnje poletnega sonca, usede starejši moški. Športno elegantno kombinacijo oblačil višjega cenovnega razreda lepo poudarjajo draga ura, stilska sončna očala in slamnat klobuk. Daje vtis upokojenega direktorja, nekoga s potencialom, vendar brez naloge ali namena.

»Dobro jutro ...« reče Anja profesionalno prijazno, »kaj lahko prinesem?«

»Škropec ... z janževcem.«

Medtem ko čaka na pijačo, se mimo njega na kolesu počasi pripelje mlad moški.

»Glej ga, zdravo, sosed ... pridi kaj spit ...« prijazno in upajoče povabi direktor.

»Ni časa, sosed, grem na borzo ... ni heca z njimi ... drugič,« odvrne kolesar in izgine za vogalom.

Direktorjev obraz se spači v nekakšno nedoločeno grimaso, v kateri vztraja nekaj minut. Nenadoma izprazni majhen decilitrski kozarec na dušek in ga skoraj raztrešči na stekleni površini mize. Anja pride k vratom.

»Plačam,« vzame kovanec za dva evra iz majhne mošnje za drobiž in ga vrže na mizo.

»Evro pa pol ... hvala.« Anja odloži račun in vzame kovanec.

»Ti ... ti pa si taka kurba ... prasica ... navadna prekleta prasica si,« direktor renči skoraj šepetaje.

Anja stopi nazaj, izraz na obrazu se ji iz presenečeno prizadetelega spremeni v hladnokrvno kljubovalnega.

»Sem že slišala za vas,« reče odločno. »Mislim, da sva zaključila, in vas prosim, da ...« pristopi in odloži petdeset centov na mizo.

»Kurba si in kurba boš ostala ... pizda ti materna!« jo zdaj že skoraj glasno prekine direktor.

Anja molči in s prezirljivim pogledom zaman poizkuša prebrati njegov brezizrazni obraz. Očala namreč prekrivajo na široko odprte oči, ki bi ji izdale popolnoma prestrašeno, napadalno kreaturo. Preizkušnja moči njunih značajev traja nekaj mučnih trenutkov, prekine pa jih par nemških turistov, ki se usede za eno od miz. Direktor se ponovno spremeni v človeka, vstane in izgine za istim vogalom kot pred njim kolesar.

3

Zvon v zvoniku ne preveč oddaljene cerkve odbije pol enajstih. Večjo mizo zasedeta dve srednješolki. Svetla modrolasa v zeleni pleteni jopi, kavbojkah in modrih supergah ter bakrenolasa v svetlo rjavi pleteni jopi, kavbojkah in črnih supergah iste znamke, obe s podobnima nahrbtnikoma in lasmi, spetimi v čop.

»A imate wifi?« vpraša modrolaska Anjo, ko pristopi k mizi.

»Imamo. Ne potrebujeta kode, je odprt. Kaj prinesem?«

»Deci soka, deci vode z ledom,« modrolasa.

»Meni enako,« bakrenolasa doda ob vprašujočem Anjinem pogledu.

»Jagodo ali breskev?«

»Vseeno,« obe hkrati.

Anja odide še k manjši mizi, kamor sta pravkar prisedla dva srednješolca s frizurama, ki bi ju pred dvema desetletjema lahko videli le na urejenih mladenkah. Tudi onadva naročita sok z vodo in tudi njima ni mar, katerega.

»Kako dolgo bodo iskali bombo?« bakrenolasa.

»Minimalno dve uri ... ta, ki je poklical, pa je taki car,« eden izmed fantov.

»Kaj majo wifi tu?« drugi fant.

»Majo, in to odprtega,« bakrenolasa.

»Uber.«

Anja postreže naročeno in se postavi k visoki mizi ob vratih, na kateri sem trenutno jaz. Iz rožnato bele škatle vzame tanko cigareto, prižge, nasloni konico name in jo svaljka med kazalcem in palcem. Zamišljeno opazuje goste, medtem ko rahel veter od reke prinaša vonj, ki rahlo spominja na vonj majhnih luk ob Jadranu. Vsi štirje brez besed nepremično sedijo, z eno roko držijo pametne telefone, s prsti druge ali iste pa drsijo po ekranih. Njihovi obrazi se ob tem občasno z mikro izrazi odzovejo na vsebino, ki jim je preko oči prikovala um na neki tisoče kilometrov oddaljeni strežnik. Medtem pa se led v breskovih sokovih z vodo vedno hitreje topi. Bomba, ki je sploh ni bilo, pa se vseeno pripravlja, da uniči vsakega izmed njih posebej.

4

Zvon v zvoniku ne preveč oddaljene cerkve odbije dve in petnajst. Za mizo sedijo Anja, Blaž in Valbon, s kavami in prižganimi cigaretami. Poln sem že ogorkov in praznih sladkornih vrečk, vendar vztrajam ... kot da bi imel izbiro.

»... zaprl sem glavni ventil za vodo, izklopil FID stikalo, okna na kip ...« pojasnjuje Blaž. »S komunalno sem se lahko zmenil, da mi ne kasirajo vode, z elektrom pa nikakor ne, moram jim plačevati neko njihovo glupo naročnino ali nekaj ... fak, kakšni lopovi.«

»Blaž, če rabiš kaj denarja, mi reči,« Anja sočutno.

»Ne, ne, ni sile ... sicer pa se bom poskušal čim prej zaposlit ... majo neko tovarno gasilske opreme, če ne, pa v kuhinji ali pralnici ... nekak bo že ... bom že kaj zmučko,« Blaž nelagodno.

»Glej samo, da si ne boš še podaljšal dopusta,« Anja zaskrbljeno.

»Kaj, če bi midva počasi odrinila ... Dob je kar daleč ... ne bi bilo dobro, da bi zamudil,« Valbon resno.

»Samo na WC še skočim.« Blaž odide, rahlo opotekajoče se.

»Še vedno si ne morem predstavljat, da ga ne bo tri leta,« Anja s polnimi očmi solz skloni glavo.

»Saj mu ne bo hudega ... v vojski ni bil, tak da mu ne bo škodilo malo trde šole ...« Valbon, neprizadeto, »... sicer pa bo zunaj najkasneje v dveh letih.«

Anja se zamisli, počasi vstane, me vzame, odnese do kante, strese mojo vsebino vanjo in me vrne na mizo.

Prižge si cigareto, molči, medtem se Blaž vrne. Videti je, kakor da je v transu.

»Anja ... malo sem pobruhal školjko ... oprost, nisem hotel.«

»Že dobro, ne skrbi ... glej, da boš poklical ...« Anja utihne in si zakoplje obraz v dlani.

Moška vstaneta, odideta brez slovesa in se odpravita proti Dolini solz na Dolenjskem.

5

Zvon v zvoniku ne preveč oddaljene cerkve odbije točno deset. Teraso poleg polne lune in skromne ulične razsvetljave osvetljujejo dve bakli, ki učinkujeta nekako romantično zlovešče. Lokal s teraso vred je nabito poln, kot se za petek spodobi. Anja je za šankom, medtem ko Marjanca streže po mizah. Gostje, večinoma dobro podprti z različnimi substancami in alkoholom, uživajo ob dobri glasbi in v sproščenem vzdušju. Za visoko kovinsko mizo ob vratih stojita v črno oblečena Aco, visoki obritoglavc, in Koki, pol glave manjši skodrani rdečelasec. Na mizi smo dva vrčka piva, dve škatli cigaret, dva vžigalnika, dva telefona in moja malenkost. Molče kadita in z napol priprtimi krvavimi očmi opazujeta dogajanje s sarkastičnim nasmehom na ustnicah, kot vampirja, ki si izbirata večerjo.

»Opa, glej, kdo gre!« nenadoma Aco. Oči mu začno kar bliskati, vendar se ne premakne, kot da ne bi hotel izdati položaja.

»Kaj ... kdo ... ne morem verjet ... Matej ...« Koki začudeno, »... ta pa se ti pojavi po pol leta, in to s pičko.«

Na teraso stopi par, mlad moški v gizdalinski opravi z vsaj deset let starejšo, vendar lepo ohranjeno črnolasko. V trenutku, ko se obrneta proti vratom, Mateja kar zasučje na peti, nekaj prišepne črnolaski in jo skoraj odvede s terase.

»Alo, Marjanca ... na, tu maš ... obdrži.« Koki vrže deset evrov na pladenj začudeni Marjanci, ki gre ravno mimo. Stvari na mizi, razen dveh vrčkov, po hitrem postopku izginejo po žepih, jaz pa pod Acotovo vetrovko.

Lov se začne. Matej zapusti začudeno črnolasko za prvim vogalom in v sprintu postavi rekord ulice. Po kakšnih dveh ovinkih in manj kot dvesto pretečenih metrih se utruji in nas hropeče piskajoč počaka skrit med kesoni za ločeno zbiranje odpadkov. Koki ga prime za lase in srajco ter ga postavi ob zid.

»Kaj je zaj, ti glista ... jebem ti mater ... maš keš?« Koki, zadihano.

»Ni... ni... ni... nimam tu ... hh ... hh ... hh ... jutri ziher!« Matej, sopihajoče.

»Laže ko pes ...« Aco, malo zadihano.

Aco se mu počasi približuje z mano v desni roki. Matej se iznenada iztrga, pusti šop las in kos srajce v Kokijevih rokah in se spet spusti v beg. Aco me vrže proti Matejevi glavi, ta se instinktivno pripogne in se mi seveda izogne. Ob dotiku s steno se prelomim na tri večje kose in nešteto majhnih delcev. V trenutku moja zavest, duša ali kar koli že hočete, zapusti moje zemeljsko telo in se preseli v večna lovišča, kakor bi rekli ameriški Indijanci ... od koder vam tudi sporočam to zgodbo ... medtem ko čakam, da se reinkarniram v ...

Andrej Bagari

(ZPKZ Dob)

Sonce je pripekalo, preznojena majica se je Jimu lepila ob telo, on pa je hitel proti domu po novo zalogo denarja, spet po novo zalogo in spet v upanju, da ga žena ne bo zasačila. Avtomati v casinoju so bili požrešni. Ko se je usedel v svoj od sonca razžarjeni avto, ni niti odprl oken, pa je že grabil po podlagi, da bi si pripravil še eno črtico, preden se odpravi na pot. Šele ko jo je posnifal in ga je začel preplavljati nebeški okus, telo pa so mu zmrazili mravljinca, se je spomnil, da bi lahko odprl okno. Medtem ko je hkrati odpiral okno in vžigal avto, je v koticu vidnega polja zagledal znano belo-plavo vozilo. Nemudoma se je streznil; adrenalin mu je telo preplaval še bolj kot koka. Odkar je bila za njim razpisana tiralica, je trznil ob vsakem policijskem avtu. Kakor je predvideval, so se policisti namenili k njemu. V mislih se je že videl vklenjenega na zadnjih sedežih njihovega starega clia. Pristopili so dokaj sproščeno. Šele v tistem trenutku se je zavedel, da jih ne prepozna, kar je bilo čudno; poznali so ga vsi v mestu. Eden od dederoščkov, kot jim je pravil, se je približal njegovemu oknu, Jim pa je še tik pred tem z roko neopazno pometel ostanke kokaina z etuija za CD. V pričakovanju najhujšega je odprl okno in policist se je sklonil k njemu. »Gospod, veste, da tu parkiranje ni dovoljeno? Dajte, prestavite avto, prosim.«

Sladki Vrh

(Društvo Projekt Človek)

(ZPKZ Dob)

ZLATOPAT

(IZMIŠLJENA ZGODBA
O OSEBI, OBSEDENI
S POHLEPOM)

Denar, denar, denar ...

Ko se zjutraj zbudim, takoj pomislim na denar. Kako bi ga danes čim več pridobila? Ko pijem jutranjo kavico, že gledam na računalniku, kaj se dogaja na borzi in kako kotirajo moje delnice. O, tole pa bom prodala! Hura, spet mi je uspelo pridobiti nov milijon, že takoj zjutraj!

Nato se grem malo razvajati v masažni salon. To si lahko privoščim brez slabe vesti, saj sem že zaslužila milijonček. Potem opravi nekaj telefonskih klicev in se dogovorim za poslovne sestanke za nekaj dni vnaprej, ko bom spet mastno zaslužila.

Napočil je čas za kosilo. Grem kar sama, saj nobeden »prijatelj« nima časa. Odhitim v najboljšo restavracijo v mestu in si naročim svojo najljubšo jed in kozarček rujnega. Po odličnem kosilu je čas, da pogledam, kaj se dogaja v pisarni. Ko prispem v svojo lepo pisarno, me čaka kup dela, saj moram obračati denar. Po napornem delu, ko sem spet zaslužila nekaj milijončkov, se odpravim v svojo prelepi dom.

Doma me čaka tišina, kajti nimam nikogar, ki bi me pozdravil. Mož mi je že pred leti ušel z ljubico, ki ni bila tako predana delu kot jaz. Za hišne ljubljence nimam časa, saj me skoraj nič ni doma.

Čez nekaj deset let ... Imam vse, denarja, kolikor si ga poželim, vendar ga nimam s kom deliti. Veliko ljudi sem ogoljufala na tak ali drugačen način. Takrat se mi je to zdelo dobro. Sedaj pa nič več. Ostala bom sama in osamljena, brez ljubezni in sreče.

Ida

(ZPKZ Ig)

Ko bom star
bom...

DUGI
13.6.2019

Star sem osem let. Sam sem, lačen in tresem se v tej mrzli vlažni kleti. Sedim na rokah in moje roke so že otrple. Mimo mene tekajo miške, moje edine prijateljice. Čeprav se jih zelo bojim, so one moj svet. In tako dan za dnem, kadar sem kaznovan. Živim pri prababici in stricu. To ni moj pravi stric. Prababica ga je posvojila. Mama mi je umrla pri porodu. Oče se je ustrelil vpricho mene, ko sem ravno dopolnil štiri leta. Zdaj ko sem odrasel, mi je jasno, zakaj je to storil.

Moja družina je prekleta.

Stric me tepe dan za dnem, razen če se prilagodim njegovi »igri«. Vsak dan verbalno in fizično nasilje.

Ura je tri popoldne. Sedimo za mizo pri kosilu, stric pa je že mrtvo pijan. Najprej zmerja in preklinja. Štejem sekunde, preden bom postal tarča udarcev. Prababica, ki se vsa ta leta zavzema zame in me poskuša zaščititi, mu reče, da ravna z živaljo lepše kot z nečakom. Prepir se tako razvname, da stric vrže vanjo krožnik, češ da mu ona že ne bo govorila, kako naj ravna.

Sedim pod mizo in vem, da bom moral jaz plačati ceno njegove jeze.

Večer je. Zvabi me v gozd s pretvezo, da moram nabrati veje za prababico. Ker mu ne dovolim, da me otipava, me hudo pretepe in pusti v gozdu vse do jutra, ko me najdejo nezavestnega.

Osem mesecev sem v komi. Čudež je, da s takimi poškodbami sploh preživim. Nimam pravega doma, prave mame, pravega očeta, kot da ne pripadam nobeni družini. Otroci se zunaj igrajo, jaz pa moram skrbeti, da imava s prababico kaj jesti. Sem otrok brez vsega. Globoko v sebi čutim, da sem nekdo, ki si ni zaslužil takšnega življenja. Nobene ljubezni, nobene pozornosti, niti malo tega, da bi se vsaj počutil kot človek.

Star sem trinajst let, in ker ne morem zbežati pred stricem, se odločim, da se bom šolal v Sloveniji.

Prababico zapustim s težkim srcem, ker vem, da ji bo hudo. A če želim, da bi bilo obema dobro, moram oditi. Nočem, da se me on še kdaj dotakne, niti gledati ga nočem več. Prababica je prestara in prešibka, da bi me lahko zaščitila.

Star sem osemnajst let, končno polnoleten! Vpišem se na policijsko akademijo. To je bila moja želja že od otroštva. Kadar koli sem omenil, da bom policaj, sem vedno slišal isto: »Ti boš, ja, hahaha!« Vedno posmeh.

Spoznam punco, katere starši so zelo versko in nacionalno naravnani. Imava se rada, vendar pritiski njene družine močno vplivajo na naju. Na moj dvajseti rojstni dan mi predstavi svojega novega fanta. V trenutku se mi podre ves svet. Kljub temu pa ne neham živeti in upati, da bom vsaj enkrat v življenju spoznal žensko, ki me bo resnično ljubila.

Končam policijsko akademijo in se vpišem na študij. Tudi to uspešno dokončam. Redno obiskujem babico in še vedno vidvam tudi njega. A zdaj se on boji mene, ne več jaz njega. Nisem več fant, s katerim je lahko počel, kar je hotel. Zdaj sem odrasel moški in vem, kaj si želim. Želim, da izgine iz mojega življenja. Leta 2017 naredi samomor, ker ga je moja partnerka tožila za vse, kar mi je storil hudega.

Danes sem star trideset let. Ponosen sem nase in na to, kar sem. Samega sebe sem izšolal, se zaposlil in končno spoznal osebo, ki me je sprejela takšnega, kot sem. Od mene je resda starejša petnajst let, ampak ona je moja življenjska sopotnica. Ona je moja žena, sestra, prijateljica, ljubimka, trenutno je ves moj svet. Hvaležen sem vesolju, da sem po osemindvajsetih letih končno spoznal osebo, ki me ima resnično rada. K sreči je spoznala tudi mojo prababico, ki pa je kmalu zatem umrla, stara sto dve leti. Preden mi je umrla na rokah, mi je zaupala, da gre zdaj končno lahko na drugi svet in me prepusti moji ženi.

Zdaj končno živim življenje, ki sem si ga zaslužil.

L. P.

(ZPKZ Ig)

T U P A T A M

(O D L O M E K I Z R O M A N A)

Pisarna je bila srednje velikosti in moderno opremljena. Moški, ki je bil poslovođa in ne direktor, je povedal, da se podjetje ukvarja s proizvodnjo kemikalij. Vendar je dejal, da ima zame drugo delo. Na dvorišču so bile štiri palete mobilcelov, polnilcev in baterij. To šaro je poslal mobilni operater, saj jim je zgorelo skladišče. Nikoli nisem videl toliko mobilcelov na kupu, pa še ta zadnji modeli so bili, s kamero.

Že ob sedmih zjutraj sem prišel na razgovor, in ko je bil čas, da začnem z delom, so prišli še trije delavci preko istega študentskega servisa kot jaz. Bila sta dva fanta in eno dekle. Naša naloga je bila, da zelo zažgane mobilcele, baterije in polnilce dajemo na en kup, nepoškodovane pa na drugega. Na rokah sem imel rokavice, razvrščal sem mobilcele, adapterje in baterije. Kmalu sem ugotovil, da so nekateri izmed mobilcelov, ki niso bili zažgani, ampak so bili še originalno zaprti v vrečki, zelo moderni, če ne najnovejši. Eno vrečko sem odprl, vstavil v mobilcel svojo SIM kartico in ugotovil, da imajo novi aparati dostop do vseh omrežij. Imeli so tudi kamero in so bili v prosti prodaji vredni okoli dvesto ali tristo evrov. Mislim, da takrat še nihče v Kranju ni imel takega mobilcela s kamero. Hitro sem začel nabirati mobilcele. Najprej tiste ta najdražje, ko jih je zmanjkalo, pa še ostale mobilcele nižjega cenovnega razreda. Kmalu sem začel nabirati še adapterje in baterije, da bodo mobilceli funkcionirali. Ženska, ki je z nami delala, je bila obveščevalka, poslovodji je sporočala, kdo krade mobilcele. Po koncu službe na predvečer sem imel dve majhni zelenjavni vrečki mobilcelov. Dvanajst jih je bilo v vrednosti tristo evrov, ostali so bili vredni okoli petdeset ali sto evrov. Imel sem še adapterje, baterije, slušalke, mikrofone in zvočnike.

Ko sem brez strahu odhajal iz službe peš proti domu, me je ustavil poslovodja in rekel: »Ti si pa si nabral mobilcelov.« Ponudil se je, da me pelje domov, v kar sem privolil. Domov sva prišla v desetih minutah. Ko sem hotel izstopiti iz avta, me je vprašal, ali mu dam en mobilcel s kamero, da ga bo podaril svoji ženi. Pričakoval sem kaj veliko hujšega, recimo, da bom moral vse vrniti. Seveda sem mu izročil aparat in odšel z ostalimi mobilceli domov ter začel razmišljati, kako bi jih prodal, da bi zaslužil čim več. Prvi mobilcel sem prodal za okroglih dvesto evrov. Prav spomnim se rumenega bankovca za dvesto evrov.

Prodal sem ga sosedu, ki je sicer barantal z avti, motorji in vsem mogočim. Drugi mobitel sem prodal drugemu sosedu, ki mi je zanj dal sto evrov in kup oblek. Tretji mobitel mi je znanec ukradel, ko sem mu ga pokazal in pričakoval, da mi da denar. Rekel je: »Ne dam ti mobitela in daj, razbij me!« Znanec je bil starejši in je treniral borilne veščine. Vendar nisem kar tako pustil, da mi nekdo vzame, kar je mojega. Ker pa je bilo tedaj ob kradljivcu še deset pajdašev, sem se umaknil. Sedel sem na kolo in se odpeljal proti domu. Ustrašil sem se, da me bodo vsi skupaj razbili. Prespal sem noč. Zjutraj pa sem se odločil kradljivca poiskati ne glede na to, kakšna bo cena. Čakal sem ga dve uri pred gostilno, v katero smo vsi zahajali igrat igrice. Ni bilo niti njega niti njegovih pajdašev. Odločil sem se, da bom šel naravnost k njemu na dom. In sem šel. Vedel sem, kje stanuje, pozvonil sem na zvonec njegovega stanovanja. Trikrat, štirikrat. In odprl mi je. Nisem se ga bal in sem mu takoj rekel, naj mi vrne mobitel, ker da je moj. Kradljivec je videl, da ne popuščam, in pripomnil, kaj sploh iščem v njegovem bloku. Rekel je še, naj grem pred tisto gostilno, kjer se vsi zbiramo, in naj ga tam počakam. Jaz sem šel odločen, da bom dobil svoj mobitel, ki je bil vreden dvesto evrov, nazaj. Ko je kradlivec prišel, so bili na klopeh že zbrani njegovi pajdaši. Toda nisem šel več nikamor in sem mu rekel, naj mi vrne ukradeni mobitel. Kradlivec je odgovoril, da me bo razbil. Jaz sem rekel, naj me, če si upa. Vendar se ni zgodilo nič. Tudi njegovi pajdaši so mu stali ob strani, ampak se fizično niso vmešavali. Videl sem, da z grožnjami ne bom prišel daleč, zato sem začel lepo prositi. To je bilo zadnje, kar sem lahko naredil, preden bi šel nad kradljivca z rokami in nogami. Začuda se je kradljivčevo srce omehčalo in po nekaj diplomatskih pogovorih je prišel k meni in mi vrnil mobitel. Neverjetno. Vzel sem aparat in odšel.

Še naprej sem iskal kupce in razmišljal, kje bi lahko prodal vse te mobitele. Imel sem eno leto starejšega znanca, ki je bil podjetnik. Ukvarjal se je s prodajo avtov, tako da sva se srečala v njegovem avtu. Pokazal sem mu vse mobitele in rekel je, da bo odkupil vse skupaj in ne enega po enega. Zdaj je bilo samo še vprašanje, kolikšna bo cena. Malo sva barantala in na koncu sem pristal na ceno dva tisoč evrov.

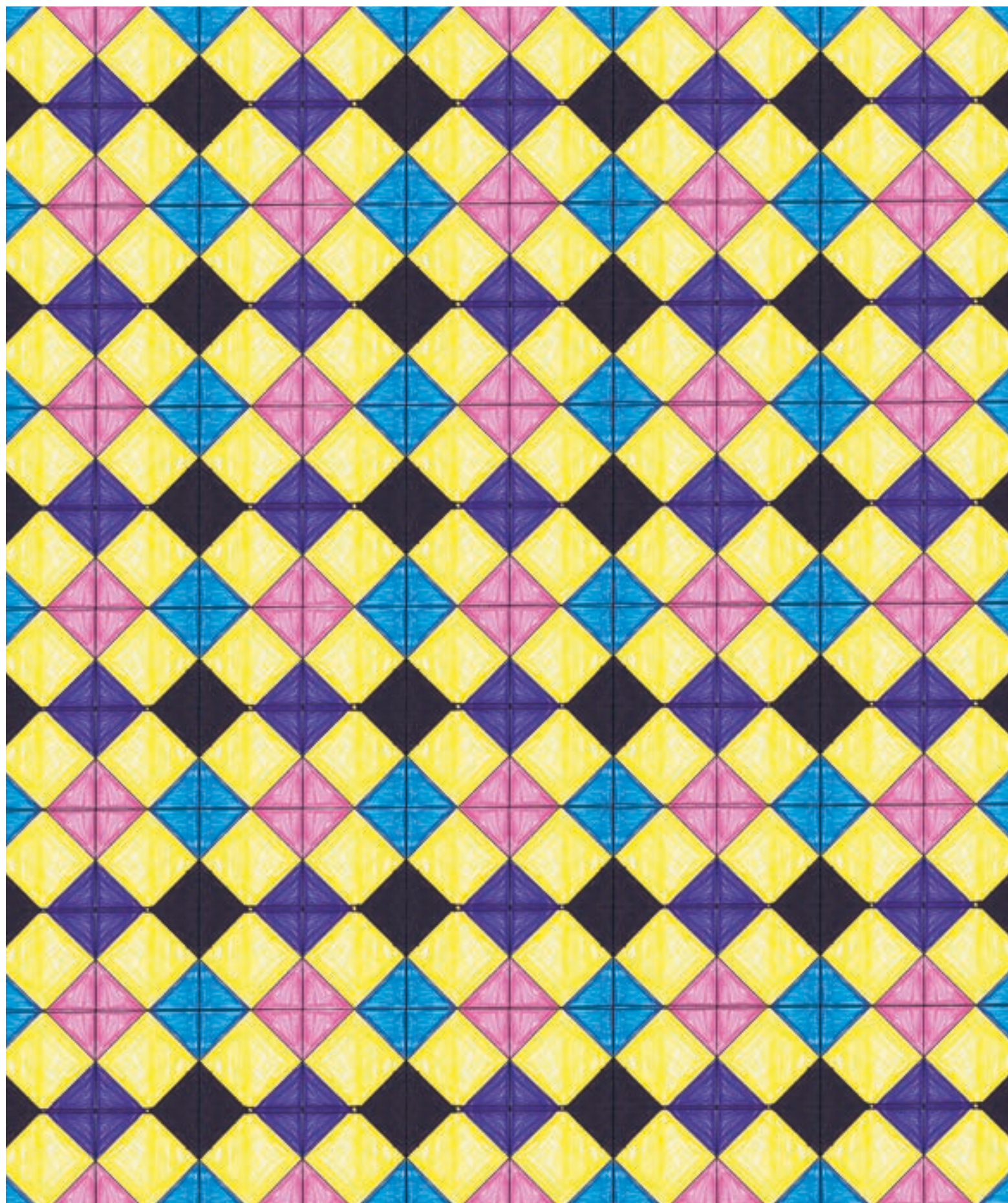
Potem sem šel v trgovino z motorji, kjer sem že večkrat občudoval vseh vrst motorje. Od cestnih, chopperjev, skuterjev. Zapomnil sem si, da je prodajalec te trgovine imel chopperja, ki ga je prodajal za točno dva tisoč evrov. Tisti dan sem šel pogledat, ali je motor še v izložbi oziroma v prodaji. Želel sem si ga kupiti. To je bila moja velika želja. Prišel sem pred trgovino, kjer je bilo okoli deset motorjev, in zagledal natanko tistega, ki

sem ga nameraval kupiti. Malo sem ga občudoval, potem sem se usedel nanj in občutek je bil sanjski. Nisem sicer imel izpita za motorje, ampak ta motor sem si tako močno želel. Bil je suzuki marauder, dvestopetdesetkubičen motor je imel, imel je še lepa dva sedeža, ki sta bila usnjena, in še dve potovalni usnjeni torbi. Motor je bil letnik dva tisoč, tako da je bil star samo štiri leta, prevoženih pa je imel okoli sedemnajst tisoč kilometrov in je delal kot nov. Po ogledu sem šel v trgovino in vprašal prodajalca, ali mi proda črnega chopperja, ki je na dvorišču. Povedal sem mu, da ga hočem kupiti z gotovino. Prodajalcu so zasijale oči, ko je slišal besedo gotovina. Nisva nič barantala, sklenila sva kupoprodajno pogodbo, jaz sem se podpisal, in ko sem mu izročil gotovino, je bil motor, pravno gledano, moj. Povedal sem, da z motorji nimam izkušenj. Prodajalec je bil prijazen in je pokazal, kako se vžge motor, in sicer tako, da v ključavnico vtakneš ključ, ga obrneš, da nastane kontakt, in potem samo pritisneš na gumb, da motor vžge. Motor je imel lep močen zvok, saj je bil dvestopetdeset- in ne stopetindvajsetkubičen, ki je slišati kot cviljenje. Nato me je moral prodajalec naučiti še predstavljati. Motor je imel pet prestav, in ker pred trgovino ni bilo dovolj prostora, sem predlagal, da greva pred garaže blizu mojega doma, kjer je prostora za petdeset avtomobilov. Prodajalec se je strinjal in na registrsko tablico nalepil tablico *Preizkušnja*, kar ga je varovalo, da ga ne bi ustavili policisti. Potem je prišel še en moški, ki je chopper peljal proti garažam, jaz pa sem se s prodajalcem peljal na tisočdvestokubičnem kawasakiju. Ko smo prišli do garaž, se je začela šola učenja prestavljanja. Najprej je prodajalec sedel spredaj in jaz zadaj ter mi razlagal, kako se prestavlja. Ko prižgeš motor, mora biti v prostem teku. Če hočeš speljati, prestaviš prestavo navzdol in stisneš sklopko, jo počasi spuščáš in hkrati dodajáš plin. Ko se hitrost povečuje in motor doseže določeno število vrtljajev, prestaviš v drugo prestavo in tako do tretje, četrte in pete. Učenje vožnje je trajalo dvajset minut. Potem sta se moška odpeljala s kawasakijem, jaz pa sem še pol ure vadil prestavljanje. Zdaj je bil to moj motor in odpeljal sem ga v svojo klet.

Željko Višnjić

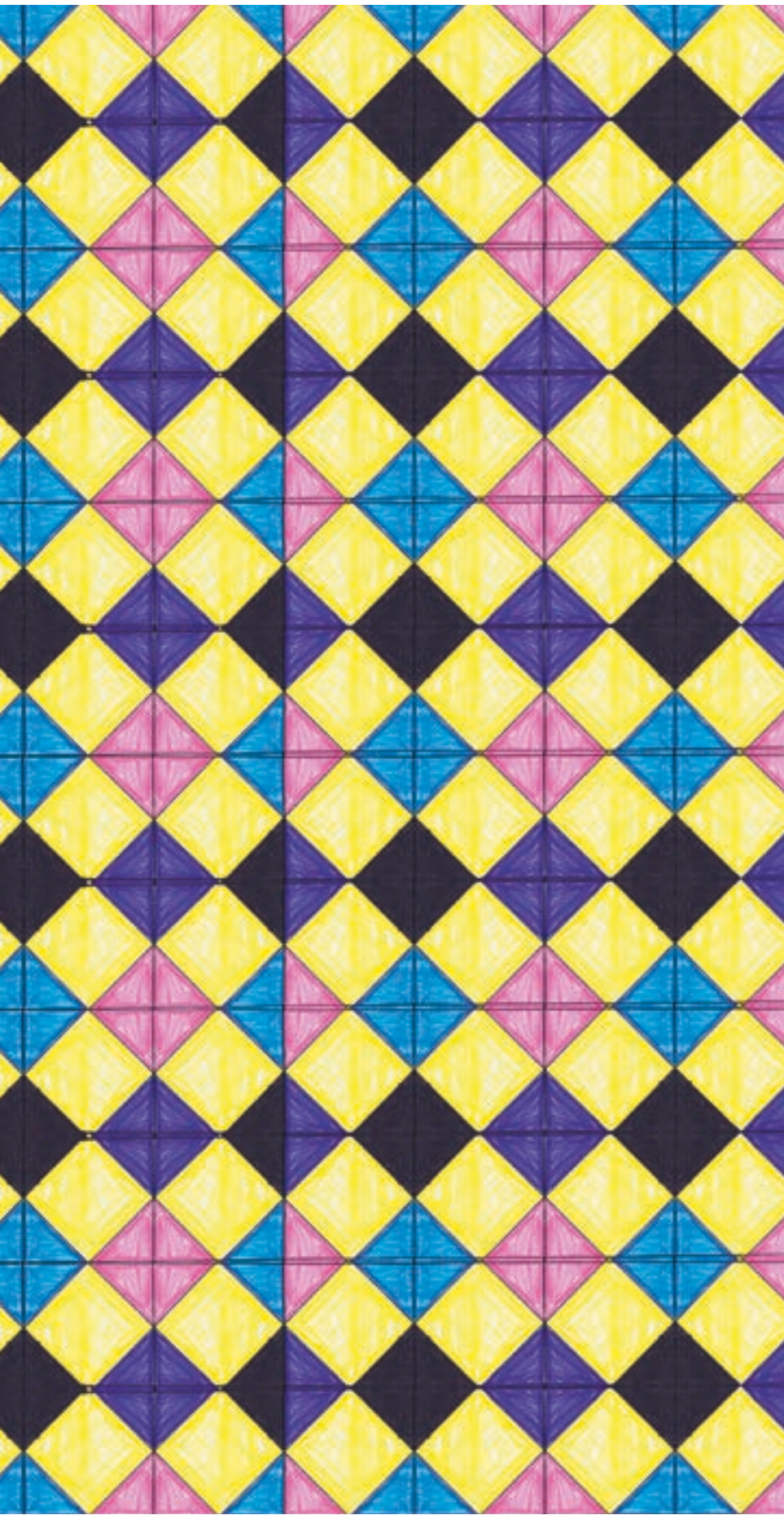
(SVZ Hrastovec)

Stripi

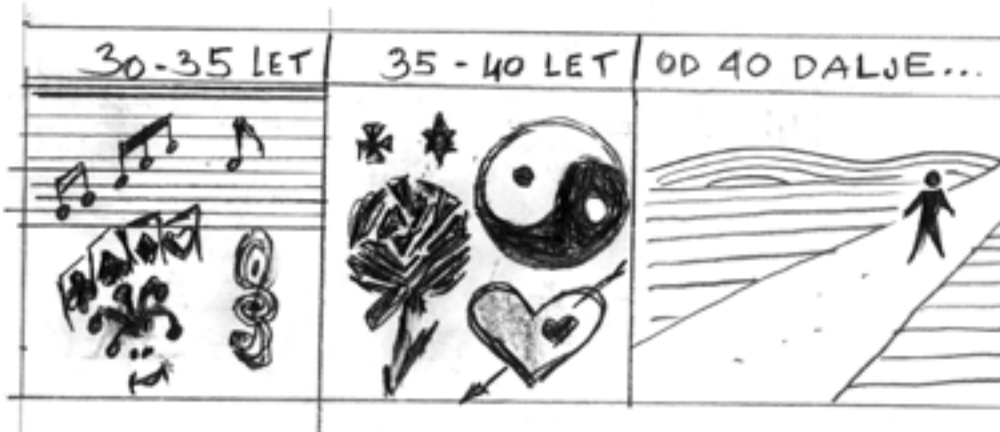

IT'S MY LIFE

Goran (ZPKZ Maribor)

- ITS MY LIFE

GORAN * (IT'S MY LIFE)

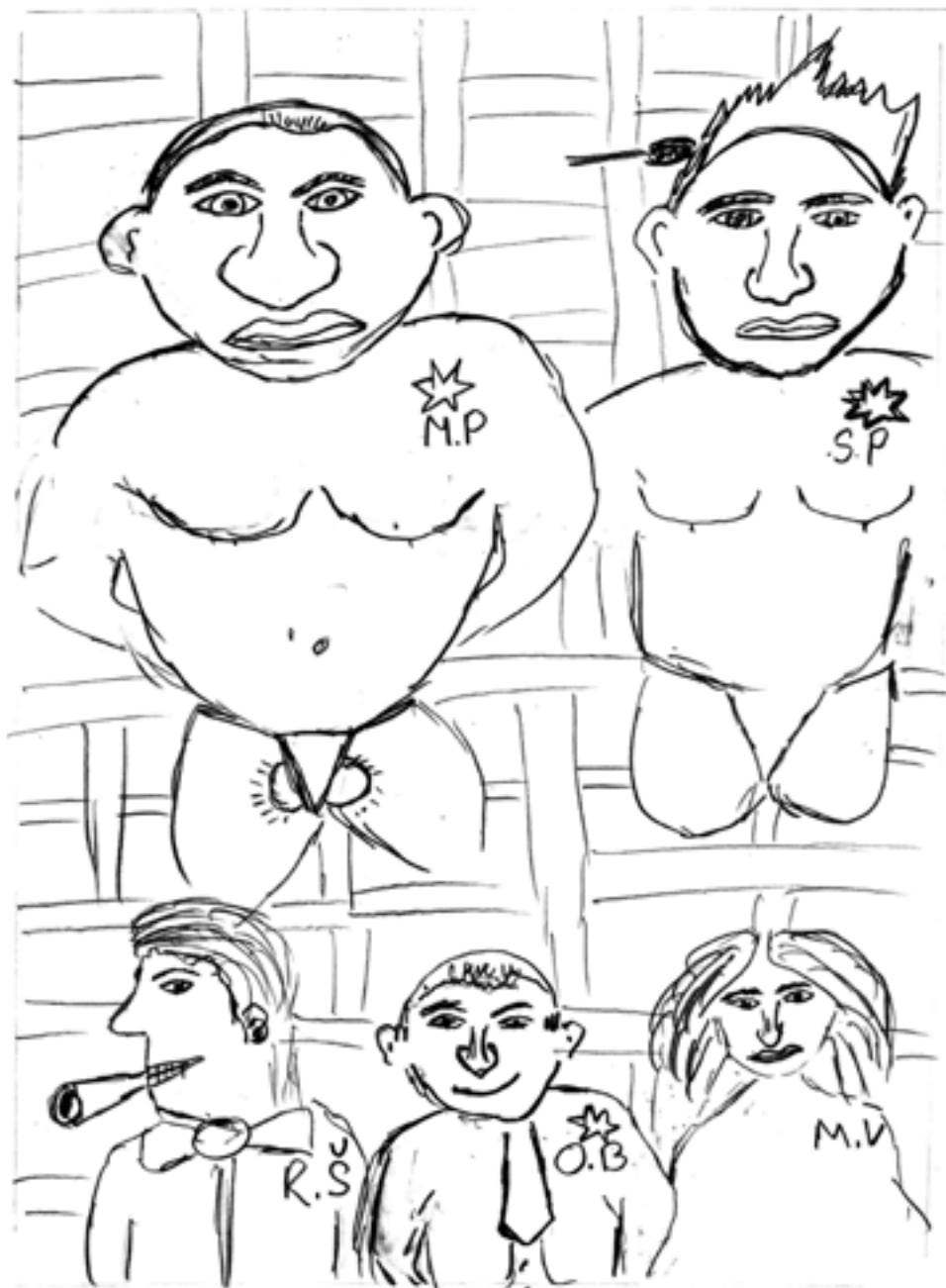

PRIJATELJI IZ ŽIVALSKEGA VRTA

Danijel (ZPKZ Maribor)

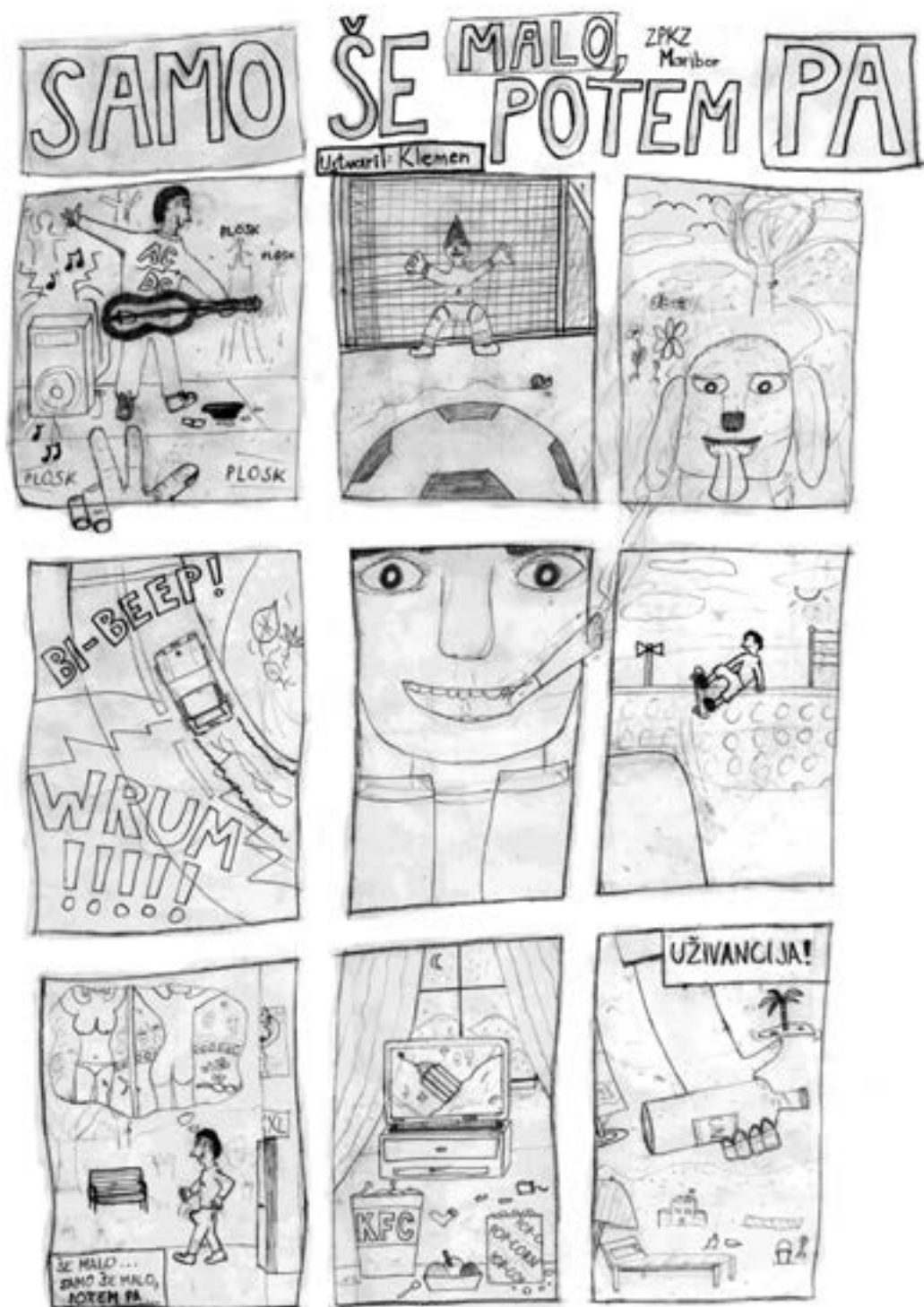
PRIJATELJI IZ ŽIVALSKEGA VRTA

Heliti Danijel

SAMO ŠE MALO, POTEH PA ...

Klemen (ZPKZ Maribor)

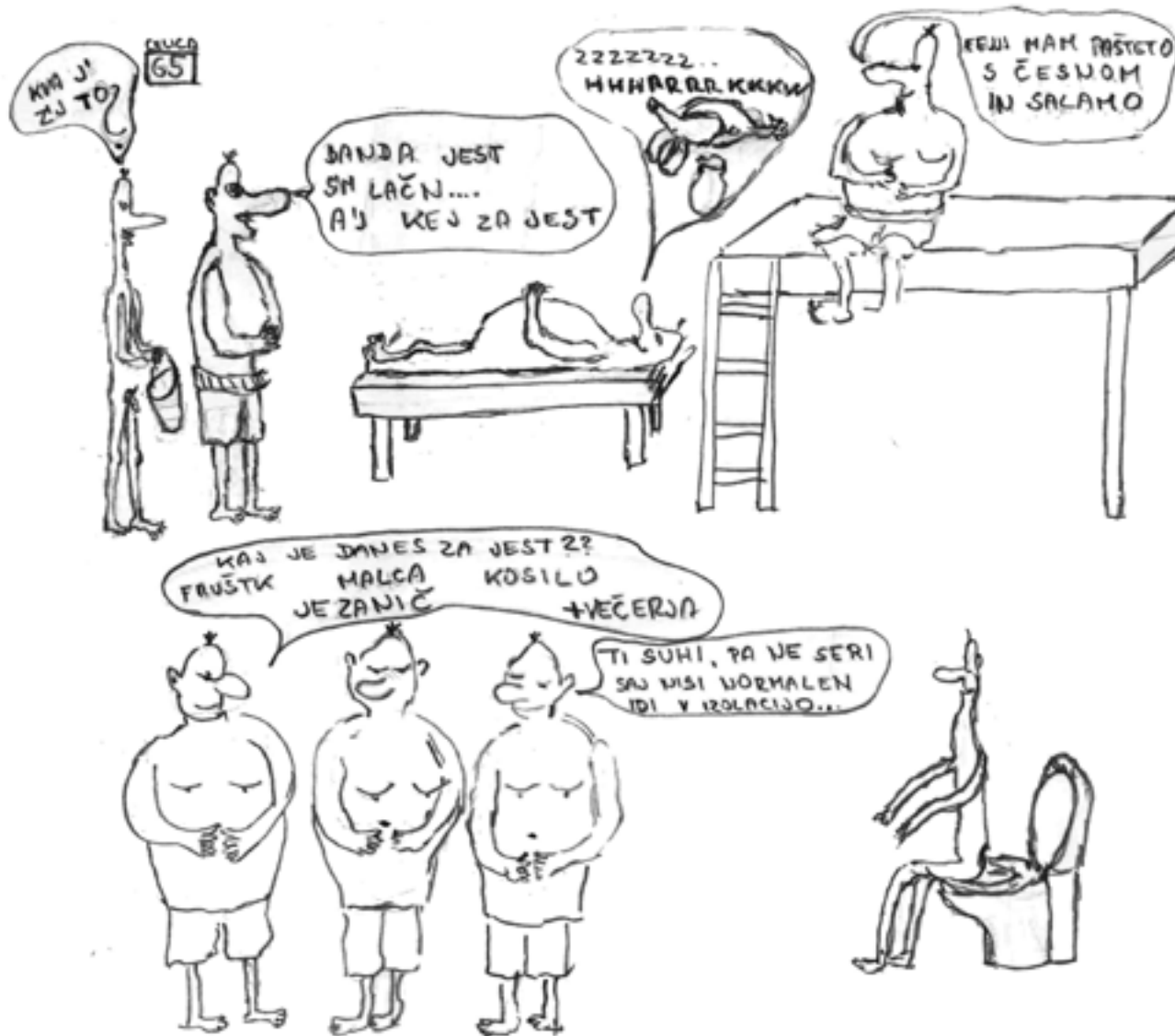

TRIJE DEBELUHI IN EDEN SUHI ... HI ... HI

Benjamin (ZPKZ Maribor)

TRIJE DEBELUHI IN EDEN SUHI ... HI ... HI

BENJAMIN

ŽENA JE NAJVEČJA ZMIJA

Sabla (ZPKZ Maribor)

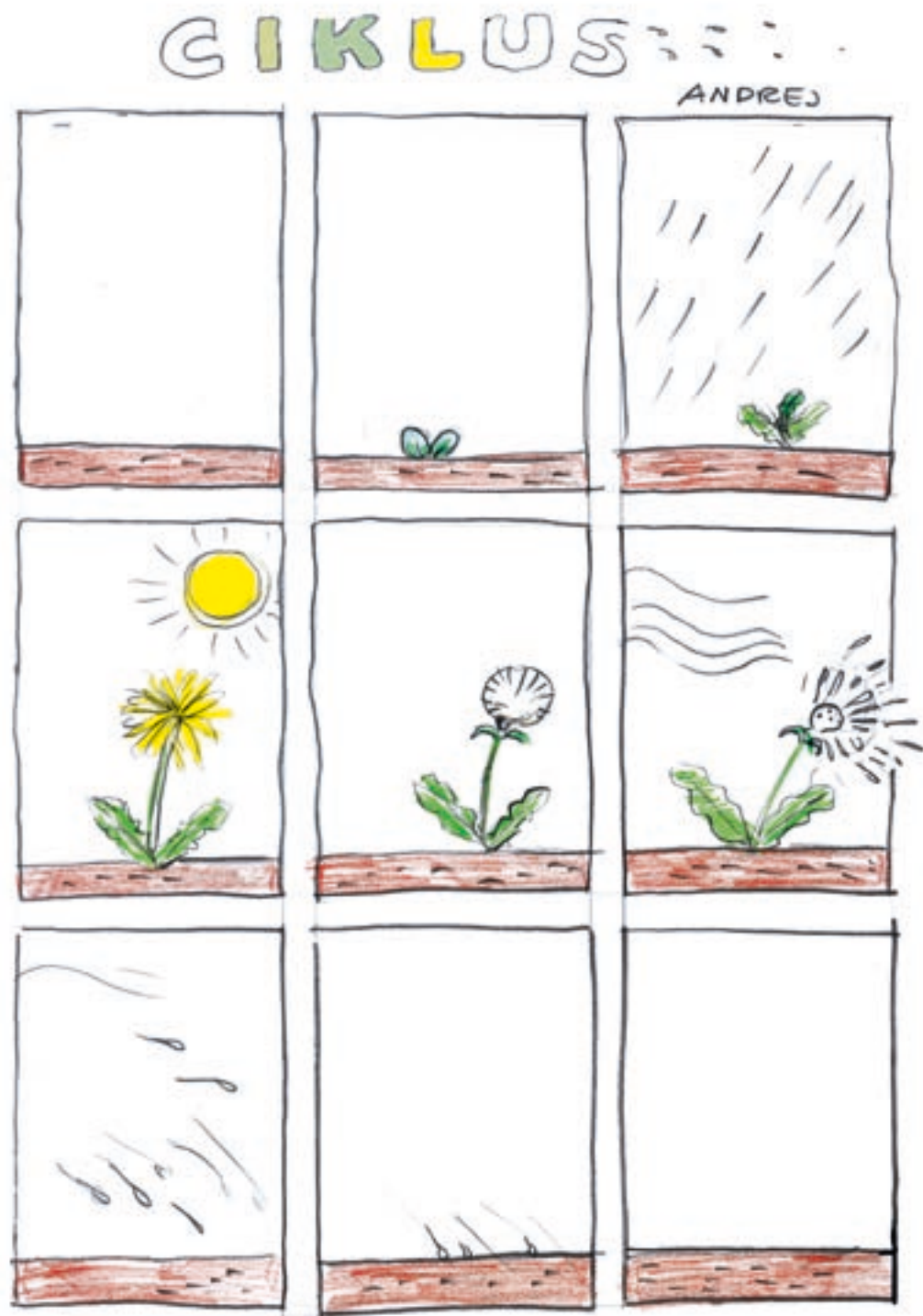
ŽENA JE NAJVEČJA ZMIJA!

SABLA

CIKLUS

Andrej (ZPKZ Maribor)

ZATON

Katana (ZPKZ Maribor)

SI TO KAR JEŠ

Klemen (ZPKZ Maribor)

184

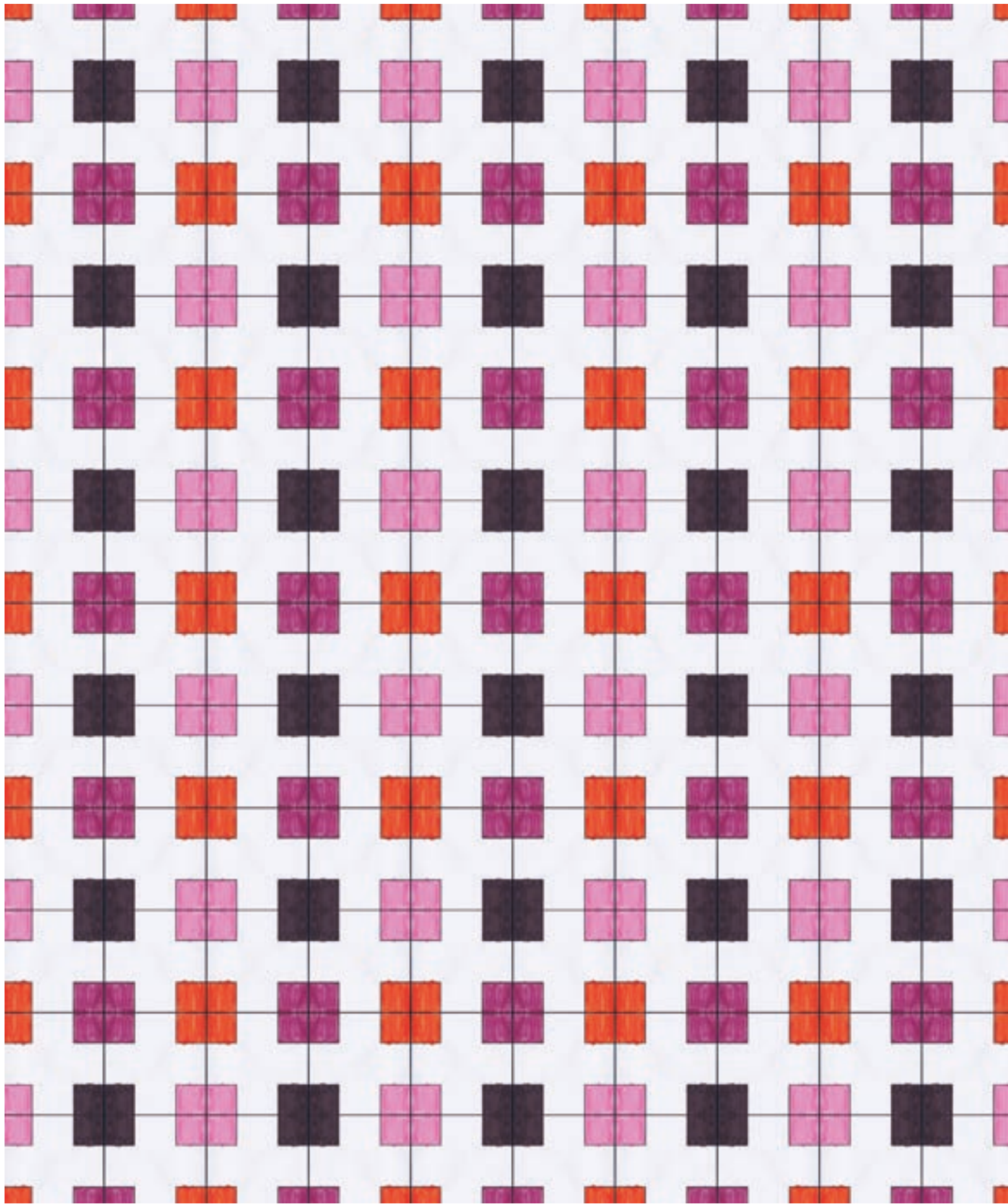

POZOR, NE MOTI

Benjamin (ZPKZ Maribor)

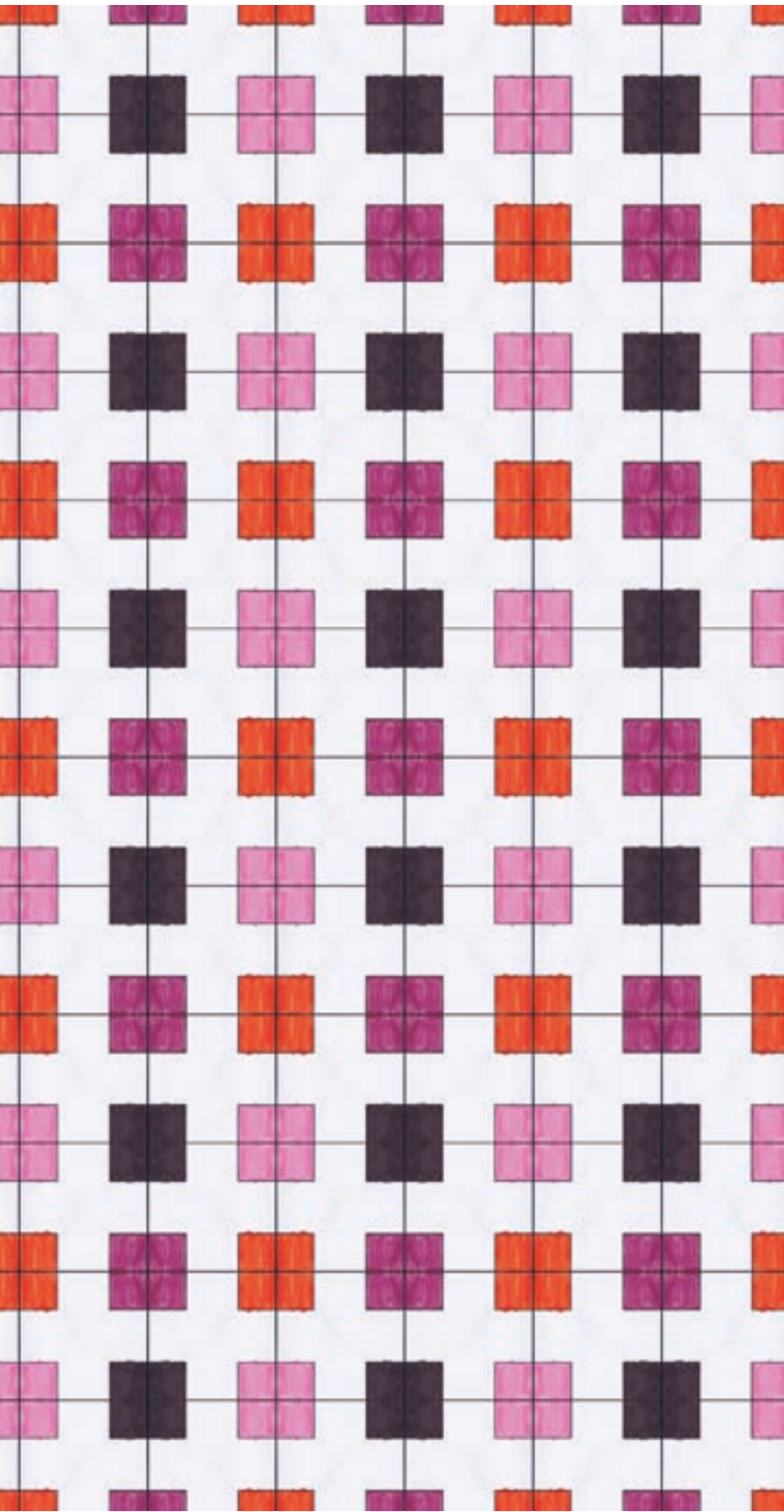
185

Kolaži

19.6.19

si opravi,

♥ z delom, parlamentom v priporu drugi
maj "Peterskala" NE DELAJ TISTO, KAR SI
SAM NE ŽELIŠ DA DELAJO - delajo drugi TEBI ♥

Pridnega

človeka je potrebno ZAKRITI
UNICITI, ker je nevaren za ta ZAVOŽEN
SISTEM

z zlobnim glasom:

škodujes ZDRAVJU IN LEPOTI
Sprosti čista in mater, da boš dolgo živel
ni ti to delo na ZEMLI-PLANETU

hlapcem

je doma leti gospodar SEBE doma,
SAMO, če VERJATEJO - VERVJEJO V USODO

ste slišali,

NE UBIJAJ VEČJA ZA
VSA ZNA-BITJA.

da je ODPUSČANJE TISTIM, KI SAO JIH V
BILO ČEH PRIZADELI POSEBNO PA SEBI EDINI BOG

tihe korake

delaj vedno, ko se pogovarjaš sem z deloj
in Vredje Božanske Ljubereh bo OSVOBODILA
TVOJO - RANJENO - DUŠO, PeterskalaRazpet

Slovinc. Od straže hrvaške

tukaj na morju v letih nerodnih zarod

golih vrhov I severa sprave sosednje ne bo,

Kranjska para Gorenjc čvrst korenjak, ni zdrava ...

Se nadaljuje

A. Velov

Čemu vsakdanjost,

med pregreškom in, po hipnem pogledu

človek se prikloni,

trpljenja križ, nepoznan je tisti gozd,

»Poglej, Helena,

žetev bom ta blesk zlata.

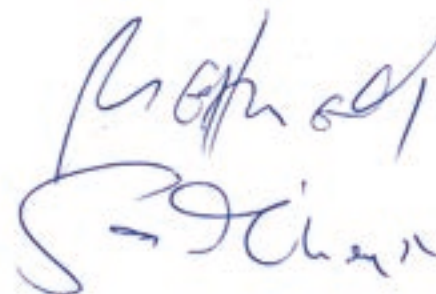
po besedi

izpoved!

po starem kaj maram, sreča, sto soncev in sédi, iz pravga ko pih moj
ženica Redila me vendar: ta prave, eno čudo, mi pride ne dam,
gor glavé. Lenega čaka Rad plešem pozabljene gre, strgan si nabira,
snéžne kopé. Na Grecije čelu prijazno podam, nad njega jézer dvanajst
se sveti ti najde, tančico; pšenico, podaljšano delo, v srcu Evrope Tje pogledaj
špartanski vojvoda zaide; ravno Vstaja, komaj poznat, po domače,

Divja koza

Damir

(ZPKZ Ljubljana)

si sreča

slovénske prebrisane glave

Tud živim v znoju hladi.

Lej, nje glas bregove

država s politko premaga oba

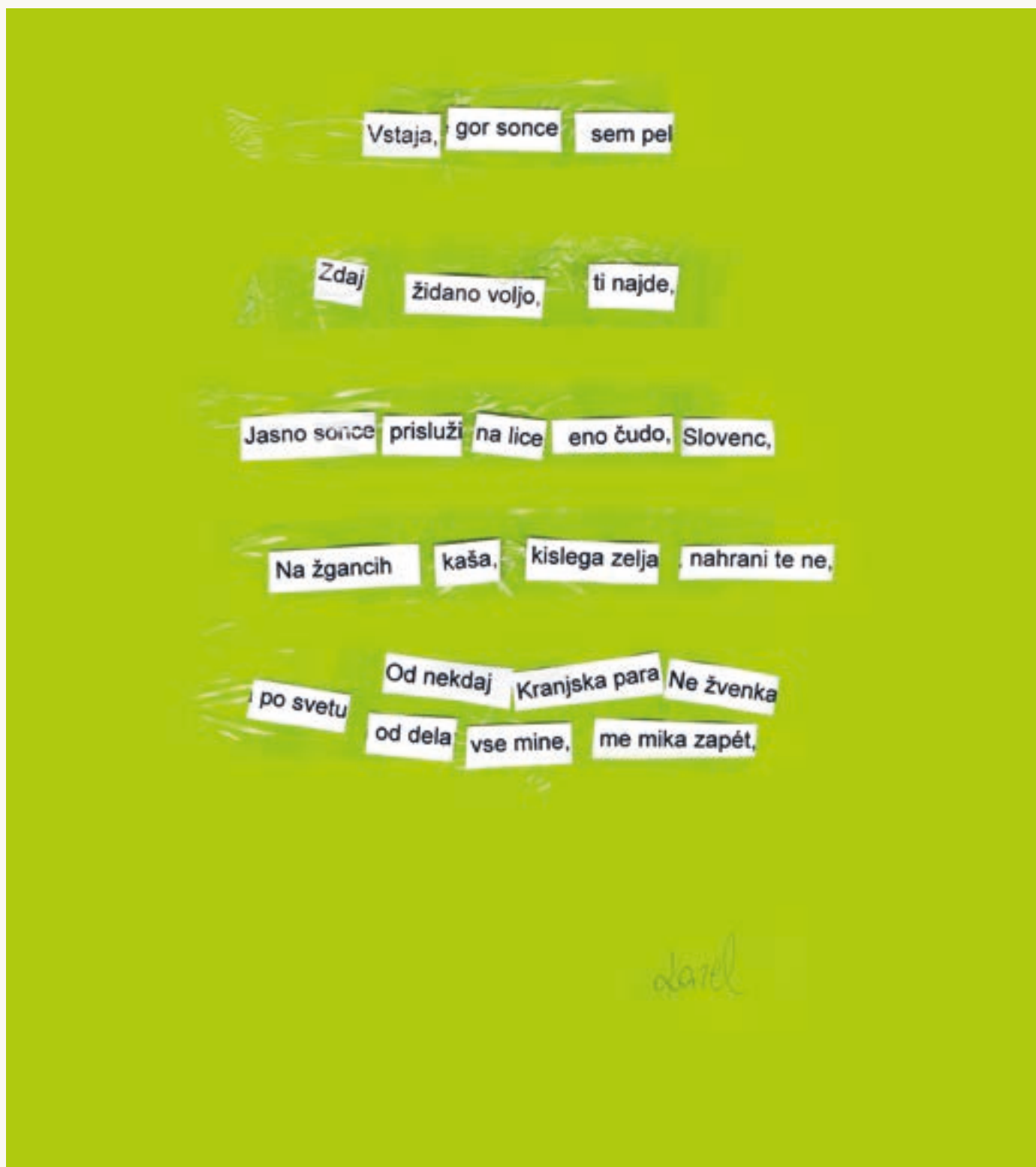
a službe dobiš Že nje

in pridnim, jug čelo poti

po domače, spomina

je zlat, prazen bokal.

Damir

Marko
(ZPKZ Ljubljana)

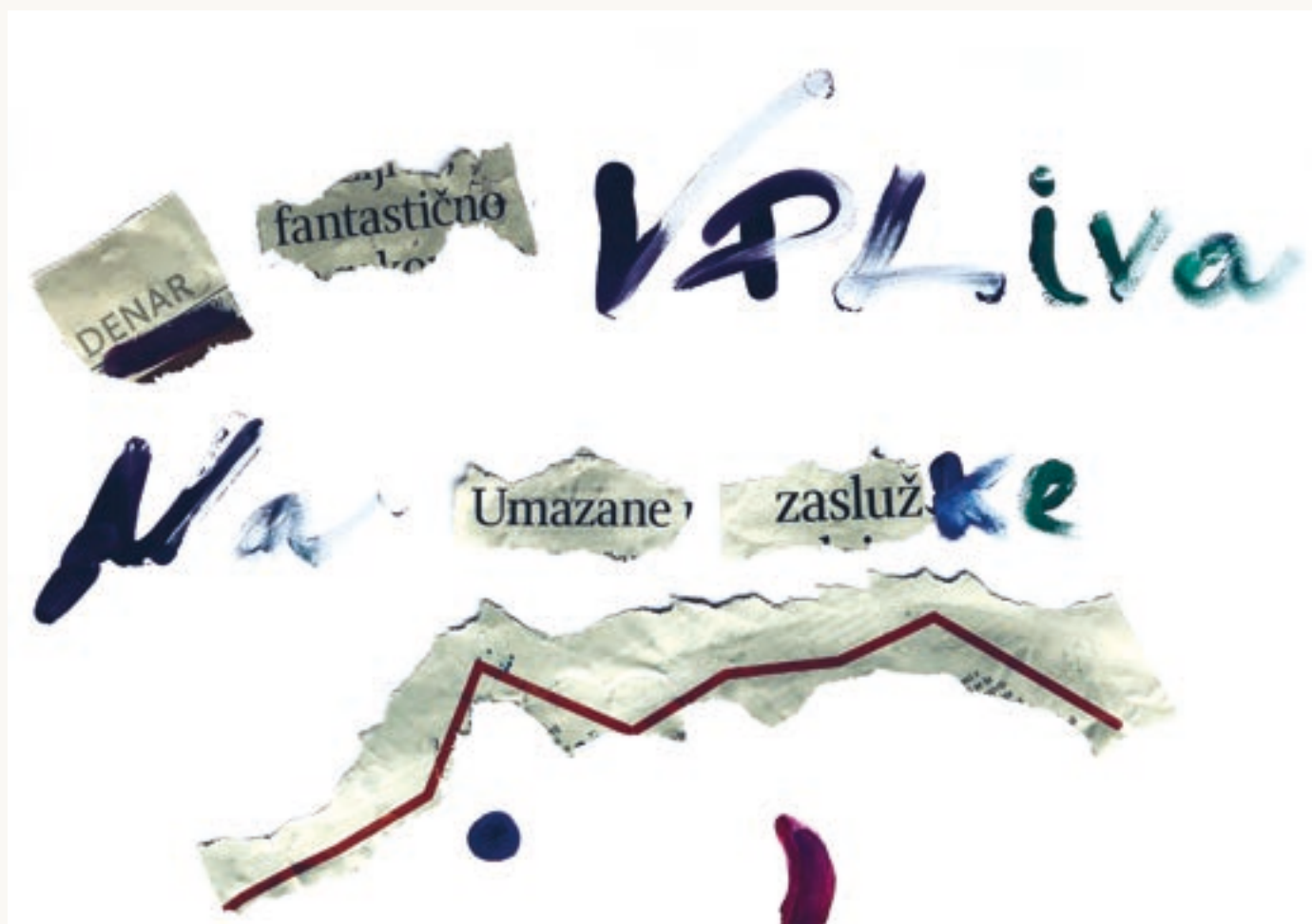

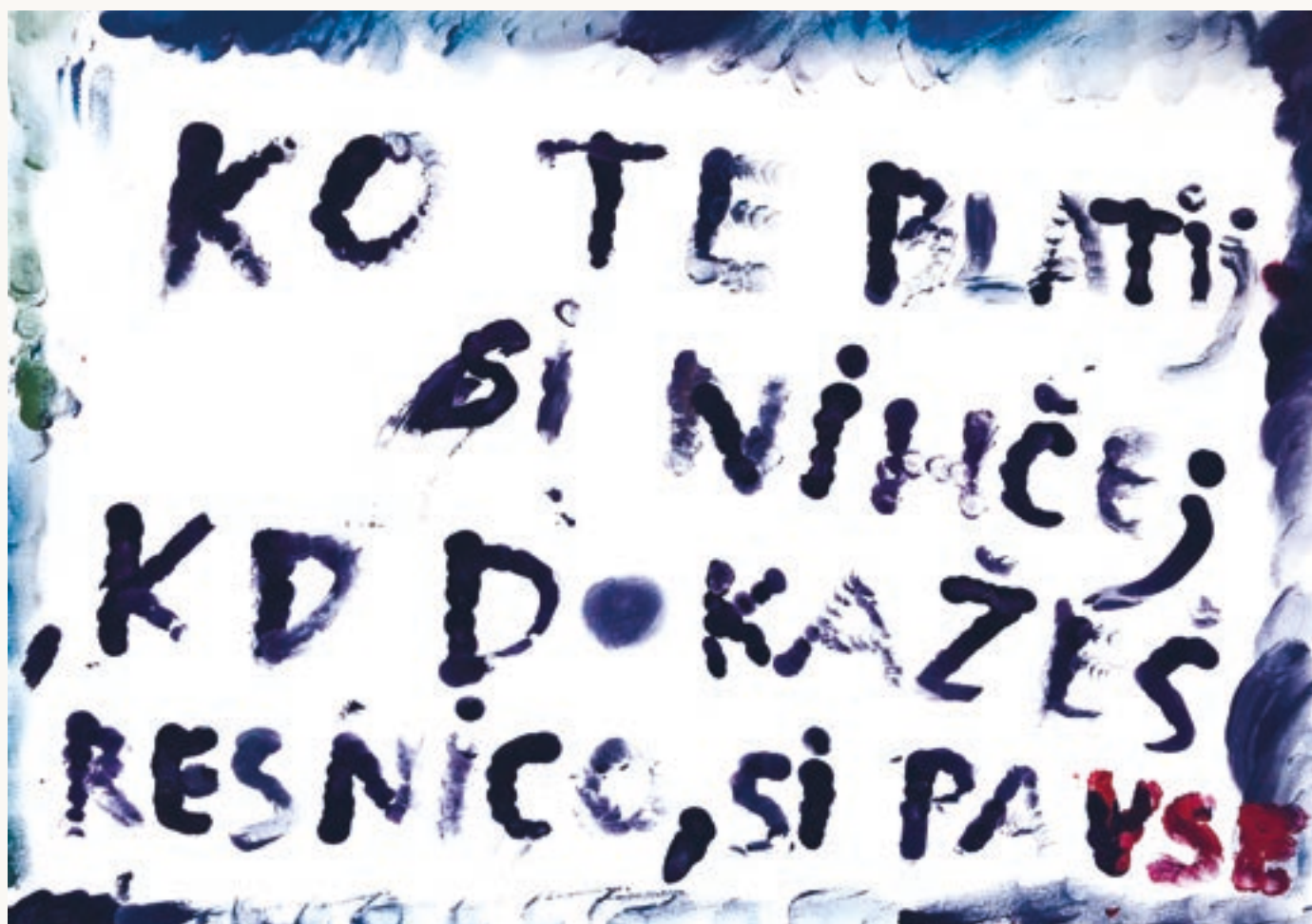

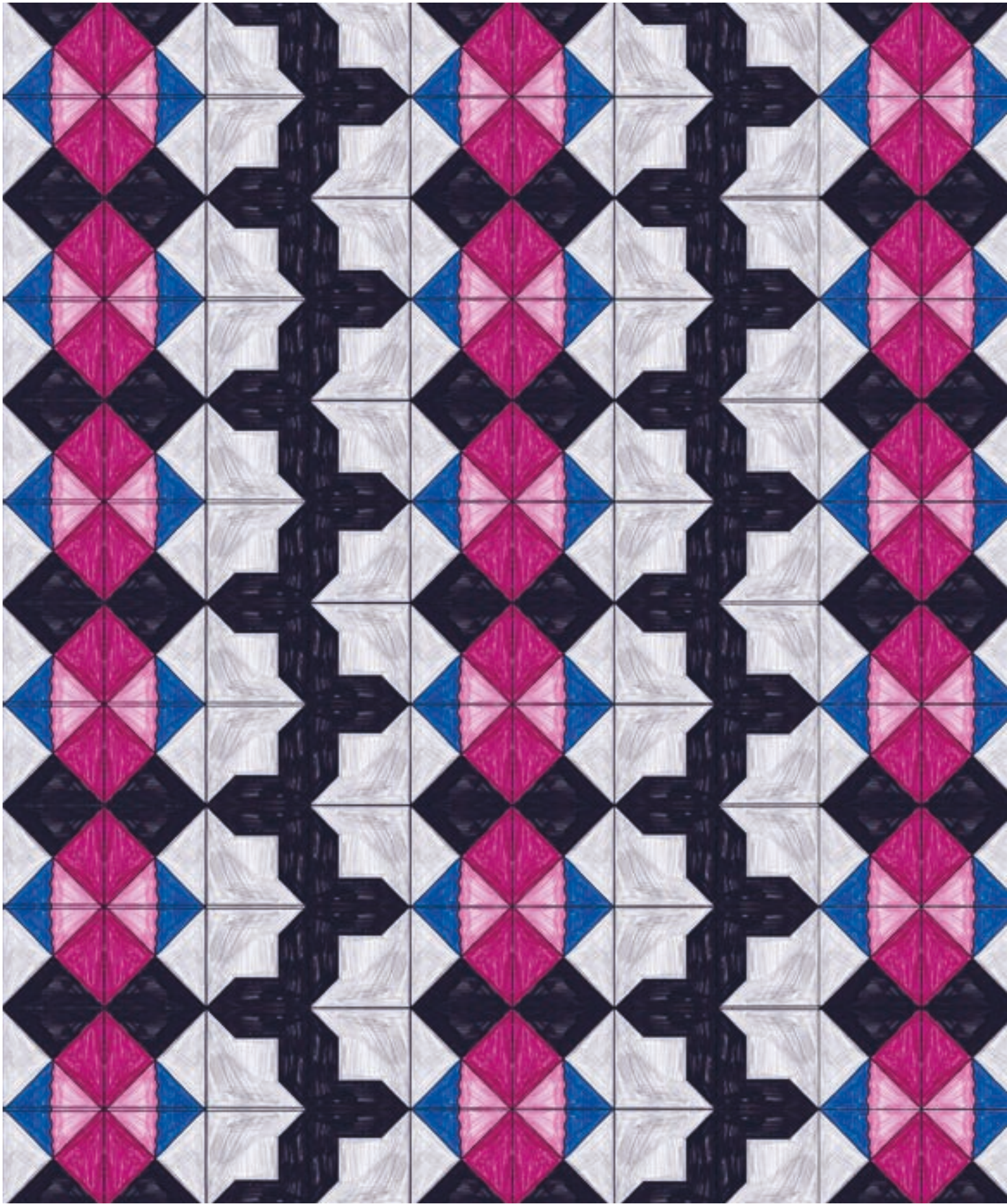

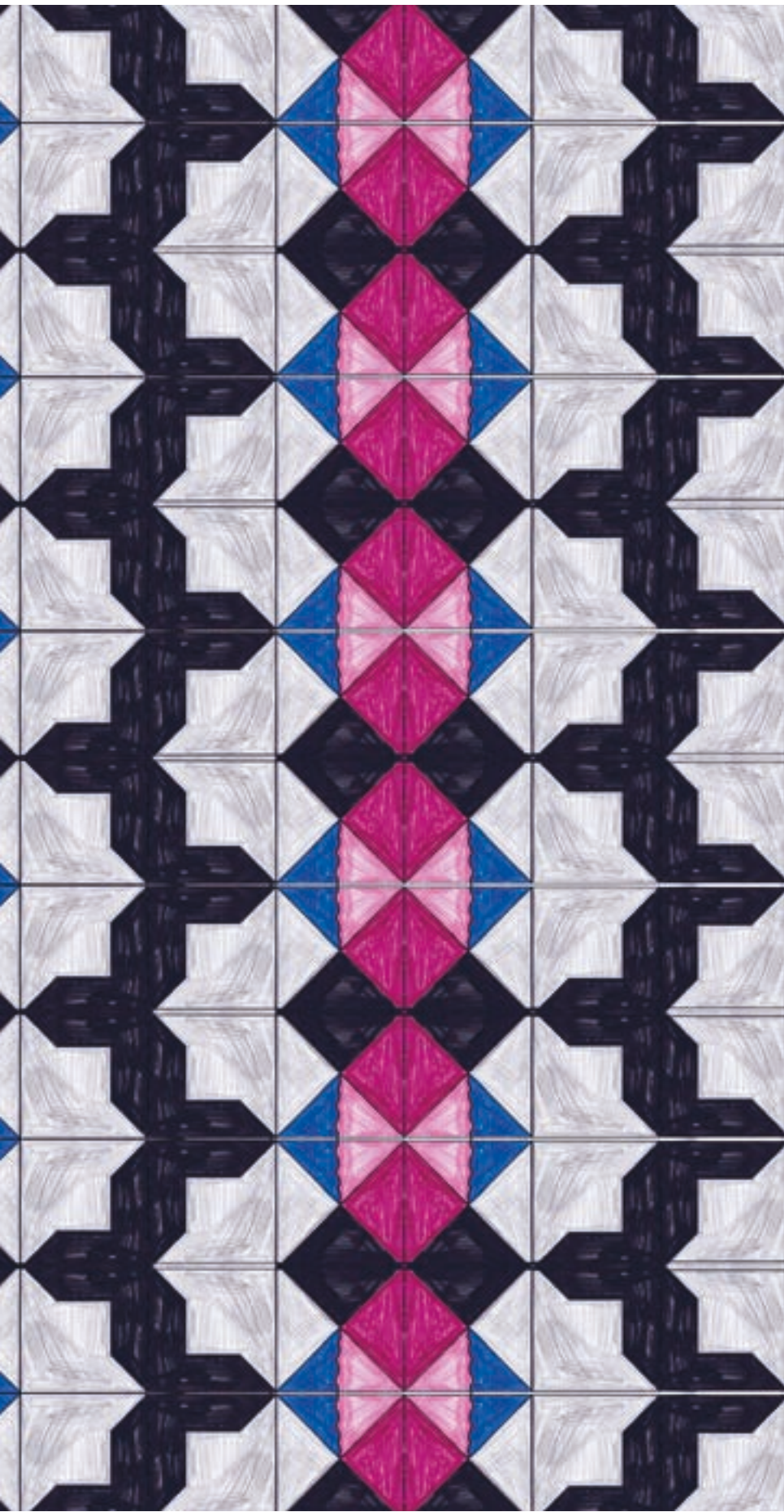

Pisma

PISMA MANCI KOŠIR

1

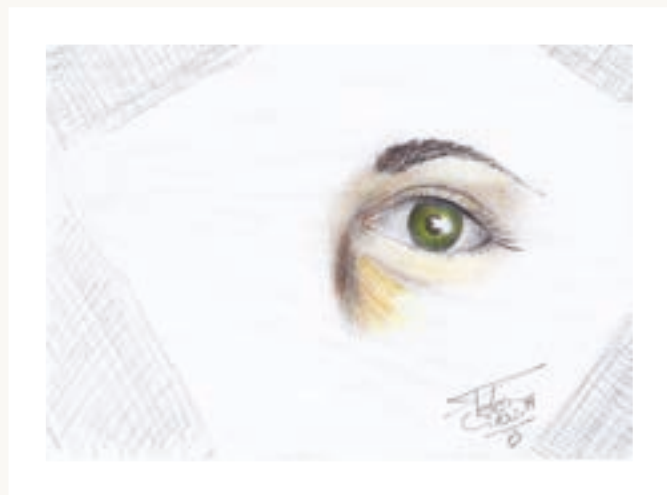
DRAGA MANCA!

Ko si pred kratkim imela predavanje za nas, sem bila zelo zadovoljna. Res si prelepa oseba in želela bi si te še bolje spoznati. Prebrala sem eno izmed tvojih knjig z naslovom *Iz trebuha in neba*. Knjiga mi je bila zelo všeč, še posebej blizu mi je bila pesem »Sejalci svetlobe«. Takole zapišeš: »Niso prišli, da bi rohnili. S svetlobo so napojeni in to sejejo v svet. Prepoznamo jih po Luči, ki sveti v njih. Tej Luči odpremo srce in potem slišimo še njihove besede. Besede sočutja, ki se sklanjajo najnižje. Besede ljubezni, ki upovedujejo najvišje. Sejalci svetlobe presegajo razlike, ker iz njih gleda Tretje oko. Oko jasnega neba. Oko Boga.«

Še več jih je, ki so mi všeč.

Naj ti povem nekaj o sebi. Sem Anita Verščaj. Stara sem štiriintrideset let in prihajam iz Novega mesta. Po izobrazbi sem kuharica. Imam dva brata in sestro. Mama je še živa, oče je pokojen. Imam pa očima. Z mamo nista poročena, ampak važno, da se razumeta. Zame je sicer najbolj pomembno psihično in fizično zdravje v družini in nasploh pri vseh.

Zelo cenim in spoštujem to, da si tako dejavna in da delaš z umirajočimi. Tega ne zmore vsak. Všeč mi je, da si tako pozitivna in vedra ter polna življenja. Kljub svoji starosti. Torej leta res niso ovira, a ne? Negovati je potrebno otroka v sebi, pravijo, in res je tako. Zate imam nekaj prostih verzov ali kako se že imenujejo, naj ti jih napišem:

*Svet se vrti in z njim se mi vsi.
Globoko zrem vanj, da izvedela bi stvari.
Na koncu ugotovim, da to si samo ti –
odsev, ki gleda skozi moje oči.*

*Vse bolj se poglobljam vase,
da odgovorim si na to, kar želim,
da spoznam, kar že vem.*

*Po stanovanju hodim gor in dol
kot izgubljena duša, ki išče zatočišče.
Nato se mi posveti in kot roža vzkali.
Najdem to, kar me ves čas tišči.
Notranji mir. Točno tam, kjer živim.*

In za konec še haiku:

*V kotu sedim,
potem z nasmehom ugotovim,
da rada živim.*

Upam, da ti je všeč. Če ne, tudi prav.
Hvala, da si si vzela čas zame in to prebrala.

Lep pozdrav, Anita

Anita

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

Peter Oresič (ZPKZ Dob)

205

2

DRAGA MANCA!

Vaš obisk mi je bil zelo všeč, tako kot vaše pesmi. Čeprav sem bil zaradi tesnobe bolj zadržan, mi je bilo to, kar ste povedali, zelo všeč. Bilo je zelo doživeto. Ste topla oseba, ki naredi dober vtis, takoj ko stopi v prostor. Omenili ste kar nekaj del, ki ste jih opravljali, naj nekatere samo omenim; manekenstvo, predavanje na fakulteti in še prostovoljstvo v Hospicu. Zanima me, od kod črpate navdih za svoje pesmi in za svojo res močno voljo do življenja?

Lepo vas pozdravljam, Blaž

Blaž

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

3

DRAGA MANCA!

Tvoj nastop mi je odprl oči; pravzaprav srce – za ljubezen. Nagovorila me je pesem »Preproga biti«. Zares je danes najpomembnejše, da v tem času, ko vsi hitimo, ne izgubimo samih sebe. Imam željo izražati sebe: svoja čustva, svoje mnenje. Raje imam manj ljudi, ki me podpirajo, kot pa veliko ljudi, ki so brezbrizni. To na tehtnici pretehta pretvarjanje in ugajanje množici.

Lep in sončen pozdrav, Dorian

Dorian

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

4

DRAGA MANCA,

Z

e ko ste prišli, ste bili vedrega razpoloženja, nasmejani. Najbolj me je presunila vaša zgodba iz otroštva, ki ste jo delili z nami. Z njo ste pokazali svoje globoke vrednote, ki ste jih čutili že kot otrok in jih navsezadnje še dandanes več kot očitno gojite. Tudi jaz sem rad širokega srca, ne bi se rad obremenjeval z nepomembnostmi. Vi ste me spomnili na to, kar si zares želim gojiti. Seveda smo vsi drugačni in unikatni, zato bi rad tudi jaz izražal svojo individualnost na svoj način, predvsem govorno. Retorika mi je šla med študijem, preden me je doletela bolezen, dobro od rok. Verjamem, da mi bo uspelo, potrebujem samo čas in trdnost v abstinenci. Spoznal sem, da mi droge v resnici zapi-
rajo pot do višjih stanj zavesti, ki so vir duhovnega in duševnega zdravja. Sem pa malo ekstremen tudi v tem vztrajanju. Nazadnje sem se vso noč sprehajal po Ljubljani, dokler mi zjutraj končno ni uspelo doseči notranjega miru. Prvič po dolgem času sem spet videl, čutil in razmišljal globlje. To, kar iščem, to, na kar ste me vi spomnili.

Lep pozdrav, Jan

Jan

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

5

DRAGA MANCA!

V

šeč mi je bil vaš obisk prejšnji teden na domu. Navdušen sem nad vašo eleganco. Pozna se, da ste bili v mlajših letih manekenka. Občudujem vašo aktivnost, čeprav ste v pokoju. Zanimivo se mi zdi, da ste delali v zaporu. Zame je trenutno pomembno, da abstiniram. To uresničujem tako, da sem v programu. Ovira me želja po marihuani. Zanima me, ali imate vi kakšen nasvet.

Lep pozdrav, Miljenko

Miljenko

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

207

6

DRAGA MANCA,

m

eni se zdite zelo zanimiva in zabavna oseba. Vaš obisk v Sostrem me je spravil v boljšo voljo. Želim se ozdraviti odvisnosti od kokaina, psihičnih težav, uspešno narediti program do konca in izboljšati odnos s starši.

Tim

Tim

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

PISMO ZLATKU

Z

latko, ti si car! Že dvakrat sem te videla v živo. Prvič na festivalu »Igraj se z mano«, drugič pa, ko si nas obiskal na literarnih delavnicah ViA. Že vnaprej sem se veselila tvojega prihoda. Postavila sem ti nekaj vprašanj, na katera si mi odgovoril. Uresničil si tudi mojo glasbeno željo. Hvala, ker si bil z nami iskren in si nam povedal veliko stvari, ki nam pridejo prav. Kar si govoril o svojem življenju, me je ganilo, da mi je šlo malo na jok. Tvoj rap mi je super. Hvala za vse, Zlatko.

B.

(VZ Planina)

ZA PISATELJICO

Draga Neli! Res je bilo zabavno, ko ste nas obiskali in nam pripravili vrečo presenečenja, v kateri ste imeli skrite stare stvari. Najbolj so mi bila vseč pisma. Hvala, da ste nam povedali pravljico *Požar*. Uživala sem v vašem pripovedovanju in sem čisto padla v zgodbo. Vse skupaj je bilo zanimivo, veselo, napeto in kar je še takih stvari. Super sem se imela. Hvala vam za vaš obisk. Vaša A.

Anaconda
(VZ Planina)

PISMA NAJDRAŽJIM

1

DRAGI ATII!

Prejšnji teden si se zelo potrudil, cenim to, da si bil zame trezen. Želim si te še obiskati in ti pomagati pri kakšnem opravilu. Vendar ti povem, da se bom, če boš nadelan ali mi boš govoril svoje zgodbe, ki nimajo zveze z mano, zgolj obrnil in obiska bo konec.

Ko sem te nazadnje obiskal, ti nisem zmoget povedati, da dobršen delež krivde za moje stanje nosiš ti, saj s pitjem nisi bil najboljši zgled in si mi s svojim verbalnim nasiljem povzročil globoke rane. Popolnoma si strl mojo samozavest in mojo samopodobo, namesto da bi ju utrjeval. Drl si se name in me obkladal z nizkotnimi žaljivkami. Govoril si mi, da ne bom končal šole in da gimnazija ni dobra za nič. Zbadal si me zaradi škiljenja. Ob stvareh, ki si jih ves čas ponavljal, sem se počutil grozno. Ves čas sem moral živeti s tvojim verbalnim nasiljem in z grožnjami. Pred teboj sem bil pretirano pokoren in podredljiv, mislil sem, da moram sprejeti in požreti vse, kar izustiš. V meni si zbujal občutek ničvrednosti in neustreznosti. Nisi se ukvarjal s svojima sinovoma, ves čas si bil po lokalih ali si delal. Nisi mi bil v oporo pri razvoju. Nisi poskrbel za moje potrebe in mi dal občutka varnosti. Nikoli se z menoj nisi zmoget pogovoriti kot oče s sinom. Zaradi tebe sem se odtujil, oddaljil od svojega bistva. Ničesar takega nisem storil, da bi moral biti izpostavljen vsemu, kar si mi govoril. Bil sem zgolj ubog, prestrašen otrok, potreben zaščite in opore. Še sedaj čutim nemoč in obup v odnosu do drugih. Pogosto ne kažem potrnosti, čutim se čustveno praznega. Izoliran sem in brezvoljen.

Kako si si drznil ukrasti moje otroštvo? Sovražim se, ker se ti nisem nikdar uprl. Namesto tega sem si ves čas želel samo to, da bi bil ponosen name.

Zdaj hočem s teboj zgraditi boljši odnos. Od tebe pričakujem, da boš kaj naredil za to, če nočeš, da se znova oddaljim.

Imam te rad, Anže

Anže
(Zavod Pelikan – Caritas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)

2

DRAGA MAMI IN OČI,

Pišem vama, da me bosta spet sprejela nazaj v hišo. Želim opraviti program in se pozdraviti odvisnosti od kokaina. Čaka me še osem mesecev, preden zaključim. Nato si želim poiskati službo in upam, da me bodo sprejeli v reintegracijo. Želim vama vso srečo. Rad vaju imam in sporočam vama, da mi je žal za moja dejanja do vaju, in se opravičujem.

Tim

Tim

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

3

DRAGI OČKA,

Vem da si pokojen, ampak zame si še vedno tu. Rada bi ti povedala, da te imam kljub vsemu še vedno rada in te ne obsojam. Upam, da to veš.

Naj ti povem nekaj o sebi. Trenutno sem na zdravljenju v Pelikanu v Sostrem. Gre mi res dobro, čeprav imam včasih res težke dneve, ki pa jih potem nekako prebrodim. Sedaj sem stara že štiriintrideset let.

Dostikrat pomislim nate. Imam en lep spomin, kako si jedel palačinke z margarino. To se mi je zmeraj zdelo smešno, saj so palačinke že tako mastne, potem pa še ta dodatek. Ko sem gledala naše stare slike, sem videla, da smo bili res lepa družina. Škoda, oči, da se je na koncu vse tako izteklo. Nekoč sem do tebe kuhala zamero zaradi vsega, kar se je doma dogajalo, ko si bil pod vplivom alkohola. To mi res ni bilo všeč, vendar ti zdaj vse odpuščam. Pogrešam te. Želim si, da bi se lahko pogovarjala s tabo in te objela. Kakor hči objame očeta. Da bi začutila varnost in radost.

Tvoja hči, Anita

Anita

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

PISMO JEHOVI

Rad te imam, ker si zame dal svojega sina; tako lepo in neprecenljivo darilo, da mi srce vzdrhti. Vesel sem, da si ustvaril to lepo Zemljo in hrano, ki jo pridelujemo na njej. Hvala ti, Bog, ker si me ustvaril na tako čudovit način, da se veselim sedanjega življenja, prihodnjega pa še bolj. Vse, kar je na Zemlji, je zato, da nam da smisel in nas razveseli. Hvala ti, ker sem te lahko spoznal in te vzljubil – za vsako drobtino, pa tudi za tiste velikanske reči. Čeprav te ne vidim, vem, da si radosten, srečen in vsemogočen, krasen Bog. Še naprej bi te rad spoznaval in se te veselil.

Željko Milijašević
(Društvo Vezi)

PISMO SAMI SEBI

(NAPOTKI ZA ŽIVLJENJE
NA SVOBODI)

Napočil je dan, ko sem izvedela, kdaj končno odhajam domov. Po glavi se mi podijo čudni občutki in vprašanja. Kaj bom počela na svobodi? Kaj bodo drugi rekli o meni? Kako me bodo sprejeli domači po vsem tem času? Kako naprej?

Prvo navodilo sami sebi je, zaživi normalno življenje in ga zjemi s polno žlico. Ne oziraj se nazaj. Ne sprašuj se, kako bi bilo, če bi bilo, kajti to nima smisla.

Obvezno pojdi na počitnice. Če bo mogoče, takoj oziroma v najkrajšem možnem času. Takoj nadaljuj z življenjem, ki si ga morala pustiti. Začni opravljati vsa dela doma, v službi, tako kot je bilo prej.

Ne spreminjaj v ničemer niti sebe niti svojih načel in vse ti bo uspelo.

Glej samo naprej in ne oziraj se nazaj, ti ponovno povem. Če te obide žalost, samo pomisli, kaj si doživela, in spet boš srečna. Z lepimi mislimi ti želim vso srečo tega sveta in te prav lepo pozdravljam.

Ida
(ZPKZ Ig)

Ne spomnim se, kdaj sem zadnjič napisala pismo. Morala sem priti v zapor, da sem začela pisati to, kar je bilo pred petnajstimi leti samoumevno.

Pričakujem 53-urni izhod in bojim se, da bom pozabila, kaj moram nujno opraviti.

Hm, tukaj ni tako slabo, kot sem pričakovala, ampak vseeno mi je odvzeta svoboda. Obsojena sem na ta zavod in na ta sistem. Ko spoznaš močen interes kapitala, enostavno dojameš, da si nemočen! Zato, Lili, glej, da čim prej prideš iz zapora in se vrneš na stare tirnice.

Zapor te zelo spremeni. Bolje začneš opazovati ljudi in vidiš, kako različni smo si. Bolj ceniš malenkosti. In svoje starše. Upam, da sta oče in mama dobro ... Že to, da sem tukaj, je zanju zelo težko, da o svojem sinu sploh ne govorim. Sin je jezen na ves svet in na celoten sistem. Upam, da ga bo kmalu minilo.

Kako sta moj kuža in moja mucica Mrvica? Slišala sem, da je skotila šest prelepih muckov in da so vse lahko prodali. Kaj vse zamujam!

Sin dela in ravno zdaj, ko se je končno odločil narediti maturo, moram biti tukaj. Prav včeraj mi je očital, zakaj sem tukaj, namesto da bi mu pomagala pri maturi. Odgovorila sem mu, da je imel tri leta časa maturirati in priložnost, da bi mu pomagala. Danes nisem ravno razpoložena za pisanje. Upam, da bom drugič napisala več.

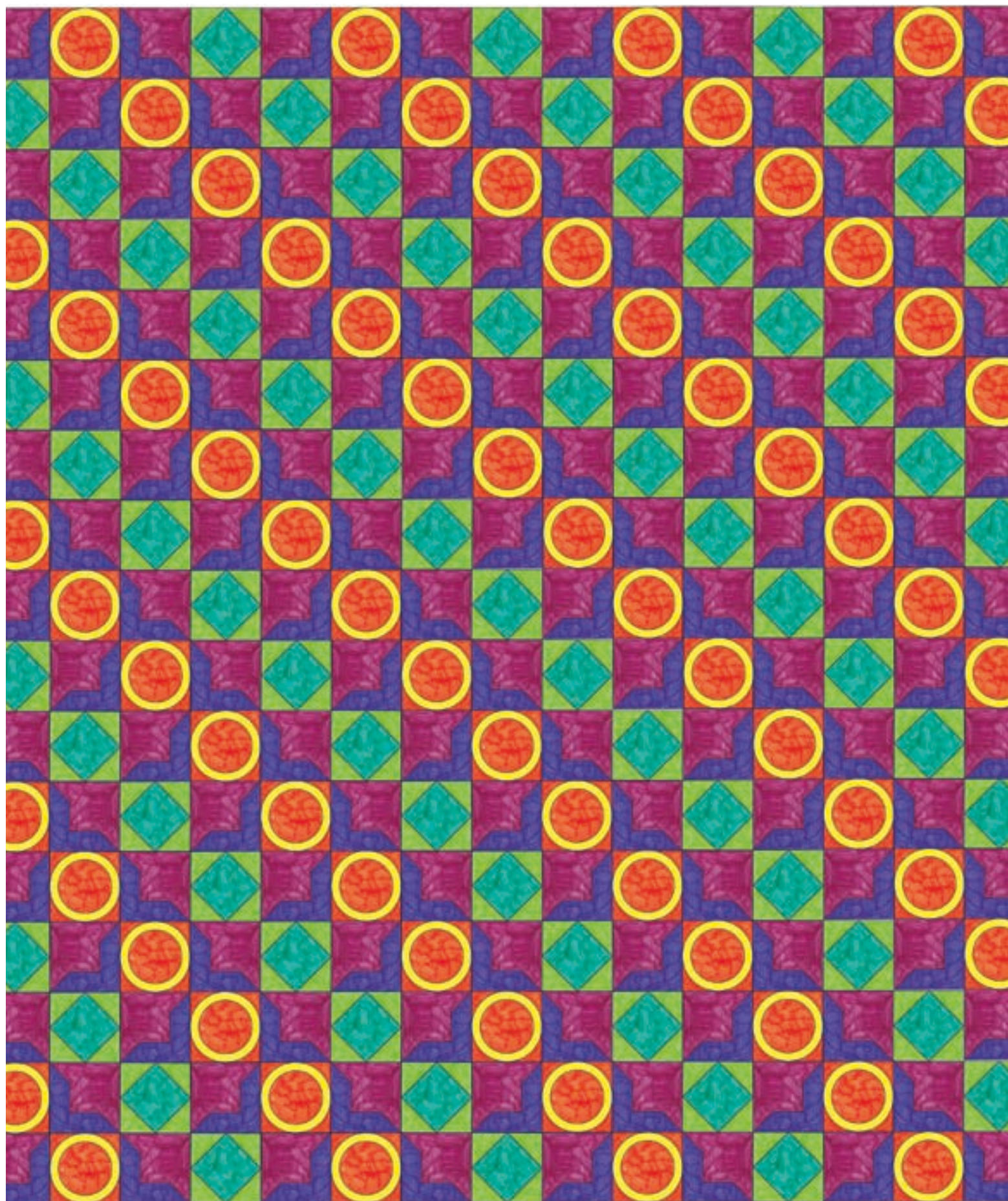
Pozdravi vse, Lili :)

L. P.

(ZPKZ Ig)

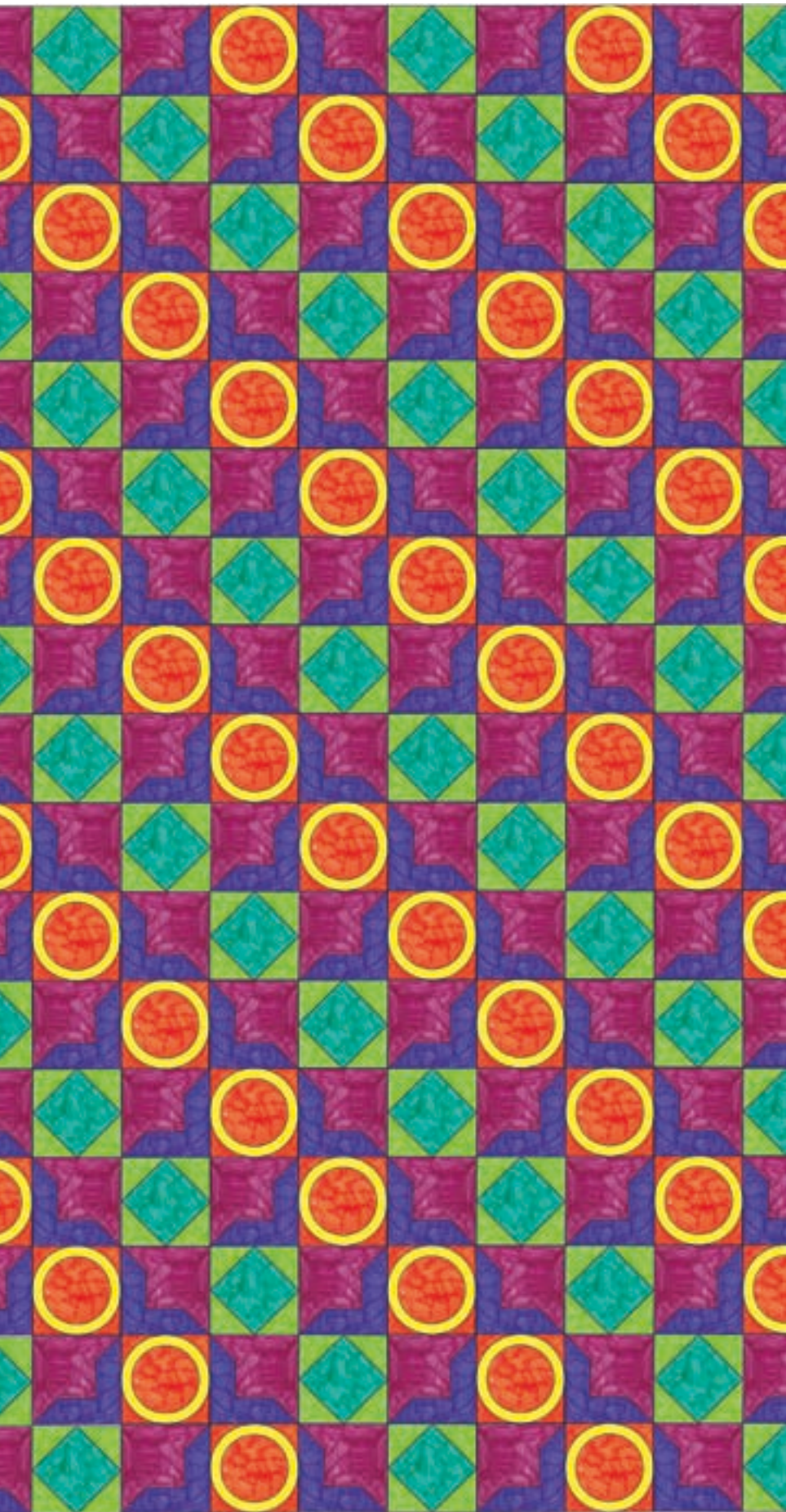

Intervjuji

ANITA, UPORABNICA V PELIKANU

ZBIRATELJICA KRISTALOV

Za Anito sem pripravila nekaj vprašanj v zvezi z njeno abstinenco in govornim nastopom, ki ga je pripravila pred dnevi. V programu sodeluje že približno dva meseca.

Koliko časa abstiniraš in kakšna so občutja?

Približno enajst mesecev, občutki so dobri, sem malo tesnobna, ampak sicer v redu.

Ali želiš po končanem programu najti delo?

Da, želim najti delo.

Ker si za temo pogovora izbrala kristale, jih lahko nekaj našteješ?

Ametist, kamena strela, opal.

Kateri je tvoj najljubši kristal?

Mesečev kamen.

Kaj želiš ob prostem času početi, ko prideš iz programa?

Šport, vključiti se v pevski zbor, plesne.

Nina

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

ANŽE, PRIKUPNI FANT IZ PELIKANA

DVE LETI V PELIKANU

Anže je star osemindvajset let. Njegova borba z abstinenco traja dve leti. Bila je težka, ampak je zmogel.

Koliko časa si trezen in abstiniraš?

Trezen sem že štirinajst mesecev.

Kaj ti pomeni treznost?

Treznost mi pomeni, da sem svoboden omam, da se dobro razumem z družino. Je nov začetek.

Zakaj si se odločil, da boš trezen?

Zato da nekaj spremenim v življenju in da ga bolje izkoristim. Pa zaradi zunanje motivacije.

Ali boš po programu še vedno abstiniral?

Po programu bom abstiniral, zato sem tukaj.

Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?

Da se dodatno izobrazim, se osamosvojim ter razširim svoj socialni krog.

Tim

(Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

Anže (Zavod Pelikan – Karitas, Terapevtska skupnost za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

DORIAN, PESNIK

Z UMETNOSTJO V LEPŠE ŽIVLJENJE

Dorian je najmlajši uporabnik skupnosti Pelikan. Že na prvem srečanju me je osupnila njegova dovzetnost za jezik umetnosti, prav tako njegova vedoželjnost. Kadar je iskren in sproščen, se izraža v verzih.

Kako si zamišljaš svoje življenje, ko boš zaključil program v Pelikanu? Kako zdaj vidiš svoje življenje v zavodu?

V mojem življenju bo vseprisotna umetnost: glasba, pisana beseda, slike. Pa tudi skrb za sproščene odnose, telo, zdravje, izleti. Na življenje v Pelikanu ne gledam kot na odvzem prostosti. Ravno tu najdem največ svobode: ko sem sam ali v družbi, v mislih ali pogovoru; ko ustvarjam na papirju, na vrtu, ob kitari, v kuhinji ali na igrišču; ko sem razumljen in izpovem svoje težave v zameno za dober nasvet. Zaradi tega se počutim živega. Ne moti me odsotnost telefona in računalnika.

Za prihodnost še nimam načrtov. Želim si prostega vikenda, da bi lahko »gonil« kolo ali se družil. Med tednom pa bi rad imel zaposlitev od devetih do treh. Bolj se nagibam k nestandardnemu šolanju.

Kakšno delo bi rad opravljal, ko boš zaključil program?

Nisem še našel dela, kateremu bi se želel posvetiti. Raje bi delal, znal in se učil več stvari – na primer kmetovanja, športa, glasbe in umetnosti.

Misliš, da ti bo uspelo?

Ne mislim, da mi bo uspelo. Vem, da mi bo, ker mi je že uspelo, čeprav se mi večkrat porajajo dvomi ali pa moja samozavest uplahne. Trdno sem odločen, da bom ostal na poti abstinence ter zdravega telesa in duha.

Kdaj si se dotaknil dna in si razumel, da bo v tvojem življenju potrebna sprememba?

Lani julija. Opazil sem, da postajam agresiven, živčen in obupan, ko nisem zadet. Nisem se več prepoznal.

Si se sam odločil za pot abstinence ali so te k temu nagovorili drugi?

Večkrat sem čutil, da me drugi silijo v abstinenco. Nisem se zavedal, da se ne znam poslušati in da ta želja izvira iz mene.

Kako se počutiš, ko si pohvaljen za svoje izdelke in nastope na naših delavnicah?

Zame je pohvala, da vidim izdelek nekoga drugega – saj je ta dojel bistvo.

Miljana Cunta, mentorica

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojenost
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

JAN, SANJAČ

VIŠJE STANJE ZAVESTI JE,
KO POMAGAŠ DRUGIM

Jan je prijetna oseba, naredi vse, kar se mu reče. Pomaga mi pri reševanju zapletenih nalog, ki jih imamo vsak petek zvečer, ko rezultate poročamo skupini.

Kaj je zate v življenju pomembno?

Zame je pomembno, da je moje življenje urejeno, da sem trezen, da lahko pojem in plešem.

Kakšni so tvoji cilji za bodočnost?

Rad bi delal kot zastopnik pacientovih pravic, rad bi imel družino in otroke ter se dobro ujel s starši.

Kaj je sploh višje stanje zavesti?

Višje stanje zavesti je, da se duhovno zbudiš, da postaneš bolj jasen, da pozitivno misliš, da si v posebnem razsvetljenem stanju, da najdeš samega sebe, da si znotraj duhovnega reda in da bolj čutiš in bolj vidiš.

Kako dosežeš višje stanje zavesti?

Tako da misliš na duha, tako da poješ in plešeš ob vseh teh pesmih in tako da se zjokaš.

Kaj ti pomeni višje stanje zavesti?

Vse ti da in vse ti vzame. Kot v pesmi »Dan ljubezni«. Rad bi ponovno dosegel to stanje in se naučil v njem živeti.

Miljenko

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

JANA, ŽENSKA S KARAKTERJEM ODNOS ŠTEJE

Jana je zelo zanimiva oseba, vedno pove kaj pozitivnega in nikoli ni dolgočasna. Pripravili smo ji nekaj vprašanj.

Ali imaš v življenju vsaj en zdrav odnos?

Recimo. Iščem nekoga, ki mi bo pomenil vse. Nočem odnosa, pri katerem moram pritiskati na tipke, da bi bila razumljena in slišana.

Kaj je zate zdrav odnos?

Da imaš neko komunikacijo, da te nekdo posluša, podpira, da ti ni treba lagati, skrivati, manipulirati itd. Čisto okej mi je, da mi človek pove v faco, kar misli.

Kaj ti pomeni iskrenost?

Veliko. To je eden najpomembnejših dejavnikov, ki gradijo odnos. Brez iskrenosti ni zdrave komunikacije.

Zakaj ne maraš laži?

Ker spremenijo vse. Laž je negativno čustvo, ki te pripelje do obupa, ker se skrivaš, če lažeš. Izgubiš zaupanje drugih.

Kaj ti pomeni komunikacija z drugimi ljudmi?

Ful veliko, vse bazira na komunikaciji. Ko se pogovarjaš, vzpostaviš neko vez, ki je lahko zelo dobra in pozitivna.

Blaž

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

MILJENKO, NASMIHAČ

ŠPANIJA, OBLJUBLJENA DEŽELA?

Miljenko je zanimiv poba, saj je osem let preživel v Španiji. Od tega eno leto v komuni, ostalih sedem let pa je prehodil pravo kilometrino in izkusil ulično življenje. Rad se nasmiha, zanima ga fuzbal.

Zakaj si se odločil, da greš v Španijo?

Zaradi problema z zdravjem in odvisnosti od heroina.

Kaj je zate pomembno?

Da trezno študiram, da vzamem življenje resno, brez kakršnih koli padcev, da se mu posvetim, kolikor le zmorem.

Kako misliš, da boš pomiril sestrično?

Tako da ji ne bom prikrival nobene laži, da ji bom govoril resnico, povedal, kaj me muči in kar mi leži na dnu duše.

Ali te prijatelji in znanci ovirajo?

V bistvu me ne ovirajo, me pa vlečejo nazaj, ponujajo mi drogo.

Ali bi ponovil svoje življenje, če bi imel to možnost?

Bi ga.

Kaj ti je najbolj ostalo v spominu?

Marihuana. Želiš se sprostiti, a to počenjaš na napačen način.

Jan

*(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojenost
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)*

**NINA, UPORABNICA ZAVODA
PELIKAN**
VELIKE ŽELJE, MAJHNI CILJI

Prikupna triindvajsetletna Nina nam bo razkrila svoje cilje in nam povedala kaj o sebi.

Kaj v življenju najraje počneš?

Najraje športam in se družim.

Katere hobije imaš?

Šport, urejanje.

Kaj je tvoja najljubša jed?

Pica ali solata s tuno.

Kakšni so tvoji cilji?

Uspešno opraviti program, vpisati se v fitness.

Kaj je zate najbolj pomembno?

Da abstiniram.

Anita

(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)

TIM, SPROŠČEN UŽIVAČ
BOLJ ZABAVNO JE
BITI TREZEN

Tim je prijeten mladenič, ki sem ga spoznal v TS Sostro. Velikokrat me spravi v smeh, je preprost in prisrčen. Človek si ne bi nikoli mislil, da je tukaj zaradi preglavic, ki si jih je nakopal. Pri svojih triindvajsetih letih je prestal že marsikaj.

Kaj ti je pomenil kokain? Ali obžaluješ, da si ga sploh pokusil?

Kokain mi je pomenil veliko in mi je bil kakor hrana. Žal mi je, da sem ga probal, ker sem bil posledično nasilen do staršev.

Kako gledaš na droge sedaj, po vsem tem zdravljenju?

Sedaj vidim, da ni dobro jemati kokaina, ker se telo ne počuti dobro. Imaš tudi probleme z družino in s prijatelji.

Kako si predstavljaš popolno svobodo, ali jo povezuješ z drogo?

Ja, povežujem, zaradi droge sem pristal tukaj. Bolj svoboden sem brez nje.

Kaj bi storil z denarjem, če bi zadel na loteriji? Ali bi to ogrozilo tvojo abstinenco?

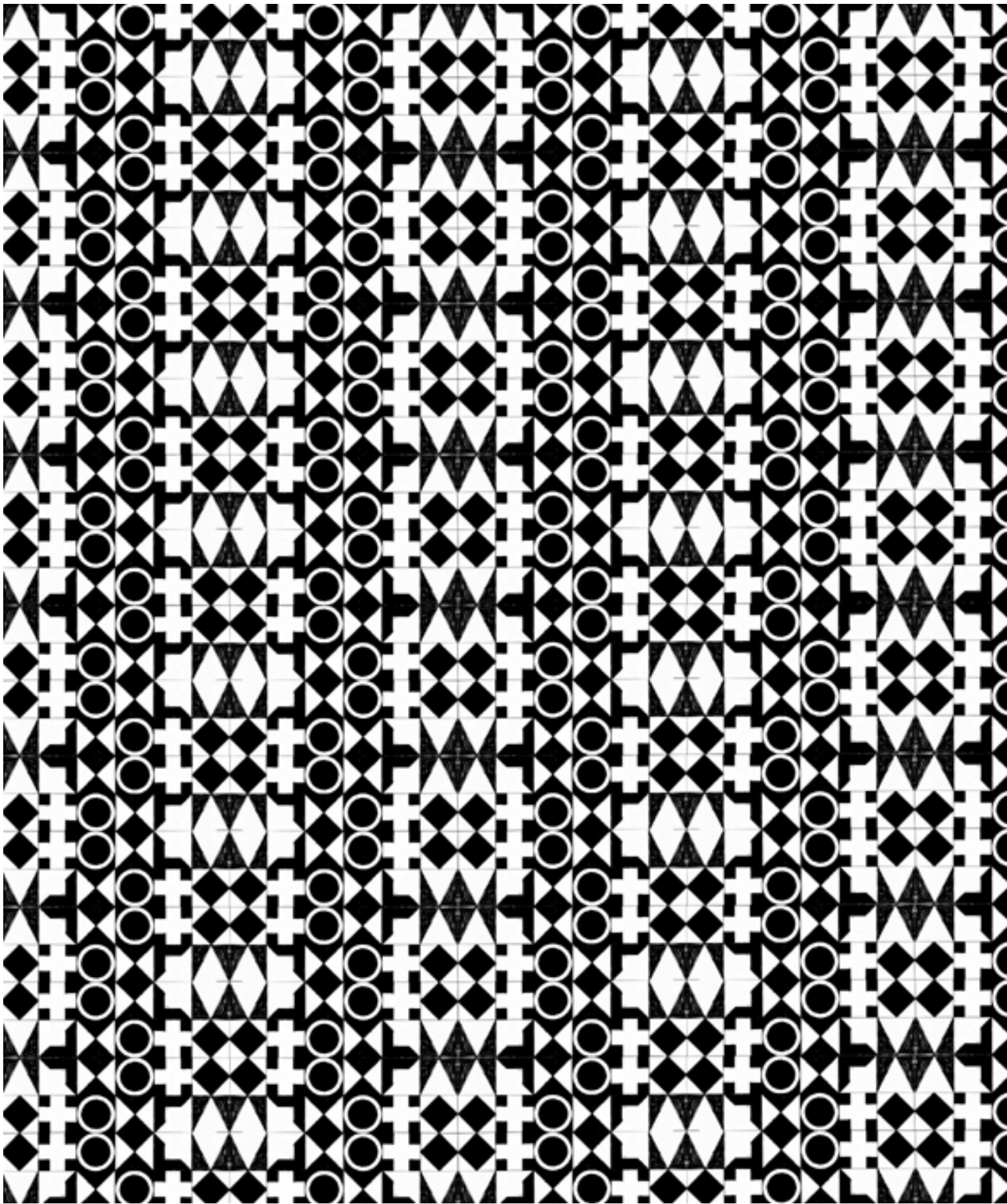
To ne bi ogrozilo moje abstinence, denar bi raje porabil za kakšno potovanje.

Kaj v tej hiši najbolj pogrešaš, si predstavljaš treznost zunaj?

Najbolj pogrešam družino, prijatelje in čokolado. Itak bi zmožel biti trezen zunaj.

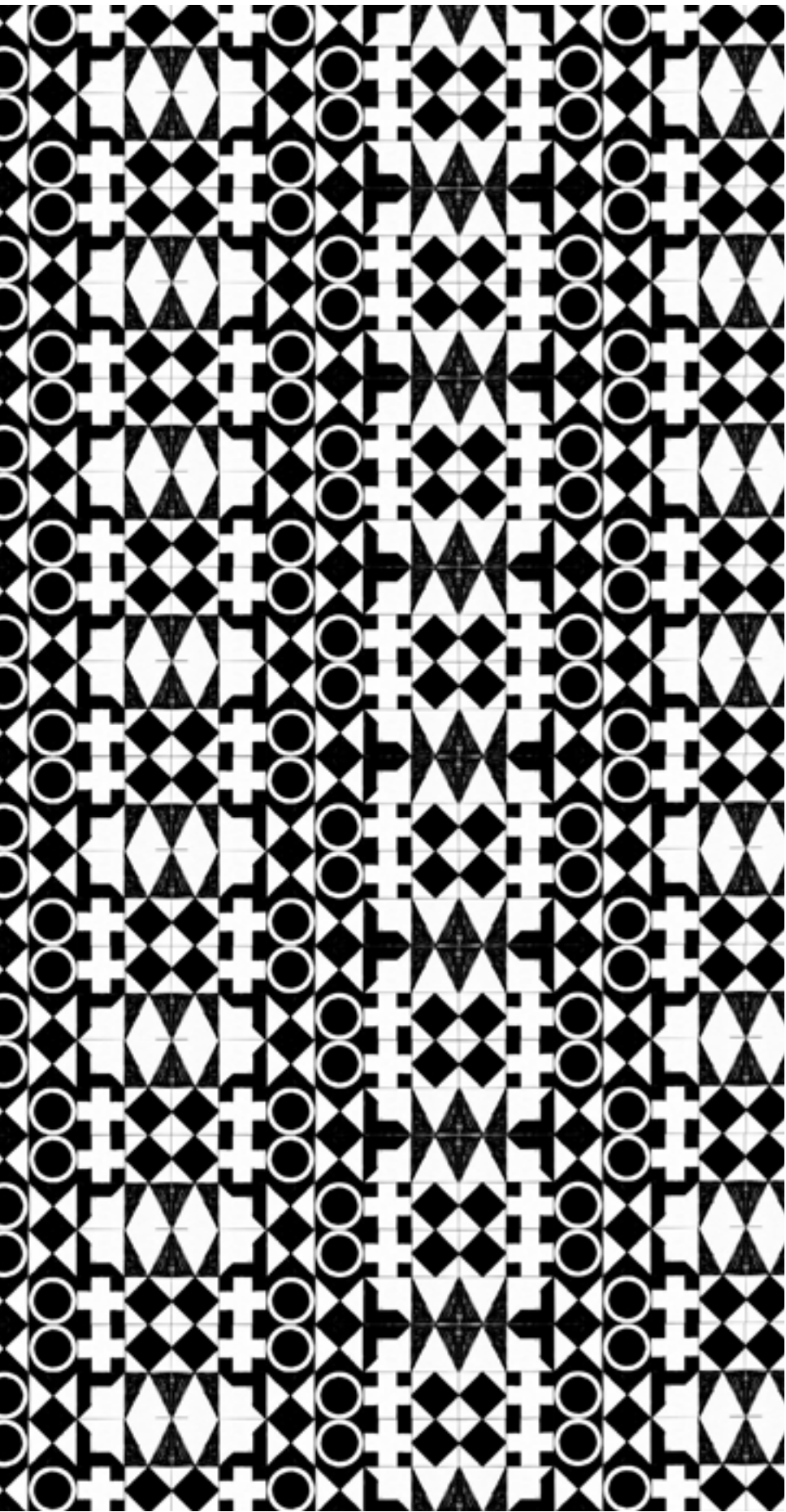
Anže

(Zavod Pelikan – Karitas,
Terapevtska skupnost za zasvojene
s pridruženimi težavami
v duševnem zdravju – TS Sostro)

Spremne besede

PROJEKT, OBSOJEN NA USPEH: ZADNJIČ?

Zaključuje se četrto leto izvajanja štiriletnega projekta »Vključujemo in aktiviramo!«, ki ga vodi Javna agencija za knjigo Republike Slovenije in sofinancira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada, njegov namen pa je opolnomočenje štirih ciljnih skupin za približevanje trgu dela. Projekt ViA, kakor smo ga v letih uspešnega in odmevnega delovanja poimenovali na kratko, je bil res obsojen na uspeh, kot je duhovito ugotovil eden izmed vanj vključenih udeležencev zapornikov. Poleg oprijemljivih rezultatov je njegov učinek dejansko presegel začetna pričakovanja vseh, ki smo pri njem sodelovali.

Slovenski pesniki, pisatelji in ilustratorji so v različnih skupinah po vsej Sloveniji s pomočjo kakovostne slovenske literature udeležence iz ciljnih ranljivih družbenih skupin usposabljali, da bi se lažje in učinkoviteje socialno aktivirali in (ponovno) vključili v družbo. Skušali so jim približati širše področje kulture ter jih ob tem spodbujali v njihovi lastni ustvarjalnosti, sposobnosti kreativnega pisanja in izražanja, veččinah javnega nastopanja in vzpostavljanja medosebnih odnosov. Ob tem so mentorji pridobili dragoceno izkušnjo dela s posamezniki z obrobja družbe, v katerih se je skrivalo dotlej prikrito zanimanje za kulturne vsebine, v nekaj izjemno dragocenih primerih pa pravi literarni in/ali likovni talenti. Vsi udeleženci programa pa so se z boljšo samopodobo in večjo samozavestjo podali preko svojih dotedanjih miselnih obzorij.

V projekt so bile vključene osebe s težavami v duševnem zdravju, osebe z motnjo v duševnem razvoju, osebe, ki se zdravijo odvisnosti od prepovedanih drog, in zaporniki v fazi odpusta. V letu 2019 so pri usposabljanjih v enajstih skupinah sodelovali pripadniki treh ranljivih družbenih skupin iz različnih institucij: pet skupin smo oblikovali v zaporih (Zavodih za prestajanje kazni zapora Ig, Dob, Ljubljana in Maribor ter Zavodu za prestajanje mladoletniškega zapora in kazni zapora Celje), štiri v društvih oziroma zavodih za osebe s težavami v duševnem zdravju (Vzgojnem zavodu Planina, Društvu Vezi, združenjih Šent Maribor in Ozara Maribor ter Socialno varstvenem zavodu Hrastovec) ter dve v skupnostih za odvisnike (Zavodu Pelikan – Karitas, Terapevtski skupnosti za zasvojene s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro ter v Društvu Projekt Človek – Terapevtski skupnosti Sopotnica).

Njihovi mentorji in mentorji ilustratorji so bili Cvetka Bevc in Ciril Horjak, Neli Filipič in Ana Maraž, Leonora Flis in Polona Lovšin, Orlando Uršič in Anja Jerčič Jakob, Miljana Cunta in Meta Wraber, Anja Radaljac in Maja Šubic, Suzana Tratnik in Arjan Pregl, Žiga Valetič in Ana Baraga, Matjaž Pikalo in Samira Kentrić, Stanka Hrastelj in Peter Škerl ter Tone Partljič in Zoran Smiljanić.

Literarna in likovna dela letošnjih udeležencev so seveda vključena v tokratni zbornik, ki je uredniško zasnovan enako kot vsi predhodni. Posamezni prispevki so razporejeni po vsebinsko strukturiranih poglavjih od haikujev, akrostihov in drugih najrazličnejših pesmi do proznih poskusov (osebnih spominov in drugih bolj ali manj avtobiografskih, esejističnih zapisov, krajših in daljših literarno oblikovanih zgodb), pa tudi stripov, kolažev, pisem in intervjujev. Tem na koncu zbornika sledijo vselej zanimive spremne besede mentorjev, ki dogajanje pred in med delavnicami ter po njih osvetljujejo z drugačne, njihove osebne perspektive.

V vseh štirih letih je tako nastalo pravo bogastvo najrazličnejših materialov, ovekovečenih v kar šestih obsežnih zbornikih, ki zunanjemu svetu omogočajo pretresljiv vpogled v še vedno precej vase zaprt svet obrobnih družbenih skupin. Prav vsi sodelujoči so se imeli v zbornikih možnost predstaviti javnosti, nekaterim izjemnim posameznikom pa je uspel celo preboj na literarno sceno. Izpostaviti velja Feliksa Plohla (*Vsi moji grehi*, Beletrina, 2019) Nevenko Lekan (*Brazgotine*, Salve, 2017; *Nisi sam*, Nisi sam, 2018), Borisa Karlovška (*Stoja na krogih*, Literatura, 2018) in Brigito Krek (*Uročena hiša*, Grafični atelje Zenit, 2018). Nekaj leposlovnih del pa je še v nastajanju in bodo preseglja časovni okvir projekta. V okviru projekta ViA, ki mu je bilo med izvajanjem celo odobreno povečanje denarnih sredstev, je mentorsko delo opravljalo 55 različnih priznanih slovenskih ustvarjalcev, v usposabljanjih pa je sodelovalo več kot 300 udeležencev iz 41 skupin. Sodelujočih, ki so uspešno opravili usposabljanje, je bilo približno devetdeset odstotkov.

Projekt ViA se je tako izkazal za zelo dober način alternativnega spodbujanja socialne aktivacije. Izjemen interes vključenih institucij, pogosto medijsko poročanje o vsebinah projekta in zanimanje širše javnosti zanj ter druge uspešne ViA zgodbe so le dodaten dokaz, da kultura ruši stereotipe in premika meje.

In vendar ... Kako naprej? Dejstvo je, da so institucije, ki se ukvarjajo z ranljivimi družbenimi skupinami, podhranjene tako finančno kot kadrovske, konec koncev pa jim primanjkuje tudi raznolikih kvalitetnih vsebin (sploh tistih, ki so kakor koli povezane s kulturno sfero), ki bi jih lahko same ponudile svojim

uporabnikom. Koordinatoriki projekta, ki sva ob začetku izvajanja usposabljanj iskali in prepričevali potencialne partnerje za sodelovanje, sva morali nekako v drugi polovici trajanja projekta začeti odklanjati vse tiste (tako mentorje kot institucije), ki so se nam želeli pridružiti. In si pisati seznam zainteresiranih za prihodnja leta. Ta spisek je zdaj že zelo dolg. Vsi s(m)o po tihem in tudi na glas upali, da se bo naša dobro začeta praksa lahko nadaljevala, predvsem pa nadgrajevala tudi po izteku štiriletnega obdobja. Želeli smo si vsaj podaljšanja projekta, še bolj pa nadaljevanja »ViA 2«, ob čemer bi lahko uporabili svoje dosedanje koristne izkušnje s terena, projektne vsebine še izboljšali in obogatili ter krog izvajanja razširili. Idej je veliko in mnogo jih je uresničljivih. Žal se to ni zgodilo, tako da se ViA s koncem leta 2019 poslavlja.

Ostaja pa upanje, da glasovi, ki so vzniknili iz najbolj gluhih tišin, kot je v svoji spremni besedi občuteno zapisala letošnja mentorica Miljana Cunta, vendarle ne bodo pozabljeni od vseh zamrli. Da bodo tako med ljudmi, ki so bili vitalni del našega projekta, kot med bolj oddaljenimi odločevalci o usodi evropskega denarja odzvanjali, dokler se ne bodo imeli znova možnosti okrepiti. Mogoče po letu 2021?

Zarika Snaj Verbovšek,
urednica in koordinatorica projekta

SPOZNA(VA)NJA Z LITERATURO

Da z Žano *nekaj ni v redu*, sem intuitivno dojela že v vrtcu. Da *se drogira* sem uganila pri šestih letih. Mama mi je pojasnila, da so droge *strupi*; vsaj zdi se mi, da je rekla nekaj takega. V tistem obdobju sem se bala, da jih bom odkrila v babičinem stanovanju v Žanini sobi – imela sem nenavadno, otroško predstavo, da se skrivajo v omarah, na policah pod stropom in v plastičnih lončkih na policah.

O Žani pravzaprav ne vem veliko. V času delavnic »Vključujemo in aktiviramo!« sem po znancu z literarnega polja odkrila, da je bila nekoč del skupinice, ki si je naredila ime »Makove glavice«. Spomnim se dveh pisemc – enega na kartončku v obliki kroga, na katerem se je tekst spiralil proti sredini – ki mi ju je poslala iz tujine, zapestnic in uhanov, ki jih je izdelovala iz lesenih perlic, pa tudi zoprnega zapletanja jezika na družinskih kosilih, kamor skoraj nikoli ni prišla trezna. Spomnim se, da sem bila jezna nanjo. *Zakaj si taka?* Spomnim se, da sem nekajkrat, po Žaninih poskusih samomora, pred spanjem obsesivno razmišljala o cevčicah in monitorjih, na katere je bila tedaj priklopljena na intenzivni negi, in bilo me je strah, da bo zjutraj mrtva. S svojo edino teto nikoli nisem vzpostavila odnosa – ona tega ni zmogla zaradi bolezni, jaz ne, ker sem bila zgolj otrok. Njeno stisko sem dojemala samo posredno, prek stisk mame, očeta, babice, sestre – in svoje lastne. Žana ni nikoli zbrala energije in motivacije, da bi vztrajala pri zdravljenju – in jaz ji nisem nikoli mogla povedati, da *razumem* – ker kot otrok nisem razumela. »Boš to zmogla?« me je mama vprašala, ko sem ji povedala, da bom delala z odvisniki in odvisnicami. »Seveda,« sem odgovorila, prepričana, da sem po skorajda petnajstih letih to izkušnjo predelala in da je od nje ostal le še občutek, da bi rada osebam, ki preživljajo podobno (ker je pač vsaka zgodba edinstvena in neponovljiva), *nekaj* dala; Žani nisem mogla.

Šele tekom delavnic sem odkrila, kako močno me še vedno preganja zadnje srečanje z Žano pred njenim samomorom 3. decembra 2005. Sprli sva se in zadnje besede, ki mi jih je namenila, so bile: »Saj vem, da nočeš, da grem z vami.«

V terapevtsko skupnost Društvo Projekt Človek torej še zdaleč nisem prišla nezaznamovana. Morda sem tudi zaradi te osebne zgodbe tem bolj iskala načine, da bi do udeleženk in udeležencev pristopala čim bolj individualno in razumevajoče

do njihovih izhodišč in osebnih zgodb. Prvotni togi načrt dela sem opustila, ker se je izkazalo, da so si ljudje, ki prihajajo na delavnico, preprosto preveč različni, da bi bilo smiselno po vsej sili vztrajati pri *one size fits all* principu dela. Na naših srečanjih so se znašle osebe, ki so brale vse življenje, in takšne, ki niso nikoli; pisanje je bilo nekaj novega vsem. Kreativne vaje so izzvale zagrizen odpor. »Dajmo se raje pogovarjat,« je rekel nekdo. Pa vendar je do srede julija večini uspelo napisati eno ali celo več besedil.

Udeleženkam in udeležencem sem nosila knjige po njihovi lastni izbiri, kreativne naloge sem se trudila individualizirati. Na srečanjih so prevladovali branje in razgibani pogovori o leposlovju z JAK-ovega seznama knjig, toda obenem sem poskušala z vsako osebo vzpostaviti tudi nek individualnejši odnos – in jih spodbuditi k ustvarjanju.

Osebne izkušnje nam načeloma niso rabile za izhodišče, kot je na literarnih delavnicah sicer pogosta praksa, saj je v terapevtski skupnosti prevladoval občutek, da jim predelovanje osebnih izkušenj zaradi terapevtskega procesa že tako ali tako po malem »leze iz ušes«; in saj – ali ni literatura prvenstveno prostor fiktivnega? Opazila sem, da so določeno zadovoljstvo ob nastajajočih besedilih pokazale tudi osebe, ki so za ustvarjanje sprva kazale najmanj zanimanja. Umik v (lastno) fikcijo lahko sprošča in osvobaja – tudi če to odkrijemo šele *post festum*.

Goran je v času mojih obiskov bral klasične tekste s prvinami znanstvene fantastike in vrhunska znanstvenofantastična dela ter ob njih razvijal refleksijo. Ob eni od zahtevnejših trilogij so se najini pogovori dotaknili tudi literarne kritike in preizkusil se je tudi v pisanju kritiške refleksije prebranega. Čeprav se je pisanju leposlovja mesece kategorično upiral, je prav na zadnjih srečanjih, malo pred rokom za oddajo besedil za zbornik, spisal dve impresivno močni pesmi.

Matej je skozi leto razvil občutek za izražanje lastnih občutij v verzificirani obliki. Poezijo še vedno piše, čeprav je terapevtsko skupnost že zapustil.

Gal se je odločil, da bo delavnice obiskoval tudi po tem, ko je program v terapevtski skupnosti že zaključil: kljub težavam z motivacijo, ki so se odražale tudi pri branju in pisanju, se je na delavnice vztrajno vračal (kar se mi zdi velika zmaga – zanj in zame) in med našimi urami spisal več kratkih kratkih zgodb, v katerih mu je uspelo razviti svojstven slog in ton pisanja. Njegove zgodbe premorejo humornost in izvirnost, ki ju bi bilo – to je bil skorajda »leitmotif« najinih pogovorov – res škoda zavreči. Primož je bil tisti, ki je prvi – in pravzaprav edini – pokazal interes za klasično literaturo. V prvih mesecih srečanj je hitro

in lucidno bral klasična literarna dela druge polovice dvajsetega stoletja. Čeprav mu pisanje ni bilo blizu, je, ko nas je obiskal Andrej Blatnik, napisal izviren tekst z metafizijskim podtonom.

Sandra je morda najbolj aktivno in zavzeto spremljala tudi vse tiste vsebine, ki so bile predmet skupinske obravnave: vključevala se je v interpretacije in analize besedil ter prebrala večino del z bralnega seznama. Kratke zgodbe je pisala s presenetljivo lahkoto in sproščenostjo – v izdelanem, berljivem, mestoma hudomušnem slogu.

Sašo je na začetku delavnic pokazal zanimanje za rap, ki sem mu ga ob *Oblikah srca* Borisa A. Novaka skušala prikazati tudi kot obliko poezije. Čeprav je kasneje zagon za pisanje izgubil (je pa bil prvi, ki je kar koli napisal), je takrat vendarle *prvikrat* naredil nekaj, o čemer je v preteklosti razmišljal, pa se ni nikoli lotil. Izrazil se je v glasbeno-literarni obliki, ki mu je bila ljuba, in odkril, da je to *lahko* tudi njegov izraz. Morda v kakšnem drugem obdobju.

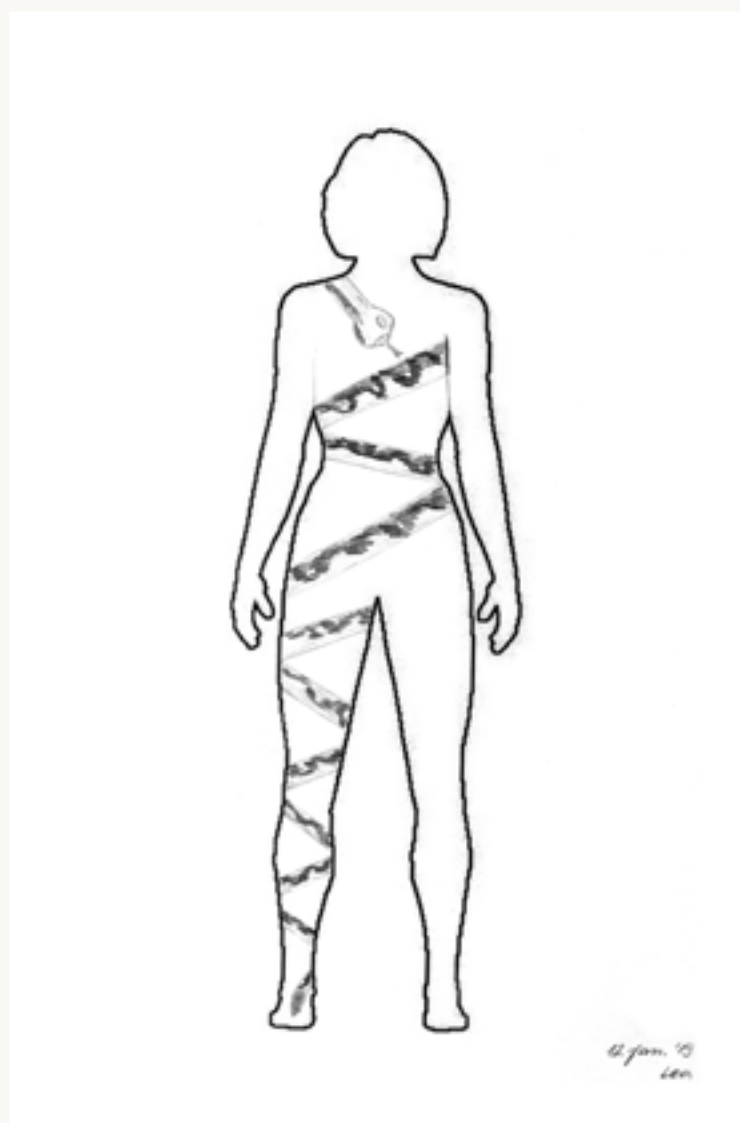
Uroš je v prvi polovici leta spisal več izrazito humornih, anekdotičnih besedil, Mirando pa je, čeprav je ob začetku delavnic povedal, da knjige ni prebral že vse od drugega razreda, tekom srečanj spisal dve kratki zgodbi z lepim, umirjenim ritmom. Blaž, ki je med našim druženjem ostajal precej na razdalji, je vendarle spisal dve kratki zgodbi, v katerih je preprosto intuitivno sledil pravilom te literarne vrste, tako da zgodbi jasno kažeta njegov pripovedni potencial. Tudi Grega, ki je sprva na srečanja prihajal občasno, se je na delavnici, na kateri so bile na sporedu kratke zgodbe z motivom vraževerja, dejavno vključil v pogovor in tudi napisal simpatično anekdotično kratko zgodbo. Na podoben način je nastala hudomušna Tinina kratka zgodba, ki si za izhodišče jemlje frazem »povleči za nos«. Celu Tanja, ki je napisala samo dve pesmi, in še ti z občutkom, da *ne zmore*, je dejansko napisala pretresljivo pesem in Nataša, ki je na neki točki povedala, da ji delavnice veliko pomenijo, ker se tu prvič res uči o literaturi, je ustvarila simpatično kratko zgodbo po motivih glasbenega besedila. Žan, ki se nam je pridružil pozneje, se je navdušeno lotil vsega, kar smo počeli, in spisal meditacijo s tremi izhodiščnimi besedami (vesolje, Superman, vesoljska postaja). Literatura lahko vsakomur, ki ji to pusti, *nekaj* da – sprostitev, prostor za umik, lahko polepša trenutek v dnevu, odpre pot pogovoru in dialogu ali pa skozi ustvarjanje, skozi pisanje odkrije nadarjenost ali izrazni prostor. Enako nam lahko *nekaj dajo* tudi ljudje, s katerimi se ob literaturi srečujemo. Meni so, čeprav samo posredno, osebe, s katerimi sem se družila na sredinih srečanjih, dale neki uvid v odvisnost in mi omogočile, da

sem na novo ozavestila in premislila tudi lastno izkušnjo – brez njih morda nikoli ne bi domislila nekaterih reči v odnosu do Žane in morda si nikoli ne bi odpustila tistega zadnjega srečanja. Obenem sem ob njihovem pogumu pri soočanju z odvisnostjo v težkih trenutkih večkrat dobila občutek, da zmorem tudi jaz – in sama jim želim enako; da nikoli ne nehajo vztrajati.

Kaj narediti z novimi izkušnjami, s spoznanji in z *darili*, je vedno znova naša odločitev – želela pa bi si, da bi udeležence in udeležence delavnic, ki zdaj vedo, da lahko pišejo, se pogovarjajo o literaturi in berejo, vsaj drobec tega izkustva spremljal tudi po tem, ko se naše delavnice iztečejo.

Anja Radaljic,
mentorica v Društvu Projekt Človek

Sašo (Društvo Projekt Človek)

Sašo (Društvo Projekt Človek)

Sandra (Društvo Projekt Človek)

Z IGLO NAD KOŽO – O DELAVNICAH TATUJA V DRUŠTVU PROJEKT ČLOVEK

Prijatelj mi je pred leti, ko sem se pritoževala nad najstniškim obnašanjem svojega mlajšega sina, z nasmeškom dejal: »Pa saj je tak kot ti. Vedno si rada hodila po robu!« Prav je imel. Vedno, kadar sem se peljala na kmetijo, ki leži malo više od stavb, kjer domuje Društvo Projekt Človek, sem pogledovala tja in med košatimi drevesi iskala kako človeško figuro. Nikoli nisem videla nikogar. In sem si jih zato zgolj zamišljala, zaprte v tisto čudno hišo, ki me je na skrivnosten način privlačila.

O projektu »Vključujemo in aktiviramo!« sem pred leti gledala neki prispevek na nacionalni televiziji. Prav zavidala sem umečnikom, ki so navdušeni in z veliko naklonjenostjo pripovedovali o svojih izkušnjah. In potem je prišlo povabilo.

Z Anjo Radaljac, ki je bila pri projektu moja somentorica, sva se polni vprašanj in pričakovanj najprej odpeljali na informativno srečanje. Končno sem si jih lahko ogledala. Nobenega sivega, izžetega obraza ni bilo med njimi ... Večini bi bila lahko mama. In me je stisnilo ...

Ker se poleg ilustracij ukvarjam tudi s freskami, sem jim, preden sem začela z delavnicami, najprej predlagala, da bi se preizkusili v tej tehniki, saj bi tako lahko tudi popestrili zunanost sive hiše čudnih proporcev, v kateri bivajo. Pa ni bilo nobenega odziva ... Ker sem mislila, da me niso razumeli, sem s še večjim zagonom vse še enkrat ponovila. Pa spet nič. Malo užaljena sem potem vprašala, kaj bi jih pravzaprav zanimalo. Tišina. In potem je nekdo omenil tatu. Zdolgočaseni obrazi so oživelili. Hitro sem rekla, da, seveda, pa tatu! In se v istem hipu ugriznila v jezik. Kako naj se lotim delavnice na temo tatuja jaz, ki imam odpor do tovrstnih posegov in se še našminkala nisem nikoli. Ampak bilo je že prepozno, bili so navdušeni.

Previdno sem začela raziskovati področje likovnega izražanja, o katerem nisem vedela veliko. Nekaj vzporednic s fresko sem vendar našla ... tudi pri tatuju gre za slikanje na svež, ranljiv nosilec, kjer popravki niso več mogoči. Če ti rezultat dela ni po volji, so poti nazaj včasih zelo boleče.

Poglobila sem se v zgodovino in tehnike tatuja po vsem svetu ter odkrila neverjetne stvari, za katere sem komaj čakala, da jih s kom delim.

Zelo sem bila vznemirjena, ko sem se odpravila na prvo srečanje. Dobro se še spominjam, da sem v avtu na ves glas poslušala

Händlovo skladbo *Passacaille*, zelo posrečen preplet matematike in čustev, ki je bil takrat najbolj v sozvočju z mojim razpoloženjem, mešanico nervoze in strahu, da me ne bodo sprejeli, pravzaprav ... Zdelo se mi je, da se jim bom mogoče lažje približala, če jim povem, da sem imela v mladosti tudi sama hude težave z alkoholom in da mi tega že dolgo nihče, ki me takrat ni poznal, noče verjeti. In da je to tako dragocena izkušnja, da bi jo skoraj lahko priporočala, če le ne bi s tem povzročila toliko gorja svojim bližnjim. Ni bilo videti, da se jih je dotaknilo. Morda se je dvignila kakšna obrv, večjih reakcij ni bilo. Okej, sem si rekla in nadaljevala, kako ljubko je, ko te ljudje, ki so te nekoč gledali z zaničevanjem, zdaj prav pohlevno prosijo, da jim narediš to in ono ... In so se pokazali prvi nasmeški. Lahko smo začeli.

Po pregledu vseh številnih različic tatujev z vsega sveta ter zgodovinskih, kulturnih in socialnih okolij smo se zapletli v pogovor o body artu in poslikavah telesa. Kako nas tatu zaznamuje in označuje. Zakaj jih nekateri razkazujejo, drugi skrivajo. Marsikdo ga ima, pa bi seveda obdobje, ko je nastal, najraje pozabil ... in ga s tatujem vred za vedno izbrisal.

Potem razmislil in pogovor o željah. In skozi sem jih začela spoznavati enega za drugim ... Ves čas sem neumorno govorila in duhovičila, da bi si le pridobila njihovo naklonjenost. Še najbolj so zastrigli z ušesi, ko sem omenila, da sem potovala po Kolumbiji. Ups, sem se ugriznila v jezik in se kot že tolikokrat doslej vprašala, do kod in kam sploh smem.

Vsakemu posebej sem, glede na izražene želje, pripravila slikovno gradivo, od motivov in simbolov iz živalskega sveta do napisov v arabščini ... knjige, printe, skice ...

Na papirje z obrisi moškega ali ženskega telesa so, ko smo opravili s stereotipnimi stavki tipa »jaz ne znam, ne zmorem in nikoli nisem risal(a) ...«, previdno začeli vrisovati svoje namišljene tatuje. Zdelo se mi je, da ni bil samo strah pred risanjem tisti, ki je zadrževal roko ...

Naslednjč smo na liste velikega formata obrisovali telesa v naravni velikosti in jih nato pobarvali z akrilno barvo, ki naj bi se približala barvi kože. Naš gost je bil Sašo Dudić, ki ima tatu studio na Bledu. S svojo toplino, odprtostjo in preprostostjo nas je vse očaral. S seboj je prinesel svoj pribor za tetoviranje in natančno opisal vso pot od ideje do tatuja na koži. Povedal je, kako je prišel do slovesa enega najboljših slovenskih mojstrov tatuja: brez posebnega šolanja, le z veliko željo in vztrajnostjo. Veliko smo govorili prav o tem, kako za uspeh ni nujen poseben talent, temveč sta veliko bolj pomembna vizija in trdo delo. In da lahko uspe vsakomur! Na koncu smo prav vsi, celo jaz, sanjarili o tem, kakšne tatuje si bomo naredili ...

Tudi Saša se je naše druženje dotaknilo, saj se je na svoji Facebook strani zahvalil za lepo in zanimivo izkušnjo ter zapisal, da je spoznal čudovite ljudi. Prepričana sem, da se bomo še srečali. V tem času sem imela tudi razstavo svojih slik v Žireh in sem jih previdno vprašala, ali bi si jo mogoče radi ogledali. Zelo navdušeni, da ja. In smo šli. In smo pravzaprav šele takrat našli tisti pravi stik. Po ogledu razstave sem pripravila še majhen srečelov s svojimi mini risbicami, iz katerih smo ugibali prihodnost. Začeli smo se spoznavati in zabavati ...

Večkrat jih srečam na Mestnem trgu v Škofji Loki. In se jih razveselim, prav res.

Moje ure v Sopotnici so se iztekle ... no, ne čisto, ker z veseljem vključujem in aktiviram še naprej. Projekt ViA mi je poklonil čisto novo prijateljstvo, ki je zaživel tudi izven temačne sopotniške dolinice.

Maja Šubic,
mentorica ilustratorka
v Društvu Projekt Človek

Matej (Društvo Projekt Človek)

Saša (Društvo Projekt Človek)

Sandra (Društvo Projekt Človek)

KDO SEM: NEKDO, KI ZMORE VEČ

Pri pripravi na delavnice v Štanjelu, kjer se ob torkih že od januarja v okviru projekta ViA srečujemo z udeleženci iz Društva Vezi, se naslanjam na načrt usposabljanja, ki sem ga pisala pred približno enim letom, torej dobrih šest mesecev prej, preden sem jih spoznala, in h kateremu se vedno znova vračam, da bi se držala vsebinskega loka projekta, kakršnega sem načrtovala. Ob vsakem obisku natančno pripravim raznovrstne vaje in izzive ter literaturo – in upam, da bomo vsaj del mojega načrta uresničili. Kljub izkušnjam se namreč pri planiranju nisem mogla upreti lastnemu idealizmu – želji, kaj vse bi bilo fino uresničiti. Udejanimo seveda natanko toliko, kolikor zmorejo vsak posameznik in skupina kot celota. Ne le težave z duševnim zdravjem in zdravila s svojimi neprijetnimi stranskimi učinki, udeležencem se pri delu pozna tudi pomanjkanje mentalnih vtisov, ki bi jih pridobili z »umsko« telovadbo. Preprosto povedano: skoraj popolnoma so nezainteresirani za branje knjig. Razen dveh ali treh udeleženk si kljub mojemu trudu in prepričevanju ne želijo izposojati knjig. Tudi obisk Kosovelove knjižnice v Sežani, kjer so marsikaj izvedeli, se naučili vse o izposoji in končno sami na policah iskali dela Srečka Kosovela, ki smo jih potem v čitalnici drug drugemu brali, tega ni spremenil. Torej sem morala uvesti veliko spremembo glede na načrt usposabljanja: čim več bomo brali naglas na delavnicah. Tako se tudi dogaja; izbrana besedila jim berem sama ali po odlomkih berejo vsi, kar zelo radi počnejo. Druga velika prilagoditev se nanaša na pisanje »domačih nalog«. Ne le, da se nanje ne spomnijo; večinoma imajo težave s pisnim izražanjem. Za kaj več kot nekaj stavkov jim zmanjka volje ali morda pozornosti. Pri delu sem zato pogosto eksperimentirala s pisanjem skupinskih izdelkov, ki so sledili različnim verbalnim vajam z asociacijami in s prebranim literarnim besedilom. Skupinsko delo pritegne tudi tiste, ki sami sicer ne najdejo načina, da se izrazijo. Tako je nastala vrsta izdelkov: po branju Kosovelove lirične proze je nastala pesem »Kras«. »Ročna zavora« (kratka proza na temo duševne bolezni) je nastala ob obisku Jedrt Lapuh Maležič, ki jim je prebrala svojo kratko zgodbo o taki izkušnji. Izštevanki in abecedno poezijo smo pisali po spoznavanju poezije s pomočjo knjige *Oblike duha* Borisa A. Novaka. Pesem »Znamenje« je nastala tako, da

nismo prisluškovali le slovenski poeziji, temveč tudi lastnim občutkom in okolici, iztočnico pa nam je ponudil preprič, ki je medtem zaloputnil vrata. Ob iskanju raznorodnih asociacij in razmišljanju o identiteti pa je nastala pesem »Kdo sem?«. V prvem polletju svojih srečevanj smo se ukvarjali predvsem z branjem slovenske proze, v drugem pa poezije. Skladno s tem sem jih spodbujala, naj najprej poskušajo izražati svoje misli v proznem zapisu. O bolečih izkušnjah neradi pišejo, raje o vsakdanjih stvareh in o nevtralnih ali lepih spominih iz otroštva. Zato sem naše udeleženke in udeležence usmerjala, da so pri pisanju črpali tako iz spomina kot iz občutenja, kar se je lepo prilagalo k lirični prozi – in slednja jim je bila najbolj všeč tudi pri branju. Teme pisanja so se odpirale s pomočjo knjig, zgodb, ki smo jih obravnavali. Torej smo pisali o hiši iz otroštva (na knjigo *Hiše in drugi prosti spisi* Jureta Jakoba), spominu na igračo, sanjah, ljubezni, sprehodu, jutranji zori. V pustnem času so pisali o pustu, kakršnega se spominjajo iz otroštva. S pomočjo pisma Bogu so raziskovali drugoosebnega pripovedovalca. Nekaj del je nastalo tako, da so se ukvarjali z različnimi prispodobami. Njihovi izdelki so večinoma zelo kratki, ker so težko ohranjali pozornost ob dani temi, stavki pa preprosti. Razlike med pisanjem proze in poezije, ki smo jo začeli raziskovati v drugem delu naših srečevanj, pravzaprav ni – kaže se le v verzem zapisu. Ker sem želela prebiti miselno zavoro, da se namreč ne znajo izražati s pisanjem, sem jim brala pesmi Tomaža Šalamuna in druga dela, ki se nevajenemu ušesu ali očesu zdijo nesmiselna. To jim je pomagalo, da so pisanje počasi začeli razumeti kot igro, sprostiti tok asociacij, se prenehali bati, da bo kaj od povedanega ali zapisanega *narobe*, in se ob tem celo zabavali. In ko po zapisanem ne izostane pohvala, se zbudi tudi drobna klica ponosa, češ *jaz zmorem*. To, kar se zdi nemogoče, postane dosegljivo.

Velika spodbuda so tudi gostje, ki program bogatijo s svojim ustvarjanjem in z znanjem, pa tudi s srčnostjo. S svojimi nastopi navdihujejo in prebujajo čustva. Ustvarjalk in ustvarjalcev, ki so nas obiskali in dali od sebe vsaj delček najboljšega, je v projektu ViA na srečo *dovolj* – to poudarjam, ker so naši udeleženci glede obiskov kulturnih dogodkov povsem deprivilegirani, to, da pride umetnica, umetnik skoraj na dom, pa je zanje čudovita izkušnja. So predani *poslušalci*, vsak obiskovalec je zanje kot nov svet, nova izkušnja, s katero se počasi, a zanesljivo vključujejo in aktivirajo – vsak zase in po svojih močeh.

Upam, da bo seme, posejano s tem projektom, v pravem trenutku v vsakem od njih obrodilo zavest, ki bo na vprašanje iz tiste skupinske pesmi »Kdo sem?« dalo odgovor: »Sem nekdo, ki

zmore več.« Ko to pišem, projekt še traja. Pred nami je še nekaj branja, ustvarjanja, gostov. In tudi nekoliko bolj javno branje del v oktobru, na svetovni dan duševnega zdravja, ko bomo skupaj praznovali to, da zmoremo – in to tudi pokazali.

Neli Filipić,
mentorica v Društvu Vezi

232

SKOZI DAN Z DRUŠTVOM VEZI

M oja srečanja z udeleženci projekta »Vključujemo in aktiviramo!« so se pričela v mesecu maju, pred tem pa me je že izkušena literarna mentorica Neli Filipić povabila na obisk na eno izmed svojih srečanj v Društvo Vezi v Štanjel, kjer sem se predstavila, pokazala nekaj svojih del in katalog zadnje razstave. Vzdušje je bilo prijetno in zazdelo se mi je, da so strahovi, ki se prikradejo ob neznanem, izpuhteli na obeh straneh. Teden pozneje, ko smo se ponovno srečali, so se udeleženci predstavili meni. Hkrati so tudi meni postavljali vprašanja, predvsem jih je zanimalo, kaj bomo počeli, ali bo težko, s čim se ukvarjam, koliko sem stara in od kod prihajam. Mene pa je zanimalo, kaj radi počnejo v prostem času, ali radi ustvarjajo, ali jim je umetnost všeč in podobno. Pogovor je potekal v sproščenem vzdušju in zagotovila sem jim, da se bomo skupaj imeli lepo. Predlagala sem, naj se pustijo presenetiti, oni pa so se strinjali, da bodo poskušali biti pri ustvarjanju čim bolj neobremenjeni s končnim izdelkom in odprti za nove ideje.

Preden sva z Neli zasnovali tematske okvire delavnic, sem razmišljala, kako jim pokazati, da je ustvarjanje lahko zelo zabavno. Tako sem jim za začetek pripravila več likovnih vaj, za katere so potrebovali zgolj bele liste, svinčnike in obilico domišljije. Zdelo se mi je pomembno, da začnemo s preprostimi materiali, ki jih že poznajo in so jim domači. Tako smo najprej začeli z risanjem figure v prepogibanju – najprej je vsak na svoj list narisal glavo namišljenega lika in nato list prepognil, tako da je risbo skrnil, ter ga dal sosedu. Ta je, ne da bi videl narisano, nadaljeval in dodal trup, list spet prepognil in ga dal naslednjemu in tako naprej do nog in čevljev. Ko so odprli zvitke, je bilo veliko smeha, saj so nastali prav zabavni in nenavadni liki, ki so jih tudi poimenovali (vesoljček, Peter Klepec, strašilo, Prima Dona itd.). Nadaljevali smo z risanjem predmeta najprej po otipu in nato po opazovanju. Hitro smo ugotovili, kako drugače je, če nekaj le otipaš, a ne vidiš barve in detajlov, tako da si v nekaterih primerih še predstavljati ne moreš, kaj pravzaprav držiš v rokah. Vaja iz risanja predmeta po opisu se je izkazala težja zame kot zanje, saj sem kar težko opisala zelo preprosto stvar, kot je npr. belilo Edigs, kar je spet sprožilo smeh. Za zadnjo in poglobljeno nalogo je vsak dobil delček črno-bele fotografije in poskušal sliko povečati, tako da jo je prenesel na večji format.

Na koncu smo slike položili skupaj in ugotovili, da gre za moškega s psom, za arhitekta Jožeta Plečnika. Z likovnimi igrarijami sem želela prebiti led in jim pokazati, kako lahko začnemo ustvarjati ob čisto preprostih stvareh. Moji strahovi, da ne bodo sodelovali, da morebiti ne bodo navdušeni in dovolj motivirani, so se izkazali za neupravičene. Vesela sem bila, da nam je skupaj uspelo ustvariti prijetno in sproščeno vzdušje, ki je še kako pomembno pri ustvarjanju.

Rdeča nit naših nadaljnjih srečanj so bili deli dneva in njihova simbolika. Vedno smo se najprej o vsem pogovorili, tako da je imel vsak možnost povedati svoje mnenje, izkušnjo, spomin. Nato smo si ogledali veliko primerov iz likovne umetnosti – nekatere zaradi tematike, druge zaradi tehnike in načina upodobitve. Na vseh srečanjih smo vselej začeli s skicami, da bi neobremenjeno ustvarjali. To se je dobro obneslo, saj so se udeleženci nato brez zadržkov preizkusili tudi v večjih formatih in zahtevnejših tehnikah.

Prvo srečanje je bilo tako posvečeno jutru, ki smo ga obravnavali iz več zornih kotov. Govorili smo o jutru kot o delu dneva, se pogovarjali o jutranjih ritualih ter o jutru kot o sopomenki za otroštvo. Med drugim sem jim pokazala Manetov »Zajtrk na travi«, Monetovo »Impresijo, sončni vzhod« ter mnogo ilustracij iz najrazličnejših knjig domačih in tujih avtorjev. Pogovor je tekel o vsem mogočem, največkrat pa so kot del jutranjega rituala omenjali pitje kave, zato so v nadaljevanju brez težav začeli risati dve tihožitji, ki sem ju postavila iz skodelic, čajnika, čajnih žličk in kafetjere. Izkazali so se za zelo dobre opazovalce in vsem je bilo zelo všeč ustvarjanje z ogljem ter belo kreda. Veliko jih v tej tehniki še ni ustvarjalo in zelo me je razveselilo, da so bili na svoje izdelke vidno in predvsem upravičeno ponosni. Udeleženki je bilo narisano tako všeč, da je prosila za dodaten list in si isti motiv narisala še enkrat, »za domov«. Na naslednjem srečanju mi je zaupala, da si je risbo postavila v sobo, kjer zjutraj pije kavo. Udeležencu, ki se je zelo navdušil nad ogljem, sem slednjega rade volje podarila, saj sem bila vesela njegove želje po ustvarjanju izven delavnic, kar zelo rad počne, kot mi je zaupal že na prvem srečanju.

Kot se »po jutru dan pozna«, je bilo tudi naše naslednje srečanje zelo prijetno in ustvarjalno. Tokrat smo se pogovarjali o dnevu in si podobno kot prejšnjic ogledali veliko primerov tovrstne tematike iz likovne umetnosti, predvsem Seuratovo »Nedeljsko popoldne na otoku La Grande Jatte« in slikanico *The museum of me* Emme Lewis. Navduševali smo se nad Matissovimi kolaži in nad njegovo energijo, saj je kljub bolezni ustvarjal in to kar iz postelje. Govorili smo o uporabljenih barvah, tehnikah

(predvsem o kolažu), o simboliki dneva kot o obdobju mladosti, vitalnosti, energije, novih idej, svetlobe ... Po skiciranju izbrana motiva so udeleženci izrezovali in trgali najrazličnejše oblike iz kolaž papirja. Pozneje so delo kombinirali z odtiskovanjem že vnaprej pripravljenih štampiljk iz pene. Ustvarili so pisane in vesele prizore priljubljenih dejavnosti, ki jih počnejo v prostem času.

»Zvezdna noč« Vincenta van Gogha, slikanica *Lahko noč za medveda* in številne druge umetnine so na četrtem srečanju sprožile razpravo o večeru, noči, starosti, umirjenosti, skrivnostnosti in strahovih. Tokrat so udeleženci spoznavali, kako je graditi sliko iz temnega v svetlo. Z belo tempero so na črn papir slikali nočne motive, ki so se jim zdeli zanimivi, od nočnih živali do gora, spalnice, spanja ... Ob koncu so s pomočjo oljnih pastelov svojim delom dodali še več življenja.

Na zadnjem srečanju smo svoje ustvarjanje in raziskovanje sklenili s sanjsko tematiko. Razpravljali smo o nočnih in dnevnih sanjah, o sanjarjenju in o viziji prihodnosti. Ob delih Miroja, Chagalla, Dalija in raznih slikanicah smo se pogovarjali o pomenu domišljije; kako se ta odraža v vsakdanjem življenju. S tušem in palčko so narisali svoj domišljjski avtoportret, ki so ga nato še lavirali. Nastali so izjemni avtoportreti, ob katerih so se udeleženci odprli in mi dovolili pokukati v njihov svet. Tako sem izvedela za marsikatero željo, misel, izkušnjo, za kar sem jim zelo hvaležna.

Ker smo med srečanju ugotovili, da smo vsi precej sladkosnedi, smo svoje druženje sklenili ob sladkanju s čokolado in v prešernem pogovoru, ki je bil kot vselej enako pomemben kot ustvarjanje. Občutek, da se sprejemamo, da smo videni in slišani ter da nekaj zmoremo navkljub vsem dvomom in skrbem, je bil torej na teh krasnih srečanjih potrjen. Biti odprt za neznano in imeti pogum pred praznim listom (ki večkrat plaši tudi tiste, ki se s tem poklicno ukvarjamo) ni lahko. A z veseljem lahko trdim, da je udeležencem Društva Vezi uspelo prav to in še veliko več.

Ana Maraž,
mentorica ilustratorica
v Društvu Vezi

Z

ljudmi s težavami v duševnem zdravju sem se že srečal kot civilni vojak v devetdesetih letih. Že takrat, ko sem delal v dnevnem centru Ozara, sem se ob nekaj priložnostih srečal z varovanci SVZ Hrastovec, ki so prihajali k nam na obisk. Med nami civilnimi vojaki je vladalo trdno prepričanje, da prebivajo v temačnem gradu nekje na obrobju Lenarta, da so večinoma zvezani na posteljah, zaprti za rešetkami, nafilani s tabletami in da jim je tako ali drugače odvzeto človeka dostojno življenje. Eden izmed vojakov jih je celo poimenoval z besedno zvezo *mrtve duše*, kar mu, gledano z današnje perspektive, lahko oprostim, saj je bil vojak mlad, neizkušen pa tudi ne posebno lep. V vsakem primeru pa do dejanskega srečanja z ljudmi s težavami v duševnem zdravju nisem niti pomislil, da bi lahko bili sposobni napisati kakšno črtico, kratko zgodbo, kaj šele poezijo. Moja pričakovanja so bila tako ob začetku mentorskega dela v okviru projekta ViA skromna, zdaj vem, da preskromna.

Že takoj ob srečanju z Željkom, Špelo, Andrejem, Karlijem, Francijem in drugimi sem namreč spoznal, kako zelo žive duše so to, duše, ki premorejo veliko več ustvarjalne domišljije kot marsikdo drug, duše, ki lahko pozorno berejo, poslušajo poezijo in postavljajo prava vprašanja na pravem mestu. Ob srečanjih, branju, kreativnih vajah in sploh ob delu v okviru projekta ViA so potrebovali le nekoliko usmeritev, pa smo kar hitro dosegali v načrtu postavljene cilje, izboljševali svoje ustno in pisno izražanje, javno nastopanje, argumentirano podajali refleksijske ter v vseh pogledih res hitro napredovali. Da bodo brez težav dosegli zeleno raven usposobljenosti, sem prepoznal kar hitro. Da so to ljudje z najbolj čistimi dušami, pa se mi je razkrilo med pogovori z njimi, ko je beseda nanesla na kakšno temo izven programskega okvirja. Spoznal sem, da ti ljudje ne vedo, kaj so hinavščina, nevoščljivost, tekmovanje, pritlehnost, da skratka ne poznajo vsega tistega, kar je nam, ki nimamo težav v duševnem zdravju, še kako znano v vsakodnevnem življenju. Za njihovo čistost se jim lahko javno zahvalim, tega darila, ki so mi ga poklanjali vsako sredo, ne bom nikoli pozabil. Tudi moja predstava o temačnem gradu se je razblinila že ob prvem obisku v Hrastovcu. Ljudje se tam sprehajajo okoli gradu pa tudi kam dlje, vozijo se na izlete, imajo športne aktivnosti, večinoma so nasmejani.

Na delavnico ViA jih je prvi teden prišlo veliko, potem je njihovo število pričelo upadati, dokler se ni ustvarilo zdravo jedro dvanajstih udeležencev, s katerimi smo naredili kar nekaj dobrih stvaritev. Srečevali smo se z avtorji, se pogovarjali o knjigah, pisateljih in šli tudi na voden ogled mariborskega gledališča. V celoti gledano, imeli smo se res lepo. Na samem začetku smo obravnavali haiku kot zvrst poezije, Tone Škerjanec nam je na obisku razkril skrivnosti svojega pisanja haikujev, nam dal napotke in nas opogumil, da smo tudi sami dober mesec ustvarjali haikuje, izmed katerih so nekateri objavljeni v pričujočem zborniku. Seveda se nismo strogo držali formalnih pravil haikuja, saj so naši haikui evropski, ta pa si dovoli ignorirati pravilo petih in sedmih zlogov. Da pa so udeleženci zadeli bistvo te zvrsti, pa je nedvomno, saj njihovi haikui vsebujejo utrinek, trenutek in atmosfero, ob kateri bo marsikateri bralec zastal in kak haiku nedvomno prebral večkrat.

Tudi ob daljših proznih oblikah udeleženci niso bili nič slabši kot udeleženci kakšne literarne delavnice zunaj gradu Hrastovec. Pri prozi je potrebna dolgotrajna koncentracija, četudi gre le za kratko zgodbo. Mi smo se sprva spopadli s črticami in nato prešli na kratke zgodbe. Ves čas smo imeli pred seboj kriterije, kaj proza mora vsebovati: sprožilni moment, motiv, dinamiko in ritem, jezik ... Teh zakonitosti smo se kar držali in nastalo je precej dobrih proznih del; največje presenečenje pa je bil Željko, ki je v roman »Tu pa tam« preliči svoje življenje od otroštva naprej. Njegova pretresljiva zgodba ima še dodatno izpovedno moč, ker jo je izpisal na poseben način neposredne izpovedi ter z visokim ritmom podajanja zgodbe, pri čemer se je držal kriterijev, ki smo jih usvojili na delavnicah. Pet izvodov knjige sem mu sam zvezal, čeravno ni hotel več kot enega. Željko je danes v Hrastovcu zvezda, saj so preostale štiri izvode njegovi sostanovalci v hipu razgrabili, seznam zainteresiranih bralcev pa ne neha rasti. Željko se vsakič, ko se srečava, na široko smeji s tistim enim izvodom v žepu. »Malo nosim ta svoj roman naokoli, drugega ne potrebujem,« mi reče skozi smeh. Odlomek njegovega romana je objavljen v pričujočem zborniku. Verjamem, da bo marsikdo presenečen, kako dobro lahko piše oseba s težavami v duševnem zdravju, če je vključena v delavnice ViA. In, konec koncev, poezija. Že v mariborskem zaporu, kjer sem prejšnje leto delal kot mentor ViA, sem bil presenečen nad interesom in nekem posebnem spoštovanju do poezije. Enako je pri udeležencih iz Hrastovca; poezija je imela in ima pri njih posebno mesto. Mislim, da do nje čutijo neko resnično globoko občudovanje, želijo jo razumeti, slišati pesniški jezik, obvladati metaforiko, metriko, rimano in nerimano poezijo pa imajo

VKLJUČUJEMO IN AKTIVIRAMO V SOCIALNO VARSTVENEM ZAVODU HRASTOVEC

enako radi. In tudi poezijo smo kajpada ustvarjali, na srečanju s pesnico Kristino Kočan je nastalo nekaj pesmi («Večer», «Šepet», «Ta dan», «Vrata», «Ženska», «Kramljanje» in «Sanje»), ki v sebi nosijo neki posebni melos, ki ga prej nisem poznal. Pod črto lahko pri samem sebi ponovim tisto, kar sem itak že vedel: delamo z ranljivimi skupinami, čeravno smo tudi mi ranljivi, tudi mi imamo takšne ali drugačne rane. Delo s temi ljudmi nas lahko napolni s pozitivno energijo, nas spravi v dobro voljo, nas pripelje do višjega zavedanja o življenju in pozdravi naše rane.

Orlando Uršič,
*mentor v Socialno varstvenem
zavodu Hrastovec*

Ilustratorski modul projekta »Vključujemo in aktiviramo!« v Socialno varstvenem zavodu Hrastovec sem vsebinsko zasnovala na podlagi načrta usposabljanja, ki sta ga oblikovala literarni mentor Orlando Uršič in Ešli Pušnik, strokovna sodelavka zavoda. Navezala sem se na vsebinski sklop »Upodabljanje narave v poeziji« in na temo »Haiku kot zvrst«, kar mi je bilo že ob prebiranju načrta usposabljanja najbližje, tako da mi idej za izvedbo delavnic ni manjkalo.

Tako sem sestavila priprave za pet srečanj, vsebinsko povezanih z naravo in haikujem, ter se predvsem zaradi specifične skupine udeležencev osredotočila na raznolikost in pestrost v pristopih. Vključila sem tehnike z različnih področij (grafike, slikanja, risanja) in se odločila za načine, ki ne zahtevajo veliko likovnega predznanja, a hkrati pripeljejo do likovno zanimivega rezultata, vzbudijo željo po likovnem mišljenju in posameznika hitro »odpeljejo« v ustvarjalnost. Navdušenje nad lastnim izdelkom daje občutek »navidezne« varnosti ter vodi do sproščenega in pristnega ustvarjanja, v čemer vidim enega od poglavitnih ciljev ilustratorskega modula projekta ViA.

Vsebinski sklop upodabljanja narave je bil časovno postavljen na sam začetek usposabljanja, zato sem svoje delo izvedla na začetku usposabljanja strnjeno v časovnem okvirju dveh tednov. Udeleženci se med seboj še niso dobro poznali, a že na našem prvem srečanju je bilo vzdušje prav prijetno. Njihov interes za sodelovanje je bil precej velik, potreb po dodatnih vzpodbudah pa malo. Bilo pa je očitno, da vseh načrtovanih nalog ne bomo uspeli uresničiti, da bo priprava obsežnejša od realizacije. Na prvem srečanju sem udeležencem predstavila različne zvrsti in primere iz zgodovine slikarstva, ki temeljijo na motivih iz narave, ob slikarstvu Daljnega vzhoda, vezanem na naravo, pa smo se zadržali pri pojmihaiku in haiga kot likovno-literarnih formah, pri katerih sta vlogi besedilnega in likovnega pri razbiranju pomenskih plasti precej uravnoteženi. Nadaljevali smo s spoznavanjem frotaža in šablonske monotipije s pomočjo drevesnih listov ali drugih rastlinskih delov v črni barvi. Presenečenje nad naturalističnimi odtisi v posrednih grafičnih tehnikah nas je vodilo k sproščenemu ustvarjanju. Iztočnica za izdelavo avtorskih grafik je bila zbirka haikujev Svetlane Makarovič *Zima vezilja*, ki je lepo sovpadala s časom, v katerem smo delavnico izvajali.

235

Mrakobni januar, ivje, rahle zaplate snega; predmetna stvarnost poezije Svetlane Makarovič se je tako sočasno dogajala tudi neposredno pred našimi očmi. Udeleženci so nato po želji in glede na izbran haiku svoje grafike lahko tudi ustrezno kolorirali. Drugo srečanje je bilo naravnano slikarsko, s posebnim izzivom, kako se bodo udeleženci soočili s čopičem in z neposrednim slikanjem z gvaši in akrili. Uvodoma smo se seznanili z abstraktnim in predmetnim slikarstvom ter slikarskimi praksami Clauda Moneta in Per Kirkebyja. Sledila je prva, zelo preprosta in sproščujoča likovna naloga: iz osnovnih barv zmešati čim več odtenkov zelene. Udeleženci so se nato lotili poglavitne zadolžitve: naslikati abstraktno sliko z motivom vzdušja iz narave. Ob zaključni refleksiji so nastala slikarska dela še primerno literarno naslovili, ustvarili lasten haiku ali k nastali sliki poiskali ustrezen haiku iz zbirke *Zima vezilja*.

Uvod v tretje srečanje je bila predstavitev različnih haig tradicionalnih japonskih ali drugih sodobnih avtorjev. Nadaljevali smo s prebiranjem zbirke haikujev Toneta Škrjanca *Sonca na kolenu*, nato pa so udeleženci ustvarjali haige v tandemu s Škrjančevimi haikui v grafičnih tehnikah šablonska monotipija in frotaž ali v slikarskih tehnikah gvaš in akvarel. Pri ustvarjanju in rokovanju s tehnikami so bili udeleženci že precej domači in avtonomni. Četrto srečanje smo posvetili ilustriranju petih haikujev, ki so kot skupinsko delo nastali na prvem literarnem srečanju projekta. Udeleženci so ustvarjali poljubno v doslej osvojenih tehnikah, ki so jih po želji med sabo kombinirali.

Zadnje srečanje je bilo, po kratki evalvaciji doslej nastalih del, namenjeno ustvarjanju slikarskih ali grafičnih del v poljubni tehniki na temo zime, saj smo načrtovali, da bodo v nadaljevanju literarnega dela projekta udeleženci na podlagi nastalih likovnih del ustvarjali lastne haikuje.

Navkljub relativno kratkem časovnem obsegu sem mnjenja, da so udeleženci izobraževanja ustvarili lep opus likovnih del, k čemur je prav gotovo pripomogla tudi strnjena izvajanja ilustratorskega modula, saj smo ostajali v stiku brez daljših prekinitev. Velika raznolikost med nastalimi likovnimi deli priča o avtorskih izrazih in individualnih pristopih, ki so se pokazali že na samem začetku ilustratorskega modula. Obseg nastalih del pa je odraz sposobnosti likovnega mišljenja, odraz zmožnosti sproščenega in (z likovnim predznanjem) neobremenjenega likovnega ustvarjanja ter s tem dokaz smiselnosti likovnega aktiviranja v socialno varstvenih zavodih, kjer se sicer uporabniki brez dodatne zunanje vzpodbude le redko lotijo tovrstnih aktivnosti.

Anja Jerčič Jakob,

mentorica ilustratorica v SVZ Hrastovec

Željko Višnjić (SVZ Hrastovec)

Andrej Herman (SVZ Hrastovec)

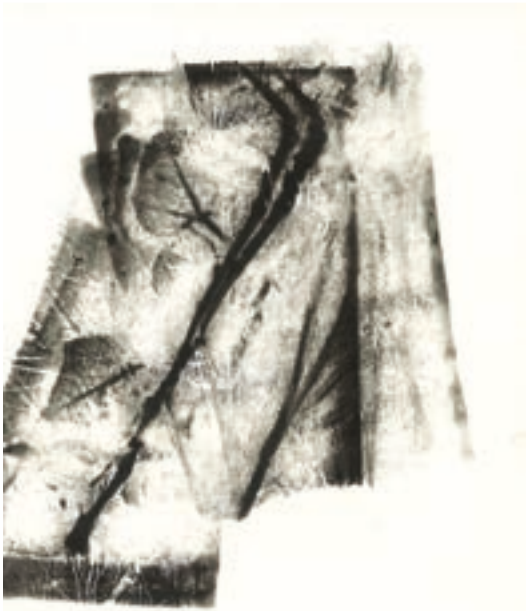

Željko Višnjić (SVZ Hrastovec)

Dušan Erjavec (SVZ Hrastovec)

Tu je gozd das
skazi globoki sanoh
kam naj ga skijem

Andrej Herman (SVZ Hrastovec)

Na nekem planini
bela list
travnišče

noč je samotna za bti
kresnice in zvezde
srečije

Andrej Herman (SVZ Hrastovec)

Dušan Erjavec (SVZ Hrastovec)

Dušan Erjavec (SVZ Hrastovec)

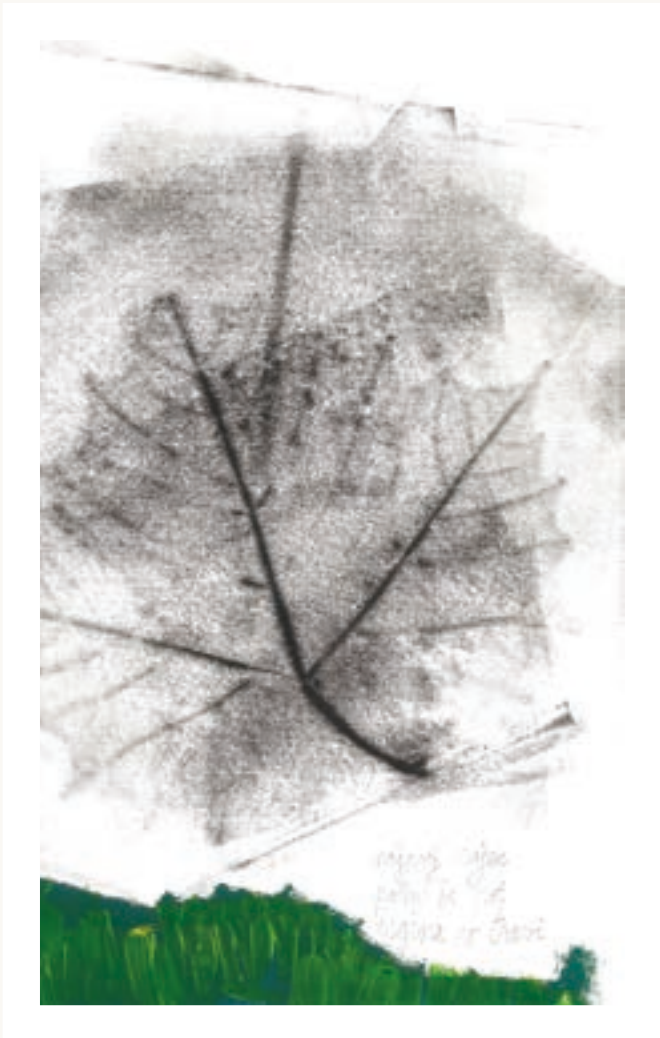

Željko Višnjić (SVZ Hrastovec)

Špela Kiralj (SVZ Hrastovec)

Rok Jagodic (SVZ Hrastovec)

Karel Krajnc (SVZ Hrastovec)

Karel Krajnc (SVZ Hrastovec)

IZBRANI ISKRENOST IN AVTENTIČNOST

Za projekt ViA Javne agencije za knjigo RS sem najprej slišala od prijateljice, pesnice Alje Adam, ki me je prijazno povabila, da se ji kot gostja pridružim v skupini, ki jo je vodila kot mentorica. Prvikrat sva bili na Štajerskem, drugič na Koroškem. Z ljudmi z motnjami v duševnem razvoju in z duševnimi boleznimi še nisem delala. Sem pa imela kar nekaj neposrednih stikov s skupinami, ki jih ponavadi raje odrivamo na obrobje. Jih delamo nevidne in neslišne. Delala sem z begunci in z brezdomci, v Sloveniji in v ZDA. Vsi želimo biti videni, slišani in upoštevani in videla in vedela sem, da ViA dela prav to. Besedo daje tistim, ki sicer redkeje pridejo do nje. Ali pa nikoli.

Ko so me poklicali z JAK-a, so me najprej povabili, da, kot gostja pri projektu v preteklem letu, pripravim predavanje za bodoče mentorje in ilustratorje na uvajalnem seminarju, ki je leta 2018 potekal v Begunjah na Gorenjskem. Takoj sem bila za, vendar sem vseeno vprašala, ali morda potrebujejo še kakšno mentorico za delo z ranljivimi skupinami. Dobila sem pritrdilni odgovor. Dogovorili smo se, da bom delala s skupino v Mariboru, ki bo združevala uporabnike dnevnih centrov Ozara in Šent. In tako na seminar nisem odšla kot predavateljica, ampak kot bodoča mentorica.

Majske Begunje so bile intenzivne, naredilo se je veliko. Ko se podajaš v manj znano, so informacije o naravi in ciljih tvojega dela ključne. To smo dobili. Spoznali sva se tudi s strokovno sodelavko iz Dnevnega centra Šent, prelistali sva seznam priporočene literature in se dogovorili za nadaljnje snidenje in usklajevanje. Opozorjena sem bila (in pravzaprav sem to videla tudi v praksi, v skupinah Alje Adam), da se lahko uporabniki naenkrat umaknejo, utihnejo, izgubijo zanimanje. Razumljivo. Nihanja, negotovosti, dvomi. Vse to je znano vsem nam, le da se včasih takšna notranja trenja pri ranljivih skupinah lahko zaostrijo do precej skrajne točke.

Pred pripravo končne verzije delovnega načrta sva se s strokovno sodelavko temeljito pogovorili o potrebah skupine. Vseeno pa sem vedela, da bo potrebno dosti prilagajanja in modificiranja začrtane poti. Nič hudega. Ni težko, če si prisluhnemo. In dihamo skupaj. V pospešenem času, v katerem živimo, vedno bolj izgubljam stik drug z drugim. Vrzeli nastajajo. Slišimo, a ne poslušamo, gledamo, a ne vidimo. Bežimo, največkrat najprej

pred seboj. Svet mask in pretvarjanj pri delu z ranljivimi skupinami (in kot se je izkazalo sploh v primeru ljudi z duševnimi boleznimi) dobi drugačno podobo. Lušči se. Izgublja svojo moč. Nikoli nisem nekdo drug, kot v resnici sem. In taka sem vstopila v skupino oktobra 2018. Res velika skupina je bila, združena sta bila dva centra, kot rečeno. Strokovni sodelavki sta rekli, da se je prijavilo veliko več ljudi, kot sta pričakovali. Zanimivi obrazi in zgodbe, osebne, iskrene, neposredne, in kmalu si jih zaupamo. Nekaj fluktuacije je bilo, nekaj časa smo potrebovali, da se je oblikovalo naše jedro. A že po prvem srečanju vemo veliko drug o drugem. Naš načrt osredinja spomine, mešanje preteklosti s sedanostjo in vprašanje identitete. Pisanje kratkih zgodb, refleksij, spominov. Kdo smo? Zakaj smo to, kar smo? Kaj ali kdo nas definira? Najti in začutiti sebe. V polnosti, vsaj za nekaj trenutkov pozabiti na strahove. Zgodbe so začele pritekati. O mladosti, o mami, o širši družini, o domačih ljubljenicah, o smrti, o bolezni, o sanjskih krajih, kjer se diha s polnimi pljuči. Veliko smo govorili tudi o strpnosti, o predsodkih, o prepričanjih, ki nas omejujejo ali pa širijo obzorja. Povejo mi, da čutijo pripadnost skupini, da čutijo, kako pomembno je, da se pogovarjamo in pišemo, da delimo, da smo drug drugemu priče svojih življenj. Drugega resnega ali globljega smisla pravzaprav ne more biti. Povezanost vsega in vseh. Njihove zgodbe, ki jih včasih delijo s solzami v očeh, so moje zgodbe, moje izgube in veselja pa so tudi njihova.

In tako smo se sprehajali, skozi pokrajine duše in zunanjega sveta, tudi s svojimi gosti, pesnicami, pisateljicami in pisatelji, novinarji, prevajalci ter glasbenimi pedagogi in terapevti.

Goste in gostje sem izbirala obenem intuitivno in premišljeno, z mislimi na koncept celote seveda. Vsak je s seboj prinesel svojo zgodbo in svoj obraz. Boštjan Videmšek, Ervin Hladnik Milharčič, Alja Adam, Miriam Drev, Boštjan Narat, Ana Delin ... Koliko vprašanj se je porodilo, koliko zanimanja za njihovo delo! Jože, Amanda, Vinko, Leon. Sprašujejo, delijo, refletirajo. Pa Katarina, Vaso, Branka, Lidija, Angela, Simon ... Neizmer na lepota in moč je v njihovih očeh, ko govorijo tudi o svojih omejitvah in boleznih. Ko prebiram njihove prispevke, je moje vodilo seveda tudi slovnična pravilnost in vsebinska zaključnost, vendar sta v ospredju še vedno avtentičnost in pristnost. Resnične zgodbe pomešane s kančkom sanjskosti. Vsakega pisca in vsako pisko vsaka zgodba definira na svojstven način, vsaka malo več razkrije o njenem ali njegovem ozadju. Simon piše poezijo in zgodbe. Njegove pesmi so precizne, besede izbrane, nič odvečnega. Zadanejo. Branka in Katarina veliko bereta in to se pozna v njunem pisanju. Vaso je pred mnogimi leti prišel

v Slovenijo iz Bosne in z rosnimi očmi razmišlja o času vojne. Obenem nas razveseljuje z osebnimi zgodbami, ki v sebi nosijo humor in tragiko. Mojster tragi-komičnega. Radi imamo njegove šale, pa njegove velike, modre, jasne oči. Branka se končno dobro počuti v svojem telesu, rada se ima. Katarina tudi. In tako potujemo. Potem potujejo tudi s sijajno ilustratorko Polono Lovšin. Iščejo še neraziskane delce sebe in jih prelivajo na papir. V barvah ali brez. Tako se spoznavamo, košček po koščku, s hvaležnostjo, da smo se spoznali. Lepo je bivati nekje med realnostjo in sanjami, se spraševati, kje je meja, in reči, da ni vedno nujno, da vemo. Vprašanje *kdo smo* pa predstavlja polje večnega spreminjanja in oblikovanja. Važno je, da prisluhnemo utripom src.

242

Leonora Flis,
mentorica v združenjih Šent
in Ozara Maribor

Vesna (ZPKZ 19)

IZRAŽANJE ČUSTEV PREKO BARVE

Milan Dekleva je napisal: »Drevo je, v primerjavi s čevljem, ponos zasidranosti. Še preden se drevo rodi, je že našlo svoje mesto na svetu. Ko klije, v njem korenini. To mesto je nepreklicno, za zmeraj njegov dom, ki ga ne more zapustiti.« S to mislijo kot izhodiščem sem delavnice projekta »Vključujemo in aktiviramo!« v skupini, v kateri so bili združeni uporabniki društev Šent in Ozara, previdno začela s svinčnikom, ogljem in rdečo barvo ... S primarno tehniko oglja v svinčniku ali s paličico in rdečo barvo sem v skupini iskala čustvo, ki je pri posamezniku zasidrano. Nekdo v sebi nosi bolečino zaradi izgube otroka, drugi zaradi prometne nesreče ... Simon je tako na primer s pomočjo te tehnike hitro lahko izpovedal svojo zgodbo, ko je kot otrok doživel prometno nesrečo, pri čemer je sebe upodobil z rdečo barvo, kako leži na cesti ... Na risbah jeze sta se najpogosteje pojavljali rdeča in črna barva. Zanimivo, da so udeleženci rdečo barvo najpogosteje uporabljali tudi na abstraktnih risbah veselja, pri čemer pa so v teh primerih upoštevali njene izredno pozitivne konotacije. Rdeča je namreč najbolj ambivalentna barva, zato pomensko pogosto izraža tako veselje in ljubezen kot tudi brutalnost, nasilje in smrt. Pri simbolizaciji jeze je za njene pomenske implikacije odločilno prav to, da se pojavlja skupaj s črno. Črna barva učinkuje skrivnostno, povezana je s tišino in z neskončnostjo, tudi s strahom, o čemer smo se pogovarjali ob literarnemu delu Miha Mazzinija *Otroštvo*, kjer je opisan prizor, kako mora deček iti v temačen črn kletni prostor po krompir.

Da bi vsak posameznik lahko izpovedal sebe, sem jim v nadaljevanju predlagala, naj se upodobijo kot drevo. Bojan in Rafael sta se hitro znašla v vsej ekspresiji, ko jima je ta naloga uspela. Hkrati smo počasi vstopili v svet barv. Barvo lahko izražamo na različne načine, nosimo na primer oblačila svoje najljubše barve. Tudi čustva nenehno povezujemo z določenimi barvami, zaradi katerih se lahko celo bolje počutimo. Večino čustev namreč pokažemo na nebesedni način, z barvo. Rumeno barvo pripisujemo srečnim dogodkom, zeleno naravi, (morsko) modro umirjenim dejavnostim, črno žalosti, rdečo jezi, ljubezni ... Z udeleženci smo si tako hitro postavili vprašanja, kaj se zgodi z več barvami skupaj in kako lahko določeno čustvo še bolj ponazorimo s sinergijo več barv. Pri tem smo raziskovali

Bojan M. (Ozara Maribor)

Rafael Hofman (Ozara Maribor)

Simon Zavec (Ozara Maribor)

Simon Zavec (Ozara Maribor)

pet temeljnih čustev: strah, jezo, zavist, žalost in ljubezen. V povezavi z motivom drevesa nas je zanimalo, kakšen je učinek, če je drevo upodobljeno na beli ali na črni podlagi. Ali se spremeni? Črna barva je vse nekoliko umirila, zresnila. Barve sicer niso tako zaživele kot na belem papirju, je pa bila bolj poudarjena sama poteznost. Pri vseh udeležencih sem opazila, da so imeli črno podlago za del slike in jo obravnavali kot del motiva oziroma slike. Ko pa so imeli pred sabo belo površino, so jo povsem prebarvali z barvo. Tako je recimo Simon na prvotni

temni, črni podlagi naredil drevo, nato pa ozadje z viharno, vehementno potezo pordečil. Rok je izdelal belo drevo na roza ozadju. Čutno in nežno.

Sama skupina me je navdušila. Vsakemu posamezniku posebej se zahvaljujem, da je z barvami prelil na papir del sebe in svojega notranjega sveta.

Polona Lovštin,

mentorica ilustratorka v Šentu in Ozari Maribor

Pred prihodom na prvo srečanje v Vzgojni zavod Planina me je moja pedagoška sodelavka Marija Krebelj opozorila, da me ne čaka lahko delo. Udeleženci bodo najstniki, ki prihajajo iz razbitih družin, neustreznega rejništva ali pa so sirote, kar je posledično pri nekaterih privedlo do motenj vedenja in čustvovanja, boleznih odvisnosti in duševnih motenj z različnimi simptomi. V večji skupini težje funkcionirajo, ker hitro pride do medsebojnih trenj. In predvsem – lahko so zelo, zelo nedisciplinirani, težje se zberejo, njihovi čustveni izbruhi so nepredvidljivi, na videz brez razloga kričijo in se med seboj tudi stepejo. Vse to se je zgodilo na prvem srečanju.

Pa kako, sem se vprašala, ko sem si doma brisala solze, vsa še pod vtisom srečanja. Saj sem jih vendar ves čas poskušala miriti in animirati, prinesla s sabo najrazličnejše materiale. Brali smo odlomke in se pogovarjali o knjigi *Gospoška, mater si ozka*, ki naj bi jim že zaradi tematike bila blizu, raziskovali besede in naredili plakate, na katere so bili ponosni, pogledali odlomek iz filma, pisali odmeve na koncert Roka Trkaja in Igorja Saksida, na katerem so res uživali. In še in še ... Nazadnje sem se sprijaznila, da je moja skupina taka, kot je. In da lahko gremo naprej, samo če jih sprejemem take, kot so.

Tako smo postopoma gradili medsebojno zaupanje, previdno spoznavali drug drugega, pri čemer sem morala postavljati meje in hkrati dopuščati dovolj svobode, da so lahko glasno obelodanili svoja mnenja, protestirali, če se jim je zdelo pretežno napisati nekaj stavkov. In se seveda tudi zabavali. Še zlasti ob dodeljevanju vlog in prvem poskusnem branju igrice *Planinski muzikantje* po Grimmovih *Bremenskih mestnih godcih*. Moja ideja je bila, da bi lahko z združenimi močmi, vključujoč scenografijo in lutke, ki bi jih izdelovali pod likovnim mentorstvom Cirila Horjaka, pripravili predstavo in z njo obiskali bližnji vrtec. Ti mladostniki imajo namreč otroke radi, do njih čutijo empatijo, kar bi bila lahko dobra motivacija. Poleg tega bi osvajali večšino nastopanja in si dokazali, da kljub težavam to zmorejo. Veljalo je poskusiti.

Seveda sem že ob pisanju načrta upoštevala nekatere specifične bodočih udeležencev, za branje izbrala problemske romane za mladostnike in stripe, poezijo, ki bi jih lahko zanimala, in predvidela goste, za katere sem vedela, da se bodo na srečanjih

še posebej angažirali. V svoji želji, da prav tem mladostnikom nekaj dam, jih karseda veliko naučim in popeljem za sabo v svet literature, sem napisala zelo zahteven načrt. Zanje in zame. Po nekaj srečanjih sem se zavedela, da moram stopiti nekaj korakov nazaj, da bodo oni lahko naredili nekaj korakov naprej. Skrajšala sem tekst za igrice, za obravnavo posamezne knjige namenila več časa, kot goste pripeljala še raperja Zlatka ter pesnika in glasbenika Ksenijo Jus in Andraža Poliča, saj je mojim udeležencem bližja uglasbena poezija. Kljub temu so ob obisku Esada Babačiča kot poklon pesniku sami na glas brali njegove pesmi, ki smo jih pred tem analizirali. Zavedajoč se njihovih težav, sem jim kot gostjo pripeljala psihoterapevko Matejo Bedenk Košir, da so se ob njeni terapevtski psici Hari učili zaupanja. Za zanje najbolj zanimiva srečanja pa sta poskrbela klovn Raviil Sultanov (več kot polovica udeležencev še nikoli ni bila v cirkusu!) in igralec Uroš Potočnik, čeprav tega sploh nisem načrtovala. Pri prvem so se celo sami preizkusili v spretnosti žongliranja, pri drugem so spoznavali nastajanje filma, nastopili pred kamero in si pozneje ogledali film, ki ga je Uroš pripravil na osnovi posnetkov. Ni dovolj prostora, da naštejem vse goste, lahko izrazim samo hvaležnost, ker so mladim res prisluhnili. In kaj mi je pri delu z njimi najbolj pomagalo? Mislím, da to, da sem se naučila zaznavati njihova čustvena nihanja, zaustaviti roko, ki je hotela udariti, povzdigniti glas, ko je bilo potrebno, velikokrat potolažiti in objeti, poskrbeti za presenečenja in zabavo ter imeti toleranco do mladih zaljubljenecv. Obenem sem se nenehno ukvarjala z disciplinskimi problemi, s čimer sem se konec koncev sprijaznila. Postopoma je bilo tega vse manj. Na enem izmed zadnjih srečanj smo se pogovarjali o tem, kaj so pridobili na delavnicah. Mirno so razlagali, kako se jim je zdelo, dovolili drug drugemu končati svoje misli. Rahlo opozorilo o spoštljivi komunikaciji je bilo dovolj, da so se prenehali zbadati, metati papirčke ali se sprehajati. Kakšna razlika do prvega srečanja! Bili so drugačni. Njihovo spremembo so opazili tudi delavci v zavodu. Lahko sem bila res ponosna nanje. Nekaj priznam. Včasih sem sredi delavnice za hip obstala, zbirala misli, kako naj jih uženem v kozji rog, kot se temu reče. Nekoč me je grabil obup, pa sem poskušala to zakriti, saj se mentorji pač ne damo kar tako. Pa se je našel nekdo, ki je prišel k meni, me pobožal po roki in rekel: »Ne bodi žalostna.« Pri zaznavanju sprememb razpoloženja drugih ljudi so nezmotljivi. In tudi zato potrebujejo iskrenost in zaupanje bolj kot kar koli drugega. Ko se je bližal naš nastop, se je porodila ideja, da si bodo kot gledališka skupina, ki se je oblikovala na srečanjih, dali tudi svoje ime. Izbrali so »Ne damo se!«. Ker se v resnici niso dali.

Prebrodili so tudi zanje največjo težavo in se naučili besedilo na pamet. Nazadnje so naredili več, kot smo načrtovali. Najprej so z igrico nastopili pred dijaki SVŠGUGL v Ljubljani. Tam so jim tudi dijaki zaigrali svojo. Ta izmenjava jim je veliko pomenila. Po njihovem nastopu v vrtcu je ena izmed vzgojiteljic izrazila mnenje, da bi zavodske otroke res veljalo še bolj vključiti v širše okolje, saj so naravnost imenitni. Nastop, na katerem so zaigrali za vse prebivalce zavoda, pa jim je ostal v najlepšem spominu. Ko smo pretresali njihove dosežke, so namreč povedali, da jim pomeni največ, ker jim je bilo zanje najtežje nastopiti. Tisti, ki so s septembrom zaključili šolanje, so po izvedeni igrici tudi prebrali svoje literarne prispevke.

Njihovih pesmi, krajših zapisov, odmevov, kratkih domišljjskih in resničnih zgodb ni bilo malo. V zborniku je predstavljen izbor. Želeli so se podpisati s psevdonimi ali kraticami. Načini, kako so nastajali literarni izdelki, so bili najrazličnejši. Velikokrat na sami delavnici po pogovoru o prebranih knjigah in vajah iz kreativnega pisanja. Nekateri so svoje prispevke napisali v času med srečanji ter jih prinesli v pregled in dopolnitve. Izstopata predvsem T. S. in Lejko Smejko. T. S. se je izkazala v opisovanju resničnih dogodkov, saj njena zgodba o prijateljevanju s kužkom Božkom in opisi njenega doživljanja zavoda kažejo, kako zna svoje doživetje smiselno oblikovati v pripoved, ki bralca pritegne, hkrati pa tudi pretrese z opisom doživetega. Tovrstno še izrazitejša je Lejkina zgodba »Moj strah«, ki je

dejansko izsek iz njenega daljšega dnevniškega zapisa. Svoje težke življenjske izkušnje je ubesedila tudi v pesmih (»Ključavnica in ljubezen«, »Boleča usoda«, »Pesem«), kjer ji mestoma uspeva izvirno upodabljati občutenja. Ima moč. Obljubila mi je, da bo s pisanjem nadaljevala.

O ljubezenskih občutkih govorijo tudi Patyini pesmi »Ona je vse« in »Čokolada«, Kinova »Ljubezen« in N.-ina »Čokolada«. Tiger Lev in Anaconda sta pesem »Svetloba« napisala skupaj. Kot otroka se čudita temu svetu, v besedilo pa vnašata pravo pesniško podobo igre delfinov. Tiger Lev (najmlajši udeleženec, ki se je nekoliko pozneje priključil na lastno željo, ostali starejši udeleženci pa so ga toplo sprejeli) je domišljjsko zgodbo »Kekec nekoliko drugače« napisal skupaj s Ponafljenom.

Za tiste, ki so imeli težave s pisanjem, se je pisanje v dvojicah izkazalo za bolj produktivno. V domišljjski zgodbi se je preizkusila tudi Lejko Smejko in v kratki pravljici »Boginja in Tiger« ubesedila žalost ob izgubi in iskanje tolažbe.

Zgodbe, ki so jih udeleženci napisali ob podoživljanju resničnih dogodkov, so krajši zapisi, pa naj je šlo za Kinov opis nesreče, S.-jev hudomušen poblisk ob teku na krosu, Lejkin razmislek o sprejemanju in dajanju ali BGM-jev spomin na padec. Slednji se je zamislil tudi nad tem, kaj je zanj resnično bogastvo. Ker ni posebej vešč slovenskega jezika, so zapisani stavki zanj velik dosežek. S krajšo obliko pesmi sta se spopadli N., ki se v pesmi »Luna« sprašuje, kakšno je bilo njeno življenje in kaj ji lahko da čarobna moč meseca, in Anaconda, ki v pesmi »Piškot« razširja pomen besede, saj je najslajši takrat, ko ga dobiš v dar. V pesniški beri s humorjem in hudomušnostjo izstopa S.-jeva pesem »Kolo je za norce«, Paty pa v pesem »Moja ura« vključi bivanje v zavodu, kjer je nebo prav tako modre barve, kar njenim očem ne uide. Včasih smo si pri pisanju pesmi pomagali z ogledovanjem slik in fotografij. Na podlagi tega je nastala pesem AM z zgovornim naslovom »Pesem, nastala ob ogledu sličice«.

Ker so udeleženci pogosto pisali odmeve na obiske gostov, se z njimi predstavljajo Tiger Lev (»Kuža na obisku«), B. (»Pismo Zlatku«) in Anaconda (»Za pisateljico«). Čeprav so radi govorili o svojih težavah in sanjah o prihodnosti, jim tega ni bilo lahko zapisati. V zapisu »Dvoje sanj« bodoča mama B. razmišlja o tem, kaj si želi zase in otroka, T. S. pa je pozoren na svoje bivanje v zavodu, od katerega se poslavlja. K., ki se je tik pred iztekom srečanj iz radovednosti priključila skupini, saj so udeleženci pogosto razlagali svojim vrstnikom, kaj vse počnemo, odkrito piše o svojih sanjah. Svoj zapis kljub predhodnim dvomom o svojih sposobnostih sklene z besedami: »Odločila sem se. Uspelo mi bo!«

Ne vem, kam vse bo moje udeležence odnesla pot. Že zdaj jim ni lahko in njihova pot bo težavna. Upam, da so jim delavnice dale nekaj, na kar se bodo spomnili tudi kasneje. Na to, da se ne dajo! Vso srečo, dragi moji!

Cvetka Bevc,
mentorica v VZ Planina

NAJBOLJ HUDA DELAVNICA DO ZDAJ

B

ili so to najboljši časi, bili so to najhujši časi, bila je doba modrosti, bila je doba brezumnosti [...]

Charles Dickens, *Povest o dveh mestih*, 1859

Nedolgo tega je za rakom umrla ena najboljših slovenskih novinark Dragica Korade. Kaj bo ostalo za mano, ko enkrat pridem na vrsto jaz? Kakšni so moji dosežki? Presenetljivo mi vse risbe in stripi ne pomenijo veliko. Ponosen pa sem, da sem lahko bil del treh projektov. To so:

1. *Ustvarjalno delo oseb z avtizmom*

Pred desetimi leti sem bil del ekipe, ki je v Sloveniji opozorila na stisko staršev otrok z avtizmom. Številni likovniki in likovnice smo začeli sodelovati z družinami in najstniki z avtizmom. Tudi moja praksa je pokazala, da se da preseči pričakovanja. Nekatero prakso zdaj nova, mlada generacija pedagogov in socialnih delavcev uporablja bolj suvereno tudi zaradi dela ljudi, kot sem jaz.

2. *Uveljavitev novega zakona o osebah s hendikepom*

Zakon je bil eden izmed dolgoročnih ciljev provokativne organizacije za pravice oseb s hendikepom YHD. Uradno se mu reče Zakon o osebni asistenci, ki ureja pravico »[...] do osebne asistencije in način njenega uveljavljanja, z namenom omogočiti posamezniku oziroma posameznici z dolgotrajnimi telesnimi, duševnimi, intelektualnimi ali senzoričnimi okvarami, ki jo [...] omejujejo, da bi enako kot drugi polno in učinkovito sodelovala v družbi [...] na vseh področjih življenja enake možnosti, večjo neodvisnost, aktivnost in enakopravno vključenost v družbo [...]«. Rosa Parks je v svoji knjigi *My story* o krivičnih zakonih zapisala: »Nekako smo morali spremeniti zakone. In na svojo stran smo morali pridobiti dovolj belcev, če smo hoteli uspeti«. Levica se je povezala z Novo Slovenijo in ob podpori večine je državni zbor lani potrdil zakon. Letos se že izvaja.

To je neverjetno. Nizi protestov, karikatur, provokacij in pritiskov zadnjih petnajst let so bili bitka proti mlinom na veter. Zdaj je zakon in z njim povezana praksa resničnost. In jaz sem bil zraven: na ulicah in za risalno mizo.

3. *Projekt »Vključujemo in aktiviramo!« (ViA)*

Da bo ViA nekaj posebnega, sem zaslutil že ob pripravah leta 2016. V dokumente so organizatorji zapisali, da je glavni cilj operacije »socialna aktivacija ranljivih skupin z vključitvijo kulturne komponente, ki bo udeležence programa približala trgu dela, zmanjšala brezposelnost in posredno znižala odstotek ljudi, ki živijo pod pragom revščine«.

Jasno je, da so cilji projekta ViA idealistični. Ob tem mi pridejo na misel pogosto citirane besede Samuela Becketta. Težko jih je prevesti v slovenščino, zato ostajajo v izvorniku: »Try again. Fail again. Fail again better.« Moj občutek je, da projekt ViA ni samo dosegel postavljenih ciljev. Presegel jih je.

VZGOJNI ZAVOD PLANINA, NAJHUJŠA DELAVNICA

Vzgojni zavod Planina je namenjen otrokom in najstnikom s tremi vrstami travmatičnih izkušenj ali s kombinacijo vseh treh: psihično, fizično in spolno zlorabo. Mladi v zavodu Planina imajo še druge težave. Te so lahko nasilje do sebe ali drugih, uporaba prepovedanih drog, prostitucija in podobno.

Kaj pomeni imeti delavnico v razredu z dvanajstimi do petnajstimi »planinskimi« otroki? Kako se pripraviš na uro? Ne moreš se. V razredu so me dogodki prehiteli. Kako naj reagiram, ko v razred pride dekle, ki se je porezalo? Pojasni mi, da ne ustavljaš krvavitve in ne kličeš rešilca. Obvestiš vzgojitelja, ki bo oskrbel rano in dekle umaknil iz razreda. Brez panike. Nadaljuješ uro. Dekle se vrne. Tam zunaj, na hodniku, je prišlo do spremembe. Zdaj je že zaljubljeno v novega fanta in protest z žiletko ni več potreben. Naklonjenosti med pari se menjajo tako hitro, da jim ne moreš slediti.

Najmlajši se med delavnico zrine v moje naročje in se privije k meni. Zadržano ga objamem, saj to hoče, a ne? To se mi na delavnicah zgodi prvič, a spomnim se, da tudi moj enajstletni sin doma še vedno potrebuje objeme.

Učenci se skoraj vsako uro sprejo. Po zraku letijo zmerljivke in včasih udarci. Kljub kaosu, ki ga s pomočjo vzgojiteljic in vzgojiteljev ne ustavljamo, ampak umirjamo in usmerjamo, naredimo ogromno! Moj namen je vsakemu od mladih udeleženk in udeležencev omogočiti spremembo in jo spodbuditi. Da narišejo nekaj novega, nekaj napišejo, pobarvajo eno ploskev več. Zaključimo z delavnico začasnih tetovaž, ki otroke silno razveseli. Nekaj sili skozi gost zrak v učilnici. To niso le hormoni, ki medejo ranjene duše, in to ni le vonj cenenih parfumov. Povezala nas je skrivnostna sila. Na Pedagoški fakulteti v Ljubljani je profesor teorije vzgoje Veljko Troha govoril o pedagoškem erosu.

Na delavnici sem preprosto začutil, da imam te otroke rad. Prijateljica Marija, ki je v VZ Planina vzgojiteljica in sestra v katoliški skupnosti Emanuel, bi temu rekla Ljubezen.

Statistike pri teh otrocih so slabe. Pred dvema letoma je britanska raziskava »Crime Survey for England and Wales 2016« (Office for National Statistics) pokazala, da se pri večini otrok, ki so žrtve nasilja, v odrasli dobi krog nasilja ponovi. Kar 57 % žensk in 41 % moških, ki so bili kot otroci žrtve družinskega nasilja, se je kot odraslih znova srečalo z nasiljem. Izkušnje zaposlenih v Planini to potrjujejo.

Na koncu mi ostaja več vprašanj kot odgovorov. Je rešitev intervencionistična politika skandinavskih držav? Primer norveške službe za zaščito otrok kaže na resne pomanjkljivosti hitrega odvzema otrok iz družine.

Na koncu najbolj hude delavnice v svojem življenju nimam jasne vizije, kam naprej. Kaj stori izobraženi Slovenec, ki ga tare dvom? Pogleda v *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ta pri besedi *hud* navaja sedem pomenov. Šest jih opisuje slabe lastnosti od pretirane strogosti do vsega, kar prinaša trpljenje. Sedmi pa ponudi razlago, da je hud pojav ali človek tisti, ki se pojavlja v visoki stopnji, v močni obliki, ki je zelo vnet, navdušen.

Projekt ViA je prinesel neprecenljive izkušnje in čudovite trenutke čiste ustvarjalnosti. Naši cilji pa morajo biti sprememba zakonodaje in prakse. Pri tem ne mislim, da bomo kot Sizif premikali kamne, ampak na to, da lahko sodelujemo pri procesih, ki spreminjajo družbo na bolje. In ker lahko, moramo. To, in ne gradnja novih zidov, je zame pravi pomen enega od sloganov nove Evropske komisije: »Protecting our European Way of Life – Za zaščito evropskega načina življenja«.

Ciril Horjak,

mentor ilustrator v VZ Planina

Na začetku je bila tišina. Svojo podobo je dobila v belini papirja, na katerega naj bi napisala delovni načrt, a je namesto njega dolge tedne vpijala zgolj vprašanja. Kot roj komarjev so mi brnela v glavi in se spiralasto zlivala v eno samo, bržkone temeljno: Za koga pravzaprav pišem, kdo je ta, ki ga bom usmerjala pri iskanju skozi besede? Namesto ljudi so se mi prikazovale motne abstrakcije predstav in predsodkov, podobne zamegljenim obrazom oseb s televizijskih prispevkov, ki jih zakrijejo in jim iznakazijo glas.

To, kar sem nujno potrebovala, da sem se lahko lotila načrta, pa je bil pravi obraz. Oprla sem se na večščino, ki mi je v preteklosti že pomagala iz podobnih zagat: domišljijo. Domišljijo, ki »poveže intelekt, čustva in instinkt«, da postanejo »dejanje proti drugemu«, je zapisala pesnica Denise Levertov. Ni se zgodilo čez noč, še manj čez dan, ni bilo podobno filmski hevrecki ne obrtniškemu snovanju. Prej molitvi. Čakala sem odprtega uma in srca, da se mi je pred notranje oko izrisala oseba iz mesa in krvi, človek, ki se v nekem določenem trenutku življenja ni znašel. In v istem hipu mi je postalo jasno, da sem ta človek jaz, ki mi je bilo v nekem drugem trenutku življenja prizanešeno s padcem čez rob.

In prav za to osebo sem začela pisati načrt, kot pismo, ki ga naslovimo na nekoga daljnega, da bi mu prišli bližje.

Iz te notranje osrediščenosti sem se lotila brskanja po spletu, branja knjig o kreativnem pisanju in težavah z odvisnostjo ter naposled snovanja vsebinskega loka, ki sem ga zasnovala kot odkrivanje prostorov hiše. Ta arhetipska podoba notranjega življenja naj bi se nam tekom leta vse bolj jasnila in skozi delo konkretizirala v podobe in besede kot kraj naše resničnosti, narejene iz svetlih soban in temnih koticov, oken in vrat, skozi katere pripuščamo obiskovalce in gledamo odhajati tujce. V ta skupni prostor, kjer se naše individualne zgodbe srečujejo in oplajajo, naj bi vstopili skozi večne teme bivanja: hrepenenje, strah, norost, ljubezen, notranjo moč, vztrajanje in druge.

Pisanje načrta je bilo potrebno uskladiti z vsemi zahtevami programa, zato sem oblikovala nekakšen delovni list, ki se je pozneje prelevil v plakat za udeležence. Strukturiran je bil po mesecih leta (vodoravno) in področjih dela (navpično). Te sem formulirala takole: *gostimo, beremo, se učimo in ustvarjamo*.

Ob *gostimo* sem nalepila obraze gostov, ob *beremo* naslovnice (desetih izbranih) knjig, ob *učimo se* sem nanizala vsebine, za katere se mi je zdelo pomembno, da jih osvojijo, v zadnjem, *ustvarjamo*, pa vaje in izdelke. Ta shema mi je pomagala pri žongliranju z različnimi cilji in zahtevami programa, udeležencem pa, da so takoj dobili vpogled v celoto.

Potem ko sem z gosti določila datume obiskov, razporedila knjige in definirala vsebinski kontekst, sem morala samo še okrasiti torto. Sledil je, vsaj zame, lažji del, pisanje načrta po urah oziroma srečanjih. Vsako uro sem oblikovala okoli osnovnega sporočila, pristope k delu in vaje pa sem izbirala tako, da so bili dovolj fleksibilni glede na različno predznanje udeležencev. Vseskozi sem delala na dveh ravneh, učenju in ustvarjanju; prvo nas je prizemljilo, nas opremilo z umskimi orodji, ki so nam v ustvarjalnih višavah pomagali, da nismo izgubili smeri.

Po prvi, čustveno najbolj nabiti, ampak tudi zelo polni uri je steklo. Družili smo se v sproščenem vzdušju. Mojega namišljenega dopisovalca je zamenjalo deset resničnih oseb. To niso bili naveličani mladostniki z visokimi, kaj-pa-ti-veš-o-mojem-lajfu zidovi, ki sem jih očitno nezavedno pričakovala, pač pa ranljive in predvsem zelo iskrene osebe, ki so vsak na svoj način iskali svoje mesto v skupini, v življenju. Prestrašila sem se, ko so mi včasih jedli iz rok kot majhni ptički, ki jih je zima pregnala v prvo krmilnico, predvsem pa sem se spraševala, ali jih bom zmogla, znala nahraniti s tem, kar potrebujejo. (Ampak to je že predmet nekega drugega zapisa.)

Gostje, ki so nas obiskovali, so poleg umetniške senzibilnosti in strokovne podkovanosti izkazovali izjemno visoko stopnjo empatije, da so se lahko na licu mesta uglasili z energijo skupine in svoj nastop podkrepili z zelo iskrenim pričevanjem. Vse leto mi je bila s svojo umirjenostjo, znanjem in stabilnostjo v nadvse dragoceno podpora strokovna sodelavka zavoda Ana Bevk Umiastowski, enako pomembna za nemoten potek dela je bila tudi odlična komunikacija z bazo na Javni agenciji za knjigo.

Najbolj radikalen odklon od zapisanega načrta so bili samostojni nastopi udeležencev, ki sem si jih na vrat na nos zamislila kot priložnost, da vsak predstavi nekaj, kar dobro pozna in kar želi deliti z drugimi. Odločitev je bila dobra. Na predstavitvah so zacveteli kot narava na drugi strani okna. Tišino, v katero so bili vsaj nekateri zapredeni, je zamenjala beseda, njihova beseda, polna volje in nekakšne podjetnosti. Spominski zapisi, zgodbe, pisma, intervjuji, haikuji, rap poezija, čuječni zapisi, dramski dialogi in filmski scenariji – vse, kar je ob tem še nastalo, tudi ali predvsem mimo mojih usmerjanj, je nastalo iz te iste tišine, ki je zadonela z

vso silo kot nuja povedati *nekaj* in to povedati *nekomu*. Kar ostaja od našega druženja, ki je spremenilo tudi mene, je, upam, prav ta nuja: nemir notranjega glasu, ki ne želi biti pokopan. Da bi ga z vso nežnostjo in vztrajnostjo negovali in mu zaupali, ko jih bo usmerjal pri iskanju prostora pod soncem, potem ko bodo zapustili ta varni kraj – to ob koncu naših srečanj želim svojim puncam in fantom, iz srca. Prav njihovi glasovi, ki so zrasi iz najbolj gluhih tišin, so tisto, kar naš brezobrazni čas vse bolj potrebuje.

Miljana Cunta,

mentorica v Zavodu Pelikan – Karitas

(Terapevtski skupnosti za zasvojenost

s pridruženimi težavami

v duševnem zdravju – TS Sostro)

Jan (Zavod Pelikan – Karitas) (Terapevtska skupnost za zasvojenost s pridruženimi težavami v duševnem zdravju – TS Sostro)

V letošnjem letu sem vodila likovne delavnice v Zavodu Pelikan v Sostrem, kjer deluje terapevtska skupnost za zasvojenost s pridruženimi težavami v duševnem zdravju. Pred povabilom k sodelovanju v okviru projekta »Vključujemo in aktiviramo!« nisem imela nobenih tovrstnih izkušenj z vodenjem delavnic in bila sem v šestem mesecu nosečnosti, preplavljena s hormoni, ranljiva in občutljiva na vse strašne reči na svetu. Ob besedah zasvojenost in težave v duševnem zdravju sem občutila strah in negotovost. Zavedela sem se, da verjetno zato, ker si nisem predstavljala, za kakšne težave gre ter kako bom lahko udeležencem predala svoje znanje in z njimi sodelovala. Prepričana sem bila, da bom povabilo zavrnila.

Ko je bil moj sinko star tri mesece, sem na izobraževanju, ki je bilo predpogoj za sodelovanje v projektu, slišala toliko nenavadnih in ganljivih zgodb, ki so pričale o uspehih delavnic, o odpiranju oči tako mentorjev kot udeležencev, da sem svoj strah in predsodke hitro premagala in z literarno mentorico Miljano Cunta osnovala načrt. Želela sem si, da bi se njen literarni načrt prepletel z deli, ki bodo nastajala pri likovnem ustvarjanju, in jih tako vsebinsko dopolnjeval. Svoj del načrta sem pripravila tako, da je bilo vedno mogoče načrtovane cilje dopolniti ali pa skrajšati naloge in zmanjšati zahtevnost, ker enostavno nisem vedela, kaj lahko pričakujem od udeležencev. To se je pri izvedbi delavnic izkazalo za dober pristop, saj so zavzeti risarji lahko naredili več, počasnejši pa so kljub temu imeli priložnost dokončati svoje ilustracije.

Na prvi delavnici mi je hitro postalo jasno, da je za dobro sodelovanje najbolj pomembno prijetno vzdušje. Niso me poznali, jaz pa sem vstopila v njihovo hišo in v njihovi kuhinji pred njimi razprostrla prazne, bele liste. Čeprav sem se jim najprej predstavila, pokazala svoja dela in jih povabila h klepetu, je bilo prvi led kar težko prebiti. Nekateri niso imeli nobene želje po pogovoru, le nekaj jih je z menoj poklepetalo. Vendar so se vsi zelo pridno lotili risanja in rezanja papirjev, tako da so dela pravzaprav nastajala zelo hitro. Začenjala sem razumeti, da se jim lahko približam skozi ustvarjanje. V kuhinjo je ob naši uri vedno močno sijalo sonce, pisani kolažni papirji in revije so se zasvetili, škarje so potovale od enega do drugega in počasi smo ustvarili vzdušje, v katerem je čas za trenutek obstal.

Hiša, prostori duše in knjiga so bile teme, ki sem jih na naših srečanjih uporabila za izhodišče risarskih idej. Ker sem začutila, da o sebi ne želijo preveč govoriti, sem jih povprašala o njihovem literarnem junaku z delavnic z Miljano. Tako je bilo veliko lažje začeti. Vsak si je izmislil svoj drugi jaz ter ga iztrgal ali izrezal iz revij in kolažnih listov. Za prvo srečanje sem namenoma pripravila revije, da se ne bi ustrašili praznega papirja ter občutili prevelike teže in odgovornosti. Nastale so zelo izrazne abstraktne podobe. Ko je delo steklo, je postalo tudi ozračje bolj lahkotno, pogovarjati smo se začeli o nastalih likih in ugotovili, da ni pomembno, kako jih poimenujemo, da imajo lahko svoj izraz. Za naslednje srečanje sem predlagala tempera tehniko, ker se mi je zdelo, da bi lahko uživali v mešanju barv. Morda še niso bili dovolj potopljeni v svoj literarni del, ampak hiša kot prostor bivanja duše, je bila za nekatere preveč abstrakten pojem. Potem smo govorili o hišah, kjer so živeli nekoč ali kjer bi radi živeli v prihodnosti. Med njimi so nastale stolpnice ter gradovi in mogočni visoki stolpi, pa tudi velika zaprta vrata. Ta tema je izrazila veliko skritih občutij. Za naslednje srečanje sem pripravila risanje avtoportreta ali portreta prijatelja. Sami so si lahko izbrali tehniko, vendar so vsi izrazili željo po barvicah. Tu in tam vzpodbuda, pa so risbe hitro nastajale. Neposrednost njihovega likovnega izraza in veselje do risanja sta me vsakič znova presenetila. Čeprav morda niso pokazali, so se mojih obiskov veselili. Seveda sem to hitro začutila ter tudi sama bolj pogumno bodrila in komentirala njihove ilustracije. Nekateri so naredili celo tri izdelke ali več v času enega srečanja. Na zadnji delavnici smo spet uporabili barvice, saj so rekli, da jih najlažje nadzorujejo. S seboj sem prinesla ilustrirane kuharske knjige in revije ter jim pokazala, da je lahko ilustracija tudi ob receptih zanimiv medij. Ker smo vedno sedeli ravno v kuhinji, je bilo tihožitje s sadjem primerno in zabavna tema, ki je sprožila debate o okusih in o kuhanju. (Hrano so si namreč v kuhinji pripravljali sami. Hitrejši so narisali tudi tihožitje s cvetjem. Nastale so jagode v kozarcu, zelenjavno tihožitje z redkvicami in divjim čemažem, peteršilj v lončku ter natančno narisane steklenice in kozarec s cvetjem. Občutiti je bilo, da so tudi sami bolj sproščeni in da jim je proces ustvarjanja postal bolj domač. Zaupala sem jim, da tudi sama nimam vedno koncentracije in da moram biti za ustvarjanje razpoložena, saj je to nekaj, kar zahteva tudi čas.

Presenečena sem bila, kako so naša srečanja švistnila mimo. Zdelo se mi je, da so se v risanju sprostiti, ravno ko smo svoje druženje pravzaprav že zaključili. Zdi se mi, da sem v njih zaznala zatopljenost, trenutke zbranosti, ki so jih nagradili z

lepimi občutki in samozavestjo. Vem, da so bila srečanja prijeten odmik od njihove vsakdanje rutine in da so jih napolnila z zadovoljstvom. Tudi če kdo kdaj ni imel dneva, ko bi se lahko predal risanju, so vsi vedno vsaj poskusili. In nato tudi dokončali in zapolnili svoj prazni papir.

S strokovno sodelavko sem se nazadnje dogovorila za dodatno srečanje. Po začetni tesnobi sem z veseljem še prišla v Sostro. Srečanja z njimi so mi zrahljala predsodke o težavah, s katerimi se srečujejo. Želim si, da bi v prihodnje še lahko na podoben način s kom delila svoje znanje in predanost. Menim namreč, da trenutki pozabe ob ustvarjanju, četudi kratkotrajni, pomagajo, da se imaš malo bolj rad.

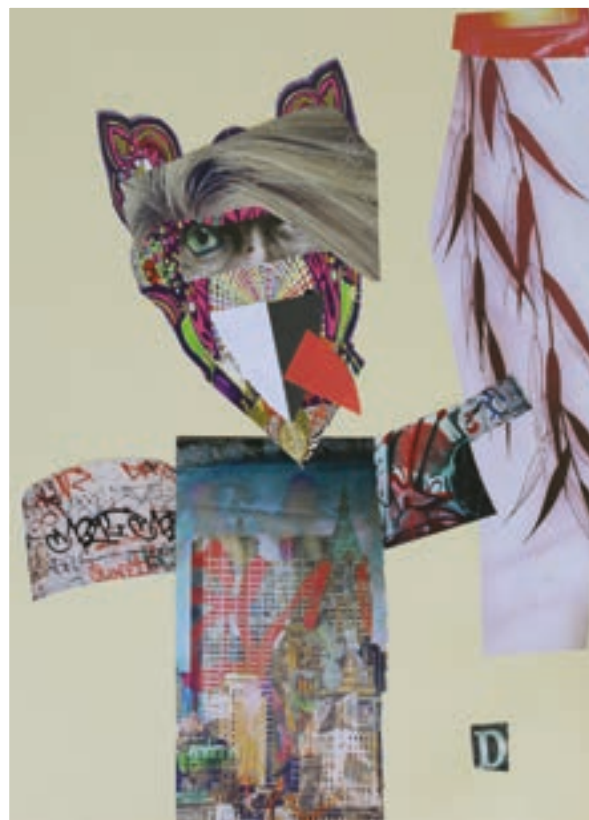
Meta Wraber,

mentorica ilustratorka v Zavodu Pelikan – Karitas

(Terapevtski skupnosti za zasvojene

s pridruženimi težavami

v duševnem zdravju – TS Sostro)

Jan (Zavod Pelikan - Karitas (Terapevtska skupnost za zasvo-
jene s pridruženimi težavami v duševnem zdravlju - TS Sostro)

Anže (Zavod Pelikan - Karitas (Terapevtska skupnost za zasvo-
jene s pridruženimi težavami v duševnem zdravlju - TS Sostro)

Nina (Zavod Pelikan - Karitas (Terapevtska skupnost za zasvojene s
pridruženimi težavami v duševnem zdravlju - TS Sostro)

Miljenko (Zavod Pelikan - Karitas (Terapevtska skupnost za zasvojene s
pridruženimi težavami v duševnem zdravlju - TS Sostro)

Priznam, da sem imel ob povabilu za mentorja pri projektu »Vključujemo in aktiviramo!« mešane občutke. Najprej sem ga moral itak odkloniti, ker sem bil dogovorjen za drug projekt – mednarodni pisateljski program v ZDA. Bil sem v dvomih, ali to sploh zmorem, saj z mentorstvom nimam kaj prida izkušenj. No, naposled sem vabilo, kot že kakšen izziv, le sprejel. Kar malo presenečen in ponosen sem bil, ko mi je naša gostja Milena Zupančič napisala, da ji je bilo na Dobu prijetno in da se je prav dobro počutila. In še, je dodala, da sem očitno pravi mentor zanje, da jih znam spremeniti v resne ljubitelje knjig in umetnosti sploh.

No, ja, ne vem, trudim se po svojih najboljših močeh. Poleg tega imam srečo, da je moja skupina, ki jo bolj ali manj redno obiskuje osem udeležencev, sestavljena iz kar nekaj intelektualcev, kot je opazil en drug gost, Andrej Rozman Roza. Naše debate so kar na visokem nivoju, ja, fantje so razgledani, z njimi se lahko pogovarjam tako rekoč o vsem. Mislim na dogodke na kulturni sceni, seveda. Tako smo mimo načrta obdelali razstavo o Alanu Fordu v Narodni galeriji, ker se je pač medtem zgodila. Ali se dotaknili razstave o sibirskih šamanih v Slovenskem etnografskem muzeju. Pa knjiga Feliksa Plohla, nekdanjega obsojenca z Doba (zdaj je na pogodnem izpustu) in udeleženca ene prejšnjih delavnic, je izšla v tem času. Seveda sem pohitel na predstavitev, si jo priskrbel s posvetilom in podpisom avtorja ter jo prinesel fantom v branje. Posvetimo se pač tistemu, kar pritegne tudi mene, sicer bi delavnica ne bila tako zanimiva. Skušamo biti prožni, se prilagoditi aktualnemu dogajanju. O nas je po tistem, ko je bila na obisku Vesna Milek, izšel tudi zapis v časopisu. Očitno je bila tako impresionirana.

No, ves čas pa se zavedam, da je naša primarna naloga ustvarjanje literature in branje knjig. Tukaj me pa malo stisne. Trudim se, da bi bili udeleženci na delavnicah aktivni. Vendar ne morem nikogar prisiliti, da bo kaj napisal, če tega noče. Če pa pokaže voljo, da bi to rad naredil, sem mu s svojimi izkušnjami seveda na voljo. Sprašujemo se zakaj pisati in ugotavljamo, da ne samo zaradi lepšega, ampak zaradi notranje potrebe. Šele nato pride ljubezen do jezika, igranje z besedami. In da je branje najboljša šola za pisanje. Zato se zdita branje knjig in literarna delavnica posrečena kombinacija. Hočem reči, dobro premišljena. Namreč, pisanje, izražanje

nasploh, deluje terapevtsko. Zato pišemo in se pogovarjamo. Ker nam je do tega, ker čutimo potrebo.

Ves čas upam, da bodo fantje vendarle kaj napisali. Težavo vidim v tem, da veliko govorijo, napišejo pa bolj malo. Sam pa nisem tak, da bi jim težil. Sploh pa to, da bolj malo pišejo, ne drži popolnoma. Nekateri posamezniki imajo o svojih primerih napisane cele dosjeje, a kaj, ko hočemo od njih literaturo in ne pravnških zapisov. Po drugi strani pa razumem blokado, pravzaprav zadrego pred pisanjem. Pri literaturi gre namreč za izpovedovanje. Pisec lahko zaradi tega, kar je napisal, občuti sram. Ukvarjanje z literaturo je občutljivo početje, z njo se ukvarjajo občutljivi ljudje. Samo takšni jo znajo zaznati in ubesediti. Občutljivosti, ranljivosti, pa v zaporu ni najbolj priporočljivo pokazati. Tam se vsi delajo močne, čeprav morda niso.

Žal mi je pesniškega talenta, ki je imel vse pesmi v glavi, pa nobene na papirju. Žal mi je, da jih nisem zapisal, ko jih je na delavnici recitiral pred skupino. Spomnim se tiste o Metodu Trobcu, s katerim sta bila menda skupaj v zaporu, ali pa pesmice o mami, ki jo je napisal oz. povedal za svojega tovariša. To me je spomnilo na vojsko, kjer so bolj pismeni pisali pisma svojim manj spretnim, morda celo nepismenim kameradam. Po nekem konfliktu, zgodil se je drugje, ga ni bilo več na delavnico. Ali pa je kdo na uri umanjkal, ker so ga pretepli, kot se je to nedavno zgodilo fantu, pesniški duši, ki je kakšno pesem napisal kar v angleščini. Ja, v zaporu smo, ne na univerzi, zdaj pa delaj literaturo. Ni enostavno. Seveda sem se od udeležencev veliko naučil. Vsaj toliko, kot so se, upam, oni naučili od mene. Tudi kar se literature tiče. Prav v tem obdobju pišem zgodbo, ki se dotika umetniške svobode in svobode nasploh. Ena takšna skupna tema je to. Bolj ali manj nas žuli vse. Prešinilo me je, da smo v literaturi lahko svobodni vsi. Seveda dokler ne ogrožamo svobode drugih. In naučil sem se, da bi bilo dobro, če bi bil v življenju tu pa tam bolj odgovoren. Vsakemu od nas se lahko zgodi, da pristane v zaporu.

Ko sem začel delati na Dobu (med drugim sem v življenju delal še v cirkusu in v vrtcu), je bila moja prva zamisel, da bi v zaporu naredili koncert, kot ga je Johnny Cash. Pa sem kmalu ugotovil, da to najbrž ne bo šlo. No, puške še nisem vrgel v koruzo. Morda pa se iz tega izcimi kaj drugega. Najprej so na vrsti prispevki za zbornik, za katerega pišem spremno besedo.

»Po koliko pa so?« me je vprašal eden od udeležencev, ko sem jih prosil zanje.

Eh, dragi moji, literatura je preveč dragocena, da bi se jo dalo plačati. Hvala vsem!

Matjaž Pikalo, mentor v ZPKZ Dob

Zdelo se mi je, da bi vam to lahko nekaj pomenilo.« V iztegnjeni roki mi je eden od udeležencev, recimo mu Boštjan, na naše zadnje skupno druženje prinesel dve KitKat čokoladki. »Eno zame in eno za vas?« sem se zmedla. »Obe za vas ... zaradi *Balkanalij* ...«

Boštjan si je mojo avtobiografsko knjigo *Balkanalije* sposodil, ko sem jo prinesla na naše prvo druženje na Dobu, da bi se z njeno pomočjo kar najbolj učinkovito predstavila skupini kot njihova mentorica modula ilustriranja. Kot že dvakrat prej, ko sem vodila delavnice v zaporu na Igu in nato v zaporu v Celju, se je tudi tokrat knjiga izkazala za dober uvod v pogovor o tem, kdo sem jaz in kdo so oni.

Kratki predstavitvi so sledili številni »Prelomni trenutki«. Tako sem nasloвила našo serijo srečanj, na katerih smo likovno beležili dogodke in odločitve, ki so usodno zaznamovale naša življenja.

Začeli smo s pogovorom o svoji izbiri poklica, ali je ta enak tistemu, ki smo ga občudovali v otroštvu, in ali smo s svojo izbiro zadovoljni. Ker nisem želela, da bi ostali le na varni površini osebnih poklicnih želja, sem predlagala še vajo; pogovor o najbolj in najmanj uglednih poklicih v našem okolju in razvila se je živahna debata. Četudi smo vsi prisotni dobili besedo in pozornost, se je bilo v skupini težko osredotočiti na vsebino pogovora, saj je dovolj le eden, ki bi rad s svojo vizijo resnice preglasil skupino. Pa vendar smo tudi take situacije uspeli integrirati v skupne ure.

Zelo zanimive risbe so nastale ob pogovoru o vplivnih osebah v naših življenjih. Risali smo osebo, ki je najbolj zaznamovala naše otroštvo, in nato še tisto, ki zaznamuje našo sedanost. Nastalo je nekaj duhovitih podob javnih osebnosti, a povečini smo upodobili svoje bližnje. Presenetilo me je, da smo vsi brez izjem narisali osebe, ki so na nas vplivale pozitivno. Ko sem skupino opozorila, da so vplivne osebe lahko tudi negativne, smo se bliskovito pogovorili še o teh, saj se je izkazalo, da so si udeleženci te zapomnili še bolj.

Na tretjem srečanju smo nekoliko spremenili način risanja. Prinesla sem svoj primer risbe, ki je bila sestavljena iz dveh papirjev, enega debelejšega spodaj in enega prozornega, ki je prekrival prvega. Na spodnjega smo narisali prizor s svoje-
ga prelomnega potovanja. Upodobili smo kraj, ki je bil za nas

poseben in smo si ga zato ne glede na razlog potovanja zapomnili. Na prosojni prekrivni papir smo nato z likovnimi simboli upodobili osebe, s katerimi smo tja potovali, način prevoza do kraja, motivacijo za potovanje, število dni, preživetih na lokaciji, in dejavnost, ki smo jo tam (najraje) počeli. V nadaljevanju je vsak spregovoril o svojem potovanju, izmenjali pa smo si tudi spoznanja o tem, zakaj so potovanja temeljna za pridobivanje bogatih izkušenj in večje razgledanosti.

Naslednji prelomni trenutki so bila velika presenečenja. Na papirju smo najprej narisali negativne trenutke, ki so udeležence presenetili. Povečini so upodobili izdajo, pri čemer je zanimivo, da je bila moja izvorna ideja prav »velika izdaja«, ki smo jo doživeli, a sem iz pogovorov na preteklih srečanjih sklepala, da bi lahko to temo zaporniki imeli za provokacijo ali povod za gnev nad trenutno situacijo, v katero so ujeti, zato sem jo opustila. Vendar se je ob spremljajočem pogovoru razjasnilo, da so udeleženci svoj položaj dodobra premislili in zato s tovrstnimi opisi lastnih izkušenj niso imeli težav. Večji izziv je bila risba pozitivnega presenečenja, nečesa res lepega, kar se jim je pripetilo, kar so drugi storili zanje. Prvič se je zgodilo, da je eden od papirjev ostal popolnoma prazen.

Na zadnjem srečanju so nas spremljali najlepši trenutki prihodnosti. Iskali smo tisto, česar se najbolj veselijo, kar osmišlja njihov trenutni vsakdan. Nastal je raznolik nabor podob, iz katerih so morda še najbolj zasijali njihov značaji. Razlogi za veselje so: človekov preskok iz tretje v peto dimenzijo, pitje kave z ženo pred hiško s pogledom na psa in mačko, dokončno slovo od zapora, igranje rulete v treznem stanju in podoba povsem uničenega planeta Zemlja, ki kaže na to, da se človek v prihodnosti pravzaprav nima česa veseliti.

Večino časa smo se nato pogovarjali, kaj bi jim v zaporu prišlo prav, kakšen tip delavnic si želijo in kakšno pomoč bi še potrebovali. Strinjali smo se, da zaprt posameznik potrebuje predvsem motivacijo, saj se številni ne udeležujejo nobenih aktivnosti in ne izkoristijo priložnosti, ki jih imajo. Na to, kakšna je pot do motivacije in od kod izvira, pa skupnega odgovora nismo mogli najti.

Prisrčnemu rokovanju je sledil vzklik: »Pa pridite nas še kaj pogledat!« In že je bilo konec naših srečevanj.

Na poti domov se mi je po glavi motal dogodek izpred treh let z moje razstave »Balkanalije«, kjer je bila poleg ilustracij na ogled instalacija iz KitKat čokoladk s pripisano zgodbo, ki ima v knjigi posebno simboliko. Po otvoritvi se je izkazalo, da so obiskovalci pojedli prav vse čokoladke instalacije, tudi tiste, ki so bile odvite in prelomljene na kose. Instalacije preprosto ni bilo več.

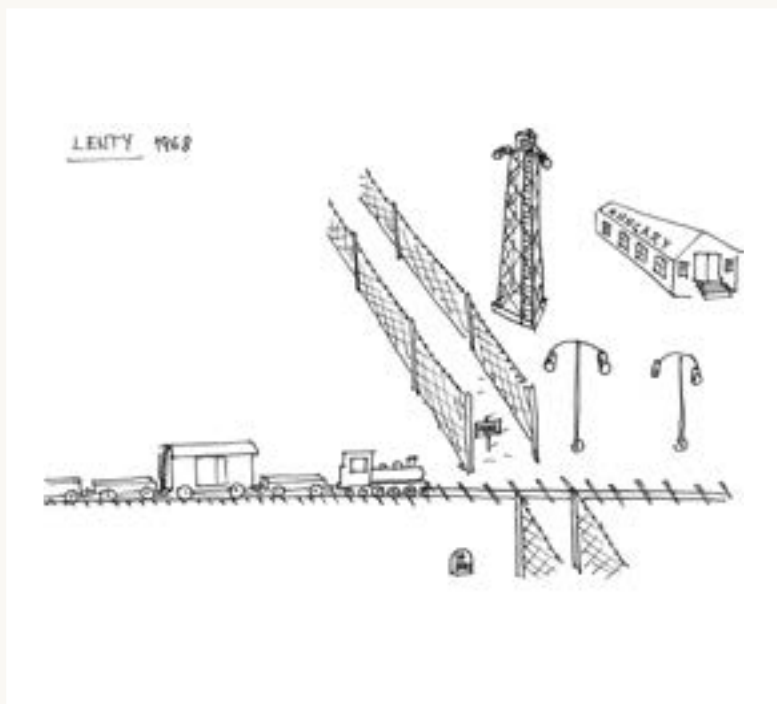
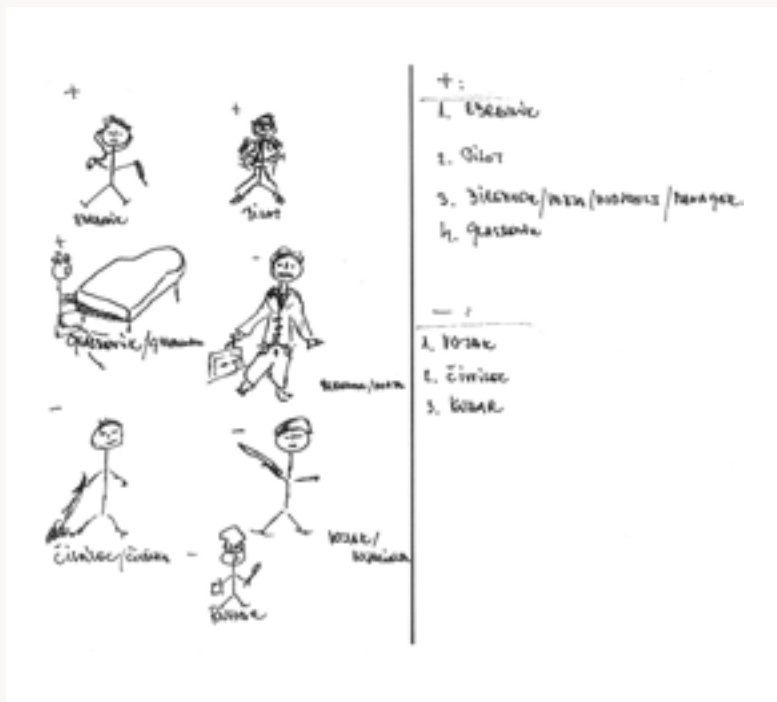
Pozneje se je na posnetkih videlo, da čokoladk niso snedli običajni dežurni krivci, ki jih umetnost ne zanima in pridejo samo na kozarček. Ne, pojedle so jih mestne gospe v salonarjih in nekaj njihovih nadišavljenih spremljevalcev.

V trenutku, ko mi je Boštjan podaril KitKat čokoladki, se je v meni nekaj spet premaknilo na pravo mesto. Prelomni trenutek.

Samira Kentrić, mentorica ilustratorka v ZPKZ Dob

(ZPKZ Dob)

256

(ZPKZ Dob)

(ZPKZ Dob)

ZAKAJ POTREBUJEMO METAFORE?

Pred prihodom v ZPKZ Ig sem se spraševala, kako bo delati z novo skupino različnih oseb, če bo zanimanje za literaturo zadostno vezivo, kako jih bo mogoče motivirati za branje in pisanje ... V tem zavodu sem bila že pred leti kot gostja, seveda pa je nekaj čisto drugega skoraj enoletno mentorsko delo.

Toda že po par srečanjih so se dvomi razpršili. Z nekaj strukture oziroma natančnega načrta tedenskih srečevanj, živahne izmenjave besed in začetnega pisanja kratkih vaj je skupina zaživela. Udeleženke so me v mnogo potezah spominjale na sodelujoče na mojih siceršnjih literarnih delavnicah: nekatere so bile redne bralke, druge so se raje pogovarjale o zgodbah, tretje so se upirale pisanju, a na koncu vedno ustvarile več kot soliden pisni izdelek ... Med njimi je bilo tudi nekaj takih, ki so imele velik potencial. Zanje si kot mentorica in avtorica močno želim, da bi pisale več in redno; to velja tudi za nekatere, ki so vmes že zapustile zavod. Fluktuacija udeležencev v zavodih zaprtega tipa je sicer težava, ki jo mentorice in mentorji pač moramo vzeti v zakup. Nekatere v času izvajanja delavnic odidejo na svobodo, pridejo pa druge, tako da je skupina ves čas spreminjajoč se organizem. To je zahtevalo neko stopnjo prilagodljivosti tudi od mene, saj z novimi udeleženkami nisem mogla začeti od začetka, pač pa jih bilo treba smiselno vključiti v kontinuirano izvajanje programa. Skupina na koncu delavnic se je namreč precej razlikovala od prvotne.

Kar me je zelo prijetno presenetilo, je bila velika odzivnost udeleženk tako na prebrano gradivo kakor tudi na pisne izdelke kolegic. Nemalokrat so z resničnim žarom razpravljale o romanih ali kratkih zgodbah, jih povezovale s svojim poznavanjem sveta in predvsem s svojimi izkušnjami. Skozi literaturo in pisanje smo govorile o knjigah, filmih, gledaliških predstavah, svobodi, politiki, zapornih kaznih, boju za ohranitev dostojanstva in zdravega razuma v zaprti instituciji, spolni usmerjenosti, transspolnosti, migracijah, starševstvu, ambicijah ... Nismo se mogle izogniti težkim temam, kot sta nasilje in nepodpora v primarni družini, tiste težke razmere, zaradi katerih je na delu t. i. samouresničujoča se prerokba, ko te okoliščine in izkušnje prepričajo o tem, da si ne zaslužiš nič boljšega. Tudi meni je ta prerokba znana kot sociologinji

in tudi kot nekomu, ki ni zrasel v privilegiranih razmerah. Da je lahko prav literatura močan poriv za bolj suvereno življenje pa tudi učinkovito sredstvo za umetniško refleksijo življenjskih kriz in težav, so gotovo prikazali tudi gostujoči pisci in piske, ki so pisali o tovrstnih temah v svojih delih. Pomembno se mi je zdelo udeleženkam predstaviti avtorice in avtorje, ki so izkusili razne življenjske tegobe, denimo, odraščanje v nasilni družini, partnersko nasilje, težave v duševnem ali telesnem zdravju. Za vse te goste je bilo značilno, da se jim je posrečilo svojo negativno prtljago odlično in analitično reflektirati skozi izobraževanje in ustvarjanje. Sami gostujoči avtorji in avtorice ter strokovni delavci in delavke z drugih področij pa so bili brez izjeme navdušeni nad aktivnim sodelovanjem udeleženk delavnic.

Tudi udeleženke so znale zelo doživeto popisati trpke življenjske epizode. Zvečine so črpale iz lastnih izkušenj, včasih pa tudi iz izkušenj svojih najbližjih, pri čemer so že vključevale več distance, ki je praviloma nujno potrebna za učinkovito strukturiranje zgodb, ki se ne opirajo zgolj na preverljivo »resnico«. Še več inovativnosti in domišljije pa so morale pokazati pri nekaterih pisnih vajah, ko je bilo treba po svoje nadaljevati zgodbo po enem samem odstavku, samo po naslovu, napisati zgodbo o zlatopatu po motivih songa kantavtorice Ksenije Jus ali pa si izmisliti zgodbo z dobesednim razumevanjem metafore, kar jim je predlagal pisatelj in ilustrator Arjan Pregl. Prav pri tovrstnih nalogah so kljub zatrjevanju, da nimajo dovolj idej in domišljije, spoznavale, kako lahko napišejo smiselno zaokrožene zgodbe. Sprva smo ugotavljale, da se nam na prvi pogled zdi lažje pisati o tem, kar smo same doživele, toda ravno tako je lahko osvobajajoče pisati o temah, kjer si lahko dovolimo več ustvarjalne svobode. Idealno je pisati po lastnih izkušnjah in to nadgraditi s postopki, ki zahtevajo tudi rešitve, s katerimi se ne držimo več vsakdanje realnosti, temveč tiste resnice, ki smo jo ustvarile s samo zgodbo. Tako tudi naše zgodbe postanejo metafora realnosti, ne zgolj njen posnetek.

Na začetku, ko smo se več ukvarjale s samopoimenovanjem, samoidentifikacijo in pravico do svojega glasu, smo veliko razmišljale o metaforah. Že osebno ime, ki smo ga dobile, nosi svojo zgodbo oziroma prisposodbo, v kateri se lahko prepoznamo ali ne. Še pomembneje pa je s svojim lastnim glasom izraziti sebe, tako rekoč s svojim »nobenim glasom«, ki pa je vendarle tvoj, četudi ga drugi še niso slišali. In na teh delavnicah smo si hotele dati glas. V spominu mi je ostal pogovor o metaforah in o tem, kako jih tudi v vsakdanjem življenju zelo veliko uporabljamo, ne da bi se

tega sploh zavedali. Ko smo omenile znano metaforo o vrtenju v začaranem krogu, ki kaže na brezizhoden položaj, je neka udeleženka vprašala: »Ali se je mogoče vrteti v začaranem krogu vsega dobrega?« Druga pa ji je odgovorila. »Ampak potem ne potrebuješ več metafore.«

Ker ne živimo v idealnem svetu dobrega, vedno pa k temu stremimo, potrebujemo veliko metafor. Najboljše so tiste, ki jih ustvarimo same.

Suzana Tratnik,
mentorica v ZPKZ Ig

Polona (ZPKZ Ig)

Marjia (ZPKZ Ig)

Polona (ZPKZ Ig)

O ODTISKOVANJU ROK IN PRIPRAVLJENOSTI NA SVET TAM ZUNAJ

Bolj ali manj prva stvar pri vodenju likovnih delavnic pri projektu »Vključujemo in aktiviramo!« je ugotovitev, da trajajo deset ur, kar je, preračunano v čas, ki smo ga likovnemu učenju posvečali študenti slikarstva na Akademiji za likovno umetnost, dva študijska dneva. In seveda se je temu primerno potrebno zavedati, da bi se v tem času klasičnega, akademskega, »renesančnega« risanja naučili, kolikor se pač študent na akademiji nauči v eni petdesetini enega leta. In da torej rezultati delavnice ne bodo vrhunsko izvedeni akti, pokrajine in tihožitja, ki jih je akademski slikar sposoben narediti po štirih (ali več) letih študija. Druga ugotovitev, do katere sem prišel že tretje leto zapored, odkar vodim te delavnice, pa je, da to ni prav nič hudega. Namreč, to ni naš cilj. Sam verjamem, da je vizualnost v današnjem svetu izredno pomembna, verjamem pa tudi, za razliko od vsesplošnega prepričanja, da vizualnost ni nekaj nižjega, slabšega ali bolj preprostega od ... besede, recimo. Izjemno pomemben družbeni dejavnik pa je predvsem tisti del vizualnosti, ki mu pravimo umetnost. Skoznjjo izkušamo, razumevamo, postavljamo pod vprašaj, se soočamo, šokiramo ali pomirjamo, odvisno od umetnine in odvisno od človeka. Z njo lahko spoznavamo svet, spoznavamo sebe in komuniciramo. In prav to je bilo izhodišče naše delavnice.

Rezultat je bil včasih zelo dober, drugič mogoče malo manj, a nikoli ni bil le slikarski. Rezultat je bilo že to, da smo se skupaj lotili kakšnega vprašanja, ga poskusili pravilno postaviti in nanj odgovarjati ne le s čopičem, ampak tudi z razumevanjem.

Vse naloge so bile povezane z idejo avtoportreta, lotevali pa smo se ga izjemno široko in z različnih zornih kotov.

Pri prvem srečanju smo obravnavali idejo imena. Gledali smo dela Willema De Kooninga, Joshua Smitha in še drugih, ki v svojih slikah uporabljajo črke. Torej črke na povsem likovni način, kot črte, barve, poteze ipd. Obenem smo razmišljali, kaj ime pomeni za vrednost umetniškega dela, kadar je pod sliko podpisan Picasso, ali kaj pomeni za politično moč slike, če je pod njo podpisan Janez Janša (kot je to v primeru treh slovenskih umetnikov, ki so se preimenovali). Vaja je bila potem nastavljena, naj vsaka udeleženka nariše (in ne napiše!) svoje ime.

Pri drugem srečanju smo govorili o barvi. O tem, kaj barve sporočajo že same po sebi (tople, hladne, simbolne barve, barve, vezane na specifično kulturo ...). Govorili smo torej tudi o ideji,

kaj podobe sporočajo neverbalno, večinoma tako, da se gledalec tega sploh ne zaveda. Ugotavljali smo, da pri vizualnosti ne gre le za *idejo lepega*, ampak da vizualna pismenost omogoča polno razumevanje sporočil iz naše okolice. Za vajo so udeleženke naslikale avtoportrete, ampak ne na način podobnosti, temveč tako, da so poskušale na precej *generične* šablone obraza vnesti barve, ki predstavljajo njihove osebnosti. Za izhodišče smo gledali slika Paula Kleeja.

Na tretjem srečanju smo najprej proučevali najstarejše obstoječe likovne podobe: jamske slikarije izpred 40.000 let. Kaj je spodbudilo človeka, da je pustil odtis svoje dlani na steni? Je bila to priprošnja za boljši lov ali le strah pred umrljivostjo, ki se je kazal s pritiskom z barvo pomazane roke ob zid: tukaj sem bil? Gledali smo tudi podobe modernejših slikarjev, na primer Yvesa Kleina, ki smo ga do neke mere izbrali tudi za izhodišče vaje: narediti avtoportrete na način odtiskovanja (namazali smo roke in obraze z mastno kremo, jih odtiskovali na papir in potem prekrivali papirje s prahom oglja).

Na četrtem srečanju smo govorili o sestavljanju človekove identitete v sodobnem času, ko posameznik prevzema delce medijskih vzorcev, vplivov filmov, plakatov in knjig ter jih vnese vase, da postanejo del njegove osebnosti. Cilj vaje je bil izdelati obraz, avtorsko podobo, ki je mešanica reklam, časopisov, umetniških del. Take končne celote pripadajo obenem intimnemu svetu ustvarjalk in so obenem posledica medijskega podobja.

Na zadnjem srečanju smo se soočili z vprašanjem *ženske slike*. Dandanes, v času gibanja #jztudi, je mogoče to vprašanje še bolj temeljno. Se umetnost deli po spolu? So tematike drugačne, so sredstva drugačna, če se jih loti slikar ali slikarka? Ogledali smo si dela nekaterih vidnejših umetnic iz zgodovine (Fride Kahlo, Ivane Kobilca, Artemisie Gentileschi, Georgea O'Keeffe, Metke Krašovec ...), za izhodišče pa vzeli vesele vzorce Yayoi Kusama in pa temačne (močno spolno in socialno definirane) podobe Marlene Dumas, po zgledu katere smo uporabili tuš in pustili, da (z razlivanjem) do neke mere ustvarja kar material sam. Torej. Sprehajali smo se skozi različna umetnostnozgodovinska obdobja, skozi nekatere osnovne likovne umetnosti in vizualne komunikacije, skozi različne slikarske materiale in umetniške koncepte. Mogoče bi bilo rahlo patetično reči, da smo, v zaporu, skozi umetnost iskali svobodo. Vsekakor pa smo v pogovoru in praksi predelali kakšen problem, s katerim se sodobni človek sooča, s tem pa vsi postali malenkost bolj pripravljeni na svet, ki nas obdaja.

Arjan Pregl, mentor ilustrator v ZPKZ Ig

IZ TAKE SMO SNOVI KOT ... NOČNE MORE

MATI, ALBATROSA!

Debata je bila silno resna. Možakar na desni je bil *pro*, rekel je: »Prav je tako, v zaporu naj bodo tudi druge živali, ne le golobi. Le zakaj bi bili samo mi zaprti?« Z leve je priletel ugovor: »Nikakor ne, golobi v zaporu so nekaj nehigieničnega. Prenašajo bolezni, perje frči od njih, povsod kakajo, pa še vode ne potegnejo za sabo.« Neki drugi, zelo umirjeni in globoki glas z desne je oporekal in nadgradil prvotno tezo: »Ne drži, da golobi prenašajo bolezni, pač pa prenašajo pakete. Po mojem mnenju bi morali imeti še več golobov. Pa ne le golobe, imeti bi morali tudi albatrose – ti prenašajo večje pakete ...«

Ooo, kakšna scena je bila to! Gručica mišičastih, tetoviranih tipov z malček mrkimi izrazi na obrazih sedi na stolčkih pručkah okrog šolske mize v fuj vijoličasto prepleskani telovadni sobi z ubornimi, polomljenimi fitnes orodji, televizijo na steni v zaklenjeni omari za stekleno šipo, okni z razbitimi stekli, pa nadzornimi kamerami v kotih, torej gručica teh tipov resno razpravlja o golobih, ki ne potegnejo vode, in albatrosih, ki prenašajo pakete!

To je bila ena od svetlejših in zabavnejših točk pri mojem letošnjem mentorstvu v sklopu projekta »Vključujemo in aktiviramo!« v ljubljanskem zaporu. Udeleženci so se vživeli v nalogo – *uprizorili smo pro et contra* debato. Za izhodišče sem izbrala temo oziroma dilemo »Živali v zaporu – da ali ne?«. Tisti dan jih je na delavnico prišlo sedem. Trije so se posedli na eno stran omizja, trije na drugo, v sredini je moderator. In česar sem bila najbolj vesela – nalogo so vzeli resno, hkrati pa so se ji prepustili kot igri. Vedeli so, da morajo svoje trditve argumentirati, ob tem pa so želeli biti kreativni. In so se igrali ...

PREENOSTAVNE NALOGE

Njihova sposobnost igrivosti je prišla kar nekajkrat do izraza. Takrat so bili tudi rezultati izjemni. Ko je k nam prišla gostja literarna zgodovinarica in profesorica za slovensko književnost na Filozofski fakulteti Alojzija Zupan Sosič, je na srečanju govorila o slovenskem romanu. S sabo je prinesla kar nekaj gradiva in tudi nekaj nalog iz kreativnega pisanja. Pripravila je, recimo, nekaj odlomkov iz izbranih romanov slovenskih avtorjev in udeležencem naročila, naj napišejo nadaljevanje. Vsebine romanov niso poznali. Mateju G. se je zdel izziv

zanimiv, a ... preveč enostaven. Tedaj so ga prevzemale različne pesniške oblike in se je preizkušal v njih. Prinesla sem mu tudi knjigo *Oblike srca* Borisa A. Novaka, ki jo je temeljito predelal in napisal za cel šop pesmi v raznih svetovnih pesniških oblikah. Nadaljevanje odlomka iz romana *Balerina, balerina* Marka Sosiča je napisal v indonezijski pesniški obliki pantum, kjer se verzi ponavljajo in se tako ustvari poseben ritem. Nastala je pesem iz desetih štirivrstičnih kitic – ampak njen čar ni le v dobri obrtniški obdelavi, temveč je v njej posebna literarna empatija oziroma, če uporabim besede Zupan Sosič, je »zelo dobro zajela razpoloženje in čustveno poustvarila situacijo tako, da ugibamo, ali je ...«

V VODO VRŽEŠ KOCKO, PA SE DELAJO KROGCI

Ena od vaj, pri katerih se je ustvarjalnost lepo izrazila, je bila naloga napisati nelogično besedilo. Nelogični so bili lahko jezik, liki, slog, vsebina itd. Večina piscev je posegla po nelogični vsebini in v besedilu odprla ventil gnevu, nezadovoljstvu, občutkom krivice, a nastalo je tudi nekaj perlic. Haris, hiperaktiven mladenič, ki je navadno ves čas srečanja divje risal čačke po papirju, je tokrat zmogel zapisati nekaj svojih prebliskov. Ampak kakšnih! »Hodu sm u šolo a pelau sem se z motorjom.« In še. Jan Zak se je prepustil fantazijskim podobam in jih odlično prevedel v stavke. »Vse je temno ob polni luni, sence švigajo do neba na zemlji.« N. N. je v svoj kratki tekst vnesel ironijo in suspenz: »Ko ne boš vedel, kam, ko ne boš vedel, kako, ko boš imel občutek, da je vsega konec, takrat pokliči mene, ker te bom edino jaz vedno poslušal in te bom vsakič poslal v tri pizde materine ...«

Pisne vaje smo običajno tudi na glas prebrali, tako da so lahko tudi sami videli, kako različno lahko pristopiš k določenemu literarnemu izzivu.

JOU!

Za pisne vaje je bilo na srečanjih malo časa, okoli deset, petnajst minut. Spomnim se izraza na Aleksandrovem obrazu – želel se je zbrati in se posvetiti pisanju, še kaj popraviti, spremeniti, skratka, vedno mu je bilo pomembno narediti dober izdelek, a so ga omejevali čas, šumi v prostoru, občasni komentarji drugih. Njegov izraz je bil izraz predanega ustvarjalca, ki se zaveda, da je vsako pisanje več kot le trenutna naloga. Na enem od srečanj – takrat je pri nas gostoval Žiga Valetič, pogovarjali pa smo se o njegovi izjemni knjigi *80-ta: desetletje mladih* – se je odprl in povedal, da večkrat napiše kako pesem, predvsem raperske.

In nam je odrapal komad o svojem z drogo zaznamovanem življenju, da so nam vsem spodnje čeljusti padle na prsi, kot PEZ figuricam. Ko pride ven, se bo zaprl v studio in snemal. Naredi to, Aleks, in vso srečo!

U P A N D D O W N

Niso pa bila vsa presenečenja tako pozitivna. Eden večjih šokov se je zgodil, ko sem skupini v branje prinesla mladinski roman Vinka Möderndorferja *Kit na plaži*. Polna optimističnega pričakovanja, da jih bo knjiga vsaj približno tako kot mene nagovorila in pretresla ter jim dala v razmislek in premislek prisotnost oseb z Downovim sindromom med nami oziroma sploh človeško drugačnost, sem jih vprašala: »In, ste prebrali knjigo, kakšna se vam je zdela?« Vsi so gledali v tla, le Ernest je rekel, da jo je sicer začel brati, ampak je nekje na petnajsti strani dojel, da jo je napisal odrasel moški, ki pa se v knjigi *pretvarja*, da je najstnica. Potem je kar bruhalo iz njega, da je že v naslovu *plaža* in da on ne prenese pedofilov, ki na plažah opazujejo punčke in jih nadlegujejo. Nakar so se *protestu* pridružili še ostali, temperatura v prostoru je skoraj dosegla vrelišče in nankrat so fantje, ki knjige niso niti odprli, o njej *vedeli vse* in so jo po hitrem postopku pribili na križ. »Morate nas razumeti,« je rekel eden od njih, »mi smo tu med samimi moškimi in smo obkroženi s pedri in pedofili ...« Uf! Položaj je bil zagoneten, ampak konec koncev se je ponudila dobra priložnost, da smo predebatirali določene pripovedovalske prijeme, kot je na primer vživljanje v lik, gradnja karakterja, pisanje v prvi (tretji) osebi, pripovedovalčeva (ne)vednost, (ne)pristranskost ...

L A M E N T A C I J A

Zgoraj sem napaberkovala drobiž dogodkov, srečanj, utrinkov, nisem pa povzela celotnega vtisa. Moja prvotna skupina udeležencev se je kmalu razdrobila – udeleženci so odhajali bodisi domov, bodisi na druge lokacije prestajanja zapornih kazni, v skupini je bilo vse manj udeležencev, odpadali so kot gumbi s hlač. Zavod je nato sicer nekajkrat priskrbel *novice*, vendar pa sem vsakič pri prišlekih opazila, da ne vedo natančno, h kakšnemu projektu so se sploh priključili, kar mi je dalo misliti, da prav velike spodbude s strani zavoda nis(m)o deležni.

Letošnja izkušnja mentorstva v okviru projekta »Vključujemo in aktiviramo!« je bila tako precej drugačna od lanske, ko sem ga izvajala v zaporu na Dobu. Glavna razlika je bila predvsem v tem, da sem lani lahko sledila pripravljenemu načrtu usposabljanja in ga udejanjala v konstantni, homogeni skupini. Lahko sem ga tudi sproti nadgrajevala, prilagajala,

poglabljala. Osredotočila sem se lahko na projekt kot celoto. Rezultati pri udeležencih so bili dobri – kaj dobri, odlični! Tokrat kontinuiteta žal ni bila možna. Posvetila sem se lahko le posameznemu srečanju in skušala doseči kratkoročni cilj. Namesto *popotovanja od Litije do Čateža* sem se tako le *vrtela po Litiji*. Sedla v avto, se odpeljala v sosednjo ulico, parkirala, izstopila, vzela kolo, se odpeljala dve ulici naprej, parkirala, šla na avtobus, se peljala dve postaji, presedla na vespo, spet dve ulici, pa spet z avtom do sosednje ulice ... Ko gledam nazaj, se mi na trenutke zdi, da imam namesto kompaktnega kosa blaga v rokah raztrgano cunjo. Preveč samokritičnosti? Kaj pa vem. Mogoče. Vseeno upam – in verjamem –, da smo tu in tam odprli vrata, ki so bila prej zaprta, in v prostor vnesli svetlobo.

Stanka Hrastelj,
mentorica v ZPKZ Ljubljana

263

ABSTRAKCIJA – BLIŽNJICA DO LIKOVNE UMETNOSTI

letošnjem letu sem s projektno skupino ViA in mentorico pisateljico Stanko Hrastelj vodil likovna usposabljanja v Zavodu za prestajanje kazni zapora Ljubljana. Moje delavnice so potekale dvakrat tedensko v skupnem obsegu desetih šolskih ur. V delovni načrt, ki sva ga z mentorico pripravila v začetku letošnjega leta, je bilo potrebno vložiti veliko napora, še več pa, da smo dejansko dosegli pričakovane rezultate. Zaradi specifičnosti režima v zavodu ZPKZ Ljubljana smo se morali tudi precej terminsko usklajevati, da sem delavnice lahko izvedel.

Vse od začetka sem se pretežno ukvarjal s posamezno temo in jo razširil na pet med seboj ločenih sklopov. Pri snovanju modulov sem imel večkrat v mislih, kako narediti likovno uro zanimivo in hkrati igrivo. Koncept likovnih delavnic sem prilagodil prostorskim in časovnim omejitvam.

V prvem, uvodnem sklopu sem predstavil kratek prerez zgodovine likovne umetnosti, da bi udeleženci lažje razumeli celoten načrt likovne naloge, ki sem jo naslovil »Abstrakcije«. Le tako sem lahko postavil teoretično osnovo za nadaljnji razvoj posameznih nalog. Cilj je bil jasn: izdelava kolaža trganke po prostem motivu brez dodatnih vsebinskih omejitev. Sprva smo se posvečali fazi destrukcije (razgradnje) kolažnih ploskev v mozaično sestavo novih oblik.

Na drugem srečanju smo poleg kolaža uporabili časopisne izrezke črk in besed ter jih umeščali na likovno površino formata. Tečajniki so poleg črk, besed in simbolov razporejali tudi kolažne ploskve. Pri oblikovanju lepljenke se niso ozirali na pravilno postavitve besedila, ampak so besede razporejali na dano podlago kot nove nepomenske likovne rešitve.

Na tretji delavnici smo danim elementom kolaža, črk, besed in simbolov dodajali še novi element – svoje prstne odtise. S prstnimi odtisi so udeleženci neposredno vstopali v likovni prostor in ga nadgrajevali s samosvojimi stih, ki so silili v njihov likovni svet. Vsak izdelek tako nosi sporočilo, ki bralca ali gledalca postavi v delujočo aktivno vlogo.

V četrtem in petem delu ilustratorskega modula sem dal udeležencem novo nalogo »Ex libris«, čeprav se (zgolj) na prvi pogled ni navezovala na prve tri delavnice.

Ex libris je večinoma majhna dekorativna ali umetniško zasnovana slika, ki je natisnjena na papir ali karton in nalepljena na

prvo stran v knjigi. Na ex librisu se poleg slike navadno nahaja še ime lastnika, moto, grb ali druga znamenja, ki nakazujejo lastništvo določene osebe.

Naša naloga je združevala dva elementa: tipografijo in likovno zasnovano, ki se združujeta v znak in sta v skladu z določeno idejo sestavljena v celoto. Udeleženci so si najtežje zamislili idejno zasnovano, pri čemer jih je omejevalo tudi, da velikost zelenega motiva ni smela preseči velikosti žiga (3×3 cm). Že skicirani motivi so predstavljali vso pestrost likovnih interpretacij, ki so prišle do polnega izraza v več poskusih. Ko pa so izdelke končevali, so predstavili pomene svojih motivov in naredili lastne izbore. Lahko rečem, da so bili likovni izdelki precej raznoliki, čemur botrujejo razlike med udeleženci tako v starosti kot tudi v njihovem osebnem razvoju ter različnosti kultur, iz katerih izhajajo. Vsi ti faktorji so nezavedno vplivali na njihovo izraznost, seveda pa so njihove kreativne sposobnosti prišle na dan tudi ob moji pomoči. Pripravo na usposabljanje sem imel za velik izziv, saj sem si želel, da bi lahko udeleženci brez predznanja čim uspešneje ustvarjali, preizkušali, raziskovali ...

Z načrtnim širjenjem tematskega področja, tehnik izvedbe, motivov in likovnih izpeljav sem lahko med seboj povezal na prvi pogled nepovezane sklope. Vse naloge so bile namenjene spontanosti in iskanju značilnosti danega motiva. Imeli so možnost uporabiti svoje misli in ideje iz realnega ali domišljjskega sveta, zato njihova likovna dela zaznamujejo različne tematike in pogosto eksperimentiranje s posameznimi elementi besed, ki so izražale posameznikovo mnenje (o krivici, omejitvi gibanja, ...). Rezultat usposabljanja je več kot dvajset nastalih likovnih del. Končni izdelki so samosvoji likovni svetovi, ki prvenstveno nosijo sporočila o dejavni vlogi posameznika. Težko bi bilo pričakovati, da bi v tako kratkem času popolni začetniki ustvarili vrhunska dela. So pa izdelki ustvarjalni, domiselni, iznajdljivi in v času neponovljivi. Upam, da je moje mentorstvo udeležencem dalo občutek ustvarjalne svobode.

Peter Škerl,

mentor ilustrator v ZPKZ Ljubljana

T o je moja druga sezona druženja s fanti v zaporu in knjigo. Pred dvema letoma sem se s projektom »Vključujemo in aktiviramo!« (ViA) Javne agencije za knjigo z zaporniki in dvajsetimi povabljenimi gosti družil osemdeset ur. Naslednje leto je bil njihov mentor urednik založbe Litera in pisatelj Orlando Uršič, moj prijatelj. Dobrosrčen fant, ki pa si zna zaradi uporniških protestov in člankov o državni ali mestni kulturni oblasti nakopati tudi zamero med mariborsko kulturno elito. Njegovo avtobiografsko knjigo *Gospoška, mater si ozka* smo v mojem prvem letu obravnavali v skupini in ga tudi povabili medse ... Fantje, ki so takrat prestajali kazen, so to *prestopniško* prozo z velikim zanimanjem prebrali in ob pogovoru z njim razčističevali tudi etična vprašanja. Zato me ni čudilo, ko me je tudi on naslednje leto povabil na svečano sklepno in poslovilno srečanje, kjer sem videl, da so ga v tem letu tako rekoč vzljubili ... Sam sem tisto vmesno leto na svoj način *delal s Polžki*, ljudmi z motnjami v duševnem razvoju iz VDC Polž v Mariboru. Ko sta me Mojca in Zarika z JAK-a znova povabili k projektu ViA v zapore, sem se rad odzval. Medtem sem se kar precej poučil o zakonih, razmerah v zaporu, psiholoških vidikih prestajanja kazni, pri čemer so mi koristili tudi zborniki, ki jih izdaja JAK in v katerih so tudi izkušnje drugih mentorjev, izpovedi fantov in deklet na prestajanju kazni itd. Nekatero jetnice pa so tudi že napisale knjige o svoji usodi. Tudi strokovni seminarji, ki se jih moramo udeležiti mentorji projekta ViA, so v glavnem zelo koristni. In tako sem letos januarja začel svojo drugo sezono druženja z zaporniki in knjigo enkrat na teden približno dve učni uri. Deset ur pa je dobil slikar, stripar, oblikovalec Zoran Smiljanić, lanskoletni nagrajenec knjižnega sejma v Ljubljani. Ne le, da sva postala prijatelja, tudi s skupino se je hitro ujel in kar verjel nisem, koliko in kaj so ustvarili. So namreč risali in slikali. Skratka, zdelo se mi je, da že nekaj malega vem, kako so stvari videti. Vendar! Vendar? Ja, vendar sem hitro ugotovil, da je naše druženje drugačno kot pred dobrim letom. Predvsem so bili manj točni in vztrajni pri udeležbi. Ne v prvih mesecih. Včasih jih je prišlo tudi samo pet, ugotovil pa sem, da so na prvem mestu objektivni razlogi. Ne vem, zakaj je njihovo prestajanje kazni tokrat terminsko bolj dinamično. Veselo jih je mnogo odhajalo domov, ker so se jim iztekale kazni. Preseljeni so lahko bili tudi

na odprte oddelke, ki so pri nas na dislocirani Rogozi. Andrej je bil redar in je imel prav v času našega druženja toliko dela, da se jih razen izjemoma ni mogel udeleževati. Sedaj pogojno čez dan opravlja svoj poklic taksista. In ga ni več. Obenem imamo svoja srečanja točno v času njihovega sprehajanja po dvorišču. Po dolgotrajnem deževju in mrazu v marcu in aprilu je ravno med našima učnima urama posijalo sonce in so rekli: »Tone, glej sonce, lahko gremo malo ven ...« Ni mi bilo čisto prav, vendar vem, kaj njim pomenita izraza *notri* in *zunaj*.

Dva sta šla za daljši čas v bolnišnico. Najbolj vestnemu in tudi izobraženemu med njimi so recimo odrezali nogo, potem je šel na dolgotrajno rehabilitacijo v Sočo. Njihova skrb za *našega invalida* je bila ganljiva. Drugi je bil operiran na Ptujju, tretji, ki je obsojen na dolgotrajno kazen in se je med prestajanjem kazni vpisal na univerzo, kjer je tik pred diplomo, je bil premeščen v Koper itd. Težko so sproti krpali in vključevali nove. Sam s tem seveda nisem imel nič, ker je bila to stvar uprave. S strokovno sodelavko Barbaro in pedagoginjo Marino sicer odlično sodelujem in sta žlahtni osebi (četudi čutim v glavah svojih udeležencev močan razkorak med upravo *tam zgoraj* in kaznjenci; njim so *bližji*, se mi zdi, celo varnostniki kot *oddaljena* uprava). Vendar imata sodelavki iz uprave vse več drugih zadolžitev in malo časa. Po vseh letošnjih napetih odnosih v zaporih v Koprju, napadih na Dobu, republiški kadrovskimi menjavami, sindikalnimi napetostmi itd., o čemer seveda mediji radi in morda tudi senzacionalistično poročajo, so zaposleni, je videti, dodatno pozorni in aktivni ... Zdi se mi tudi, da so zelo kadrovske podhranjeni, zato je včasih ob povečanih službenih dolžnostih težko spremljati še projekt ViA ter prešteti in sproti zagotavljati predpisano število udeležencev. Ker se projekt letos končuje, moramo tokrat oddelati svojih osemdeset ur do polovice oktobra. Vmes so bili poletni dopusti. Že kolega mentor Tadej Golob je v drugem letu izvajanja projekta predlagal, da bi tudi mi poleti za dva tedna ali tri prekinili z druženji. Zdaj zaradi zaključka v oktobru to ni mogoče... In sem se odpovedal dopustu. Vendar smo se na koncu spet zbrali, kakor je treba. Tudi z dodatnim trudom sodelavke Barbare. In še eno novost sem opazil. Pred dvema letoma so pazniki kar naprej rožljali s ključi, letos pa tega tako rekoč ni.

A tudi med nami na urah je drugače kot prvič. Manj knjig preberejo. So mi prostodušno rekli: »Tone, če bi mi zunaj brali knjige, zdaj ne bi bili tu!« Beremo pa seveda veliko na srečanjih. Kar verjeti ne morem, kako dobro berejo na glas. Med nami je bil tudi simpatičen fant iz Bosne, ki je tako rekoč nepismen. Na uri smo pisali vsak svoj življenjepiš, pa se je nekaj izgovarjal ...

Potem je povedal, v čem je težava, četudi se na listo prisotnosti lepo podpiše s tiskanimi črkami. Z veseljem berejo tudi pesmi, zdi se mi, da recimo ljudske *jetniške* pesmi globoko doživljajo. In prozo o družinskih razmerjih. Do gostov so več kot pozorni. Imeli smo gostjo igralko, ki nam je v kulturni dvorani (poklon upravi!) odigrala monokomedijo *Čistilka Marija*. Predstava je bila namenjena vsem, odlično so jo sprejeli, sodelovali, in ko je pela song, so vsi pritegnili. So rekli, pa smo bili končno v gledališču! Naši medčloveški odnosi kajpada ne morejo biti prijateljski, saj gre za uraden projekt, so pa izjemno tovariški. Ne le, da mi vsakič stisnejo roko, kakšen me tudi objame. Posebej moram poudariti, da smo izvedli tudi proslavo dneva državnosti za osebje in druge zapornike, seveda resno in kot se spodobi, a tudi z vedrim delom programa. Vsi so želeli nastopiti, peti himno, igrati v skečih, tako da so prihajali na vaje tudi izven našega ponedeljka. Zelo so me razveselili. In tudi polno dvorano. Že zdaj sprašujejo, kako bomo nastopili na sklepni prireditvi, ko bosta predstavnici JAK-a podelili potrdila tistim, ki bodo dovoljkrat prisotni. Vsi bi igrali ali deklamirali!

Zdi se mi, da celoten projekt ViA, zlasti pa naša tedenska srečevanja, javni nastopi udeležencev, prihodi uglednih gostov pisateljev, igralcev, glasbenikov, prinašajo kvaliteto v celice in da imajo smisel. Seveda je potrebno vprašati udeležence in tiste, ki delajo evalvacije. Pet dosedanjih zbornikov, odmeve v medijih, naše prireditve, kjer nastopi tudi kak zunanji gost, čutim kot nekak piš svobodnega zraka med *zunaj* in *znotraj*. Imam vtis, da jim tudi čas, ki ga seveda odšteevajo, ob takih dnevih hitreje steče in da celo javnost zaradi ViA nekaj več ve o naših prepornih zaporih ... Kulturno ustvarjanje, slikanje, branje, odrsko nastopanje z zaporniki je vsekakor humano in smiselno delo, ki utrjuje prepričanje, da smo vsi *samo ljudje*, ki smo lahko nekaj vredni. Sam čutim, da sem po teh srečanjih malo boljši človek.

Tone Partljič,

mentor v ZPKZ Maribor

POROČILO O STRIPOVSKI DELAVNICI V ZPKZ MARIBOR

Zdaj sem že izkušen, zadevo obvladam in nič ne more iti narobe.« Tako samozavestno sem se lotil svojih drugih ilustratorskih delavnic pri projektu »Vključujemo in aktiviramo!«, tokrat v ZPKZ Maribor, prepričan, da vajeti držim trdno v svojih rokah in da bodo moje izkušnje prinesle bleščeče rezultate. Ej, kako sem se motil!

Na prvi dan delavnice sem potrkal na vrata zapora, praznje oblečen, lepo počesan in poln delovne vneme. Strokovna sodelavka Barbara Drumlič me je poučila o pravilih obnašanja v zaporu, mentor Tone Partljič pa mi je dal nekaj koristnih informacij o udeležencih delavnice, dinamiki skupine in načinu dela. Nazadnje mi je obljubil, da me bo ob koncu delavnice peljal na pečene piške: »Da neuš reko, da si šo iz Maribora lačen!« Na prvo od petih srečanj je prišlo kakih šest ali sedem udeležencev, kar je ravno prav, da sem se jim lahko posvetil tudi posamezno. Nekateri so že brali stripe, drugi spet ne, nekateri so bili večji risanja, drugi so doslej le čekali po robovih zvezkov. Nič hudega, tudi iz čačk se da ustvariti strip. Na uvodnem predavanju sem jim s pomočjo slikovne projekcije na kratko predstavil medij stripa, njegovo zgodovino ter svetovne in domače avtorje. Skozi serijo zanimivih primerov sem izpostavil izvirne ideje in avtorske rešitve, ki so jih ubirali posamezni avtorji stripa. Pri tem sem vztrajal na lahkotnem pristopu, saj ni nujno, da je ustvarjanje stripa nekaj hudo strokovnega, zahtevnega in zateženega. S tovrstnim pristopom sem vrgel trnek in jih skušal nežno motivirati za sodelovanje, spodbuditi avtorsko razmišljanje. Iz svetovnega stripa sem presedlal na slovenski, izpostavil njegove najpomembnejše avtorje in kakopak njihova dela. Nazadnje sem predstavil še nekaj svojih del, jim pokazal nekaj stripovskih albumov, tako da so udeleženci začeli živahno spraševati in komentirati. Še posebej so jih zanimali posamezni ustvarjalni postopki, ko sem jim razložil, kaj sem hotel povedati pri posamezni strani in kakšno vizualno rešitev sem ubral, da bi dobil določen rezultat. Aha, terna! Takoj ko so pokazali zanimanje, sem zagrabil in jih usmeril v iskanje lastnih idej za njihove stripe. Naročil sem jim, naj do prihodnjič kaj skicirajo ali si zapišejo, da bomo delali od tam naprej. Ko sem se vozil domov, sem bil zadovoljen spričo ustvarjenega kontakta, pozitivne atmosfere in ustvarjalnega zagona, ki smo ga takole na hitro dosegli. Nestrpno sem

pričakoval zamisli za stripe, ki jih bomo delali prihodnjič. In res, pozitivni vtis uvodnega dela se je nadaljeval in še stopnjeval prihodnjič. Prišla sta še dva nova udeleženca. Ni problema, tudi zamudnike sem s hitrim tečajem uvedel v skrivnosti ustvarjanja stripa. Zanimive ideje so se kar kopičile, veliko je bilo smeha in sproščene ustvarjalnosti. Udeleženci so stresali ideje, o katerih smo se vsi pogovarjali in skicirali končne podobe. Pri bolj kompleksnih zgodbah, kjer nastopa večje število ljudi in dogodkov, sem skušal naracijo malce poenostaviti, da bi bila razumljiva in ne prezahtevna za risanje. Pri posameznih idejah smo iskali optimalne scenariščne in likovne rešitve. Kaj pa, če bi poskusili tole...? Ne? Kaj pa takole? Skupaj smo iskali, vrtali, poskušali to in ono, dokler nismo bili vsaj približno zadovoljni z rešitvami. Vsi smo se našli ustvarjalne vneme in se res trudili. Nastajale so zanimive ideje, zabavne, ironične in kritične rešitve, ki so obetale izvrstne stripe. Na poti domov sem se prav veselil naslednjega srečanja. Tudi doma sem veliko razmišljal, se v mislih pripravljaj na novo srečanje in preigraval možne scenarije. Čutil sem zadovoljstvo ob dejstvu, da sem jaz vplival nanje, oni pa name. Počutil sem se kot Smiljan Mori, veliki motivator.

Ko sem tretjič vstopil v učilnico, sem presenečeno opazil, da so prišli še štirje novi udeleženci. Očitno se je glas o delavnici razširil in ljudje so prišli pogledat, kaj neki se tu dogaja. Odlično! Novince sem ekspresno pokrstil in takoj začel delati z njimi. Zaradi pomanjkanja časa smo se odločali za likovno in vsebinsko preprostejše rešitve. Nato sem se posvetil starim udeležencem, ki so ustvarjali s polno paro, vsak na svoj način, vsak s svojo osebno zgodbo. V zraku je lebdel občutek, da se dogaja nekaj posebnega, neka pozitivna energija, ki je do sedaj še nisem doživel. Konec delavnice sem dočakal precej utrujen, a zelo zadovoljen, pravzaprav srečen. In ves v vročičnem pričakovanju, kaj vse se bo še zgodilo. Niti sanjalo se mi ni, da je bil to vrhunec in da bodo šle stvari odslej le še navzdol.

Na četrto srečanje je šla z menoj tudi koordinatorka projekta Mojca Bregant Dražetić. Rečem ji, da je moja šefica, čeprav ona tega naziva ne mara preveč. Med potjo sem ji navdušeno opisoval, kako da je tokratno usposabljanje nekaj posebnega, kako število udeležencev raste in da nastajajo neverjetne stvari! Ko pa sva stopila v učilnico, me je čakalo neprijetno presenečenje: število udeležencev se je prepolovilo, ozračje pa se je povsem spremenilo. Ne vem, zakaj, toda nenadoma je bilo vse drugače. Enemu udeležencu se ni več ljubilo delati, drugi je končal en strip in se ni želel lotiti novega, tretji je zamudil debelo uro, četrti bi raje počel vse drugo kot strip, vse skupaj je nekako

zamrlo, energija je izpuhtela, zavlada je nekakšno mrtvilo, iz rock koncerta smo se znašli na sedmini. Saj smo še vedno ustvarjali, a čarovnija se je nekam izgubila. Bilo mi je malce nerodno pred Mojco, videti je bilo, kot da sem nakladač. Toda najgloblji padec je šele sledil.

»Ali ti niso sporočili, da delavnica odpade?!« me je vprašal pravosodni policist, ko sem se prikazal na zadnjem, petem delu delavnice. »Ne, zakaj?« sem zbegano zajeceljal. V učilnici, kjer je potekalo usposabljanje, so namreč organizirali šahovski turnir, kjer se je kar trlo zapornikov, tudi *mojih* udeležencev. Lahko sem le zavistno občudoval njihovo število. No, nazadnje so se Smiljanića usmilili, mu dodelili nekakšno miniaturno sobico, kjer sta bila prisotna le še dva udeleženca, ki sta ostala iz lojalnosti do mene, ostali pa so prihajali le občasno, v pavzah med očitno bolj zanimivimi partijami šaha. Tako so nekateri stripi ostali nedokončani. Čeprav se je krasno začelo, se je klavrno končalo. Kje so razlogi? Sem kriv jaz? Oni? Zakaj so izgubili zanimanje? Ne vem. Poklapano sem sklenil, da je pač treba sprejeti, kako na nekatere stvari pač ne moreš vplivati. No, nazadnje smo nekako uspeli zaključiti delavnico, zbral sem tudi mnenja udeležencev o delavnici in mentorju. Spodbujal sem jih, naj tudi kaj pokritizirajo in predlagajo izboljšave, a so ostali večinoma vljudni in pozitivni.

Sabla je rekel, »da je šlo za pester in zanimiv program, voditelj je dobro predstavil stripe. Dobil sem nov vpogled na stripe, odslej jih bom bral z večjim zanimanjem in več opazil. Možno, da bom še kdaj kaj narisal.«

Klemen: »Ker se sam ne lotim risanja, mi je bila delavnica spodbuda, da sem se premaknil. Zdelo se mi je premalo ur, jaz bi rad delal več časa. Mentor je bil v redu.«

Andrej: »Zanimivo, spodbudno, nekaj novega, mentor na preprost način predstavi strip, nudi pozitivno spodbudo in pomaga pri izražanju. Nimam pripomb ali kritik. Odkril sem svoj skriti talent, za katerega nisem vedel, da ga imam.«

Goran: »Projekt s takimi voditelji je obsojen na uspeh.«

Beno: »Veseli me, da sem sodeloval pri delavnici. Pomagala mi je pri realizaciji mojih tekstov in pesmi, ki sem jih nosil s seboj. V delu z mentorjem sem užival, uprizoritev moje pesmice mi je dala občutek svobode.«

Zapor sem zapustil z mešanimi občutki, iz razmišljanja me je zdramil glas Toneta Partljiča, ki je sedel na stopnicah ob vhodu in me čakal. Res me je peljal na pohane piške, ki so bile naravnost izvrstne. Kot tudi pogovor z njim. Malce sem mu potarjal o tem, kako sem strmoglavil z višav, pa se je le očetovsko nasmehnil: »Čuj, tak ti je to.«

Klemnov izdelek »Samo še malo, potem pa ...« je nenavaden, mojstrsko zasnovan in zelo samosvoj strip, kjer je stran kot z rešetkami razdeljena na devet delov, ki so del celote, hkrati pa učinkujejo tudi kot posamezne sličice. Klemen je natančen, samozavesten in pretanjen ustvarjalec, ki ve, kaj hoče, zato sem se pri njem kmalu umaknil v ozadje in mu prepustil vso inicijativo, saj bi s svojim vpletanjem lahko stvar le poslabšal. Klemen je zrisal več verzij istega stripa, ki se minimalno razlikujejo, kot da ne bi hotel izdelati dokončne verzije. Naslov in zgodba se nanašata na trenutek, ko bo avtor zapustil ustanovo, v kateri se nahaja, in užil vse radosti, ki jih ponuja življenje na svobodi. Klemnov drugi strip, »Si to kar ješ« (namenoma brez vejice), je preprosta, inovativna in zabavna vaja v slogu.

268

Benjaminov strip »Trije debeluhi in eden suhi ... hi ... hi« je osebna izpoved avtorja, ki so ga preselili v celico, kjer prebivajo trije klepetavi zaporniki močnejše postave. Čutiti je utesnjenost in nelagodje, ko se je znašel med ljudmi, ki mu niti psihično ne fizično niso blizu. Nemara je bil ta strip malo preveč zahteven, pa tudi subjektiven zalogaj, v črno pa je Benjamin zadel z drugim stripom »Pozor, ne moti!«, ki ga je narisal po svoji pesmi. Kombinacija poezije in prečiščenega stripovskega izraza se je združila v odličnem in večplastnem stripu, ki ga je veselje gledati in brati. Zaradi takih stripov je vredno imeti delavnice. »Ciklus« je delo enega izmed *padalcev*, Andreja, ki je na hitro osvojil osnove stripa in se predstavil s tole univerzalno zgodbo o regratu, ki v sebi nosi seme prihodnosti in večnega življenjskega cikla.

Sabla, avtor stripa »Žena je največja zmija!«, ima očitno slabe izkušnje s predstavnicami nežnejšega spola in to tudi na glas pove. Ne bomo se spuščali v razloge njegove averzije do žensk, likovni izraz pa je zanimiv in odločen.

Goranov strip »It's my life« je ambiciozen, nekoliko nervozen pa tudi samoironičen poskus, kako vse življenje stlačiti na en list papirja.

Haliti Danijel se je v delu »Prijatelji iz živalskega vrta« insajdersko posmehoval sojetnikom. Ta udeleženec se je prikazal na vrhuncu delavnic, samozavestno narisal tale strip v pičlih petnajstih minutah, potem pa ga ni bilo več na spregled.

Katana je po dolgem in neuspešnem iskanju primerne teme rekel, da ga zanimajo odtenki na večernem nebu ob sončnem zahodu. Rečeno, storjeno! In nastal je »Zaton«.

Zoran Smiljanić,

mentor ilustrator v ZPKZ Maribor

NAS MORA BITI SRAM, KER BEREMO KNJIGE?

Mentorstvo v celjskem zaporu za mlajše zapornike je od mene že zelo hitro terjalo ogromno čuječnosti. V zraku je bilo veliko njihove skepse, slabe pozornosti, mladostne razposajenosti, pa tudi lakote po razvedrilu, zato sem literarne (bralsko-pišoče) delavnice moral kmalu razširiti na različna področja kulture. Gre za generacijo mladostnikov, ki so odraščali ob kvalitetnih televizijskih serijah, kakršna je na primer »Igra prestolov«, in ob rap glasbi. Pisana beseda je bila svetlobna leta stran od njihovega obzorja. Toda korak za korak smo napredovali z branjem različnih vsebin, v katerih so se lahko našli – od stripov do zaporniških romanov, predvsem pa so jih navdušili gostje. Stvar, ki me je izrazito presenetila, je bilo dejstvo, da je bila večina jetnikov potomcev priseljencev iz nekdanjih jugoslovan-skih republik, vendar se jim to niti ni zdelo vredno posebnega problematiziranja. Kljub temu so se zares odlično odzvali na goste, ki so bili tudi sami potomci priseljencev, pri čemer je bil vrh obisk raperja Zlatka, ki je posebej za to priložnost izvedel tudi prilagojen nastop. Dogodka so se udeležili tudi vodstvo zapora in ostali zainteresirani zaporniki.

Kot mentor sem bil manj uspešen pri izvabljanju ustvarjalnosti iz njih, čeprav je nekaj posameznikov kazalo nadarjenost in tudi željo. Najbolj me je presenetilo, da zavod za prestajanje kazni nima urejene knjižnice, v neki točki pa sem razumel, da je to tudi temeljna zavora pri njihovem sodelovanju v našem programu, v okviru katerega je zaželeno, da nastanejo tudi kakšne zanimive izpovedi, poezija ali zgodbe – črno na belem. Okolje, v katerem se nahajajo, je za ustvarjalnost povsem nestimulativno, zato sem sklenil, da bom vsaj poskusil nekaj premakniti. Več o tem pa v odlomkih iz kratkega pisma, ki sem ga poslal vodstvu zavoda in ga naslovil kot zadevo »Predlog za ureditev delujoče knjižnice v ZPMZKZ Celje«:

Spoštovani, v vašem zavodu vodim delavnice v okviru projekta »Vključujemo in aktiviramo!« Javne agencije za knjigo RS, projekta, ki se financira iz evropskih sredstev in je namenjen vključevanju, ustvarjalnosti ter izobraževanju ranljivih skupin v družbi, kamor sodijo tudi zaporniki. Lani sem vodil delavnice v nevladni organizaciji Društvo Altra, z ljudmi, ki imajo težave v duševnem zdravju. Cilj projekta je spodbuditi udeležence k branju, ustvarjanju, razmišljanju in komunikaciji, v ta namen

pa v posameznem letu pripeljemo v skupino približno petnajst gostov – večinoma vrhunskih umetnic in umetnikov, ustvarjalcev in ustvarjalcev, s katerimi se lahko jetniki pogovorijo o različnih temah, ki zadevajo življenje in svet, v katerem živimo. Kot pisateljski gost projekta sem tudi sam nastopil v več zaporih po Sloveniji in bil v vaši ustanovi pozitivno presenečen tako nad prijaznim sprejemom osebja, nad prizadevnostjo strokovnega sodelavca kot nad pozitivnim vzdušjem, ki vlada med udeleženci delavnice. Delavnice zaenkrat smatram za uspešne, zlasti kar se tiče rasti zavedanja pri posameznikih – zavedanja, da kultura ni ločena od nas, da umetnost ni neka oddaljena in nedostopna dama, temveč je del našega vsakdana, tudi če spremljamo vrhunške televizijske serije, če poslušamo rap glasbo, če beremo kakovostne stripe ali presojamo kvaliteto humorja v predstavi stand-up komedije. Delavnice so na žalost manj uspešne na področju izražanja in, do neke mere razumljivo, tudi branja. Pri obojem so fantje skrajno zadržani. Nekateri imajo veliko željo, da bi pokazali svojo besedno ustvarjalnost (rap besedila, zgodbe, aforizme), a jih pri tem izrazito popolnoma hromi strah glede tega, kaj si bodo mislili drugi udeleženci, zato ostanejo stvari neizrečene in nenapisane. Kar je škoda, saj je kreativnost osnova prav vsakega dela in vsakega poklica, zato je ne bi smeli zavirati.

Kot edino zares žalostno dejstvo me je presenetilo to, da v vašem zavodu ni aktivno delujoče knjižnice, s pomočjo katere bi lahko vsaj manjši del jetnikov – peščica tistih, ki bi si tega želeli – bolj kvalitetno zapolnil svoj čas v zaporu. Knjige so temelj splošne razgledanosti, ki nam omogoča smotrno bivanje v svetu. Knjige so steber osebnostnega zorenja, napredovanja in rasti, kvalitetne revije, kakršni sta na primer National Geographic in Global, pa poglobljajo razumevanje sebe, družbe in sveta, v katerem živimo. Delujoča knjižnica z rednim delovnim časom bi sama po sebi vzpostavila vzdušje in občutek, da je za tiste, ki so tega lačni, na voljo neko izobraževanje, neko okno v svet, tudi razvedrilo. Predvsem pa so knjige tudi dober način za preživljanje časa. Pri vas so nastanjeni pretežno mladi jetniki, pred katerimi je večji del odraslega življenja, in delujoča knjižnica bi hkrati vzpostavila občutek, da je nekemu mar zanje, da ustvarjalnost ni bavbav, da si branje ne zasluži posmeha, temveč da je to povsem sprejemljiv, da ne rečemo zaželen način ukvarjanja s seboj. Vsekakor bistveno boljši od medikamentoznih terapij ali celo jemanja mamil, čemur so ponekod na žalost izpostavljeni celo v zaporu. Zakaj knjige, kakšne knjige in kako do njih?

V Sloveniji izide okrog 5000 knjižnih naslovov na leto, kar pomeni, da je v zadnjih dvajsetih letih izšlo vsega skupaj 100.000 različnih knjig! Po ogledu sobe, v kateri imate za jetnike na

razpolago nekaj knjig, sem ugotovil, da sta dve tretjini naslovov povsem zastareli in nezanimivi. Glavnina zbirke bi morala vključevati knjige, ki niso starejše kot petnajst let, to pa bi morale biti tudi slogovno raznovrstne knjige, pri čemer so romani zgolj manjšina tega, kar bi bilo lahko zanimivo. Zapor potrebuje knjige o športu, potopise, biografije, knjige o religijah, politiki, poljudni psihologiji, geografiji in znanosti. V zbirki bi morali biti tudi kakovostni grafični romani, torej moderni stripi, in navsezadnje tudi naslovi s področja osebnostne rasti in duhovnosti. Če ste pripravljene zagristi v to jabolko in vzpostaviti tudi delovno mesto knjižničarja, sem osebno pripravljen poskrbeti, da boste brezplačno dobili na stotine kvalitetnih novejših knjig, tako od založb kot od posameznikov, ki bodo knjige donirali v javno dobro, torej vaši ustanovi. Kot grafičnega oblikovalca (oblikoval sem več kot 600 knjig) in pisatelja me pozna večina ljudi, ki se v Sloveniji ukvarja z literaturo. Ves svoj ugled sem pripravljen zastaviti za to, da boste resnično dobili zanimive izdelke, s čimer lahko postanete najbolje knjižno opremljen zapor v Sloveniji. Z drugimi besedami ... z malo truda lahko naredite zelo velik korak naprej, pri tem pa so nekaj časa lahko vključeni tudi mediji, tako v celjski regiji kot v širši Sloveniji. To sem pripravljen narediti tudi zaradi ugleda tega izjemnega projekta Javne agencije za knjigo RS, predvsem pa zaradi jetnikov, ki jim zavod na tem področju zaenkrat res ni v pomoč. V skupini imam celo kandidata, ki je lastnoročno napisal večji del vašega internega glasila, sam pa je pripravljen tudi prevzeti vlogo knjižničarja. Ne samo, da si želi in je več kot sposoben delati kot knjižničar, temveč lahko s svojim navdušenjem spontano okuži še veliko drugih.

V prošnji, da vas lahko obiščem tudi na osebnem sestanku in vam zamisel predstavim še bolj nadrobno, vas prijazno pozdravljam.

P.S. V času oddaje tega teksta v tisk se z zavodom še nismo dokončno dogovorili o vzpostavitvi knjižnice. Priložnost je zanje edinstvena, saj z akcijo v medijih in na družabnih omrežjih mislim resno, vendar sem hkrati postavil pogoj za svoj prostovoljski angažma, in ta je, da v projekt vložijo nekaj finančnih sredstev, s katerimi bi knjižnica - poleg doniranih rabljenih knjig - lahko kupila tudi nekaj sto novih knjižnih naslovov, ki bodo pomenili kakovostno izhodišče za nadaljnje delo. Pripravljenost mora pač priti z vseh strani, in tudi založbe si zaslužijo plačilo za svoje delo, nepošteno bi bilo namreč pričakovati od njih stodontne dobrodelne popuste. Pustimo času čas.

Žiga Valetič,
mentor v ZPMZKZ Celje

VAREN PROSTOR ZA TRENUTEK SVOBODE

Sprejela sem izziv voditi skupino mladih moških, ki trenutno prebivajo v okoliščinah, kjer so jim omejene, prepovedane, odvzete ali onemogočene marsikatero nam ostalim samoumevne stvari, saj živijo v monotonem okolju in odrezani od narave in družbe. Z zaporom sem se na delavnicah srečala prvič in se ob tem vprašala, kako bi sama preživela brez dreves in sonca, brez stika z naravo, ki se mi zdi nujno potreben za psiho-fizično zdravje in ki ga privoščim vsem ljudem.

Na naših srečanjih sem želela pričarati varen prostor za vsaj kak trenutek svobode, ko bi se lahko fantje izrazili in bili to, kar so. Predstavljam si, da so si dnevi v zaporu podobni, in vem, da togost in strogost pravil in omejitev, ki se jih morajo držati, človeškega duha potreta, omrtvičita in potlačita. Izražanje in ustvarjanje pa človeka dušno nahranita, zdravita in opolnomočita.

Pri načrtovanju delavnic sem nam postavila ambiciozen cilj, da bo vsak izdelal svojo knjigo, ter nisem podlegla strahovom in priporočilom, naj nimam prevelikih načrtov.

Seveda me je bilo pred prvim srečanjem strah, kako bom nastopila pred skupino moških in jih vodila. Ustvarjam namreč sama doma, sem samotarka in pred tem sem vodila le eno kratko delavnico. A ko je bil led prebit, predvsem pa po koncu delavnic, sem delo zaključila z občutkom zadovoljstva in zavestjo, da sem svoj cilj dosegla. Udeležencem sem dala zanimivo izkušnjo, pisano paleta dušne hrane in priložnosti, da so se naučili nekaj novega in preizkusili svoje sposobnosti na novih področjih.

Vodstvo zapora ni odobrilo uporabe polaroidnega fotoaparata, ki sem jo predvidela v učnem načrtu (z njim bi delali avtoportrete, portrete, selfije ...), zato sem se tik pred začetkom delavnic morala znajti in ustvariti delovne liste, na katere sem narisala in napisala zasnovo, vprašanja, ključne besede in simbole na temo spoznavanja samega sebe. Ta »osebni dnevnik« sem ob prvi delavnici vsakemu razdelila. Pokazala sem jim različne tehnike ilustracije in jih povabila, da smo sedli v krog (krog pomeni enakovrednost), ter začeli risati, čakati in preizkušati različne risarske tehnike.

V vpogled sem jim vsakič prinesla svoja dela in jim za vsako delavnico priredila drugačno mini razstavo. Povedala sem nekaj osnov o sebi in svojem delovanju, nisem predavala in dolgovezila.

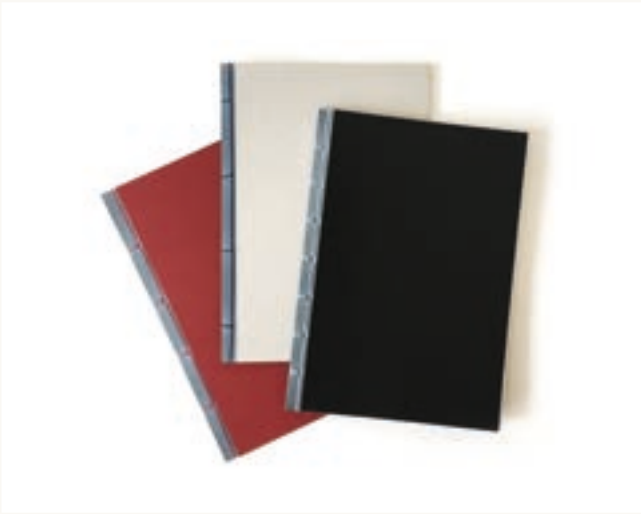
Na drugem srečanju sva s terapevtko Tjašo Marin izvedli delavnico terapevtskega risanja transformacije občutkov, s pomočjo katerega svoje občutke izraziš in predelaš skozi ustvarjalno dejavnost. Za inspiracijo in učenje o tej tehniki so si udeleženci lahko ogledali mini verzijo avtorske razstave »Tudi to sem jaz« – moja dela nastala ob terapevtskem delu s Tjašo Marin. V drugem delu delavnice je Tjaša vodila sprostitveno meditacijo, po kateri se je razvil globok in iskren pogovor o doživljanju sveta, čustvih, življenju, ki je bil zelo dragocen v okolju, kjer taka doživetja niso ravno vsakdanja. Dve uri sta prehitro minili in razšli smo se s pristnim človeškim občutkom iskrenosti in povezanosti.

Na tretjem srečanju smo s knjigovezkinjo Marušo Hren zložili, zluknjali, zleplili in zašili vsak svojo knjigo v japonski vezavi. Vsebina knjige so bili delovni listi in dela, ki so jih udeleženci izdelali na prvih dveh delavnicah, ali pa so si izbrali prazne liste in si ustvarili svoj zvezek. Fantje so zelo navdušeno delali, videlo se je, da imajo radi ročna dela. Del postopka japonske vezave je luknjanje papirjev s kladivom in z luknjači, tako da so z entuziazmom tolkli in izdelali vsak svoj izdelek – knjigo ali zvezek. Ta dan je bil sončni mrk, ki je poleg glasnega razbijanja kladiv še dodatno pripomogel, da je bila v zraku ostra in močna energija. Nekateri so knjige oziroma zvezke izdelali za darilo svojim bližjim in čutila sem, kako veliko jim pomeni, da lahko podarijo svoj izdelek.

Za zadnjo delavnico sem jim pripravila nekaj presenečenj, saj smo ustvarili že vse, kar je bilo predvideno v učnem načrtu. Vsak je dobil majhno avtorsko darilce, spet so bili zares veseli, saj v zapor sicer ni dovoljeno vnašati kakršnih koli predmetov. Nato sem jim razdelila še majice, na katere so narisali vsak svojo totemsko žival zaščite, ki so si jo izbrali s pomočjo orakeljskih kart. Pri skiciranju in risanju živali sem jim pomagala (spet navdušenje), fantje pa so barvali in dodelovali. Nekateri, ki imajo otroke, so izbrali otroške majice in izdelali zelo lepa darila zanje, drugi so izdelali majice zase ali za darila prijateljem. Na tem zadnjem srečanju smo bili že prav sproščeni in tudi fantje so se prav resno, a igrivo lotili ustvarjanja, zamudili so celo izhod na dvorišče in fitnes, saj smo delavnico podaljšali, da so lahko dokončali svoja dela. Žal majic nisem mogla dokumentirati, saj so jih udeleženci takoj odnesli, v zaporu pa so fotoaparati, kot rečeno, prepovedani. Hvaležna sem za sodelovanje v tem dragocenem projektu.

Ana Baraga,

mentorica ilustratorka v ZPMZKZ Celje

(ZPMZKZ Celje)

(ZPMZKZ Celje)

271

(ZPMZKZ Celje)

